

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_204276

UNIVERSAL
LIBRARY

OUP-23-4-4-69-5,000.

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No. T83.1
V46K

Accession No. P. G.

Author వేంకటరాయ శాస్త్రి, వేదము. 379

Title కథాసరివ్యాసము. 1952.

This book should be returned on or before the date
ast marked below.

మ. భా.

క థా న రి త్సా గ ర ము

తృతీయ భాగము.

వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి ప్రణీతము.

వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి అండ్ బ్రదర్స్.

4. మల్లి కేశ్వరస్వామిగుడి సందు, లింగిసెట్టిపేథి,

జి. టి. మదరాస్.

శ్రీయ మద్రణమ
చంద్రికా ముద్రణాలయము, చాకలపేట,
మదరాసు, నవంబరు-1952.

క థా న రి త్సా గ ర ము.

తృతీయభాగము, విషయానుక్రమణిక.

సూర్యప్రభలంబకము.

విషయము.	పుట.	విషయము.	పుట.
వజ్రప్రభుని యాగమనము	713	దివ్యతూణీరమును ధనూరత్నమును సాధించుట	776, 779
సూర్యప్రభుని కథ	714	వయస్యులు దివ్యధనువులను సాధించుట	780
ఇంద్రుడు చంద్రప్రభునికడకు దూత్యము పంపుట	731	సూర్యప్రభుడు మోహినీ పరివర్తనులను సాధించుట	781
చంద్రప్రభుడు సునీధదేహముం జొచ్చుట	735	శ్రుతశర్మకడకు దూత్యము	784
కాండను విప్రుని కథ	738	రణదీక్ష	787
సునీథుడు తల్లిని లీలావతిని దళికాంచుట	743	విలాసినీసమాగమము	788
సునీథుడు బలినిదర్శించుట	745	ఓషధీసాధనము	790
కలావతి సూర్యప్రభునికడకు వచ్చుట	748	ప్రభాసునిపూర్వచరిత్రము	791
సూర్యప్రభుడు ప్రహ్లాదుని దర్శించుట	751	యుద్ధయాత్ర	795
మహల్లిక	754, 758	సంగ్రామము	798
కళావత్యాదులవివాహము	761	సూర్యప్రభునిపత్నుల సల్లాపములు	803
కశ్యప సందర్శనము	765	ప్రభాసునియుద్ధము	806
సూర్యప్రభుడు శ్రుతశర్మతో పోర సమకట్టుట	771	గుణశర్మకథ	819
		యుద్ధాంతము	842
		సూర్యప్రభునివిజయము	850

టడయము.	పుట.	విషయము.	పుట.
కామచూడమణీవివాహము	853	సూర్యప్రభుని విద్యాధర	
		రాజ్యాభిషేకము	857

అలంకారవతిలంబకము

అలంకారవతికథ	863	రుద్ర సెట్టికథ	945
రాముడు సీతను		సముద్ర సూరునికథ	947
విడనాడుట	868	సమరతుంగునికథ	950
మరలంగలయుట	872	చమరవాలమహారాజుకథ	951
పృథ్వీరూపరాజుకథ	874	అథవమథ భోగవమథ	
నరవాహనదత్తుడు సుందర		కథ	951
పురమునకుజోవుట	883	చిరదాతృప్రసంగులకథ	959
హతశర్మకథ	886	కనకవర్షుని కథ	961
అనంగరతికథ	892	మహిపాలుని కథ	979
అనంగప్రభ	899	చక్ర సెట్టి కథ	991
పాపముదీఱునికార్యటికునికథ	921	మహాతపుని కథ	994
ప్రలంబబాహునికథ	927, 939	త్రిభువనరాజు కథ	997
వీరవరునికథ	927	దమయంతి కథ	1000
శ్రీహరి నలుపుర నచ్చరల			
నిచ్చుట	939		

సూర్యప్రభ లంబకము.

౧ - వ తరంగము.

క. తలచెదను గర్జ వాతో

తల్ల లన త్సిందూర రంజిత విహాయసునిఁ

నలువుగ నకాలసంధ్యఁ

గలిగించెడు నాఁగ దోచుగజముఖదేవుఁ.

వజ్రప్రభుని యాగమనము.

ఈ రీతిని నరవాహనదత్తుఁడు భార్యలతో కౌశాంబిలో తండ్రియింట సుఖముండెను. తండ్రి యాస్థానమున నున్న యా నరవాహనదత్తుని ఒకనాఁడు దివ్యరూపుఁడు ఒక పురుషుఁడు ఆకాశమునుండి దిగి వచ్చి దర్శనము చేసికొనెను. ప్రణతుఁడయిన యా పురుషుని నరవాహనదత్తుఁడు తండ్రియుం దానును సత్కరించి 'నీ వెవరవు? ఏల వచ్చితివి?' అని యడిగెను. ఆ పురుషుఁడు చెప్పసాగెను:—హిమవంతమునెత్తమున వజ్రసారమయ మగుటచేత వజ్రకూట మనెడి యన్వర్థ నామకము పురమొకటి కలదు. అందు నేను విద్యాధిరాధిపుఁడను. వజ్రనిర్మిత దేహుఁడ నగుటచేత వజ్రప్రభుఁ డని నాకు సార్థకనామము. నా తపస్సునకు తుష్టుఁ డయిన శంకరుఁడు తాను యథాకాల

ఇతనిని కొనిపోయి విద్యాధరేంద్రపదము నిచ్చునట్టి విద్యలను నేర్పి తెచ్చెదను. ఇతనికి శత్రువు విద్యాధరేశ్వరుడు శ్రుతశర్మ యనువాడు కలడు. వానికి ఆపదవిని ఇంద్రుఁ డిచ్చినాడు. ఇతఁడు అతనిని జయించి విద్యాధరచక్రవర్తి యగును.' ఇట్లు మయుడు పలుకఁగా చంద్రప్రభుడు 'ధన్యుల మయితిమి, ఇతఁడు పుణ్యవంతుడు, నీ యిచ్చప్రకారము కొనిపోమ్ము.' అనెను. అంతట మయుడు రాజును వీడ్కొని సూర్యప్రభుని అమాత్యసమేతముగా పాతాళమునకు కొని పోయి అచట రాజపుత్రునికి తపస్సులు నేర్పెను. వానివలన రాజపుత్రుడు మంత్రపుత్రులతోఁ గూడ శీఘ్రముగా విద్య లెల్ల నేర్పెను. మయాసురుడు సూర్యప్రభునికి విమానసాధనవిద్యను నేర్పెను. దానిచేత సూర్యప్రభుడు భూతాసన మను విమానమును కల్పించుకొనెను. అం దెక్కించి యతనిని మంత్రులతోఁగూడ మయాసురుడు అతని శాకలపురమునకు కొనిపోయి తండ్రికి ఒప్పగించి యువరాజుతో 'అయ్యా, నేను పోయెదను ; నీవు సిద్ధభోగములను అనుభవించుచుండుము ; నేను మరల వచ్చెదను.' అని పలికి సత్కృతుఁ డై పోయెను. కుమారునికి విద్యలు లభించినందులకు చంద్రప్రభుడు సంతోషించెను.

అది మొదలు సూర్యప్రభుడు విద్యా ప్రభావముచే మంత్రులతోఁ గూడ విమాన మెక్కి సర్వదా నానాదేశముల కేగి విలాసముగా సంచరించుచుండెను. ఎక్కడెక్కడఁ గాని

భీతనిని జూచిన రాజవ్యక్త లెల్లరును కామ మోహితలై నచ్చి
 స్వయముగా వరించుచుండిరి. మొదటిది తామ్రలిప్తీశ్వరుఁ
 డయిన వీరభటుని కూతురు మదనసేన. రెండవది పశ్చిమ
 దేశాధినాథుఁ డయిన సుభటునికూతురు, సిద్ధులచే ఇంటినుండి
 తేబడి ఎక్కడనో వదలబడిన చంద్రి కావతి. మూడవది కాంచీ
 రాజు కుంభీరుని కూతురు రూపశాలిని వరుణసేన. నాలవది
 లావాణకరాజు పౌరవుని కూతురు చారులోచన సులోచన
 యనునది. ఐదవది చీనరాజు సురోహాని కూతురు కాంచన
 వర్ణగాత్ర విద్యున్తాల. ఆఱవది శ్రీకంఠదేశాధీశుఁడు కాంతి
 సేనరాజు కూతురు కాంతిచే అచ్చురలను గెలిచినది కాంతిమతి.
 ఏడవది కౌశాంబీనగరివతి యైన జనమేజయుని కూతురు మంజు
 భాషిణి పరపుష్ట యనువేరిది. ఈతన్యలను సూర్యప్రభుఁడు
 పిద్యాబలాధికుఁడు తమ యెఱుక లేక హరిహరగా తస్పంధువులు
 చేయునది లేక వేతసవృత్తి నవలంబించి యుండిరి. సూర్య
 ప్రభుఁడు విద్యామహిమచే పెక్కు దేహములు దాల్చి ఆకాశ
 విహార సంగీత పాన గోష్ఠులయందు విద్యులతోనుంబోలె ఆయం
 గనలతోను ప్రహస్తాది మంత్రులతోను యథేచ్ఛ భాగము
 లనుభవించుచుండెను. నవ్యచిత్రకళ ఎఱిగినవాడై విద్యా
 ధరాంగనల రూపమలను వ్రాసి పరిహాస నక్రోక్షులు పలికి
 ఆప్రియలకు అలకఁ బుట్టించుచు, బొమముడియు సురుణేక్షణ
 ములుం గల వారివదనములచేతను, కెమ్మోవికంపిల్ల నస్పృష్టముగా
 వారు పలికిన పచనములచేతను, ఆనంద మనుభవించు చుండెను.

వోలె నొప్పుచుండెను. వీరభటుడు సంబంధిని అల్లుని చక్కగా పూజించి యథావిధిగా తనయలను దానము చేసి వివాహ మహోత్సవము నడపించెను. వేయిబారువుల బంగారమును, రత్నభరణములభారములతోడి నూలు లొట్టియలను, నానా వస్త్రభారములతోడి యేనూలు లొట్టిపిట్టలను, ఏడువేలగుట్టములను, అయిదువేల యేనుగులను, రూపాభరణవతు లయిన వారస్త్రీలను వేగురను, వీరభటమహారాజు వేదియందు కొమారిత లిరువురకు ఇచ్చెను. అల్లునికిని సంబంధికిని సప్రత్నములతోను దేశములతోను ఉపచారములు చేసి వారి మంత్రులను ప్రహస్తాదులను కూడ యథార్హముగా సమ్మానించెను. పురజనులెల్ల హర్షించు నట్లుగా మహోత్సవము చేసెను. సూర్య ప్రభుడు తండ్రియు దాసును ప్రియాన్వితుడై ఆనమయమందు నానాహారపానగేయాదిభోగము లనుభవించుచుండెను.

ఇంతలో రంభునియొద్దనుండి వజ్రసారనగరమునుండి దూత నచ్చి ఆస్థానములో తమవొరమాటగా ఇట్లు విన్నపించెను. 'విద్యాబలగర్వితుడైన యువరాజు మాకొమారితను హరించి మమ్ము అవమానపఱచినాడు. ఇప్పుడు మాకు తెలిసినది. వీరభటమహారాజుతో ఎట్టి సంబంధము చేసితిరో తత్సమానస్యసనుడ నయిన నాతోను అట్లే చేయవలయు నని కోరుచున్నాను. మాసంబంధిని అంగీకరించి మీరు ఇదట కి వత్తురేని సరియే, రానియెడల మృత్యువువలన మాకష్టము తీలును.'

దానిని విని చంద్రప్రభుడు వీరభటుని హెచ్చరికమీద ప్రహస్తుని పిలిచి “నీవే పోయి రంభునితో మామాటగా ‘ఏల చింతిల్లెదవు? నీయల్లుని శంకరుడు విద్యాధరచక్రవర్తిగా నిష్ఠయించి యున్నాడు. అతనికి ఈకన్యలు భార్యలగుదురని సిద్ధులు ముందే పలికియున్నారు. నీకొమారిత తనచోటు చేరినది. కర్కశుడవు గావున నిన్ను ప్రాథింప లేదు. నీవు మాకు సఖుడవు. సంతోషింపుము, మేము అచటికి వచ్చెదము.’ అని చెప్పుము.” అని పలుకఁగా అతఁడు జాముసేపులో వజ్రసారపురమునకు పోయి రంభునికి ఆ వార్త చెప్పి అతని యంగీకారమును కొని చంద్రప్రభునియొద్దకు వచ్చి ఆవృత్తాంతమును తెలిపెను. చంద్రప్రభుడు ప్రభాసుఁ డనుమంత్రిని పంపి అతనిచే శాకలమునుండి రంభునికూతును తారావళిని తెప్పించెను. సూర్యప్రభునితోను వీరభటాదులతోను కూడుకొని విమాన మెక్కి చంద్రప్రభుడు వజ్రసారమునకు పోయెను. తనరాకను జనులెల్ల నెదురు సూచుచుండ, రంభుడు ఎదురు వచ్చి తోడ్కొని పోఁగా, చంద్రప్రభుడు రాజమందిరమునకు పోయెను. అచట రంభుడు వివాహోత్సవము జరిపి కొమారితకు లెక్క లేని సువర్ణ గజాశ్వ రత్నాదికము నిచ్చెను. అల్లునికి గొప్ప సత్కారములు చేసి సొంతభోగములను మఱపించెను.

వా రందఱు అచటనే ఉత్సవముగా సుఖ ముండఁగా కాంచీనగరినుండి రంభునియొద్దకు దూత వచ్చెను. అతని సందేశ

మును విని రంభుడు చంద్రప్రభునితో “దేవా, నాయన్న కుంభీరమహారాజు కాంచీపురము నేలుచున్నాడు. ఆయన కడనుండి దూత వచ్చి యిట్లు చెప్పినాడు: ‘సూర్యప్రభుడు ముందుగా నాకొమారితను హరించి పిమ్మట నీకొమారితను హరించినాడు, నీవు వారితో సఖ్యము చేసితి వని వింటిని, కనుక నాకును వారితో సఖ్యము కల్పింపుము. వారు నా యింటికి వత్తురుగాక, సూర్యప్రభునికి నాచేతిమీఁదుగా వరుణసేనను ఇచ్చెదను గాక.’ ఇది యతనిప్రార్థన, మీరు నెఱవేర్పవలయును.” అని చెప్పెను. అతనిమాటను పాటించి చంద్రప్రభుడు వెంటనే ప్రహస్తునిచేత శాకలమునుండి వరుణసేనను తెప్పించి మఱునాడు పరివారసమేతముగా సూర్యప్రభుని రంభ వీరభటాదులను తోడ్కొని కాంచీపురమునకు పోయెను. కుంభీరుడు ఎదురు రాగా వీరు గుణగుంభిత యై భూదేవీకాంచికంబోని కాంచీపురిని ప్రవేశించిరి. కుంభీరుడు యథావిధిగా కొమారితను సూర్యప్రభుని కిచ్చి ఆవధూవరులకు విస్తారము ధనమిచ్చెను.

వివాహ మై భోజన మై సుఖముగా కూర్చుండియున్న చంద్రప్రభునితో ప్రహస్తుడు అందఱు వినుచుండ నిట్లనియె: - ‘దేవా, నేను దేశాటనము చేయుచు ఒకప్పుడు శ్రీకంఠదేశమునకు పోయియుండి కాంతిసేనమహారాజును చూచితిని. ఆయన తనకొమారితను సూర్యప్రభుడు హరించినట్లును, తనయింటికి

వచ్చిన యథావిధిగా తాను అల్లుని సత్కరించునట్లును, రాని యెడల సుతాన్నేహముచే ప్రాణములు వదలునట్లును, చెప్పి నాడు. నేను నీతో ఇప్పుడు చెప్పితిని.' వెంటనే చంద్రప్రభుడు 'కాంతిమతిని కాంతినేనునియొద్దకు చేర్చుము, మేమును అచటికే వచ్చెదము.' అని ప్రహస్తుని కాజ్ఞాపించెను. ప్రహస్తుడును అట్లే చేసెను. తెల్లవాఱుగానే కుంభీరమహారాజు కూడ రాగా అందఱును విమాన మెక్కి ఆకాశమార్గమున శ్రీకంఠదేశమునకు పోయిరి. కాంతినేనమహారాజు వీరికి ఎదురు వచ్చి యింటికి తోడ్కొనిపోయి యథావిధిగా కొమార్త వివాహము జరిపెను. కాంతిమతికిని సూర్యప్రభునికిని ఆతఁ డిచ్చిన బంగారపురాసులు చూచి ఆరాజు లెల్ల ఆశ్చర్యపడిరి.

వారందఱును అచటనే నానాభోగములలో నుండఁగా కౌశాంబినుండి దూత వచ్చి యిట్లనియె:— “జనమేజయ మహారాజు మీతో చెప్పు మన్నమాట:—‘ఎవడో ఇప్పుడే నాసుతను పరపుష్ట యనుదానిని హరించినాడు. పరపుష్ట సూర్యప్రభుని చేతిలో చిక్కియున్న దని ఇట మాకు తెలిసినది. ఆమెను తోడ్కొని అతఁడు మాయింటికి నిశ్చంకముగా వచ్చును గాక, సత్కరించి సభార్యునిగా పంపెదఁడు. రానియెడల మీకు మేము మాకు మీరు శత్రువులమే.’ అని” ఇట్లు పలికి దూత నిరమింపఁగా చంద్రప్రభుడు రాజు లందఱతోను ఏకాంతములో ఇంతగర్భముగా పలుకుచున్న యతనియింటికి పోవచ్చునా?”

అనెను. ఆమాటకు సిద్ధార్థుడనుమంత్రి 'దేవా, వేటువిధముగా తలంపఁగూడదు. ఆయన యిట్లు పలుకుట అష్టమే. ఆరాజు మహాదాత, సత్కులప్రసూతుఁడు, పండితుఁడు, శూరుఁడు, అశ్వమేధయాజి, పరాజయ మెన్నఁడు నెఱుంగనివాఁడు. ఆయన ఉన్నది యున్నట్లు తెలిపినాఁడు, అతనివలన విరుద్ధ మేమున్నది? అతఁడు ప్రస్తావించిన శత్రుత్వము ఇంద్రుఁడు కల్పించినది. కనుక అతనియింటికి పోవలసినది. ఆరాజు సత్యసంధుఁడు. అయినను ఆయన మనస్సును తెలిసికొనుటకై దూతను పంపుఁడు అని చెప్పఁగా అందఱును అంగీకరించిరి.

అంతట చంద్రప్రభుఁడు జనమేజయుని యభిప్రాయమును తెలిసికొనుటకై ప్రహస్తుని పంపి జనమేజయునిదూతను సత్కరించెను. ప్రహస్తుఁడు కాశాంబికి జనమేజయునియొద్దకు పోయి ఇచటి యుద్దేశ్యములను, ఆయనకు తెలిపి ఆయనవలన జాబు గ్రహించి చంద్రప్రభునికి తెచ్చి యిచ్చెను. అంతట రాజు ప్రహస్తునే శాకలమునకు పంపి పరపుష్టను అతనితో జనమేజయుని యొద్దకు పంపెను. అంతట చంద్రప్రభాదులు కాంతినేనా సూర్యప్రభసహితు లై కాంశాంబికి పోయిరి. అచట వియ్యంకుని అల్లుఁడు మొదలయినవారిని జనమేజయుఁడు వినయముతో సమ్మానించెను. కుమారికి వివాహము చేసి, అయిదువేల యేనుగులను, లక్ష పరాశ్వములను, రత్నకాంచన సద్వస్త్రకర్పూ రాగురుభారములతో క్రుంగుచున్న యైదువేలలొట్టియలను ఇచ్చి

వాద్యనృత్యమయము గాను సమూనిత సర్వరాజకము గాను పూజిత బ్రహ్మణోత్తమముగాను లోకమహోత్సము చేసెను.

ఆసమయములో ఆకస్తికముగా ఆకాశము ఎటుపెక్కి సూర్యప్రభునికి కానున్న రక్తాఘాతమును సూచించునదివోలె నొప్పెను. ఆకాశమాగ్నమున వచ్చిన పరస్పైన్యమును చూచి భయపడినవియుంబోలె దిక్కులెల్ల సంకులశబ్దములు సేయు చుండినవి. ఆక్షణములో భేదరులతోడి యుద్ధముకై భూచరు లను ఎగురజేయునదివోలె మహావాతము వీవ సాగెను. క్షణ ములో తేజోరాజితదిక్పక్రమై విద్యాధరస్పైన్యము దిక్కులు పిక్కటిల్ల సింహధ్వనులు సేయుచు మహావేగముతో వచ్చెను. దానినడుమ మిక్కిలి యందగాని విద్యాధరకుమారుని చూచి సూర్యప్రభాదులు ఆశ్చర్యపడిరి. 'ఆషాఢేశ్వరునికుమారుడు దామోదరుడు యవరాజు సర్వోత్కృష్టుడు. ఓరి మనుష్యుఁ డా భూచరా సూర్యప్రభుఁడా, అతనిపాదములలో పడురా ఓరి జనమేజయుఁడా, మాప్రభువునకు నమస్కరింపుము. నీకొ మారితను అనర్హుని కిచ్చితివి. ప్రణిపాతమునఁగాని మాప్రభువు నిన్ను క్షమింపఁడు.' అని ఆసమయమున విద్యాధరవంది ఆకా శముననుండి దామోదరునియెదుట బిగ్గరగా పలికెను.

సూర్యప్రభుఁడు ఆమాట విని ఆస్పైన్యమును చూచి, డాలు, కత్తియు, కేలఁబూని కోపముతో ఆకాశమున కెగసెను. వెంటనే ప్రహస్తుఁడు, భాసుఁడు, సిద్ధార్థుఁడు, ప్రజ్ఞాధ్యుఁడు,

సర్వదమనుడు, వీతభీతి, శుభంకరుడు ననుమంత్రులు ప్రభువుతో ఆకాశమున కెగసిరి. వారితో విద్యాధరులకు గొప్ప యుద్ధము జరిగెను. సూర్యప్రభుడు దామోదరునిమీదికి పోయి ఎదిరినవారిని కత్తితో నటుకుచు వారియాయుధముల దెబ్బలకు డాలుతో తన్ను కాచుకొనుచు నుండెను. ఆయుద్ధములో మనుష్యులు కొంచెముమంది, విద్యాధరులు లక్షమంది; అయినను, ఇరువారును పరస్పరము సమానముగానే పోరెను. రుధిరారుణములును ఆకులములును నై ఖడ్గలతలు యమధర్మరాజుదృష్టులుం బోలె శూరకాయములందు పడుచుండినవి. భయపడి శరణుజొచ్చినవియుంబోలె విద్యాధరులశిరములును శరీరములును భూమిమీద చంద్రప్రభునియెదుట పడినవి. సూర్యప్రభుడు లోకులకుఁ బ్రత్యక్షమైన భేరవశ్రీతో నొప్పుచుండెను. ఆకాశము సిందూరపూర్ణముంబోలె రక్తముచేత కెంపెక్కెను. సూర్యప్రభుడు కత్తియు డాలును చేతఁ బూని దామోదరునితో పోరెను. పోరుచు కరణప్రయోగముచేత అతనియందు ప్రవేశించి కత్తితో డాలు లెగ నటికి అతనిని నేలఁ గూల్చెను. సూర్యప్రభుడు త్రుల్లిపడుచున్న యరియొక్క శిరమును లెగ నటుక నుండఁగా ఆకాశమునుండి విష్ణువు హంకరించెను. దానిని విని హరిని చూచి నమ్ముచై సూర్యప్రభుడు హరిగౌరవముచేత దామోదరుని వదలెను. చావు తప్పిన నిజభక్తుని దామోదరుని తోడ్కొని హరి ఎచటికో

పోయెను. ఆదేవుడు సద్భక్తులను ఇహపరములందు రక్షించు వాడు గదా. దామోదరుని యనుచరు లెల్ల ఎచటివారు అచటికి పోయిరి. సూర్యప్రభుడును ఆకాశమునుండి తండ్రి యొద్దకు దిగెను. మంత్రిసమేతముగా గాయపడక కుమారుడు రాగా చంద్రప్రభుడు సంతోషించెను. ఇతరరాజులును సూర్య ప్రభుని పరాక్రమమును ప్రత్యక్షముగా చూచినవారై అతనిని పొగడిరి.

అందఱు తుష్టులై ఆజయకథనే మరల చెప్పుకొను చుండగా సుభటమహారాజునొద్దనుండి దూత వచ్చి చంద్రప్రభుని యెదుట ఒకజాబు నుంచెను. సిద్ధార్థుడు దానిని పగులఁగొట్టి సభలో ఇట్లని చదివెను:— ‘శ్రీమంతుడు ఉన్నతనంశ మౌక్తికమణియు నగు చంద్రప్రభభూవతికి కొంకణదేశమునుండి సుభటుడు సాదరముగా వ్రాయునది.—నాకొమారితను ఏదో సత్త్వము రాత్రి అపహరించికొని పోయినది. ఆమె నీకుమారునికి దొరకిన దని విని సంతోషించితిని! కనుక మీరు మీ కుమారుని తోడ్కొని మాయింటికి వచ్చిన నాకొమారిణను పరలోకమునుండి మరల వచ్చినదానింబోలె చూచి సంతోషించి వివాహకార్యము నెఱవేర్చెదను.’ ఇట్లు సిద్ధార్థుడు చదువఁగా చంద్రప్రభుడు సరియే యని దూతను సత్కరించెను. తత్క్షణమే పడమటిదేశమునకు సుభటునియొద్దకు ప్రహస్తునితో చంద్రికావతిని పంపెను. మఱునాడు ఎల్లవారును సూర్య

ప్రభుని తోడ్కొని జనమేజయసమేతముగా విమాన మెక్కి పడమటిదిక్కునకుఁ బోయిరి. సుభటరాజు తన కొమారిత దొరకి నందులకు సంతోషించి వారిని మిక్కిలి పూజించి కొమారితకు వివాహమహోత్సవమును జరిపెను. అతఁడు కొమారిత కిచ్చిన రత్నాదికమును చూచి వీరభటాదులు తా మిచ్చిన స్వల్పమునకు లజ్జితు లయిరి.

సూర్యప్రభుఁడు అచటనే మామగారియింట నుండఁగా లావాణకమునుండి పౌరవరాజు దూత వచ్చి తన యేలిక వనముగా ని ట్లనియె:— ‘నాకొమారితను మీ కుమారుఁడు అపహరించినాఁడు. అందులకు నాకు చింత లేదు. మీరు అతనిని తోడ్కొని మాయింటికి రాఁ గూడదా? లోకాచార మయిన వివాహకార్యమును చేసెదను.’ వెంటనే చంద్ర ప్రభుఁడు ప్రహస్తునితో సులోచనను తండ్రియొద్దకు పంపి మఱు నాఁడు సుభటునిఁగూడ తోడ్కొని ఎల్లవారును సులోచనా సూర్యప్రభులతో విమాన మెక్కి లావాణకమునకు పోయిరి. పౌరవుఁడు వివాహోత్సవము జరిపి రాజుల నెల్ల సత్కరించెను.

అతనివలన ఉపచర్యలు పొందుచు వీ రందఱు అచట నుండఁగా చీననరేంద్రుఁడు సురోహుఁడు దూతను పంపెను. కన్యలను కోలుపోయిన యితరరాజులవలె తానును వారిని తనయింటికి రమ్మని దూతముఖముగా నడిగెను. అంతట చంద్ర ప్రభమహారాజు సంతోషించి సురోహునికూతును విద్యున్మా

లను తండ్రియొద్దకు ప్రహస్తునితో పంపించెను. మఱునాడు చంద్రప్రభాదులు అందఱు సూర్యప్రభునితోఁ గూడ పౌరవ రాజుతోఁ గూడ చీనదేశమునకు పోయిరి. చీనరాజు వారికి ఎదురు వచ్చి తనకోటకు తోడ్కొని కొమారిత వివాహము జరిపి వధూవరులకు లెక్కలేని సువర్ణగ జాశ్వ రత్నచీనాంబ రాదుల నిచ్చెను. అచట చంద్రప్రభాదులు నానాభోగములను అనుభవించుచు కొంతకాలము సుఖముండిరి. సూర్యప్రభుఁడు అచట విలసత్తునయావనుండై ప్రావృట్కూలమువోలే విద్యు న్నాలచే శోభితుఁ డై యుండెను.

ఇట్లు సూర్యప్రభుఁడు మామగార్ల యిండ్లలో ఆయా కాంతతో సఖాంధవుఁ డై భోగములు అనుభవించుచుండెను. పిమ్మట సూర్యప్రభుఁడు సిద్ధార్థాది మంత్రులతో నాలోచించు కొని వీరభటాదిరాజులను వారివారి దండుతో ఇండ్లకు పంపి సురోహమహారాజును వీడ్కొలిపి భూతాసనవిమాన మెక్కి శాకలనగరమునకు పోయెను. నృత్యములు ఒకచోట, సంగీతక రసము ఒకవంక, పానకీడలు ఒకయెడ, సుందరీజనుల యలం కారవిధాన మొకతావున, కోరినకోరికలు తీఱిన వైతాళికుల స్తుతి రవములు ఎల్లయెడలనుండగా, పుర మంతయు సూర్యప్రభు. రాకచే ప్రమదపూర్ణమై యుండెను. పుట్టినిండ్ల సున్నభార్యల నందఱును రప్పించినవాఁ డై వారితోను వారితండ్రులు వారి కిచ్చిన ధనరాసులతోను, ఆరాసుల బరువుచే వంగిన వీచులు

గలవై లెక్కకు మిక్కుట మైన లొట్టిక్కిట్టలతోను, పురము ప్రవేశించి తనయొక్క దిగ్విజయ విభవములను విలాసముగా లోకులకు చూపి వినోదము చేసెను.

ఆ సమయమందు ఆ మహాభోగి యున్న యా శాకల నగరము బహువసువును భూరినిధానము నై అమరావ త్యలకా భోగవతీ నగరములనే ఒకటిగా చేర్చి నిర్మించినయట్లు బిప్పు చుండెను. సూర్యప్రభుడు మదనసేనతో యథాభిమతభోగము లనుభవించుచు, తండ్రితోను, మంత్రిలతోను, తనయితర భార్యలతోను సుఖ మున్నవాడై మయాసురుడు వచ్చెద నన్నప్రకారము అతనిరాక నెదురు సూచు చుండెను.

---

౨ - వ తరంగము.

అనంతరము ఒక నాడు చంద్రప్రభ మహారాజును సూర్యప్రభుడును తమ యాస్థానమందు సమస్తసచివసమేతులై యుండఁగా, సిద్ధాథాకాదులు చెప్పుచున్న కథలలో మయాసురుని ప్రస్తావము స్మృతియు రాఁగా ఆకస్మికముగా సభామధ్యములో భూమి బొక్కపడి అందునుండి మొదట సశబ్దముగా పరిమళవంత మయిన వాయువు వీచి పిమ్మట మయాసురుడు వెలువడెను. కృష్ణోన్నతశిరుడును, శృంగజ్వలత్రేశ మహాషధియు రక్తాంబరోచ్ఛలద్ధాతువు నై రాత్రియందు పర్వ

తమువోలే మయాసురుడు వచ్చెను. చంద్రప్రభుమహారాజు వలన యథోచిత సత్కారములు వడసి రత్నాసనాసీనుడై మయాసురుఁ డిట్లు పలికెను. “మీరు భూలోక భోగము లనుభవించితిరి. ఇక వేటుభోగముల కొఱకు యత్నించుటకు కాలము కనుక ఇప్పుడు ఆయత్నము ఆరంభింపుడు. దూతలను పంపి మీసంబంధి బౌంధవు లయిన రాజులను పిలిపింపుడు, పిమ్మట పోయి విద్యాధరేంద్రుఁ డైన సుమేరువుతో కలయు దము. శ్రుతశర్తను జయించి విద్యాధరై శ్వర్యమును పొందు దము. సుమేరుని ఆదిలోనే శంకరుడు ‘సూర్య ప్రభుని కాపాడుము, అతనికి నీకొమారిత నిమ్ము.’ అని ఆజ్ఞాపించియున్నాడు.” ఇట్లు మయాసురుడు పలుకఁగా చంద్రప్రభుడు ఆకాశగాము లయిన ప్రహస్తాదులను సకలరాజుల యొద్దకు దూతలనుగా పంపెను. సూర్యప్రభుడు మయుని పంపున తనభార్యలకును మంత్రులకును అంతకు మున్ను తాను ఇయ్యనివిద్యల నన్నిటిని ఇచ్చెను.

ఇంద్రుడు చంద్రప్రభునికడకు దూత్యము పంపుట.

వా రచట నుండఁగానే ప్రభా భాసిత దిబ్బుఖుఁ డగుచు ఆకాశమునుండి నారదమహాముని దిగెను. సంగతి యెఱిగి కూర్చుండి మహాముని చంద్రప్రభునితో “రాజా, ఇంద్రుడు నన్ను పంపినాడు, నీకు ఈవార్త చెప్పుమన్నాడు:—‘మీరు మనుష్యదేహుఁ డై యున్న యీ సూర్యప్రభునికి శంకరుని

యాదేశముచేతను మయాసురుని తోడ్పాటుచేతను సర్వవిద్యా
ధరచక్రవర్తి పదమును సాధింపఁ జూచుచున్నా రను సంగతిని
నే నెఱుంగుదును. మీ రట్లుచేయఁ గూడదు. ఆ యధికార
మును మేము శ్రుతశర్తకు ఇచ్చినారము. విధ్యాధరవంశం
భోధిచంద్రుఁడైన యతనికి అది వంశక్రమాగతము గదా.
మాకు విరుద్ధముగా మీరు ఏమిచేసినను దానివలన మీకు
వినాశమే కలుగును. పూర్వము నీవు రుద్రయజ్ఞము చేయు
వాడ వై ముందుగా అశ్వమేధము చేయు మని నేను బోధిం
పఁగా నామాట చేయ వైతివి. అట్లు దేవతలను లక్ష్యపెట్టక
రుద్రుని మాత్రము ఆశ్రయించి మీరు చేయుపని మీకు
మేలునకు గాదు.' అని”

ఇట్లని నారదమహాముని ఇంద్ర సందేశమును చెప్పఁగా
సవ్యచు మయాసురుఁ డిట్లనియె:— “మహామునీ, ఇంద్రుని
మాట ఉచితము గాదు. సూర్యప్రభుఁడు మర్త్యమాత్రుఁడని
ఇంద్రుఁడు పలుకుచున్నాఁడు గదా! ఆ మర్త్యత్వము ఎట్టిదో
దామోదరునితోడి యుద్ధములో ఇంద్రుఁడు చూడలేదా! ఆ
మర్త్యత్వము వలన అతని కేమి లోపము? మర్త్యులే సత్త్వ
వంతులు, అన్ని సిద్ధులకు అధికారులు. పూర్వము సహుషా
దులు ఇంద్ర పదమును సాధింపలేదా! తాను ఈసామ్రాజ్యమును
శ్రుతశర్తకు ఇచ్చినట్లును, అది అతనికి క్రమాగత మనియును,
ఇంద్రుఁడు పలుకుచున్నాఁడు గదా. అదియు అయుక్తమే.

మహేశ్వరుడు దాత యయినచోట ఇతరుని కెననికి ఏమియధి
కారము కలదు ? హిరణ్యాక్షునికి జ్యేష్ఠాగత మయిన యింద్ర
త్వము ఎట్లు తప్పింపఁబడినది ? మేము శత్రుత్వమును వూను
చున్నా మనియు అధర్మములోఁ బ్రవేశించుచున్నా మనియు
చెప్పుచున్నాడు గదా, అదియు పొరఁబాటు. అతఁడే మా
ప్రయోజనమందు మాపై బలాత్కారముగా ద్వేషము వహిం
చుచున్నాడు. మేము శత్రువును జయింపఁ జూచుచున్నాము.
మునిభార్యను హరింపలేదు, బ్రహ్మహత్య చేయలేదు, మాకు
అధర్మ మెక్కడిది ? అశ్వమేధము చేయమియు దేవతలను తిర
స్కరించుటయును ప్రస్తావించుచున్నాడు గదా. రుద్రయజ్ఞము
చేసినచోట ఇతర యజ్ఞమువలన ఏమి ప్రయోజనము ? దేవ
దేవేశుఁ డయిన శంభువును ఆరాధింపఁగా ఏదేవుని అర్పించి
నట్లు గాదు ? రుద్రునియందు మాత్రము భక్తియొంచి ఇతర
దేవతలను సరకు గొనమి ఉచితము గా దనుచున్నాడు గదా,
అది పొరఁబాటు ! హరుడు వెలుంగుచోట ఇతరదేవసమూహ
ములవలన ఏమి పని ? సూర్యుడు ఉదయింపఁగా ఇతర జ్యోతి
స్సులు వెలుంగునా ? మహామునీ, ఇది సర్వమును నీవు ఇంద్రు
నికి చెప్పవలయును. మేము మాకు ప్రస్తుత మయిన దానిని
చేయుచుండెదము, అతనికి తోచినట్లు అతఁడు చేయునుగాక.”

ఇట్లు మయాసురుడు పలుకఁగా నారదుడు వల్లె యని
యా ప్రతిసందేశమును గ్రహించి యింద్రునియొద్దకు పోయెను.

అతఁడు పోగా ఇంద్ర సందేశమునకు వెలుచుచున్న చంద్రప్రభ మహారాజుతో మయాసురుఁ డిట్లు పలికెను:— “మీకు ఇంద్రుని వలన భయము వలదు. అతఁడు మనమీది ద్వేషముచే యుద్ధములో దేవగణములతోఁగూడ శ్రుతశర్తపక్షములో నుండును. ప్రహ్లాదాధిష్ఠితుల మయిన మేము లెక్కలేనివారము వైత్య దానవులతోఁగూడ నీపక్షమున నుండెదము. త్రిపురాంతకుఁడు మనకు ప్రసన్నుఁడై యుద్యుక్తుఁడై యుండఁగా ఇతరులకు మ్రుక్కడులకు ఈ మూఁడులోకములలో ఏమి శక్తి కలదు? కనుక మీరు ఈపనిలో ప్రయత్న మారంభింపుఁడు.” ఇట్లు మయుఁడు పలుకఁగా చంద్రప్రభాదు లంగీకరించి సంతోషించిరి.

పిమ్మట దూతలవలన వార్తల నంది క్రమముగా వీర భటాదిరాజులు మిత్రబౌంధవులు సైన్యసమేతు లై వచ్చి యుచిత సత్కారములు పొంది యుండఁగా మరల మయాసురుఁడు చంద్రప్రభరాజుతో నిట్లనియె.— ‘రాజా, నీవు ఈ రాత్రి రుద్రునికి మహాబలి యివ్వు. తరువాత నేను చెప్పనట్లు సర్వము చేయుదువుగాక.’ ఆమాట ప్రకారము చంద్రప్రభుఁడును రుద్రబలిసంభారము సిద్ధము చేయించెదను. పిమ్మట రాత్రి అడవికి పోయి చంద్రప్రభుఁడు మయుఁడే పురోహితుఁడు కాఁగా స్వయముగానే రుద్రబలిని సర్వమును శ్రద్ధతో చేసెను. అతఁడు నిశ్శృంకముగా హోమము చేయుచుండఁగా భూత గణాధిపుఁడు నందీశ్వరుఁడు ప్రత్యక్షమై రాజుచే విధ్యుక్తముగా

సత్కృతుడై యిట్లనియె:—‘నాముఖముగా సాంబమూర్తి స్వయముగా చెప్పుచున్నాడు. నీకు నూలుగురు ఇంద్రులు ఎత్తివచ్చినను భయము అక్కఱలేదు. సూర్యప్రభుడు విద్యాధరులకు చక్రవర్తి కానే అగును.’ ఇట్లు శంకరాజ్ఞుని నివేదించి తనబలిభాగమును గ్రహించి నందీశ్వరుడు భూతగణములతో గూడ అంతర్ధానము పొందెను. పిమ్మట చంద్రప్రభుడు కుమారుని యభ్యుదయమున సమృద్ధిగ గలవాడై బలిని ముగించి మయాసురునితోఁగూడ నగరమునకు పోయెను.

చంద్రప్రభుడు సునీథదేహముం జొచ్చుట.

మఱునాడు ఉదయమున కుమారునితోను దేవితోను మంత్రులతోను సుఖానీనుడై యున్న చంద్రప్రభుభూపతితో మయుఁ డిట్లనియె:—‘రాజా, చిరరక్షిత మయిన రహస్య మొకటి చెప్పెదను. నీవు సునీథుఁడను దానవుడవు, నా కుమారుడవు, మహాబలుండవు. సూర్యప్రభుడు సుముండీకుడు నీతమ్ముడు. మీర లిరువురును దేవతలతోడికయ్యములో మడిసి ఇచట తండ్రికొడుకులై పుట్టితిరి. నీదానవశరీరమునకు ఘృతాదులను ఓషధులను శాస్త్రోక్త యోగ ప్రకారము పూసి దాచి రక్షించి యున్నాను. కనుక బిలప్రవేశముచేసి పాతాళమునకు పోయి నీసొంతదేహములో నా చెప్పెడి యుక్తిచేత ప్రవేశింపుము. అందులో చొరగానే తేజోవీర్య బలాధికుడ వై దేవతలను యుద్ధములో జయించువాడ వగు

దువు. సూర్యప్రభుడు ఈ సుందరాంగముతోనే విద్యాధరే శ్వరుఁ డగుచుగాక.' ఇట్లు మయుఁడు పలుకఁగా చంద్రప్రభుడు సంతోషించి అంగీకరించెను.

ఆ సమయమందు సిద్ధార్థకుఁడు ఇట్లు అడిగెను. 'వేట దేహము చొచ్చినవాడు, చచ్చినవాడే, ఈ మార్పు వలన మా కేమి సంతోషము? మఱియు ఇతఁడు దేహాంతరప్రవిష్టుఁడై పరలోకగతునివలెనే మమ్ము మఱచును. అంతట ఇతఁ డెవరో మే మెవరమో?' మయు డిట్లనియె:—'యోగ మహిమచే స్వతంత్రుఁడై పరకాయప్రవేశము చేయు నితనిని మీరు కూడ వచ్చి చూడుడు. ఆదేహము చేరియు ఇతఁడు మిమ్ములను మఱవడు. కారణము వినుడు. అస్వతంత్రుఁడై చచ్చి గర్భములో పుట్టినవాడు మరణాదిక్లేశములచే స్మృతి పోయి ఏమియు జ్ఞప్తియుంచుకొనఁ జాలడు. స్వాతంత్ర్యముచే వేటదేహములో యోగయుక్తిచే అంతఃకరణముతోను ఇంద్రియములతోను చొచ్చు జ్ఞాని యోగేశ్వరుఁడు, మనోబుద్ధులు చెడక, యింటినుండి యింటికి పోవువాడు వోలె, సకలమును స్మరించును. కనుక మీకు సందేహము వలదు. ఈరాజు ఇందువలన జరారోగవివర్జిత మైన దివ్యదేహమును పొందును. మీ రందఱును దానవులే. రసాతలము చొచ్చి అమృతము త్రాగి రోగరహిత మయిన దివ్యదేహములు పొందుడు' ఘయుని యీమాట అందఱు నమ్మి శంక ఘాని యుండిరి,

అతనిమాట ప్రకారమే మఱునాడు చంద్రప్రభుడు సకలరాజులను తోడ్కొని ఇరావతీచంద్రభాగల సంగమము నకు పోయి, అచట వెలుపల రాజులను ఉంచి, సూర్యప్రభుని యంతఃపురములను వారికి అప్పగించి, నీళ్లలో మయుడు చూపిన బిలములో సూర్యప్రభునితోను దేవితోను సిద్ధార్థాది మంత్రులతోను ప్రవేశించి, బహుదూరము పోయి ఒకదివ్య దేవాలయము చూచి అందఱుతోను అందులోఁబలికి పోయెను. ఇంతలో వెలుపలనున్న రాజులమీఁదికి విద్యాధరులు ఆకాశము నుండి వచ్చి వారిని తమవిద్యలచే స్తంభితులను చేసి సూర్య ప్రభుని భార్యలను చెఱ గొనిపోయిరి. ఆక్షణములో ఆకాశ మున 'ఓరి శ్రుతశర్తా, పాపాత్తుఁడా, చక్రవర్తియొక్క యీ భార్యలను తాఁకితివేని తత్తుణమే సైన్యములతోఁగూడ చత్తుఁ. కనుక వీరిని నీవు తల్లులనుగాచూచుచు గౌరవముతో రక్షించు చుండుము. ఇప్పుడే నిన్ను చంపి వీరి నేల విడిపింపననగా, ఇందు లకు కారణము గలదు. నీయొద్దనే ఉండురు గాక.' అని దివ్య వాక్కు విసంబడెను. అంతట విద్యాధరులు అదృశ్యులైరి. ఆ రాణివాసములను కోలుపోయిన యవమానమునకు వీరభటాది రాజులు ప్రాణత్యాగముచేయుటకై ఒండొరువులతో పోర సమకట్టిరి. మీఁకొమారితలకు నాశము లేదు, వారిని మీరు మరల కలసికొనియెదరు. సాహసము చేయకుండు. మీకు మేలు కలుగును.' అని పలికి ఆకాశవాణి వారియత్నమును మాన్పెను.

ఈలోపల అందఱతోను పాతాళములో దేవాలయములో నున్న చంద్రప్రభునితో మయుడు:- — ‘రాజా, ఏకాగ్ర చిత్తుడ వై వినుము. నీ కిపుడు పరకాయప్రవేశయోగమును ఉపదేశించెదను.’ అని హెచ్చరించి యోగమును సాంఖ్యమును రహస్యములతోఁ గూడ నేర్పి దేహాంతర ప్రవేశయోగమును గూడ ఉపదేశించి యిట్లనియె:-—ఇదే ఆ సిద్ధి. అణిమాయైశ్వర్యములకు కారణ మయినజ్ఞానమును స్వాతంత్ర్యమును ఇదే. ఈ యైశ్వర్యమం దున్న వారై సురేశ్వరులు మోక్షమును గూడ అపేక్షింపరు. ఇతరులు మహానుభావులు దీనికొఱకే జప తపములు చేయుదురు, లభించిన స్వర్గభోగములను కూడ అంగీకరింపరు. ఇందులకు నిదర్శనము వినుము.——

కాలుడను విప్రుని కథ.

పురాకల్పమున కాలుడని ఒక బ్రాహ్మణుడుండెను. అతఁడు పుష్కరద్వీపమునకుఁ బోయి దివానిశము జపము చేయుచుండెను. ఆరీతిని రెండువందల దివ్యవర్షములు గడచెను. అంత అతనిశిరస్సునుండి అవిచ్ఛిన్నముగా మహాజ్వాల యొకటి పుట్టెను. వెలు వడిన యాజ్వాలచేత ఆకాశములో సూర్యాదులగతి నిలిచి పోయినది, మూడు లోకములును మండి పోయినవి. బ్రహ్మాదిదేవతలు అతనియొద్దకు వచ్చి ‘బ్రాహ్మణా, నీకు శావలసిన వరమును అడుగుము, నీతేజస్సుచేత లోకములు మండి పోవుచున్నవి.’ అని యడిగిరి, ‘నాకు జపము

చేయుచుండుట కంటె వేట విషయమున నా బుద్ధి ప్రవేశింప కుండును గాత, ఇంత కన్న వేటవరము నాకు అక్కఱ లేదు.' అని అతడు వారికి ఉత్తరము చెప్పెను. వారు నిర్భంధింపగాఁ అతడు ఆచోటు వదలి హిమవంతము నుత్తరభాగమున చేరి జపము చేయుచుండెను. అచట ఆతేజము మఱియు వృద్ధమై అసహ్యము కాఁగా ఇంద్రుడు విఘ్నార్థము దేవాంగ నలను పంపెను. మరులుగొలుపుచున్న యాయచ్ఛరలను ఆ ధీరుడు సరకుగొనఁ దాయెను. అంతట దేవతలు కార్యనిర్వాహమునకు సర్వాధికారమును ఇచ్చి అతనియొద్దకు మృత్యువును పంపిరి. మృత్యుదేవత వచ్చి ఆయనతో 'బ్రాహ్మణుడా, మనుష్యులు ఇంత కాలము బ్రదుకరు, లోక మర్యాదను అతి క్రమింపకుము. దేహత్యాగము చేయుము.' అనెను. 'నా యాయుస్సు ముగిసినయెడల నీవే నన్నేల కొనిపోవు? కనుపెట్టి యున్నావేమి? ఓరి పాశహస్తా, నేను స్వయముగా దేహత్యాగము చేయను. బుద్ధి పూర్వకముగా శరీరమును వదలిన అత్తఘాతి నగుదును.' అని బ్రాహ్మణుడు పలికెను. అతనిని తానే కొనిపోవుటకు ప్రభావము చాలక మృత్యువు వచ్చిన దారినే పోయెను. అంతట కాలుని జయించిన యాకాలుని ఇంద్రుడు భుజముమీఁద ఎత్తుకొని సుగలోకమునకు కొనిపోయెను. అచటను అతడు ఎడతెగక జపము చేయుచునే యుండఁగా ఇంద్రుడు అతనిని ధింపివేసెను. అంత సతఁడు మరల హిమా

లయమునకు పోయెను. మరల ఇంద్రాదులు అతనిని వరము గ్రహింపు మని వేడుకొనుచుండిరి.

ఆసమయములో ఇశ్వోకు నను రాజు ఆమార్గమున వచ్చెను. ఆయన యావద్వృత్తాంతమును తెలిసికొని జాపకునితో 'అయ్యా, దేవతల వలన వరము గొనవేని నావలన గొనుము' అనెను. జాపకుడు నవ్వి 'దేవతలవలనగూడ వరము గొనని నాకు వర మిచ్చుటకు నీవు శక్తుడవా?' అని రాజుతో ననియెను. 'నాకు శక్తి లేదు, నీకు గలదు, కనుక నీవే నాకు వర మివ్వు.' అని రాజు చెప్పెను. 'నీకోరిక అడుగుము, ఇచ్చెదను.' అని బ్రాహ్మణుడు పలికెను. రాజు ఆలోచింప సాగెను. 'నేను ఇచ్చుట ఈ బ్రాహ్మణుడు పుచ్చుకొనుటయు ఉచిత క్రమము, ఇతడు ఇచ్చుట నేను పుచ్చుకొనుటయు విపరీతముగా నున్నది.' అని ఆరాజు సంశయించుచు విలంబము చేయుచుండగా, ఆసమయములో అచటికి ఇద్దలు బ్రాహ్మణులు వివాదపడుచు వచ్చిరి. వారు ఆరాజును చూచి న్యాయార్థము చెప్పుకొనిరి. ఒకడు 'అయ్యా, ఇతడు నాకు గోవును దక్షిణతో ఇచ్చినాడు. దానినే నేను మరల ఇచ్చిన నావలన ప్రతి గ్రహింపడు.' ఇతరుడు 'అయ్యా, నేను ఇంతవఱకు ప్రతి గ్రహము చేసిన వాడను గాను, నాకు అక్కఱ కూడ లేదు, ఇతఁ డేల నన్ను బలాత్కారముగా ప్రతిగ్రహము చేయింప వలయును?' అంతట రాజు 'ఆక్షేపకుని పక్షము శుద్ధము గాదు,

ఇతఁడు మొదట పుచ్చుకొని ఆగోవును ఇచ్చివహానికే మరల ఏల యీయ వలయును?' అనియెను. ఆసందర్భము గొని ఇంద్రుఁడు రాజుతో 'రాజా, ఇంత యెఱుఁగుదు వేని, న్యాయ్యముగా జూపకునివలన వరము వేడి ఏల నీవు పుచ్చుకొనవు?' అనెను. అంతట ఉత్తర మేమియు చెప్ప లేక రాజు బ్రాహ్మణునితో 'బ్రాహ్మణోత్తమా, నీజపములో సగము ఫలము నా కిమ్ము ఇదే నావరము.' అనెను. 'సరియే, నాజపములో సగము ఫలము నీకు కలుగును గాక.' అని జూపకుఁడు వర మిచ్చెను. అందువలన ఆరాజు సర్వలోకగమనము పొందెను. జూపకుఁడును శివ మనువేరి దేవలోకగమనము పొందెను. అచట అనేక కల్పములు ఉండి మరల భూతలమునకు వచ్చి యోగమువలన స్వాతంత్ర్యమును పొంది శాశ్వతస్థిని పొందెను. ఇట్లు పెద్దలు స్వర్గాదిభోగములను లక్ష్యపెట్టక స్థినే కోరుదురు. దానిని నీవు పొందితివి, స్వతంత్రుఁడ వై నీదేహములో ప్రవేశింపుము.—

ఇట్లు మయుఁడు యోగవిద్య నిచ్చి పలుకఁగా చంద్ర ప్రభుఁడు భార్యా తనయ మంత్రులతోఁ గూడ మిగుల సంతోషించెను. పిమ్మట మయుఁడు, రాజును పుత్రాదులతోఁ గూడ రెండవ పాతాళమునకుఁ గొనిపోయెను. అచట వా రందఱు గొప్పయోషధులతోను నేతితోను అభ్యక్తుఁడై వికృతాకృతిచే భయంకరుఁడై విషణ్ణవదనాంభోజ వైన వైత్యరాజకన్యలచే ఆవృతుఁడై యున్న యొక మహాపురుషుని మహాహ్వయన

మందు పవ్వళించి నిద్రితుఁడుంబోలె నున్నట్టి వానిని చూచిరి. 'ఇందులో' ప్రవేశింపుము. ఇదియే నీపూర్వదేహము, దీనిచుట్టు నుండు వీరు నీ పూర్వభార్యలు.' అని మయుఁడు పలుకఁగా ఆరాజు మయుఁడునేర్పిన యోగముచే తన దేహమును వదలి ఆదానవ దేహము చొచ్చెను. అంతట శయనములోని పురుషుఁడు ఆపు లించి మెల్లమెల్లగా కన్నులు తెఱచి నిద్రమేల్కొన్నవాఁడుం బోలె పడకనుండి లేచెను. అంతట అనురాంగనలును సంతోషించి 'ఆహా మాప్రాణనాథుఁడు సునీథుఁడు బ్రదికినాఁడు' అని కేకవేసిరి. ప్రాణహీనమై పడిపోయిన చంద్రప్రభ దేహమును చూచి సూర్యప్రభాదు లందఱును దుఃఖితు లైరి. సునీథుఁడును సుఖనిద్రనుండి మేలుకొన్నవాఁడుం బోలె లేచి తన తండ్రిని మయుని చూచి పాదముల వ్రాలి నమస్కరించెను. తండ్రియు అతనిని కౌఁగిలించుకొని ఎల్లవారియెదుటను 'పుత్రా, నీ విప్పుడు రెండు జన్మములను స్మరించుచున్నావా?' అని యడిగెను. అతఁడు 'స్మరించుచున్నాను' అని పలికి చంద్రప్రభ సునీథ జన్మములయొక్క వృత్తాంతములను చెప్పి, కీర్తిమతీదేవిని సూర్య ప్రభాదులను పూర్వభార్య లయిన దనుజాంగనలను ఒకరొకరిని పేర్కొని ఓదార్చెను. ఎప్పటికైన పనికివచ్చు నని చంద్రప్రభ దేహమును మయుఁడు ఆశ్చర్యధులచేత కాపాడి యుంచెను. అతనికి స్మృతి యున్నందు కై సూర్యప్రభాదులు సంతోషించిరి.

అంతట మయాసురుడు వారి నందఱను అటనుండి కొనిపోయి హేమరత్నఖచిత మయిన మణియొక పురమునకు తోడ్కొని పోయెను. అచటికి పోయి వారు సుధారసముతో నిండిన వైదూర్యపుబావిని చూచి దానియొద్దనఁ గూర్చుండిరి, అమృతాధిక మయిన యా సుధారసమును విచిత్ర మణిపాత్ర ములతో సునీథభార్య తెచ్చి యీయఁగా త్రాగిరి. ఆపానముచే అందఱు కై పెక్కి నిద్రించి మేలుకొన్న వారుంబోలె అయి దివ్యదేహులును మహాబలపరాక్రములును అయిరి.

సునీథుడు తల్లిని లీలావతిని దర్శించుట.

మయాసురుడు చంద్రప్రభ సునీథునితో 'పుత్రా, రా చిరకాలమునకు మీయమ్మను చూతువు గాని.' అని అతనిని సూర్యప్రభాదులతో నాలవ పాతాళమునకు కొనిపోయెను. అచట వారు నానాధాతుమయము లయిన చిత్రపురములను చూచుచు నేఁగి రత్న స్తంభమయమై సర్వసంపదాస్పద మయిన యొక సౌవర్ణ నగరమందు సురాంగనలను గెలిచిన రూపవతిని అసురకన్యాపరివృతను సర్వాభరణభూషితను సునీథునితల్లిని లీలావతిని చూచిరి. ఆమెయు సునీథుని చూచుచునే తొట్టు పాటులో లేచెను. సునీథుడు నమస్కరించి ఆమె పాదముల వ్రాలెను. ఆమె చిరకాలమునకు అగపడిన యాకుమారుని ఆనందబాష్పములు గురియుచు కవుంగిలించుకొని, అతనిని తెచ్చి చూపించినందులకు తనపతిని మయుని కొనియాడెను. 'దేవీ,

ఈ సూర్యప్రభుడు నీ రెండవ కుమారుడు సుముండీకుడు. ఇతడు నీపుత్రునికి ఈసునీధునికీ పుత్రుడుగా జన్మించినాడు. ఇతడు విద్యాధరులకు ఈ దేహముతోనే చక్రవర్తియగు నని రుద్రుడు నియమించి యున్నాడు.' అని మయుడు చెప్పెను. ఆమాట విని ఉత్సుకదృష్టులతో చూచుచున్న తల్లిపాదముల సూర్యప్రభుడు మంత్రులతోఁగూడవ్రాలెను. 'పుత్రా, సుముండీక దేహ మేల? ఇదే బాగుగా నున్నది.' అని లీలావతి దీవించెను.

ఆ పుత్రాభ్యుదయ సమయములో మయుడు తన కూతురు మందోదరిని విభీషణుని స్థరింపఁగా వారును వచ్చిరి. విభీషణుడు వచ్చి సత్కారము పొంది 'దానవేంద్రా, నా మాట చేయుదువేని, నే నొకటి చెప్పెదను. దానవులలో నీ వొకడవే సుకృతివి, శుభజీవితుడవు, నీవు నిష్కారణముగా దేవతలతో ద్వేషింపఁ గూడదు. వారితో ద్వేషించుటవలన మీకు అపాయమేగాని గుణ మేమియు లేదు. యుద్ధములో దేవతలచే అసురులు మడిసిరిగాని, అసురులచేత సురులు నశింప లేదు.' అనెను. 'మేము బలాత్కారముగా ఏమియు చేయము. ఇంద్రుడు హఠమునం జేయు చుండఁగా ఎట్లు సహింతుము? చెప్పము. దేవతలచే గూలిన యసురులు ప్రమత్తులుగా నుండిరి. అప్రమత్తులయిన బలి ప్రభృతు లే మయిన హతు లయిరా?' అని మయుడు శలికెను. అంతట విభీషణుడు మందోదరిని తోడ్కొని తన నివాసమునకు బోయెను.

సునీఘడు బలిని దర్శించుట.

అంతట మయుడు సూర్యప్రభాదినమేతుని సునీఘని బలిచక్రవర్తి దర్శనార్థము మూడవ పాతాళమునకుఁ గొని పోయెను. స్వర్ణముకంటె అధిక మయిన యాపాతాళమున వారందఱును హాఠకీరీట ధారి యయి వైత్యదానవ పరివృతుడై యున్న బలిని చూచిరి, సునీఘాదులు క్రమముగా అతనిపాదముల వ్రాలిరి. అతఁడును వారిని యఘోచిత సత్కారములచే గౌరవించి మయునివలన వృత్తాంతము విని సంతోషించి శీఘ్రముగా ప్రహ్లాదాది దాసవులను రావించెను. సునీఘాదులు వారి పాదములకును సమస్కరించిరి. వారును ఆనంద నిర్భరులయి ప్రణతులను వీరిని అభినందించిరి. బలి యిట్లనియె:—
‘మన యీసునీఘడు భూమిలో చంద్రప్రభుడుగా అవతరించి యుండి మరల తనదేహమును పొంది బ్రదికి వచ్చినాడు. సుముండీకుని యవతార మైన యీసూర్యప్రభుడును వచ్చి యున్నాడు. ఇతఁడు విద్యాధరచక్రవర్తి యగు నని శంకరుడు అనుగ్రహించి యున్నాడు. వీరి యజ్ఞ ప్రభావముచేత నా బంధనములు డొడిగి. కనుక వీరు దొరకుటచే నిశ్చయముగా మనకు అభ్యుదయము కలుగును.’ ఇట్లు బలి పలుకఁగా అతని గురువు శుక్రాచార్యుఁ డిట్లనియె:—‘ధర్మసత్యపూర్వకముగా వ్యవహరించు వారికి అనభ్యుదయ మెన్నఁడును కలుగదు. కనుక ధర్మముగా నడచుకొనుడు. ఇప్పటికిని నామాట జరు

పుడు.' ఆమాట విని అచటఁ గూడియున్న సప్తపాతాళపతులు
వల్లె యని ప్రతిజ్ఞ చేసిరి. సునీథుడు మగల లభించినందులకు
బలియు అచట ఉత్సవము చేసెను.

ఈలోపల నారదముని వచ్చి అష్టపాద్యములు పొంది
ఆసీనుడై దానవులతో నిట్లనియె:—‘నన్ను ఇంద్రుడు ఇటకు
పంపినాడు. సునీథుడు బ్రదికినందులకు తనకు పరమసంతోష
మనియు, ఇపుడు మరల నిష్కారణముగా మీరు వైరము
పూన వల దనియు, తన యాశ్రితుఁ డయిన శ్రుతశర్తమీఁద
ద్వేషింప వల దనియు, ఇంద్రుడు మీకు తెలుపుచున్నాడు.’
నారదుడు ఈయింద్రసందేశమును ముగింపఁగా, ప్రహ్లాదుడు
పలికెను.—‘ఇంద్రునికి సునీథుడు బ్రదికినందులకు తృప్తిగా
కేమి? అకారణవిరోధము మేము చేయము. ఇప్పుడే గురువు
నెదుట ప్రతిజ్ఞ చేసి యున్నాము. శ్రుతశర్త తనకు సహాయు
లున్నారు గదా యని బలాత్కారముగా మాకు విరోధము
చేయుచున్నాడు. మాయందు దోష మేమి? సూర్యప్రభునికి
తదారాధన ప్రసన్నుఁ డయిన శంకరుడు ముందే ఈపదమును
అనుగ్రహించి యున్నాడు. ఈశ్వరుడు ఆజ్ఞాపించిన యీ
కార్యమందు మే మేమి చేయఁగలము? కనుక ఇంద్రుడే నిష్కా
రణముగా అనుచితములు పలుకుచున్నాడు.’ ఇట్లు దాన
వేంద్రుడు ప్రహ్లాదుడు పలుకఁగా, అ దంతయు సరియే
యని, ఇంద్రునే నిందించి నారదముని అదృశ్యుఁ డాయెను.

అరిండు పోగానే శక్రాచార్యుడు దానవేంద్రులతో నిట్లనియె:— ‘ఈవిషయములో ఇంద్రుడు బద్ధదేవుడు. మనకు మహేశ్వరుడు సుప్రసన్నుడై యుండఁగా ఇంద్రుఁడేమి చేయఁగలడు? అతని విష్ణుభక్తివలన ఏమి ప్రయోజనము?’ ఇట్లు గురువు పలుక దానవులు అంగీకరించి బలిప్రహ్లాదుల వలన సెల వొంది నిజాలయముల కరిగిరి. పిమ్మట ప్రహ్లాదుడు తన నివాస మైన నాలవపాతాళమునకు పోగా, బలియు కొలువు వదలి లోనగరికి పోయెను. మయుడును సునీధ సూర్యప్రభులును బలికి నమస్కరించి తమ నివాసములకు పోయిరి.

అచట భోజనపానము లైన పిమ్మట తల్లి లీలావతి సునీధునితో ‘పుత్రా, ఈ నీభార్యలు గొప్పవారి కొమారితలు, ఎఱుగుదువు గదా; తేజస్వతి ధనేశునికూతురు, మంగలావతి తుంబురుని కూతురు, చంద్రప్రభశరీరములో నీవు వివాహమాడిన కీర్తిమతి ప్రభాసుఁడను వసువుకూతురు, ఈముగ్గురను నీవు సమదృష్టితో చూచుకొనుచుండ వలయును.’ అనిచెప్పి ఆముఖ్యభార్యలను మువ్వురను అతనికి సమర్పించెను. ఆరాత్రి సునీధుడు పెద్దభార్య యైన తేజస్వతితోడ శయన మంగీకరించెను. అచట చిరోత్సుక యయిన యామెతో భుక్త పూర్వము లయినను నూతనములఁ బోలె నానాక్రీడలను అనుభవించెను. సూర్యప్రభుడు మఱియొక పడుకయింట మంత్రులతోఁగూడ ఆరాత్రి భార్య లేక శయనించి యుండెను. ‘స్నేహ

హీనుఁ డయి భార్యలను బయట విడిచి వచ్చిన యితనితో నేమి పని?' అనియుంబోలె స్త్రీనిత్యుఁ డయిన యితఁడు ఇప్పుడు ఏకాకిగా నున్నను ఇతనియొద్దకు నిద్ర రాకుండెను. కార్య చింతాసంగి యను నీర్వ్యచేతనుంబోలె ప్రహస్తునియొద్దకును నిద్ర రాకపోయెను. ఇతరులు వీరిచుట్టు సుఖముగా నిద్రించు చుండిరి.

కళావతి సూర్యప్రభునికడకు వచ్చుట.

ఇంతలో అచటికి సఖియుతముగా నొకకన్యాశ్రమ్మము వచ్చి అ యిరువురకు అగపడినది. ఆమెను సృజించి 'ఈమెవలన నాచేసిన సురాంగనాసృష్టి వెలవెలఁబోకుండును గాక' యని బ్రహ్మదేవుఁడు పాతాళములో నుంచెనా యనునట్లు ఆకన్నీయ వన్నెమీఱి యుండెను. ఆమె ఎవతెయో యని సూర్యప్రభుఁడు ఆలోచించుచుండగా, ఆమె అతని చెలికాండ్రును ఒక్కొక్కరిని సమీపించి చూచి చక్రవర్తి చిహ్న హీనులను గా నెఱింగి వారిని వదలి, తల్లక్షణాన్నితుని తత్పథ్యశాయని సూర్య ప్రభునిఁ దఱిసి, చెలితో 'సఖి, ఇతఁడే అతఁడు, ఇతనిని నీటిచే చల్ల నయినచేతులతో తాఁకి మేల్కొలుపుము,' అనియెను. సఖియు అట్లే చేయఁగా సూర్యప్రభుఁడును వ్యాజనిద్రను మాని కన్నులు తెఱచి చూచి ఆకన్యలను 'మీ రెవరు ? ఇచటి కేల వచ్చితిరి ?' అని యడిగెను. సఖి చెప్పుచున్నది. "దేవా, వినుము. రెండవపాతాళములో అమీలుఁ డని హిరణ్యాక్షు

సుతుడు జయ శీలుడు దైత్యేంద్రుడున్నాడు. ఈమె కలావతి యని యతనికి ప్రాణాధిక యయిన కూతురు. ఆయన ఇప్పుడు బలియొద్దనుండి వచ్చి యిట్లనియె:—‘ఆహా! ఈ దినము సునీథుడు బ్రదికి వచ్చినాడు; సుముండికావతారము సూర్యప్రభుడను చిన్నవాడును అగడడినాడు. అతనిని విద్యాధర చక్రవర్తినిగా శంకరుడు ఏర్పరించి యున్నాడు. కనుక ఇప్పుడు సునీథునికి ఆనందసమ్మానము చేసెదను. నాకుమారిని కళావతిని సూర్యప్రభునికి ఇచ్చెదను. సునీథుడు ఏకగోత్రుడగుటచేత ఈమెను ఈయఁ దగదు. సూర్యప్రభుడు ఇతనికి రాజజన్తములో కుమారుడు గాని అసురజన్తములోఁ గాఁడు. కనుక ఆకుమారునికి సమ్మానము చేసిన అది తండ్రికి సమ్మానమగును.’ తండ్రి యిట్లు పలుకఁగా నీగుణములు లాగఁగా ఈమె నిన్నుఁ జూడఁ గోరి వచ్చినది” సఖి యిట్లు పలుకుచుండఁగా సూర్యప్రభుడు కళావతియొక్క యభిప్రాయమును తెలియఁ గోరినవాడై కపటనిద్రను పాటించి యుండెను. అంత నాకస్య మేలుకొని యున్న ప్రహస్తునియొద్దకు పోయి సఖీముఖముగా సర్వము అతనికి తెలిపి వెడలి పోయెను.

ప్రహస్తుడు వచ్చి సూర్యప్రభుని ‘దేవా, మేలుకొని యున్నావా లేదా?’ అని యడిగెను. మిత్రమా, మేలుకొనియే యున్నాను. ఏకాకి నయిన నాకు ఇప్పుడు నిద్ర యొక్కడిది? విశేష మొకటి చెప్పెదను. నీయొద్ద దాఁపవలసినది నా

కే మున్నది? ఇప్పుడే ఇచటికి ఒకకన్య చెలితోఁగూడ వచ్చి నాకు అగపడినది. ఆమెకు సాటి యయినది ఈత్రైలోక్యమందు లేదు. ఆమె నామనస్సును హరించి ఊణములో ఎచ్చటకో పోయినది. ఇచటనే ఎచటనో ఉండును. తత్క్షణమే వెదకి తెప్పు.’ అని సూర్యప్రభుడు పలికెను. ప్రహస్తుడు వెలుపలికి పోయి సఖి సహిత యై యచట నున్న యా కన్యను చూచి “దేవీ, నీకొఱకు నేను నాస్వామిని మేలుకొలిపితిని, నీవు నా కొఱకు నాస్వామికి మరల దర్శన మిప్పు. కన్నులఁబండు వైన యతనిరూపమును మరల కనుము. నీచూపునకే వశ్యుఁ డయిన యతండును నీరూపును మరల చూచును గాక. మేలుకొలిపి అతనితో నీప్రస్తావము చేయఁగా, ‘ఎటనుండి యైనను తెచ్చి యాకలికిని నాకు చూపుము, అట్లు చేయవేని నేను బ్రదుకుట యొక్కడిది?’ అని యతఁడు పలుకుచున్నాఁడు. నేను నిన్ను వెదకుకొని వచ్చినాఁడను. రమ్మ.” అని ప్రహస్తుడు పలుకఁగా, లజ్జాపరవశు రా లయి ఆమె పోజాలక సంశయించుచుండఁగా, ప్రహస్తుడు ఆమె కేలు పట్టుకొని పోయి సూర్యప్రభునికి అర్పించెను. వచ్చి ప్రక్కను నిలిచిన యామెతో సూర్యప్రభుడు ‘చండీ, నీవు చౌర్యముచే ప్రవేశించి నిద్రించుచున్న నాహృదయ మును దొంగలించితివి. అందులకు ధండింపక దొంగను నిన్నెట్లు వదలుదును?’ అనెను. ఆమాట విని వెరపరి యైన యామెచెలి యిట్లనియె:— ‘ఈమె దొంగ యని ఘుండుగా ఎఱిగియే

యీమెతండ్రి దండనార్థము ఈమెను నీకు ఇయ్య నిశ్చయించుకొని యున్నాడు. అట్టిచో నిన్ను ఇచట అడ్డగించువా డెవడు? ఈమె దొంగతనమునకు తగిన దండన ఏల చేయవు?’ అంతట సూర్యప్రభుడు కవుంగిలించుకొనఁబోగా లజ్జిత యై ‘వలదు ఆర్యపుత్రా, వలదు ; కన్యను గదా నేను.’ అని కళావతి పలికెను. అంతట ప్రహస్తుడు ‘దేవీ, నీకు సందేహము అక్కట లేదు, సకల వివాహములలోను శ్రేష్ఠమైన గాంధర్వవివాహము సుమా యిది.’ అని వాకొని, ఇతరానుచరుల నందఱను తోకొని, వెడలి పోయెను. వెంటనే సూర్యప్రభుడు కళావతిని భార్యను చేసికొని ఆమెతో అతర్కితోపసత మయి మర్త్య దుర్లభ మైన నవసంభోగమును పొందెను. తెల్లవాలుజామున కళావతి నిజనివాసమున కేగెను.

సూర్యప్రభుడు ప్రహ్లాదుని దర్శించుట.

సూర్యప్రభుడు సునీధమయాసురులకడకు పోయెను. వా రందఱు గూడి ప్రహ్లాదునియొద్దకు పోయిరి. అతఁడు వారిని యథార్హముగా సమ్మానించి మయునితో ‘సునీధుని యీ యభ్యుదయమందు మన మందఱము ఉత్సవము చేయవలసినది, కనుక ఈదినము మన మందఱము ఒక్కచోటనే భుజితము.’ అనెను. ‘అట్లే చేయుదము దోష మేమి?’ అని మయుడు పలుకగా ప్రహ్లాదుడు దూతలను పంపి అసురాధిపతులను రప్పించెను, అందఱును ఎల్లపాతాళములనుండి

వరుసగా వచ్చిరి. మొదట, లెక్క లేని మహాసురులు వెంట
 గొలుచుచు రాగా బలిచక్రవర్తి యేతెంచెను. విష్ణుట వరుసగా
 అమీలుడు, దురారోహణుడు, వీర్యవంతుడు, సుమాయుడు,
 తంతుకచ్చుడు, వికటాక్షుడు, ప్రకంపనుడు, ధూమకేతుడు,
 మహామాయుడును, ఇక కడమ యసురేశ్వరులును ఒక్కొక్క
 క్కడును తనతన వేగురు సామంతులు వెంట గొలుచుచు రా
 నేతెంచి పరస్పరవందనములు చేసికొని యా సభను నింపించిరి.
 ప్రహ్లాదుడు వారిని క్రమముగా హుచ్చుండఁజెట్టి సమ్మా
 నించెను. భోజనవేళ కాగానే వారందఱు మయునితో
 గూడ నేగి, గంగలో స్నానమాడి మహాసభకు భోజనమునకు
 వచ్చిరి. ఆసభ నూలుయోజనముల విరివి యై రత్నస్తంభముల
 చేతను బంగారపుగచ్చుతోడి మణులనెలకట్టుచేతను వెలుంగుచు
 మణిమయము లయిన విచిత్ర భోజన పాత్రములతో నిండి
 యుండెను. అందు ప్రహ్లాదునితోను సునీధమయులతోను సచివ
 యుక్తుఁ డయిన సూర్యప్రభునితోను కూడి మహాసురులు
 నానావిధ భక్ష్యభోజ్యలేహ్యాదికమును పడ్రస మయిన దివ్యా
 న్నమును భుజించి ఉత్తమ మయిన పానమును నేవించిరి.
 అందఱును భుజించి త్రాగి మఱియొకశాలకు పోయి అందు
 దైత్యదానవ కన్యలయొక్క యుత్తమనృత్యమును దర్శించిరి.

ఆసందర్భములో ప్రహ్లాదుని యాజ్ఞచేత తత్పుత్రి
 మహాల్గికయు నృత్య మాడెను. తన లావణ్యముచే దిశలను

వెలిగించుచు చూపరనేత్రములకు అమృతవృష్టి యై పాతాళమునకు వేడుకచే వచ్చిన చంద్రమూర్తియో యన నొప్పారు చుండెను. లలాట తిల కోపేతయు చారు నూపుర పాదికయు స్నేహదృష్టియు నైన యా తరుణి, సృత్యవిద్యనే ఆరూపున బ్రహ్మదేవుడు సృజించెనా యను నట్లు ఉండెను. వంకరకురులు శిఖరిరదనములు వృత్తపక్షోజములును గలిగి క్రొత్తవృత్తమును సృజించునదియుం బోలె రాజిల్లుచుండెను. అట్టి యా కన్నెను సూర్యప్రభుడు చూచిన మాత్రానే ఆ చండి అంతకుమున్ను ఇతరలు హరించినదానినే అయినను అతని హృదయమును హతమున హరించెను. హరుడు కాల్పంగా బ్రహ్మ మరల సృజించిన స్వరుడో యన నా యసురేంద్రుల నడుమ నొప్పు చున్న యా సూర్యప్రభుని ఆమెయు చూచి చూచినమాత్రాన అతనికి లోనయి పోయెను. ఆ యవినయమునకు కోపగించినది వోలె ఆమెయొక్క యాంగికాభినయము నిలిచి పోయినది. సభాస్థారులును ఆ యిరువుర యా భావమును కనిపట్టి 'ఇత ఆట చాలును, రాజసుత బడలినది' అని మాన్పించిరి. మహాల్లిక సూర్యప్రభుని ఓరచూపులు చూచుచు తండ్రిచే నెలవు పొంది దానవేంద్రులకు నమస్కరించి అంతఃపురమునకు పోయెను. అసురేంద్రు లందఱు తమతమ యిండ్లకు వెడలిరి. సాయంకాలమున తన నివాసమునకు పోయి సూర్యప్రభుడును రాత్రి కళావతి మరల రాగా ఆమెతో లోపల

నిద్రించు చుండెను. అనుచరు లందఱును వెలుపల నిద్రించు చుండిరి.

మహర్షిక సూర్యప్రభునికడకుం బోవుట.

అంతలో మహర్షియు నమ్మక మయిన యిరువురు చెలి కత్తియలఁ దోడ్కొని అతనిఁ జూడ వేడి అచటికి వచ్చి లోపలికి పోజూచుచుండఁగా, ఆక్షణమందే నిదురమేల్కొని ప్రజ్ఞాఘ్రిఁ డను సూర్యప్రభుసచివుడు 'దేవీ, క్షణముండుము; నేను లోపలికిఁ బోయి వచ్చెదను.' అనెను. 'మీ రెవరు? వెలుపలనే వచ్చు నిలుపుటకు కారణ మేమి?' అని శంకితయై యామె యడుగఁగా ప్రజ్ఞాఘ్రిఁడు, 'దేవీ, యథేచ్ఛముగా నిద్రితుఁడై, యున్న వానియొద్దకు తటాలున పోవచ్చునా? స్రవశముచేత మా ప్రభువు ఒంటరిగా నిద్రించుచున్నాడు.' అనెను. ఆమె ఆశ్చర్యపడి 'అట్లే కానిమ్ము, లోపలికి పో.' అని పలుకఁగా ప్రజ్ఞాఘ్రిఁడు లోపలికి పోయి, కలావతి నిద్రించుచుండుటను గాంచి, సూర్యప్రభుని నిద్రలేపి మహర్షికరాకను నివేదించెను. సూర్యప్రభుడు తెలిసికొని మెల్లగా లేచి వెడలి వచ్చి సఖిద్వయముతోడి మహర్షికను చూచి యిట్లనియె:— 'ఈ యభ్యాగతుఁడు కృతార్థుఁడైనాడు, ఈచోటు గూడ కృతార్థ మగును గాక. ఇదిగో ఆసనము ఆలంకరింపఁబడును గాక.' అంతట మహర్షిక చెలికత్తెలతో కూర్చుండెను. సూర్యప్రభుడును ప్రజ్ఞాఘ్రిసమేతుఁడై కూర్చుండి యిట్లనియె:— 'ఓ తస్మి,

నీవు సభలో నన్నుం బోలే ఇతరులను గూడ చూచుటచేత నాకు అవమానము చేయనే చేసితివి. అయినను ఓ చపలాక్షీ, నీవృత్తమును సౌందర్యమును చూచినమాత్రాన నానేత్రములు సఫలము లయినవి.' ఆమె 'ఆర్యపుత్రా, ఇది నా యపరాధము గాదు, సభలో అభినయము తప్పి లజ్జ పొందునట్లు న న్నెవఁడు చేసినాఁడో వానిది ఈ తప్పు.' అనెను. 'ఓడితిని' అని నవ్వుచు పలికి సూర్యప్రభుఁడు బలాత్కార గ్రహణము చేతనో యనునట్లు చెమర్చుచును వడంకుచును ఉన్నయామె కేలిని తనకేలఁ బట్టెను. 'ఆర్యపుత్రా, వదలుము, నేను కన్యను; తల్లిదండ్రుల వశములో నున్న దానను.' అని యామె పలుకుచుండఁగా ప్రజ్ఞాధ్యుఁడు ఇట్లనియె:—'దేవీ, కన్యలకు గాంధర్వ వివాహము లేదా? నీతండ్రి నీయభిప్రాయ మెఱిగి యున్నాఁడు. నిన్ను మఱి యొకనికి ఈయఁడు. ఆయన నిశ్చయముగా ఇతనికి సమ్మానము చేయును. కనుక భయము వలదు. ఈసమాగమము అవిఫల మగును గాక.'

ఇట్లు ప్రజ్ఞాధ్యుఁడు పలుకు సమయములో లోపల కళావతి మేలుకొని, శయనీయమందు ప్రాణేశ్వరునిఁ గానక, కొంచెము నేపు లేచి శంకించి బయటకి వచ్చి మహాల్లికతో నున్న నిజవల్లభునిఁ గాంచి సకోపయు సభయయు సలజ్జయు ఆయెను. ఆమెను చూచి మహాల్లికయు లజ్జాభయములు పొందెను. సూర్యప్రభుఁడు వ్రాసిన ప్రతిమవలె నిశ్చేష్టుఁడాయెను. 'నన్ను

చూచినారు: ఇక ఎట్లు తొలగెదను ? నాకు అవమానము ఈర్ష్యయు అగుచున్నవి.' అని తలంచి కళావతి వారియొద్దకే పోయి అసూయతో మహల్లికను 'సఖీ, కుశలమా? ఈరాత్రి వేళ ఇట్లు ఎచటికి వచ్చితివి?' అని యడిగెను. 'ఇది నాయిల్లు, నీవు అన్యపాతాళగృహమునుండి వచ్చిన దానవు, నీవే ఇపుడు నాకు అతిథివి లభించితివి.' అని మహల్లిక పలికెను. కళావతి నవ్వుచు నిట్లనియె:—'సరి ! సరి ! అగడదుచునే యున్నది. నీవు ఇచ్చటికి వచ్చినవాని కెల్ల అతిథి సత్కారములు చేయుచునే యుండువు.' మహల్లిక యిట్లనియె:—'నేను ప్రీతితో పలికిన, నీవు సిగ్గులేక ద్వేషముతో నిష్ఠురము లాడుచున్నావు. నే నేమి నీబోటిదాననా? నేనేమి బంధువులు ఈయకయే దూర మునుండి వచ్చి పరస్థలములో రహస్యముగా రాత్రి ఏకాకినిగా పరునిశయనమందు పరుంటినా ? నేను నాతండ్రి యతిథిని నా చోటనే చూచుటకు అతిథి సత్కారమునకు ఇరువురు చెలులను తోడ్కొని వచ్చితిని. ఈ మంత్రి మమ్ము పంచింది లోపలికి వచ్చినప్పుడే ఇది నే నెఱింగితిని. ఇప్పుడు నీవే బయట పెట్టుకొంటివి.' ఇట్లు మహల్లిక పలుకఁగా, కళావతి ప్రియునిపై రోష కషాయవీక్షణములు అడ్డముగా నిగిడించి అటనుండి వెడలిపోయెను. మహల్లికయు 'బహువల్లభ, పోయివచ్చెదను.' అని సూర్యప్రభునితో రోషమున పలికి వెడలెను. ఆసమయ మందు సూర్యప్రభుడు విమనస్కుఁ డాయె ననుట ఉచితమే

గదా. ఎట్లనఁగా, అతనిమనస్సు కాంత లిరువురకును తగులుకొని వారితోనే పోయినది గదా.

అంతట సూర్యప్రభుడు కళావతియొక్క కలహంతరచేష్టితమును తెలిసికొని రమ్మని తత్వణమే నిద్ర లేపి ప్రభాసుఁడను మంత్రిని పంపెను. అట్లే మహర్షిక కడకు ప్రహస్తుని పంపి తాను వారి నెదురు చూచుచు ప్రజ్ఞాధ్యునితోఁ గూర్చుండి యుండెను. ప్రభాసుఁడు కలావతీచేష్టితమును కనిపట్టి వచ్చి రాజును గాంచి అతఁ డడుగఁగా నిష్ఠనియె:— “దేవా, నేను నావిద్యలచే అదృశ్యుఁడనై యిటనుండి రెండవ పాతాళములో కళావతీ నివాస గృహమునకు పోయి, అచట వెలుపల ఇద్దఱు చేటికల సంభాషణను వింటిని. ఒకతె అడిగినది:—‘సఖీ, ఏమి ఇప్పుడు కళావతి కిగులుపడియున్నది?’ రెండవది చెప్పినది:—‘సఖీ, కారణమును వినుము. ఇప్పుడు నాలవ పాతాళములో సుముండీకావతార మైన సూర్యప్రభుడు మదనుని జయించిన రూపవంతుఁడు వచ్చి యున్నాఁడు. మననెచ్చెలి స్వయముగా అతనికి తన్ను అర్పించుకొన్నది. ఈరాత్రి ఈమె అతనియొద్దకు పోఁగా అచటికి ప్రహ్లాదునికూతురు మహర్షికకూడ స్వయముగా వచ్చినది. ఆమెతో ఈమె ఈర్ష్యాకలహము ఆడి వచ్చి ఆత్మహత్య చేసికొనుటకు యత్నించుచుండఁగా ఈమెను తోఁబుట్టువు సుఖావతి చూచి నివారించి రక్షించినది. అంతట లోపలికి వచ్చి శయనముఁగొనఁద వ్రాలినదై తనవృత్తాంతమును

ఆ తోబుట్టువు అడుగఁగాఁ జెప్పి ఆమెతోఁ గూడ నున్నది. ఆమెయు మిగుల దిగులుపడి యున్నది? ఇట్లు చేటికలు సంభాషింపగా విని లోపలికి పోయి ఆతీరుననే యున్న కళావతీ సుఖం వతులను సమానాకృతులను చూచి వచ్చితిని.”

మహర్షిక్ వివాహము.

ఏకాంతమున ప్రభాసుఁడు ఇట్లు చెప్పి ముగింపఁగానే ప్రహస్తఁడు వచ్చి యడుగఁబడి యిట్లు పలికెను:—‘నేను ఇట నుండి మహర్షికయింటికి పోవునప్పటికి ఆమెయు కలఁకఁబాటిన చిత్తముతో సఖులతోఁగూడ ప్రవేశించినది. నేను విద్యాప్రభావముచేత అదృశ్యుఁడ నై వారివెంటనే లోపలికి పోయి అచట ఆమెవంటివారిని తత్సఖులను పండ్రెండుగురను చూచితిని. వారును రత్నాలమంచముపైఁ గూర్చున్న యా మహర్షిక చుట్టును ఉపవేశించిరి. వారిలో నొకతె యడిగినది. — ‘చెలీ, ఏల నీవు ఆకస్తికముగా బెంగపడిన ట్లున్నావు? వివాహము సిద్ధమయి యుండఁగా నీకు ఈకొండల మేమి?’ అంతట ప్రహ్లాదతనయ పరికించి ‘నాకు వివాహమా? ఎవనికి న న్నిచ్చినారు? నీతో ఎవరు చెప్పినారు?’ అని యడిగెను. వా రనిరి. ‘తేపు ఉదయము నీకు వివాహము నిశ్చయింపఁబడినది. నిన్ను సూర్య ప్రభునికి ఇచ్చినారు. నీవు ఇక్కడ లేక పోయితివి, మీయమ్మ దేవి ఇప్పుడే వచ్చి ఈవృత్తాంతము నిచటచెప్పి నిన్ను పెండ్లికూఁతున్న జేయు మని మమ్ములను ఆజ్ఞాపించి పోయినది. కనుక

ఎవనిని చూచినయంగనాజనులు తద్రూపలుబ్బలై రాత్రి నిద్ర లేక వేగుదురో ఆసూర్యప్రభుడు పతి యయినట్టి నీవు ధన్యురాలవు. ఇకను మే మెవరమో నీ వెవరవో? అతనిని భర్తగా పొంది నీవు వస్తువు మఱియు వని మేము విషణ్ణులమై యున్నాము' మహాల్లిక 'మీ రేమయిన అతనిని చూచితిరా? మీ మనస్సు అతనిపై తగులుకొన్నదా?' అని యడిగెను. 'మేము మేడ మీడినుండి అతనిని చూచినారము. చూచినమాత్రాన అతని పై మనస్సు తగులని స్త్రీయును ఉండునా?' అనిరి. 'అట్లయిన నేను నాయన నడిగి విష్ణులను కూడ అతనికే ఇప్పించెదను. అట్లు జరిగిన మనకు ఎడఁబాపు కలుగదు.' అని మహాల్లిక చెప్పఁగా వారు కలంగి 'చెలియరో, అట్లు చేయకుము. అది తగదు. మాకు లజ్జ యగుచున్నది.' అనిరి. 'ఏమి తప్పు? నన్ను ఒకతెనే ఆతఁడు వివాహ మాడునా? దైత్యదానవులు అందఱును అతనికి కొమార్తెలను ఇయ్యఁ బోవుచున్నారు. ఇప్పటికే అతఁడు వివాహ మాడిన రాజకన్యలు భూలోకములో నున్నారు. అనేక విద్యాధరకన్యలను కూడ అతఁడు వివాహ మాడఁగలఁడు. ఇందఱలో మీరు కూడ అతనిని పెండ్లి యయిన నా కేమి నష్టి? పరస్పరము సఖుల మయిన మనము సుఖముగా ఒకచోటనే ఉండుదము. నాకు విరుద్ధ లయిన యితరలతో ఏమి పని? ఈవిషయములో మీ కేమి సిగ్గు? సర్వమును నేను నెఱవేర్చెదను.' అని మహాల్లిక చెప్పెను.

ఇట్లు వారు నీయందు సక్తచిత్తలై భాషించుచుండఁగా నేను వెలువడి నీయొద్దకు వచ్చితిని. ప్రహస్తునివలన నిట్లు విని సూర్యప్రభుడు నిద్ర పట్టకయే సంతోషముతో ఆరాత్రి గడవెను.

తెల్లవాఁడఁగా సూర్యప్రభుడు మయసునీధులతోఁగూడ అసురాధిపతిని ప్రహ్లాదుని దర్శించుటకై ఆతనిసభకు పోయెను. ప్రహ్లాదుడు సాదరముగా సునీధునితో నిట్లనియె:— ‘ఈ సూర్యప్రభునికి నాకూఁతురు మహల్లికను ఇచ్చెదను. ఇతనికి అతిథిసత్కారమును, నీకు ప్రియమును నేను చేయవలసిన వాడను గదా.’ ‘అందులకు సునీధుడు సంతోషించి యంగీకరించెను. అంతట ప్రహ్లాదుడు మధ్యజ్వలితపావక మయిన వేదిమీఁద మహల్లికను కూర్చుండఁజెట్టి, ఆమెప్రభవేత రత్న స్తంభములు దేదీప్యమానములై ఆవేదిని వెలింగించుచుండఁగా, సూర్యప్రభునికి అసుర సామ్రాజ్యమునకు తగినవిభూతులతోఁగూడ మహల్లికను ప్రదానము చేసెను. కొమరితకును అల్లునికి ప్రహ్లాదుడు దేవతలను గెలిచి తెచ్చిన రత్నరాసులను మేరు శిఖరములవంటివానిని ఇచ్చెను. ‘నాయనా, నాచెలికత్తెలను పండ్రెండుగురను కూడ ఇతనికే ఇమ్ము’ అని మహల్లిక యడుగఁగా ప్రహ్లాదుడు ‘పుత్రీ, వారు నాభ్రాతకు స్వాధీనలు. నేను ఇచ్చుట యుక్తము గాదు.’ అనెను. వివాహ మయి సాయంకాలము కాఁగా రాత్రి సూర్యప్రభుడు మహల్లికతోఁ

గూడ శయనగృహము ప్రవేశించి సర్వకామోపచారభూయిష్టమయిన సంభోగ మనుభవించెను.

కళావత్సాదుల వివాహము.

మఱునాఁడు ప్రహ్లాదుఁడు అనుచరసమేతముగా సభకు వచ్చినప్పుడు అమీలుఁ డను దానవాధీశుఁడు ప్రహ్లాదులతో నిట్లనియె:—‘ఇప్పుడు మీరందఱు నాయింటికి రావలయును. అచట నేను సూర్యప్రభునికి ఆతిథ్యము చేసెదను.’ మీకును స్మృతియేని నాకొమారితను కళావతిని అతని కిచ్చెదను.’ అందులకు అందఱును సరియే యని యంగీకరించిరి. అంతట అందఱును మయ సూర్యప్రభాదిసమేతులై రెండవ పాతాళమునకు పోయిరి. అచట అమీలుఁడు తన తనయను కళావతిని అంతకు ముందే ఇచ్చుకొన్న దానినైనను ఆచారార్థ మై మరల సూర్యప్రభునికి ఇచ్చెను. ప్రహ్లాదునియింట వివాహము జరిపి అనుగ సమేతుడై భుజించి సూర్యప్రభుఁడు ఆదినము గడపెను. మఱునాఁడు దురారోహుఁడను నసురేశ్వరుఁడు అందఱును పిలిచి అయిదవది యయిన తన పాతాళమునకు కొనిపోయి సూర్యప్రభునికి కుముదావతి యను పేరి తన కొమారితను అన్యులు చేసినట్లే ఆతిథ్యాగ్రము విధ్యుక్తమార్గమున ప్రదానము చేసెను. పగలు అందఱితోను భోగములలోఁ గడపి సూర్యప్రభుఁడు రాత్రి త్రిలోకసుందరి గైఱున కుముదావతితో శయనగృహమున నానాభోగము లనుభవించెను. మఱునాఁడు

తంతుకచ్చుడు ప్రహ్లాదాది సమేతముగా సూర్యప్రభుని పిలిచి
 ఏడవ పాతాళమందలి తన నివాసమునకుఁ గొనిపోయి, తప్త
 జాంబూనద ప్రభ యయిన తన కూతురు మనోవతిని రత్నా
 భరణ సమేతముగా అతనికి ప్రదానము కావించెను. సూర్య
 ప్రభుడు పగలు అందఱతోను సుఖముండి రాత్రి మనోవతి
 నవాల్లేష సుఖములలో కడపెను. మఱునాడు నిమంత్రించి
 సుమాయుఁ డచు నసురేశ్వరుడు తన దైన యాఱవపాతాళ
 మునకు వారినెల్లఁ గొనిపోయి సూర్యప్రభునికి పంచశర
 మయమూర్తియో యన నొప్పు దూర్వాలతా శ్యామలాంగిని
 సుభద్ర యను తనకొమారితను ఇచ్చెను. సంభోగయోగ్య
 యయిన యాసుభద్రా పూజ్యేందువదనతో సూర్యప్రభుడు
 ఆదినము గడపెను. మఱునాడు ఆప్రకారమే బలిపక్రవర్తి
 అతనిని తనదైన మూడవ పాతాళమునకుఁ గొనిపోయి
 సుందరి యనువేరి తన కొమారితను లే జిగురువన్నెదానిని
 బండిగురివెందపూలగుత్తియుం బోని కన్యారత్నమును అతనికి
 సమర్పించెను. ఆ కన్యారత్నముతో సూర్యప్రభుడు దివ్యభోగ
 రంజితుఁడై ఆదినము గడపెను. మఱునాడు మయుడు గూడ
 అతనిని మరల తన దైన నాలవపాతాళమునకు స్వమందిర
 మునకు తోడ్కొని పోయెను. మయమాయావినిర్మిత మయిన
 యామందిరము విచిత్ర రత్న ప్రాసాద భాసురం బయి సిరిచే
 ఎప్పటి కప్పటికి వేటువిధముగా క్రొత్తదిగా అగపడుచుండెను,

అందు మయుడు మూర్తిభవించిన తన శక్తియో యన నున్న సమాయ యను తన కొమారితను జగ దాశ్చర్య రూపను సూర్యప్రభునికి ఇచ్చెను. మనుష్యదేహుడగుటచేత ఇయ్య వచ్చు నని మయుడు నిశ్చయించి అట్లు చేసెను. ఆమెతో సూర్యప్రభుడు ఆదినము క్రిడించుచుండెను. విద్యాప్రభావము చేత సూర్యప్రభుడు వెక్కుదేహములు దాల్చి ఏకకాలమందే సకలాసురకన్యలతోను విహరించుచుండెను. విశేషించి ప్రియ తమ మయిన ప్రహ్లాదాసురకన్యక మహల్లికతోడ తాత్త్విక దేహముతో క్రిడించుచుండెను.

ఒకనాడు సూర్యప్రభుడు అభిజాత యయిన యా మహల్లికను ప్రస్తావవశమున రాత్రి 'ప్రేయసీ, నీతోడఁ గూడ ఆరాత్రి వచ్చిన చెలికత్తె లిరువురును ఎక్కడివారు ? ఎక్కడికి పోయినారు ? మరల అగపడ లే దేమి ?' అని యడిగెను. మహల్లిక యిట్లనియె:—'ఆర్యపుత్రా, చక్కఁగా జ్ఞాపకము చేసితివి. వారు ఇద్దలు మాత్రమే గారు. నాకు అట్టి వయస్యలు పండ్రెండుగురు కలరు. వారిని నావెదతండ్రి స్వర్గమునుండి అపహరించి బందీగ్రాహముగా తెచ్చినాడు. అందు ఒకతెవేరు అమృతప్రభ, రెండవది కేశిని, వీ రిరువురు హస్తముని కొమారితలు. మూడవది కాళింది, నాలవది భద్రక, అయిదవది చారులోచన, వీరు దేవలమహాముని కొమారితలు. ఆఱవది సౌదామని, ఏడవది ఉజ్జ్వల, వీ రిరువురు

హాహాగంధర్వుని తనయలు. ఎనిమిదవది పీఠం యనునది హాహాగంధర్వుని కూతురు. తొమ్మిదవది అంజనిక కాలుని కూతురు. పదియవది కేసరావళి పింగళుఁ డనుగణోత్తముని కూతురు. పదునొకండవది మాలిని కంబళుని యాత్మజ. పండ్రెండవది మందారమాల వసువుకూతురు. వీరందఱు ఆస్పర స్సంభవలు దివ్యాంగనలు. నాకు వివాహము కాఁగానే వారు ప్రథమపాతాళమునకు పోయినారు. వారినిఁ గూడ నీకే ఇయ్య వలసినది, అ టయిన మాకు వియోగ ముండదు. వారికి నే నీ యర్థమును ప్రతిజ్ఞ చేసి యుంటిని. వారియందు నా స్నేహ ముట్టిది. మా నాయనతో ఆట్లు చేయు మని నేను చెప్పఁగా ఆయన అన్న యభిప్రాయము నెఱుఁగువాఁడై నేను కోరినట్లు చేయఁ దాయెను.' ఇట్లు ఆమె చెప్పఁగా ఆశ్చర్యపడి సూర్య ప్రభుఁడు 'ప్రేయసీ, నీవు మహానుభావురాలవు, కాని ఇట్లు నే నెట్లు చేయుదును?' అనెను. అంతట రోషించి మహాల్లిక 'నాయెదుట యితరలను వెండ్లి యాడుదువు. ఎవరిని బాసి నేను క్షణ మయినను రక్తి నుండఁ జాలనో ఆ చెలులను మాత్రము అంగీకరింపవు.' అనెను. అంతట సూర్యప్రభుఁడు ఆమె యిష్టమును నెఱవేర్చుటకు సమ్మతించెను. తత్క్షణమే అమె అతనిని ప్రథమ పాతాళమునకుఁ గొనిపోయి వారిని పండ్రెండుగురను అతనికి సమర్పించెను. ఆరాత్రియే సూర్యప్రభుఁడు ఆదివ్యాంగనలను పండ్రెండుగురఱు వరుసగా వివాహమామెను,

మఱునాఁడు ప్రభాసుని పంపి వారిని తెప్పించి యా నాలవ రసాతలములో మహాల్లికానుమతిని దాచి యుంచెను. తానును ఇతరులకు అవ్యశ్యుడై ఆమెతో అచటనే క్రీడించుచుండెను. యథాప్రకారము దర్శనార్థము స్త్రాణ్డను సభకు పోయెను. అచట నాయసురేంద్రుఁడు మయసునీధులతో 'రండి అందఱము దితి దనువులను ఇరువురను దర్శించుటకు పోదము.' అనెను. అగీకరించి మయసునీధ సూర్యప్రభులు రసాతలము నుండి తత్క్షణమే అసురులతో తమతమకు తగినట్లు బయలు వెడలి, చింతితాగత మయిన యాభూతాసన విమాన మెక్కి సుమేరుసానుగత మయిన కశ్యపాశ్రమమునకుఁ బోయిరి.

కశ్యపసందర్శనము.

అచట సాదరముగా మునిజనులచేత నివేదితు లై దితిదనువులను దర్శించి వారిపాదములకు భక్తితో ప్రణమిల్లిరి. అసుచరసహితులను వారినందఱను చూచి ఆ యసురమాతలు సంతసిల్లి శిష్యములు మూర్ఖుని ఆశీర్వాదములు చేసి మయునితో నిట్లనిరి.---'పుత్రకా, ముల బ్రతికి వచ్చిన నీయాకుమారుని సునీధుని చూచి మానేత్రములు సఫలము లయినవి. నీవు మహాపుణ్యాత్ముడవు, సూర్యప్రభదేహముతోఁ బుట్టి దివ్యాకృతియై యసాధారణగుణుడై భావిశ్రేయఃసూచక లక్షణగుణ సమేతుడై యున్న యీసుముండీకుని చూచిన సంతసముచే మేము మాదేహములలో ఇముడఁజాలక యున్నాము. పుత్ర

కులారా, లెండు, త్వరగా పోయి ఆర్యపుత్రుని ప్రజాపతిని దర్శింపుడు. ఆదర్శనముచే మీకు కార్యసిద్ధి యగును. వారి మాటలచొప్పున నడచుకొనుడు, మీకు మంగళము కలుగును.' ఇట్లు ఆ దేవేరులు పలుకఁగా తత్క్షణమే మయాదులు ఆదివ్యాశ్రమములో కశ్యపమునిని సందర్శించిరి. ఆ దేవాశ్రమమందు కరిగిన మేల్జిబంగారమువలె వెలుంగుచు జ్వాలలంబోని కెంజడలు దాల్చి తేజోమయుడై యగ్నియుంబోని యాదురాధర్షుని కశ్యపమునిని గాంచి అందఱును సహానుచరులుగా వరుసగా ఆతనిపాదముల వ్రాలిరి. ఆయన సంతోషించి ఆశీర్వాదించి కూర్చుండనియమించి వారితో నిట్లనియె. — 'సుతుల నందఱును ఇట్లు చూచుటవలన నాకు హామీనంద మయినది, మయా, సత్పథము సుల్లంఘింపక సర్వవిద్యాస్పృహమై యున్న నీవు శ్లాఘ్యుడవు. సునీథా, ధన్యుడవు నీవు. చచ్చియు మరల బ్రదికితివి. సూర్యప్రభుడా, నీవు పుణ్యపంతుడవు, విద్యాధిరేశ్వరుడ వగుదువు. నామాట వినుడు, ధర్మమార్గమును తప్పకుడు. అట్లున్న పర మైశ్వర్యమును సుఖములను సంతతము అనుభవింపుదురు, మునుపటివలె శత్రువులవలన పరాభవము మీకుఁ గలుగదు; ధర్మాత్మక్రమము చేసిన యసురులు గదా మురారిచక్రము పాలయినారు. సునీథా, దేవహాతులైన యసురులు మర్త్యవీరులుగా వీరే జనించినారు. నీతమ్ముడు సుముండీకుడే యీ సూర్యప్రభుడు. కడమ యసురులు మీ

వయస్యులు, ఇతనికి బంధువులుగా పుట్టి యున్నారు. శంబరమహా
 సురుడే ఇతని మంత్రి ప్రహస్తుడు. మయసచివుఁ డయిన యా
 త్రిశిరసుడే యాసిద్ధార్థకుడు. వాతాపిదానవుడు ఇతనిమంత్రి
 ప్రజ్ఞాభ్యుడుగా జన్మించినాడు. ఆయులూకదానవుడే ఇతని
 కిష్వుడు చెలికాడుగా నున్న శంభంకరుడు. ఇతని యిప్పటి
 మఱియొక చెలికాడు వీతభీతయే కాలాసురుడు. వృషపర్వా
 సురుడు ఈభాసమంత్రిగా నవతరించినాడు. ప్రబలాసురుడే
 యాప్రభాసుఁ డైనాడు. రత్నమయుఁ డైనయెవడు శత్రువు
 లయిన దేవతలు యాచించినను వెనుదివియక శరీరము రెండుగా
 చీల్చి యిచ్చినాడో, ఎవని దేహమునుండి సకలరత్నములు
 పుట్టివో, అందులకు సంతోషించి చండికాదేవి ఎవనికి దేహం
 తరానుభవనీయ మైన వర మొసంగినదో, అతడే యా ప్రభా
 సుడు; ఆ వరమహిమచేత మహాబలుడుగా శత్రుదుష్ప్ర
 సహుడుగా పుట్టినాడు. సుందోపసుందు లని యుండిరి గదా!
 వారు అతని మంత్రి లయిన యా సర్వదమన భయంకరులుగా
 అవతరించినారు. హయగ్రీవ వికటాక్షు లనువారు స్థిరబుద్ధి
 మహాబుద్ధి అనుపేర్ల ఇతని మంత్రులుగా జన్మించినారు. ఇతని
 యిప్పటి యితర మంత్రులు మామగార్లు మొదలయినవారు
 పూర్వము ఇంద్రాదులను పలుమాట జయించిన యసురులు,
 ఇప్పు డీ దేహముల అవతరించి యున్నారు. ఇట్లు మీపక్షము
 మరల క్రమముగా నృద్ధి బొందినది. కనుక ధైర్యము కొనుడు,

ధర్మమును వదలకుండు, పరమసమృద్ధిని పొందెదరు.'

ఇట్లు కశ్యపుడు పలుకు చుండ మాధ్వందిన సవన
కాలము కాగా ఆయనభార్యలు దక్షపుత్రికలు అదిత్యాదులు
వచ్చిరి. వారు సమస్కరించిన మయాదులను దీవించి భర్త
యొక్క మాధ్యాహ్ని కాజ్ఞలను నెఱవేర్చి ఉన్నట్టి సమయ
ములో ఆ మహామునిని దర్శించుటకు ఇంద్రుడు లోకపాల
సమేతముగా వచ్చెను. ఇంద్రుడు సభార్యుడయిన కశ్యపునికి
సమస్కరించి తాను మయాదులచే సమస్కారములు గొని
సూర్యప్రభునివైపు రోషముతో చూచుచు మయుని 'ఈచిన్న
వాడు విద్యాధరచక్రవర్తి పనమును అభిలషించినాడు గదా?
ఎఱుగుదును ఎఱుగుదును. ఇతఁ డేల అంత స్వల్పముతోనే
తుష్టి పొందినాడు? ఇంద్రత్వమునే యేల కోరెడు?' అని
యడిగెను. 'దేవరాజా, పరమేశ్వరునిచే ఆ యింద్రత్వము నీకును
ఈభేచరత్వము ఇతనికిని నిర్ణయింపబడినవి.' అని మయుడు
పలికెను. ఆమాటకు కోపముతో నవ్వుచు ఇంద్రుడు 'ను
లక్షణుఁ డైన యితనియాకృతికి ఆ భేచరపదము అత్యల్పము
గదా.' అనెను. 'శ్రుతశర్త భేచరేంద్రత్వమునకు తగి యుం
డగా ఇతనియాకృతి ఇంద్రత్వమునకు తగనే తగును సుమా'
అని మయుడు చెప్పెను. అందులకు ఇంద్రుడు కోపించి
మయునిమీదికి వజ్రయుధము నెత్తి లేచెను. అంతట కశ్యప
ముని కోపహంకారము చేసెను. దిత్వాదులు చీచీ యనుచు

కోపముచే మొగము లెఱ్ఱచేసికొనిరి. అంతట శాపభయముచే ఇంద్రుడు ఆయుధము నుపసంహరించి కూర్చుండెను.

సభార్యుని ఆ సురాసురజనకుని కళ్యాణమునిని పాదప్రణామముచేసి యింద్రుడు ప్రసన్నుని జేసి కృతాంజలి యై యిట్లు విన్నపించుకొనెను— ‘స్వామీ, నేను శ్రుతశర్మకు ఇచ్చిన విద్యాధరాధిరాజత్వమును హరించుటకు ఈ సూర్యప్రభుడు ఉద్యమించుచున్నాడు. సర్వప్రకారముల ఈమయుడు వానికై దానిని సాధింపఁ జూచుచున్నాడు.’ అందులకు భార్యాసహితముడై మహాముని ‘మఘవ్రాతా, శ్రుతశర్మ నీకు ఇష్టుడు, సూర్యప్రభుడు ఈశ్వరునికి ఇష్టుడు. అతనియిచ్చ తప్పదు. అతఁడే మయుని యత్నింపు మని యాజ్ఞాపించినాడు. ఈవిషయములో మయునియందు ఏమి యపరాధ మున్నదో నీవే చెప్పుము. ఇతఁడు ధర్మనిరతుడు, జ్ఞాన విజ్ఞాన సంపన్నుడు, గురుప్రణాతుడు, వీనిని చెనకియంటివేని మాక్రోథాగ్ని నిన్ను ఇప్పటికి భస్మీకరించియే యుండును. ఇతని మీదికి నీకు శక్తి లేదు, ఇతని ప్రభావమును ఎఱుగవా?’ ఇట్లు ముని సభార్యుడయి పలుకఁగా ఇంద్రుడు లజ్జా భయాన్వితుడై తలవాంచి యుండెను. అంతట ఆశ్రుతశర్మ ఎఱ్ఱివాఁడో తెచ్చి చూపుమని అదితి యడిగెను. వెంటనే శక్రుడు మాతలిని పంపి శ్రుతశర్మను రప్పించెను. వినతుడయిన యతనిని, సూర్యప్రభుని, చూచి, కళ్యాణుని ఆయిరువురలో ఎవఁడు ధూపలక్షణాధికుఁడో

చెప్పు మని భార్యలు అడిగిరి. 'ఇతనికి కాడు గదా ఇతని సచివునికి కూడ శ్రుతశర్త సమానుడు కాడు, సాటిలేని యితనికి సమానుఁ డెట్లుగును? సూర్యప్రభుని రూప లక్షణములు దివ్యములు. వానిప్రభావముచే ఇంద్రత్వ మైనను ఇతనికి యత్నించిన సిద్ధించును.' అని కశ్యపమహాముని వచించెను. అందఱును 'బాగు బాగు' అని యామాటను శ్రద్ధతో గ్రహించిరి. కశ్యపముని ఇంద్రుఁడు వినుచుండఁగా మయునికి ఇట్లు మ విచ్చెను:—'పుత్రకా, ఇంద్రుఁడు నీవై ఆయుధ మెత్తి వచ్చినను నీవు నిర్వికారుడ వై యుంటివి గదా, అందువలన నీవు అజరామరుడవు వజ్రమయాంగుడవు అక్షతుడవును అయితివి. మహాసత్త్వలైన యీసునీధ సూర్యప్రభులు కూడ నీకు సమానులును శత్రువర్గమునకు అజయులును నగుదురు. శరత్కాల చంద్ర కాంతి యయిన యీనాకుమారుఁడు నువా నుడు ఆసక్రాత్మలయందు తలంచినమాత్రాన వచ్చి మీకు తోడ్పడును.' ఇట్లు మహాముని చెప్పఁగా ఆయనభార్యలును ఋషులును లోకపాలురును అందఱును సభలో మయాదులకు వరము లిచ్చిరి. అంతట అదితీ శక్రునితో 'ఇంద్రా, ఈ యవినయము మానుము, మయాని ప్రసన్నుని జేసికొనుము. ఇతనికి ఇప్పుడు కలిగిన సర్వరములు చూడఁగా నీకు వినయ ఫలము తెలియ లేదా?' అని హెచ్చరించెను. ఆమాట విని ఇంద్రుఁడు మయుని కేలు పట్టుకొని సంభావించెను. సూర్య

ప్రభాభిభూతుఁడై శ్రుతశర్తయు పగలిగితిచంద్రునివలె నాయెను. ఇంద్రుఁడు సురాసురగురువును ఆకశ్యపమహామునిని సకల లోక పాలక సమేతుఁడై నమస్కరించి, వచ్చిన దారినే పోయెను. మయాదులు మునివరుని యాజ్ఞ పొంది ప్రకృతకార్య సిద్ధికై ఆశ్రమమునుండి వెడలిరి.

3 - వ తరంగము.

సూర్యప్రభుడు శ్రుతశర్తతో పోర సమకట్టుట.

పిమ్మట కశ్యపాశ్రమమునుండి, మయ సునీథ సూర్య ప్రభులు తమ మిత్ర బాంధవులైన రాజులబృందము సూర్య ప్రభునికై కనుపెట్టుకొనియున్న యాయైరావతీ చంద్రభాగాసం గమమునకు పోయిరి. మరల వచ్చిన సూర్యప్రభుని చూచి యీ రాజులు ఏడ్చుచు విషణ్ణులై మరణోన్ముఖులై లేచిరి. చంద్ర ప్రభుఁడు అగపడనందున వారికి ఈదుఃఖము కలిగిన దని తలచి సూర్యప్రభుఁడు జరిగినవృత్తాంత మంతయు వారికి చెప్పెను. అప్పటికిని వారు దుఃఖితులు గానే యుండిరి. సూర్యప్రభుఁడు అడుగఁగా అతని భార్యలను శ్రుతశర్త హరించుటయు ఆయవ మానముచేత తాము దేహత్యాగము చేసికొన నిశ్చయించు కొనుటయు దివ్యవాణి తమ్ము ఆప్రయత్నమునుండి మాన్పు టయు ఎట్లకేలకు విన్నవించిరి. అంతట శోషావేళముచేత

సూర్యప్రభుడు 'బ్రహ్మది దేవత లందఱు అడ్డపడి రక్షింప వచ్చినను నిశ్చయముగా నేను పరదారాపహరణమందు కపట ప్రాగల్భ్యము కలవానిని ఆ శత్రుని శ్రుతశర్మను నిర్మూలము చేయవలసినదియే' యని ప్రతిజ్ఞచేసి, ఆతనిమీఁదికి వెడలు వాఁడై, వెంటనే గణకులు ఏడవదినమందు మంచలగ్నము నిర్ణయింపఁగా, ఆలగ్నమున బయలుదేలుటకు నిశ్చయించుకొనెను. విజయార్థము పయనము సమకట్టి యున్న యా సూర్యప్రభుని మఱియు దృఢపఱిచి మయుఁ డిట్లనియె:—'నిశ్చయముగా నీవు విజయమునకు పోవువాడవే యేని చెప్పెదను వినుము. ఆకాలములో నేనే మాయను ప్రయోగించి నీప్రియలను గొని పోయి పాతాళములో దాచితని. అట్లయిన నీవు త్వరగా విజయోద్యమము చేయుదు వని. గాలి తోడ్పడిన మంఛినట్లు అగ్ని స్వయముగా మండదు గదా. కనుక పాతాళమునకు పోదము రా, నీప్రియలను నీకు చూపెదను.' మయుఁ డిట్లు చెప్పఁగా అచటి వారందఱును మిగుల సంతోషించిరి. అంతట ఆ మొదటి బిలముగుండనే అందఱును మయాసురునివెంబడి నాలవపాతాళమునకుఁ బోయిరి.

అచట నొక పడుకట్టిల్లు తెఱచి మయుఁడు అం దున్న మదనసేనాది భార్యలను సూర్యప్రభునికి సమర్పించెను. వారిని అసురాత్మజ లయిన తన యితరభార్యలను గ్రహించి సూర్య ప్రభుడు మయునిబోధనచే ప్రహ్లాదుని దర్శింపఁ బోయెను.

సూర్యప్రభునికి లభించినవరము లన్నిటిని మయునివలనవిని, ప్రహ్లాదుడు, తనకు ప్రణమిల్లిన సూర్యప్రభునియొక్క సత్త్వమును పరీక్షించువాడై అతనిమీదికి కత్తిదూసికొని పోయి, క్రోథావేశ మభిసయించుచు, 'ఓరి దురాచారుడా, వింటిని జుమా నాయన్న సంపాదించిన పండ్రెండుగురు కన్యలను నీవు హరించితివి. అందునకై నిన్ను చంపెనను చూడు.' అనుచు పైకొనెను. ఆమాటకు ఏకృతి నొందకయే అతనిని చూచుచు సూర్యప్రభుడు 'నాశరీరము నీయధీనము. అపినీతుని నన్ను దండింపుము' అనెను. అట్లుతడు పలుకగా నవ్వి ప్రహ్లాదుడు 'కనుగొంటిని నిన్ను, నీకు గర్వము లేశ మయినను లేదు. వరము వేడుము మెచ్చుకొంటిని.' అనెను. సూర్యప్రభుడు వల్లె యని గురుభక్తియు శంకరభక్తియు వర మడిగెను. అందుల కందఱు సంతోషించుచుండగా ప్రహ్లాదుడు యామిని యను తనరెండవకొమారితను కూడ అతనికి ఇచ్చెను. సహాయులనుగా తన కుమారులలో ఇద్దఱును ఇచ్చెను.

పిమ్మట వా రందఱతోను సూర్యప్రభుడు అమీలని యొద్దకు పోయెను. అతడును వరప్రాప్తి విని సంతోషించి, సూర్యప్రభునికి తన రెండవకూతును సుఖావతిని, సాహాయ్యాధము ఇరువురు కుమారులను ఇచ్చెను. పిమ్మట కడమ యను రాధీశ్వరులను గూడ సాహాయ్యాధము దర్శించుచు సూర్యప్రభుడు ఆభార్యలతో ఆదినము అచటనే గడపెను. సునీధి

భార్యలు ముగ్గురును రాజకన్య లయిన తనభార్యలును గర్భిణు లయి రని సూర్యప్రభుడు మయాదులగోష్ఠి నుండఁగా తెలియ వచ్చినది. వారిని దోహద మడుగఁగా అందఱును మహాయుద్ధము చూడఁ దమకు కోరిక యని పలికిరి. అందులకు సంతోషించి మయుడు 'ఆహా! పూర్వము హతు లయిన యసురులు వీరి గర్భములయం దున్నారు. కనుకనే వీరికి ఇట్టి కోరిక కలిగినది.' అని చెప్పెను. ఈరీతిని ఆట దినములు గడచినవి. ఏడవ దిన మందు సూర్యప్రభాదులందఱును భార్యయు క్తులై పాతాళము వెలువడిరి. వారికి విఘ్నార్థము శత్రువులు ప్రయోగించిన యుత్పాతమాయను చింతితోపనతుఁ డై సువాసకుమారుఁడు నాశము చేసెను.

షిష్టుట మయునిబోధనచేత చంద్రప్రభ పుత్రుని శిశువును రత్నప్రభుని పృథ్వీరాజ్యమునకు అభిషేకము చేసి అందఱును భూతాసనవిమాన మెక్కి గంగాతీర తపోవనమందు సుమేరుఁ డను విద్యాధరేంద్రుని నివాసమునకు పోయిరి. మయునివలన సకల వృత్తాంతమును విని శంకరునియానతిని స్మరించుకొన్న వాఁ డై సుమేరువు మైత్రికై వచ్చినవీరిని సత్కరించెను. ఆదేశ మందే ఉండి సూర్యప్రభాదులు తమ తమ సైన్యములను బంధు మిత్రులను సంపూర్ణముగా రావించుకొనిరి. మొదట, సూర్య ప్రభుని మామల కొమరులు మయునియాజ్ఞ చే విద్యలను సాధించి సప్రయత్ను లై యున్నవారు వచ్చిరి. ఆ హరిభటాదులు పదు

నల్వరలో ఒక నొకనితోను పదివేల రథములు ఇరువదివేల కాల్బలమును వచ్చినది. పిమ్మట సంకేత మెఱిగి సూర్యప్రభుని మామలు, మామవంకవాండ్రు, ఇతరబంధువులును, అగు వైత్య దాసవులు వచ్చిరి. హృష్టరోముడు, మహామాయుడు, సింహ దంష్ట్రుడు, ప్రకంపసుడు, తంతుకచ్చుడు, దురారోహుడు, సుమాయుడు, వజ్రపంజరుడు, ధూమకేతుడు, ప్రమథసుడు, వికటాక్షుడు, మొదలగువారు అనేకులు సప్తపాతాళముల నుండియు వచ్చిరి. డెబ్బదివేల రథములతో ఒకడు, ఎనుబది వేలతో మఱియొకడు, అఱువదివేలతో ఇంకొకడు, ముప్పది వేలతో ఒకడు, అందఱలోను తక్కువవాడు పదివేలతోను వచ్చిరి. ఒకనికి కాల్బలము మూడు లక్షలు, మఱియొకనికి రెండులక్షలు, ఒకనికి లక్ష, అథమునికి అరలక్ష. ఇట్లే ఒక్కొక్కనికి వానికి తగిన ఏనుగులదండు గుఱ్ఱపుదండును వచ్చెను. పిమ్మట మయ సునీథుల సైన్యము అసంఖ్యముగా వచ్చెను. సూర్యప్రభుని సొంతబలమును లెక్కలేనిది వచ్చెను. అట్లే వసుదత్తాదిరాజులదియు సుపేరువుదియు వచ్చెను.

పిమ్మట మయాసురుడు చింతితాగతుని సువాసకుమారుని సూర్యప్రభాదిసహితుడై 'స్వామి, ఈసైన్యము చెదరి యున్నది, ఇంత యని యొకమాటగా అగపడదు. ఒక్కచూపు లోనే ఇది యంతయు వ్యాపించి ఏచోట అగపడగలదు ? నెల విమ్ము,' అని యడిగెను. 'ఇచటికి యోజనమాత్రదూరమున

కలాపగ్రామ మనువేరి ప్రదేశ మున్నది. అచట నిలిపి యీ బలము సంతయు ఒక్కదృష్టిలోనే చూడవచ్చును.' అని మునికుమారుడు పలికెను. అంతట అందఱును ఆకుమారుని సుమేరువును వెంటఁగొని కలాపగ్రామమునకు పోయిరి. అచట ఉన్న తస్థానస్థితులై వారు వేర్వేరుగా అసురుల సేనలను రాజుల సేనలను నిలిపి చూచిరి. అపుడు సుమేరువు పలికెను.—'శ్రుత శర్తకు బలము ఎక్కువ. అతని పక్షములో నూటయొక్కరు విద్యాధరాధీశ్వరులు ఉన్నారు. వారిలో ఒక్కొక్కఁడును ముప్పదియిద్దఱు రాజులకు అధిపతి. కానిష్ఠు, వారిలో కొందఱును భేదోపాయముచే నీతో చేర్చెదను. అందులకై తేపు ప్రాతఃకాలమున వల్లీకనామక మయిన ప్రదేశమునకు పోవు దము. తేపు తిథి ఫాల్గున బహుళపక్షౌష్ఠమి గదా. నాఁడు అచట చక్రవర్తిలక్షణ మయినయొక యమ్ములపాది యుత్పన్న మగును. దానికై అచటికి నాఁడు విద్యాధరులు పోవుదురు.'

సూర్యప్రభుఁడు దివ్యతూణీరమును సాధించుట.

అందఱును ఆదినము పైనన్య సంవిధానములోఁ గడపి మఱునాటి యుదయమున రథ బల సమేతులై వల్లీకమునకు పోయి అచట హిమవంతముయొక్క దక్షిణసానువున పైనన్య ఘోషముతో విడిసిరి. అచటికి విద్యాధరేశ్వరులు అనేకులు వచ్చి, కుండములలో అగ్నిని జ్వలింపఁ జేసి, కొందఱు హోమమును కొందఱు జపమును ఆరంభించిరి. సూర్యప్రభుఁడును గొప్ప

వహ్నికుండము చేసెను. అందు అతనినిద్యాప్రభావముచే అగ్ని స్వయముగా జ్వలంప సాగెను. దానిని చూడఁగా సుమేరువునకు తుష్టియు విద్యాధరులకు మత్సరమును కలిగినవి. వారిలో ఒకఁ డిట్లునియె.-‘చీ! సుమేరూ, విద్యాధరేంద్రతను మాని నీవు భూమిగోచరుని ఈ సూర్యప్రభుని అనువర్తించుచున్నావు!’ ఆమాట విని సుమేరువు వానిని కోపముతో బెడరించెను. వానిపేరు సూర్యప్రభుఁ డడుగఁగా ‘భీముఁ డని యొక విద్యాధరుఁడు గలఁడు. వానిభార్యను బ్రహ్మ కామించెను. బ్రహ్మకు వీఁడు జన్మించినాఁడు. రహస్యముగా బ్రహ్మకు పుట్టినాఁడు కావున బ్రహ్మగుప్తుఁ డని వీనికి పేరు. కనుక తన పుట్టుకకు తగినట్లు వీఁడు పలికినాఁడు.’ అని చెప్పి సుమేరువు తానును ఒక యగ్నికుండమును చేసెను. సూర్యప్రభుఁడును అతఁడును అగ్నిలో హోమము చేసిరి. క్షణములో భూమిలోని బొక్కనుండి అతిభయంకర మయిన మహాజగర మొకటి లేచినది. సుమేరువుచే నింకితుఁ డయిన యాబ్రహ్మగుప్తుఁడు దానిని పట్టఁ బరు గెత్తెను. ఆయజగరముయొక్క బుస వానిని ఎండిన యాకునుం బోలె కొనిపోయి నూలు బొరల దూరమున పాతి వైచెను. అంతట తేజఃప్రభుఁ డను విద్యాధరాధీశుఁడు దానిని పట్టవచ్చి మొదటివానిగతినే పొందెను. పిమ్మట దుష్టదమనుఁ డను విద్యాధరాధీశ్వరుఁడు వచ్చి ఆ యిద్దఱులెనే దూఁమున పడెను. విరూపాక్షుఁ డనెడు విద్యాధరుఁడు వచ్చి దాని

బుసకు గడ్డిపరకవలె కొట్టుకొని పోయి దూరమున పడెను. అంగారక విజృంభకు లనెడు రాజులు రాగా అది వారిని దూరమునకు ఊడివైచినది. ఈ ప్రకారము క్రమముగా విద్యా ధరాధీశు లందఱును దానిఘాత్కారముచే దూరముగాఁబడి రాతిదెబ్బలచే చూళ్ళీకృతము లయిన దేహములతో ఎట్టుకేలకు లేచిపోయిరి. అంతట శ్రుతశర్మ గర్వముచే ఆసర్పమును పట్టు వాఁడై వచ్చి ఇతరులవలెనే శ్వాసవాయువుచే దూరమునఁ బడెను. సమీపమందే పడి లేచి మఱ నచ్చి బుసచేత మఱియు దూరమున పోయి నేలఁబడెను. ఈ ప్రకారము ఒడ లంతయు నలిగి శ్రుతశర్మ విలక్షుఁడై లేవఁగా ఆపామును బట్టుటకు సుమేరువు సూర్యప్రభుని ప్రేరించెను. 'చూడుఁడు చూడుఁడు! అజగరమును పట్టుటకు వీఁడును లేచినాఁడు! ఆహా! మనుష్యులు కోఁతులవంటివారు, బుద్ధి లేనివారు ఇతరులు ఏమి చేయఁగా చూతురో దానిని అనుకరింతురు.' అని విద్యా ధరులు సూర్యప్రభుని పరిహసించిరి. నవ్వు చున్న యా విద్యా ధరులను లక్ష్యపెట్టక సూర్యప్రభుఁడు పోయి అజగరమును నోరు పట్టి బిలమునుండి పైకి లాగెను. తత్క్షణమే ఆసర్పము ఉత్తమ మయిన యష్టులపొది యాయెను. సూర్యప్రభుని యాదలను ఆకాశమునుండి పువ్వులవాన గురిసెను. 'సూర్య ప్రభా, నీకు ఈ యక్షయ తుణరత్నము సిద్ధించినది. దీనిని పుచ్చుకొమ్ము.' అని యాకాశమునుండి యశరీరవాణి ఘోషిం

చెను. అంతట విద్యాధరులు ఖిన్ను లైరి. సూర్యప్రభుడు తూణమును పుచ్చుకొనెను. మయ సుమీరులు సమ్మోదము నొందిరి. శ్రుతశర్మ విద్యాధరబలమును వెంటగొని వెడలి పొంగా అతనిదూత వచ్చి సూర్యప్రభునితో 'సూర్యప్రభుడా, శ్రీమంతుడు శ్రుతశర్మ నీవు బ్రదుకఁ గోరిన వాడవేని యీ యమ్ముల పొదిని తనకు ఇమ్మని నీకు ఆజ్ఞాపించుచున్నాడు' అని చెప్పెను. సూర్యప్రభుడు ఇట్లు బదులుచెప్పెను.—'దూతా, అతని శరీరమే నాబాణములచే ఆవృతమై అతనికి తూణ మగు నని చెప్పుము.' ఈ ప్రతిసందేశము గొని దూత మరలి పొంగా అందఱు శ్రుతశర్మ యొక్క యా రభస వచనమునకు నవ్విరి. సుమీరువు సూర్యప్రభుని కవుంగిలించి 'ఆహా, శివుని వాక్యము శలించినది. సంశయము లేదు. ఈ తూణరత్నము సిద్ధించి నందున నీకు చక్రవర్తిత్వము సిద్ధించినదే. ఇక రమ్మ, నిరాకులుండ వై ధనూరత్నములు సాధింతువు గాని.' అనెను.

సూర్యప్రభుడు ధనూరత్నమును సాధించుట.

ఇట్లు సుమీరునివలన విని సూర్యప్రభాదు లందఱును, అతఁడే ముందు నడువఁగా, అటనుండి హేమకూటమునకు పోయి దాని యుత్తర పార్శ్వభాగండు మానస సరోవరమును సముద్రనిర్మాణార్థ మైన బ్రహ్మదేవుని వర్ణకముంబోని దానిని చేరిరి. అందు జలక్రీడ లాడుచున్న దివ్యాంగనల ముఖములు వికసింభియున్న కనక కమలములవలన తెలియ రాకుండెను.

ఆసరస్సుయొక్క సొంపును వారు చూచు చుండఁగా అచటకి శ్రుతశర్వాదులు కూడ వచ్చిరి. అంతట సూర్యప్రభాదులు అచట ఘృతాంబుజములతో హోమమును ఆరంభించిరి. క్షణములో భయంకర మయిన మేఘము ఒకటి ఆసరస్సు నుండి లేచి ఆకాశమును ఆవరించి మహావర్షము కురిసెను. ఆమేఘము నడుమనుండి నల్లపాము ఒకటి రాలెను. సుమేరువు హెచ్చరింపఁగా సూర్యప్రభుఁడు లేచి దానిని పట్టి కొట్టెను. అంతట ఆసరస్సు ధను స్సాయెను. అని ధనుస్సు కాఁగానే ఆమేఘమునుండి మఱియొక నాగము పడెను. దాని విషాగ్ను లకు భయపడి విద్యాధరు లందఱును పాఱిపోయిరి. దానిని మునుపటివలెనే సూర్యప్రభుఁడు పట్టుకొనెను. అదియు ధనుర్వణ మాయెను. 'సూర్యప్రభుఁడా, అమితబల మయిన యీ ధనుస్సు నీకు సిద్ధించినది. అచ్ఛేద్య మయిన యీగుణమును సిద్ధించినది. ఈ రెండురత్నము ను గ్రహింపుము.' అని ఆకాశ వాణి పలికెను. పుష్పవర్షము కురిసెను. సూర్యప్రభుఁడు గుణ యుక్తమయిన యాధనుస్సును గ్రహించెను. శ్రుతశర్వా దక్షిణతండ్రి అనుచరసమేతుఁడై తపోవనమునకు పోయెను. మయాదులు అందఱు సంతోషించిరి. ధనుస్సుయొక్క పుట్టుకను మయాదులు అడుగఁగా సుమేరు డిట్లనియె.—

వయస్యులు దివ్యధనువులను సాధించుట.

'అయ్యా, ఇచట బొంగువెదుల్లియడవి గొప్పది యొకట

యున్నది. అందునుండి కొట్టితెచ్చి యీసరస్సులో వైచిన
వెదుళ్లు గొప్ప దివ్య ధనుస్సులు అగును. వానిని పూర్వము
దేవతలు అసురులు గంధర్వులు విద్యాధిరోత్తములును
సాధించిరి. వాని నామధేయములు వేలువేలు. అమృతబలము
లను పేరిచక్రవర్తి ధనుస్సులను ఇందు సుగలు పెట్టి యుండిరి.
అవి పుణ్యాస్తులకు భవిష్యచ్చక్రవర్తు లగుకొండఱకు ఈశ్వ
రేశ్వరేచ్ఛచే ఇట్టి క్లేశములచే లభించును. అట్టి యీ మహాధనుస్సు
సూర్యప్రభునికి సిద్ధించినది. ఇతని వయస్సులును తమకు తమకు
దగిన యీధనువులను సాధింతురు గాక. సిద్ధవిద్యు లయిన యీ
వీరులకు వీనిని సాధించుటకు యోగ్యత కలదు. ఇప్పటికిని అవి
యోగ్యులకు తగినట్లు సిద్ధించును.' సూర్యప్రభునివలన ఇట్లు
విని సూర్యప్రభుని వయస్సులు ప్రభాసాదులు ఆకీచకవనమునకు
పోయి తద్రక్షకుఁ డయిన చండదండుఁ డనురాజును కొట్టి
వెదుల్లను తెచ్చి ఆసరస్సులో పడవైచి ఆతీగమందు ఉపవసించి
జహోమములు చేయుచుండిరి. ఏడుదినములలో వారికి
ధనుస్సులు సిద్ధించినవి. వారు పచ్చి సిద్ధిని తెలుపఁగా మయా
దలతో సూర్యప్రభుఁడు సుమేరునితపోవనమునకు పోయెను.

నూర్యప్రభుఁడు మోహినీ పరివర్తనులను సాధించుట.

అచట సుమేరువు సూర్యప్రభునితో నిట్లనియె: “నీ మిత్రులు అజయ్యుని చండదండుని జయించుట అద్భుతముగా నున్నది. అతనియొద్ద మోహిని యనువిద్య యున్నది. దానిచే

అతఁడు దుర్జయుఁడు. దానిని అతఁడు నిశ్చయముగా ప్రథాన శత్రువ వయిన నీకొఱకు దాచి యున్నాఁడు. కనుకనే అతఁడు దానిని నీవయస్కులమీఁదికి ఇప్పుడు ప్రయోగింప లేదు. అది ఒకపర్యాయమే అతనికి ఫలించును, మరల మరల ఫలంపదు. అతఁడు పూర్వము దానిని తత్ప్రభావ పరిక్షార్థము ప్రయోగించెను. అంతట గురువు కోపించి అతనికి అట్లు శాపమిచ్చెను. ఈవిద్యలయొక్క ప్రభావము దురాసదము. అందులకారణము మహానుభావుని మయుని అడుగుము. ఈయన యెదుట నేనేమి చెప్పగలను? సూర్యునియెదుట దీపము ఎట్టిది ?'

మయుఁ డిట్లనియె:—‘సత్యము చెప్పినాఁడు సుమేరువు. నేను సంగ్రహముగా చెప్పెద విను. అన్యైక్యమునుండి ఆ యా శక్త్యనుశక్తులు పుట్టును. అందుండి ప్రాణశక్తి అనునాదము పుట్టి బిందుమార్గమును పొంది పరతత్త్వ కళాన్విత మయి విద్యాది మంత్రత్వమును పొందును. ఆమంత్రవిద్యలను ఎఱుగుటచేఁ గాని తపస్సుచేఁగాని శిద్ధాజ్ఞచేఁగాని సిద్ధిపొందిన వారిమహిమ దురతిక్రమముగా నుండును. పుత్రా, నీకు అన్ని విద్యలు సిద్ధించినవి గాని రెండుమాత్రము లేవు. మోహినీ పరివర్తినీ విద్యలు నీకు తెలియవు. అవి యాజ్ఞానలక్ష్మినియొద్ద నున్నవి. ఆయనయొద్దకు పోయి వేడుము.’

అంతట సూర్యప్రభుఁడు ఆమహర్షియొద్దకు పోయెను. ఆయన అతనిని పాముభిషుడుగుఱి వీధుదినములు, అగ్ని

మధ్యములో మూడుదినములు, ఉంచి తపస్సు చేయించెను. ఏడు దినములు పాముకాటులు సహించిన పిమ్మట మోహినీ విద్యను, మూడు దినములు అగ్నిదాహమును సహించిన పిమ్మట విపరి వర్తినీవిద్యను, ఆముని యితనికి ఇచ్చెను. మునీంద్రుడు ఇతనిని మరల అగ్నికుండములో ప్రవేశింపు మని ఆజ్ఞాపించెను. అట్లే ఇతడును చేసెను. తక్షణమే సూర్యప్రభునికడకు ఆకాశగామి యగు మహాపద్మ విమానము వచ్చెను. దాని యందు నానారూప మహాత్ము వినిర్మితము లయిన నూట యెనిమిది రేకులును అన్ని నగరములును అలంకారములుగా నుండెను. 'ఇది చక్రవర్తివిమానము; నీకు స్థిరమిచ్చెద. దీని నగరములలో నీయంతఃపురములను ఉంపుము. అట్లు చేసిన వారు నీశత్రువులకు సాధ్యులు కానేరరు' అని ఆకాశమునుండి అశరీరవాణి పలికెను. అంత నతడు యాజ్ఞావల్క్యునికి ప్రణమిల్లి గురుదక్షిణను వేర్కొని తన్ను కృతార్థుని చేయు మని ప్రార్థించెను. 'నీయభిషేక కాలమందు నన్ను తలంచుకొనుము' ఇదే దక్షిణ. నీనైవ్యమునొద్దకు 'పొమ్ము.' అని ముని యాన తిచ్చెను. అంతట మునికి నమస్కరించి, ఆ విమానము ఎక్కి సూర్యప్రభుడు సుమేరు నివాసమునందలి తననైవ్యము నొద్దకు పోయెను. అచట సిద్ధవిద్యావిమానుని ఇతనిని చూచి వృత్తాంతమును ఇతనివలననే విని మయాదులు సంతోషభరితు లైరి.

శ్రుతశర్తకడకు దూత్యము.

అంతట సునీథుడు సువాసకుమారుని స్మరించెను. అతఁడు వచ్చి మయాదులతోను రాజులతోను 'అయ్యా, విమానమును విద్యలును అన్నియు సూర్యప్రభునికీ సిద్ధించినవి గదా. మీరు ఇప్పటికిని శత్రుజయవిషయమై యుదాసీను లై యున్నారేమి?' అనెను. అందులకు మయాడు 'మీరు చెప్పునది యుక్తము. ముందుగా దూతను పంపి, నీతిని ప్రయోగింతము గాక.' అని పలికెను. 'అట్లే చేయ వచ్చును ఆశ్చర్య మేమి? ఈ ప్రహస్తుని పంపుడు. ఇతఁడు ప్రతిభావంతుడు, వాచాలుడు, గడఁగు వాడు, సహిష్ణువు, స్వ దూత గుణాన్వితుడు.' అని మునుకుమారుడు పలికెను. అందఱును ఆమాటకు సంతోషించి ప్రహస్తునికీ సందేశము కఱపి శ్రుతశర్తకడకు పంపిరి. అతఁడు పోగానే సూర్యప్రభుడు వాగదాతులకు తాను కన్నకల యొకటి చెప్పెను: 'ఈరాత్రి వేకువజామున స్వప్నములో మనల నందఱును గొప్పజలప్రవాహము కొట్టుకొనిపోవు చుండెను. అందు మనము మునుఁగక నృత్యము చేయుచుంటిమి. అంత నాప్రవాహమును ఎదురుగాలి లేచి త్రిప్పివైచినది. ఆసమయములో జ్వలితతేజసుడు ఒక మహా పురుషుడు మనల నెత్తి నిప్పులో వైచెను; మనము కాల లేదు. ఇంతలో మేఘము వచ్చి నెత్తురు ప్రవాహమును వర్షించినది. ఆప్రవాహము దిక్కుల నన్నిటిని ముంచిినది. అంతలో నేను మేలుకొంటిని,' సువాసకుమారుఁ

డిట్లనియె:—‘ఈకల ఆయాసపూర్వక మయిన యభ్యుదయమును సూచించుచున్నది. ఆ జలప్రవాహమే యుద్ధము, మునుఁగక నీళ్లలో కొట్టుకొనిపోవుచుండియు నర్తించుచు ఉండుటయే ధైర్యము, దానిని మరలించిన వాయువు మీకు శరణ్యుడయిన యొకరక్షకుఁడు, మిమ్మెత్తిన జ్వలత్రేజుఁడు సాక్షాచ్ఛంకరుఁడు, అతఁడు మిమ్ము అగ్నిలో వేయుట యుద్ధములో ప్రవేశపెట్టుట. అంతట మేఘోదయ మగుట మీకు మరల భయము కలుగుట, రక్తవర్షము భయవినాశనము. దిక్కులు రక్తముతో నిండుట మీకు మహైశ్వర్యము. స్వప్నము నానావిధము, అన్యార్థము, యథార్థము, అపార్థము, అని. ఏది వెంటనే అర్థమును సూచించునో అది అన్యార్థము, ప్రసన్న దేవతాదేశరూపమైన స్వప్నము యథార్థము, గాఢానుభవచింతాదికృతమైన స్వప్నము అపార్థము. మనస్సు రజోమూఢము బాహ్యార్థవిముఖమును అగుడు నిద్రావశమున నున్న జంతువు నానాకారణములచే స్వప్నము కనును. అది కాలవిశేషమును బట్టి చిరఫలమును శీఘ్రఫలమును సూచించును. రాత్ర్యంతదృష్టమయిన యీస్వప్నము శీఘ్రఫలమును ఇచ్చును.’ మునికుమారుఁడు ఇట్లు చెప్పఁగా సంతోషించి సూర్యప్రభాదులు లేచి దినకృత్యములను నిర్వహించిరి.

ఇంతలో ప్రహస్తుఁడు శ్రుతశర్త యొద్దనుండి మరలి వచ్చి మయాదులతో యథాశ్మతము నిట్లు వర్ణించెను.— “నేను

ఇటనుండి త్రికూటాచలమందలి యాబంగారపునగరికి త్రికూట పతాకకు పోయితిని. అందు ద్వారపాలక నివేదితుడైనై పోయి ఆ యావిద్యాధరాధిపతులు చుట్టునుం గొలువఁ గూర్చుండి యున్న శ్రుతశర్తను చూచితిని. తండ్రియగు త్రికూటసేనుడును, విక్రమశక్తి, ధురంధరుడు, దామోదరుడు మొదలయిన శూరులును ఓలగంబున నుండిరి. నేను కూర్చుండి శ్రుతశర్తతో నిట్లు పలికితిని: 'నన్ను శ్రీమంతుడు సూర్యప్రభుడు నీయొద్దకు పంపినాడు. ఆయన నీ కిట్లు చెప్పుచున్నాడు: శంకరుని ప్రసాదముచే నేను విద్యలను రత్నములను భార్యలను సహాయులను సాధించితిని. కనుక నీవు ఈవిద్యాధరేశ్వరులతోఁగూడ వచ్చి నాపై న్యములో చేరవలసినది. నేను విరోధులను నాశము చేయుదును, ప్రణతులను రక్షింతును. నీవు తెలివి లేక సునీధతనయను కామ చూడామణిని హరించితివి గదా. ఆ కన్యను వదలుము, ఆపని నీకు అశుభము.' నేను ఇట్లు పలుకఁగా అందఱు కోపించి 'మాకు గర్వముతో ఇట్లు సందేశము పంపువాడు వాఁ డెవఁడు? మనుష్యులకు ఇట్లు పఁపును గాక. విద్యాధరులకా మనుష్యమాత్రుఁడయ్యును ఈవరాకుడు ఇట్లు సందేశము పంపును? ఈగర్వమునకు వాడు నశించును.' అనిరి. దానిని విని నేను 'ఏమి ఏమి! అతఁ డెవరో' చెప్పెదను వినుడు. అతనిని మీకు చక్రవర్తినిగా శంకరుడు నిర్మించినాడు. మర్త్యుఁడని శంకయేని, మనుష్యులు దేవత్వమునుగూడ సాధించియున్నారు. విద్యాధరులు మనుష్యుఁ

డయిన యతనిపరాక్రమమును చూచియే యున్నారు. అతఁడు ఇచటికి వచ్చిన, మీకు నాశము కలుగును.' అని పలుకఁగా ఆసభ యంతయు ఊభము పొందెను. నన్ను చంపుటకు శ్రుత శర్త ధురంధరులు నామీఁదికి సచ్చిరి. 'మంచిది మీశౌర్య మెట్టిదో, చూచెదను రండి' అని నేను పలికితిని. అంతట దామోదరుఁడు లేచి వారిని 'ఇతఁడు దూత, బ్రాహ్మణుఁడు; ఇతనిని చంపఁగూడదు' అని బోధించి నివారించెను. అంతట విక్రమశక్తి నాతో 'దూతా, పోపో, నీస్వామిని భోలే మమ్ము అందఱును ఈశ్వరుడే నిర్మించినాఁడు. కనుక అతఁడు ఇచటికి వచ్చును గాక, చూచెదము. అతనికి ఆతిథ్యము మేము చేయఁ గలము.' అని పలికెను. నేను నవ్వుచు 'ఆకాశ మెల్ల నాక్రమించుచు వచ్చుచున్న మేఘమును చూచురఱకు హంసలు పక్షవనములో సుఖముగా నుండి నాదము చేయుచుండును.' అని తిరస్కరించి లేచి వెడలి యిటకు వచ్చితిని."

రణదీక్ష.

ఇట్లు ప్రహస్తునివలన విని మయాదులు సంతోషించిరి. అంతట సూర్యప్రభాదులు యుద్ధోద్యోగమును నిశ్చయించి రణదుర్తదూ డయిన ప్రభాసుని సేనాపతిని చేసిరి. అందఱును సువాసకుమారుని నిదేశమున ఆదినమే నియతవ్రతులై రణదీక్ష వహించిరి,

విలాసిని సమాగమము.

రాత్రి సూర్యప్రభుడు ప్రతశయ్యాగృహంతరంబున
 అనిద్రుడై శయనించి యుండఁగా అపూర్వ మయిన యొక
 కన్యారత్నము వచ్చెను. మంత్రులు నిద్రించుచుండిరి. సూర్య
 ప్రభుడు నిద్రితునివలె నటించెను. ఆమె యతని యొద్దకు వచ్చి
 చెలితో నిట్లనియె.—‘నిద్రించుచున్నప్పుడే యితని విశ్రాంత
 విశాల మయిన రూపశోభ యిట్లుండఁగా మేలకొని యున్న
 ప్పడు ఎట్టిదిగా నుండునో గదా! ఇతనిని మేలుకొలుప నక్కఱ
 లేదు. నాకౌతూహలము తీఱినది. నాహృదయమును మిక్కిలి
 ఇతనిమీఁద కట్టి ఏమి ప్రయోజనము! ఇతనికి శ్రుతశర్తతో
 యుద్ధము కలుగును గదా. అందు ఎవనికి ఏమి కలుగునో
 ఎవరికి తెలియును? రణోత్సవము గూఢులస్రాణములు వ్యయ
 మగుటకై సంభవించును. అందు ఇతనికి జయము కలుగును
 గాక. పిమ్మట మనము తెలిసికొందము. కామచూడామణిని
 ఆకాశమాగ్ధమునఁ బోవుచు చూచిన యితని హృదయమును
 నాబోఁటిది ఎవతె రంజింపఁగలదు?’ సఖి యిట్లనియె.—
 ‘చండీ, నీ కేమి యితనియందు విరక్తి గలిగినది? ఏమి చెప్పి
 తివి? ఎవఁడు కామచూడామణి మనస్సును హరించినాఁడో
 అతఁడు మఱి యొకతె అరుంధతియే యైనను దాని మనస్సును
 హరింపఁడా? ఇతనికి యుద్ధములో మేలు కలుగు నని విద్యా
 ప్రభావముచేత ఎఱుగవా? చక్రవర్తి కాబోవునితనికి భార్య

లగుదు రని మిమ్ముఁ గూర్చి సిద్ధులు చెప్పి యుండలేదా? కామ చూడామణి, నీవు, సుప్రభయు ఒకగోత్రమువారు. ఈనడుమనే సుప్రభను ఇతఁడు వివాహ మాడియున్నాఁడు. ఇట్లుండఁగా ఇతనికి యుద్ధములో అకల్యాణము ఎక్కడిది! సిద్ధవచనము అబద్ధ మగునా! సుప్రభ ఎవనిచిత్తమును హరించినదో వాని చిత్తమును నీవు హరింపవా? నీవు ఆమెకంటె రూపవతివి. ఆమె బంధు పని నీకేమయిన శంకయేని అది యుక్తము గాదు. సతులకు భర్తకంటె బంధువు లేఁడు.’ సఖి యిట్లు చెప్పఁగా విని ఆకన్యాశత్రుము పలికెను.—‘ఓచెలీ, నీమాట సత్యము. నాకు ఇతరబంధువులతో పని లేదు, ఆర్యపుత్రునికి యుద్ధములో జయము కలుగు నని యెఱుఁగుదును. ఇతనికి రత్నములు విద్యలును సిద్ధించినవి. ఓషధులు మాత్రము సిద్ధింపలేదు. అందు చేత నామనస్సు శంకాకుల మై యున్నది. అవి యన్నియు చంద్రపాదపర్వతమందు గుహలో నున్నవి, పుణ్యాత్మఁ డయిన చక్రవర్తికే అవి సిద్ధించును. ఇతఁడు అచటికి పోయి సకలౌ షధులను సాధించునెడల తేవే యుద్ధము సంభవించినను ఇతఁడు జయింపును.’ అది యెల్ల విని సూర్యప్రభుఁడు వ్యాజనిద్రను మాని ఆకన్యతో వినయముగా నిట్లనియె.— ‘ఓ మృగాక్షీ, నీవు నాయందు మిక్కిలి పక్షపాతమును చూపితివి. అట్లే నేను అచటికి పోయెదను. నీవు ఎవరవో చెప్పుము.’ అంత నామె అతఁడు సర్వము వినె నని లజ్జచే తల వాంచి యుండెను. సఖి

యిట్లనియె.—‘ఈమె విద్యాధరేంద్రుఁ డయిన సుమేరువు యొక్క తమ్ముని కూతురు. ఈమె వేరు విలాసిని; నిన్ను చూడఁ గొతుహలయై యిచటికి వచ్చినది.’ ఇంతమాత్రము చెప్పఁగానే విలాసిని ఆచెలిని పోదము రమ్మని పిలిచి వెడలి పోయెను.

ఓషధీ సాధనము.

పిమ్మట సూర్యప్రభుఁడు తనమంత్రులను ప్రభాసాదులను లేపి ఆమె ఇలికిన యోషధీసాధనమును తెలిపెను. తత్సాధనార్థము అవృత్తాంతము మయ సునీధ సుమేరువులకు తెలుపుటకు యోగ్యుని ప్రహస్తుని పంపెను. వారు వచ్చి యంగీకరింపఁగా సూర్యప్రభుఁడు రాత్రి మంత్రులతోఁగూడ చంద్రపాద పర్వతమునకు పోయెను. పోవుచుండఁగా వారిని దారిలో యక్ష గుహ్యక కూష్మాండులు నానాయుధోద్యతులై అడ్డిరి. వారిని కొందఱను అస్త్రములచేత మూర్ఛితులను చేసియు, కొందఱను విద్యచే స్తంభింపఁ జేసి, సూర్యప్రభాదులు చంద్రపాదగిరికి పోయిరి. అచట వీరు గుహాద్వారము చేరఁగానే విచిత్రవికృతానసులు శంకరుని ప్రమథులు వచ్చి అడ్డపడిరి. ‘వీరితో యుద్ధము చేయఁగూడదు, చేసిన హరదేవునికి కోపము కలుగును. కనుక ఆయనయొక్క అష్టోత్తరనామములతో ఆయనను స్తుతించుము; అంత నాయన వర మిచ్చును; అంతట వీరు ప్రసన్ను లగుదురు.’ అని యప్పుడు సువాసకుమారుఁడు

వారికి బోధించెను. అంతట అందఱును హరుని స్తుతించిరి. ప్రమథులును స్వామిస్తుతించే ప్రసన్నులై వారి కిట్లనిరి.—
 ‘ఈగుహను వదలితిమి, ఇందలి మహాషధులను గ్రహింపుడు. ఇందు సూర్యప్రభుడు స్వయముగా ప్రవేశింపఁగూడదు. ప్రభాసుడు ప్రవేశించునుగాక. ఇతనికి ఆపని సులువు.’ అగణ వాక్యమునకు అందఱును సంతోషించిరి. అట్లే ప్రభాసుడు ప్రవేశింపఁగా ఆగుహ బద్ధాంధకార మయ్యును ప్రకాశభరిత మాయెను. మహాఘోరరూపులు రాక్షసులు నలువురు కింకరులు లేచి ప్రణమిల్లి అతనిని ప్రవేశింపుము అని పలికిరి. ప్రవేశించి ఏడు దివ్యాషధులను తెచ్చి ప్రభాసుడు వెలువడి వచ్చి సూర్యప్రభునికి ఇచ్చెను. ‘సూర్యప్రభా, ఇప్పుడు మహా ప్రభావము లయిన యీ ఓషధులు ఏడు నీకు సిద్ధించినవి.’ అని ఆసమయమున ఆకాశవాణి పలికెను. ఆవాణిని విని సూర్య ప్రభాదు అందఱు సంతోషించి సుమేర్వాశ్రమమందలి తమ పైనయము నొద్దకు పోయిరి. అచ్చట సునీథుడు సువాసకుమారుని ‘మునీ, సూర్యప్రభుని మాని ప్రభాసుని ప్రవేశ పెట్టుటకు కారణ మేమి? ఇతనిని గుహలో కింకరులు సత్కరించుటకు కారణ మేమి?’ అని యడిగెను. మునికుమారు డిట్లనియె—

ప్రభాసుని పూర్వచరితము.

ప్రభాసుడు సూర్యప్రభునికి అతిహితకారి, అతఁడే ఇతఁడు, వీరికి భేదము లేదు. మఱియు శౌర్యప్రభావములలో

ప్రభాసునికి సముడు లేడు. ఆగుహ ప్రాగ్జన్త సుకృతములచేత ఇతనిది. ఇతడు పూర్వము ఎచఁడో చెప్పెదను వినుడు. నముచి యని పూర్వము దానవశ్రేష్ఠుడు ఉండెను. ఆదానవ వీరుడు శత్రువునకు నైతము యాచించినవానికి ఇయ్యనిది లేదు. అతడు పదివేల సంవత్సరములు పొగ ద్రాగి తపము చేసి లోహశిలాకాష్ఠములచే చావ కుండునట్లు బ్రహ్మసలన వరము పొందెను. పిమ్మట అనేక పర్యాయములు దేవేంద్రుని జయించి తలుమఁ గొట్టెను. అప్పుడు కశ్యపర్షి ఇతనిని ప్రార్థించి దేవతలతో సంధికి ఒడంబడిచెను. అంతట సురాసురులు వైరము 'మాని కూడఁ బలికికొని పాలసముద్రమును మంద రాద్రితో త్రచ్చిరి. అప్పుడు అచ్యుతాదుల పాలికి లక్ష్మీ ప్రభు తులును, నముచిపాలికి ఉచ్చైశ్శ్రీప మను గుఱ్ఱమును, వచ్చి నవి. ఇతర దేవాసురులు వేర్వేలుగా బ్రహ్మదేవుడు ఇచ్చిన వేలువేలు భాగములను సముద్రమునుండి వచ్చిన వస్తువులను గ్రహించిరి. మంథాంతమందు వచ్చిన యమృతమును దేవతలు హరింపఁగా వారికిని అసురులకును ద్వేష మారంభ మాయెను. వెంటనే జరిగిన యుద్ధములో ఏయే యసురులు సురలచే మడి సిరో వారిని ఉచ్చైశ్శ్రీపము ఆఘ్రాణించి బ్రదికించు చుండెను. అందువలన దైత్యదానవులు దేవతలకు అజయ్యు లయిరి. అంతట దుఃఖితుడై యున్న యింద్రునికి ఏకాంతమందు బృహ స్పతి యిట్లు బోధించెను.—'నీకు ఒకటే ఉపాయ మున్నది.

తత్త ణమే దానిని చేయుము. నీవు పోయి నముచిని ఆ గుట్టము నడుగుము. శత్రువు వైనను నీవు యాచించిన అతఁడు గుట్టమును ఇయ్యక మానఁడు. ఆజన్మ సంచిత మయిన దాతృతా కీర్తిని పోగొట్టుకొనఁడు.’ గురు విట్లు చెప్పఁగా ఇంద్రుఁడు వెంటనే దేవతలతోఁ గూడ పోయి నముచిని ఆగుట్టమును యాచించెను. ‘నా యర్థి పరాజ్ఞుఁ డయి పోఁడు. అందు లోను వాసవుఁడా పోవును? నేను నముచి నై యితనికి గుట్ట మునా ఇయ్యకుందును? లోకములలో నేను చిరకాలము ఆర్జించి యున్న దాతృతాకీర్తి వాడిపోవు నెడల, నాసిరి యేల ప్రాణ మేల?’ అని ఆలోచించి ఆ మహానుభావుఁడు నముచి శుక్రాచార్యులచే నివార్యమాణుఁ డయ్యును ఆ హయవతం సమును ఇంద్రునికి ఇచ్చెను. హయమును గ్రహించి విశ్వాస ము పుట్టించి శస్త్రాద్యసమగ్నిని నముచిని ఇంద్రుఁడు వజ్రస్త్రుల మయిన గంగాభీనముతో చంపెను. ఆహా! సంసారములో ఈభోగతృప్తి! దానివలన ఆకర్మ తీవ్రబడినవారై దేవతలు కూడ అనౌచిత్యాకీర్తులకు భయపడరు! దాని నెఱిగి నముచితల్లి దనువు శోకసంతప్తురాలై దుఃఖశాంతి కొఱకు ‘అతఁడే నము చియే మరల నాగర్భమున బలవంతుఁ డై పుట్టి యుద్ధములో సర్వదేవతలకును అజయ్యుఁడు అగును గాక.’ అని సంకల్పము చేసెను. అంత నాయసురుఁడు ఆమె కడుపున సర్వరత్నమ యుం డై పుట్టి బలయోగముచేత ప్రబలుఁ డని వేర్కొనఁబడెను.

అతడును తపస్సుచేసి యాచకులకు ప్రాణములను కూడ ఇచ్చు వాఁడై ఇంద్రుని నూలుమాలులు జయించెను. పిమ్మట దేవతలు ఆలోచించుకొని అతనియొద్దకు పోయి 'మాకు పురుష మేధార్థము నీదేహము నిష్ఠు' అని యాచించిరి. అతడు శత్రువులయినను వారికి తనదేహము నిచ్చెను. ఉదారులు ప్రాణముల నయినను వదలుదురు గాని పరాజ్ఞులును గా యాచకులను వదలరు గదా. అంతట దేవతలు ప్రబలదానవుని ఖండఖండములుగా తేగ నఱికిరి. అతడు మరల ఇష్టాదు మనుష్యలోకములో ప్రభాస రూపమున అవతరించి యున్నాఁడు. ఇతడు మొదట నముచి, పిమ్మట ప్రబలుఁడు, ఇష్టాదు ప్రభాసుఁడు. ఆపుణ్యప్రభావముచేత శత్రువులకు ఆజయ్యుఁడు. ఈయొషధి గుహ ప్రబలునిది, కనుకనే అది యితనిది. కంకర సమేతముగా ఇతనికి వశ్యమై యున్నది. దానిక్రింద పాతాళమందు ప్రబలుని మందిర మున్నది. అందు ఇతని ముఖ్య భార్యలు స్వలంకృతలు పండ్రెండుగురు, వివిధోత్సవములు, నానాయుధములు, చింతామణి, లక్షయోధులు, అన్ని గుఱ్ఱములతో ఉన్నారు. అది యంతయు ప్రభాసునిది పురార్జితము, ఈ ప్రభాసుఁడు అట్టివాఁడు. ఇతనియందు ఇది ఏమి యద్భుతము ? ఇట్లు మునికుమారునివలన విని సూర్యప్రభ ప్రభృతులు మయప్రభాస సమేతులై రత్నాదులను తెచ్చుకొనుటకై తత్క్షణమే ప్రబల మంగిరమునకు నడపున దైన బిలమార్గమునకు పోయిరి. ప్రభాసుఁడు ఒక్కడే ఆ

మార్గమునబోయి, తనపూర్వభార్యలను గ్రహించి, చింతామణిని గుఱ్ఱములను యోధులను సకలధనమును కొని వచ్చి సూర్య ప్రభుని మిగుల సంతోషపెట్టెను. సూర్యప్రభుడు అభీష్టసిద్ధి పొందినవాఁడై మయ సునీథ ప్రభాస సుమేరు ప్రభృతులును రాజులును వెంట రా, శీఘ్రముగా తన సేనా సన్నివేశమునకు పోయెను. అచట అసుర నరాధీశ్వరులు తమతమ యిండ్లకు పోగా సూర్యప్రభుడు మరల రణదీక్షితుఁడై కుశాస్త్ర మందు ఆరాత్రి శేషమును గడపెను.

౪ - వ తరంగము.

యథా త్ర.

మఱునాఁడు ప్రాతఃకాలమందు సూర్యప్రభుడు సుమేరు తపోవనమునుండి సైన్యములతో శ్రుతశర్తమీదికి యుద్ధమునకు వెడలెను. అతని నివాస మయిన త్రికూటాద్రి కడకు పోయి అచటి యతనిబలమును తనబలముచే తఱుమఁగొట్టించి అచట విడిసెను. ఇతఁడు అచట విడిసి సుమేరు మయాదులతోఁ గూడ కొలువు తీటి యుండఁగా త్రికూటేశునియొద్ద నుండి రాయబారి వచ్చి విద్యాధరేంద్రుఁడయిన సుమేరువుతో ననియె:— శ్రుతశర్త తండ్రి యిట్లు నీకు సందేశించుచున్నాఁడు. 'దూరమం దున్న నీకు మేము సత్కారము చేయమైతిమి. ఇప్పుడు నీవు మాయంటికి అతిథులతోఁ గూడ

వచ్చితివి. కనుక మీకు ఇప్పుడు యథోచితముగా ఆతిథ్యము చేసెదము.’ ఈ శత్రు సందేశము విని సుమేరువు ఉత్తరము చెప్పెను.—‘మంచిది, మావంటియతిథులు మీకు లభింపరు. ఆతిథ్యము పరలోకమందుఁ గాదు, ఈలోకమందే ఫలించును. కనుక మేము సిద్ధముగా నున్నాము. ఆతిథ్యము చేయవచ్చును.’ అది విని దూత తన ప్రభువునొద్దకు పోయెను. సూర్యప్రభాదులు ఎత్తునుండి వేర్వేరుగా విడిసిన తమ సైన్యములను చూచిరి.

రథాదిప్రవిభాగము.

సునీథుఁడు తన తండ్రి మయాసురుని తమ సైన్యము లోని రథాదుల ప్రవిభాగమును చెప్పు మనెను. వల్లె యని సర్వజ్ఞుఁ డయిన యాదానవేంద్రుఁడు వ్రేలితో చూపుచు ఇట్లు చెప్పఁ దొడంగెను.—“ఈసుబాహువు, నిర్ఘాతుఁడు, ముష్టికుఁడు, గోహారుఁడు, స్రలంబుఁడు, ప్రమాథుఁడు, కంక టుఁడు, పింగళుఁడు, వసుదత్తాదు లయిన యారాజులును అర్ధ రథులు. అంకురి, సవిశాలుఁడు, దండి భూషణ సోమిలులు, ఉన్నతకుఁడు, దేవశర్త, పితృశర్త, కుమారకుఁడును, హరిదత్తాదులును అందఱును పూర్ణ రథులు. ప్రకంపనుఁడు, దర్పితుఁడు, కుంభీరుఁడు, మాతృపాలితుఁడు, మహాభటుఁడు, ఉగ్రభటుఁడు, వీరస్వామి, సురాధరుఁడు, భండీరుఁడు, సింహదత్తుఁడు, గుణ వర్త, కీటకుఁడు, భీముఁడు, భయంకరుఁడు,—వీరు ద్విగుణ రథులు. విరోచనుఁడు, వీరనేనుఁడు, యజ్ఞ నేనుఁడు, కుంజరుఁడు,

ఇంద్రవర్చ, శబకుడు, క్రూరకర్చ, నిరాసకుడు,—ఈరాజ
 సుతులు త్రిగుణరథులు. సుశర్చ, బాహుశాలి, విశాఖుడు,
 క్రోధనుడు, ప్రచండుడు,—అను నీరాజపుత్రులు చతుర్దణ
 రథులు. జంజరి, వీరవర్చ, ప్రవీరుడు, సుప్రతిజ్ఞుడు, అమర
 రాముడు, చండదత్తుడు, జాలికుడు, సింహభటు వ్యాఘ్ర
 భటు శత్రుభటులు ముగ్ధులును,—ఈరాజులును రాజపుత్రులును
 పంచగుణరథులు. ఉగ్రవర్చ యను నీ రాజపుత్రుడు షడ్గుణ
 రథుడు. విశాఖుడనురాజపుత్రుడు, సుతంతుడు, సుగమండు,
 నరేంద్రశర్చ,—అనువీరు సప్తగుణరథులు. సహస్రాయు వను
 నీరాజకుమారుడు మహారథుడు. శతానీకుడు మహారథ
 యూథపతి. సూర్యప్రభుని వయస్సు లయిన సుభాస హర్ష విమ
 లులు, మహాబుద్ధి, అచలుడు, ప్రియంకర శుభంకరులు,—అను
 వీరు మహారథులు. యజ్ఞరుచి ధర్మరుచులును విశ్వరుచి భాస
 సిద్ధాంధులు ముగ్ధులును సూర్యప్రభుని మంత్రిలు. మహారథ
 యూథపతులు ప్రహస్తుడు, మహాంధుడు, అనుమంత్రిలు అతి
 రథయూథపతులు. ప్రజ్ఞాధ్య స్థిరబుద్ధులు రథయూథపతులు.
 సర్వదమనుడు, ఈ ప్రమథనుడు, ధూమకేతువు, ప్రవహానుడు,
 వజ్రపంజరుడు, కాలచక్రుడు, మరుద్వేగుడు,—వీరు రథాతి
 రథపతులు. ప్రకంపనుడు, సింహనాదుడును రథాతిరథ
 యూథపతులు. మహామాయుడు, కంబళికుడు, కాలకంపన
 కుడు, ప్రహృష్టరోముడు, అను నీనలువురు అనురాధిపతు

లును అతిరథయాథాధిపతులకు అధిపతులు. సర్వసేనానా
యకుఁ డయినయీప్రభాసుఁడు సూర్యప్రభసమానుఁడు. ఇతఁ
డును సుమేరుతనయుఁ డైన యీకుంజరకుమారుండును ఇరు
వురును మహారథ యూథాధిపతి యూథాధిపతులు. వీరు
ఇంక ఇతరులును మనబలములో తమతమనైన న్యములతో
నున్నారు. శత్రునైన న్యములో ఇంకను ఎక్కువమంది యున్నారు.
అయినను మనకు మహేశ్వరుఁడు ప్రసన్నుఁడై యుండఁగా మన
బలమునకు వారు చాల లేరు.”

సంగ్రామము.

ఇట్లు సునీథునితో మయాసురుఁడు చెప్పు చుండఁగా
శ్రుతశర్మతండ్రియొద్దనుండి మఱియొక దూత వచ్చి యిట్లు
వలికెను.—“త్రికూటాధిపతి మీకు చెప్పుచున్నాఁడు—
'యుద్ధ మన శూరులకు మహోత్సవము గదా. అందులకు
ఈ ప్రదేశము ఇటుకటముగా నున్నది. కనుక ఇటనుండి
కలాపగ్రామ మను విశాలప్రదేశమునకు పోదము రండు.' అని.”
ఈసందేశమును సునీథాదులు విని సరియే యని అందఱును
సూర్యప్రభసమేతులై కలాపగ్రామమునకు పోయిరి. శ్రుత
శర్మాదులు కూడ సమరోద్యతులై విద్యాధరబలాన్నితులై ఆ
చోటికే వచ్చిరి. సూర్యప్రభాదులు శ్రుతశర్మబలములో ఏడ్గు
లుండుటను చూచి తమయేనుగుదండును తాము విమానము
నెక్కించి తెప్పించుకొనిరి. శ్రుతశర్మసేనయందు సేనాపతి

దామోదరుడు మహాసూచివ్యూహమును రచించెను. అందు శ్రుతశర్తయు మంత్రులును పార్శ్వమందు ఉండిరి. అగ్రమందు దామోదరుడును ఇతరత్ర ఇతరమహారథులును ఉండిరి. సూర్యప్రభుని పైన్యములో నేనాపతి ప్రభాసుడు అర్థచంద్ర వ్యూహమును రచించి దానిమధ్యలో తాను నిలిచెను. కుంజకుమారుడును ప్రహస్తుడును దానికోణములలోను, సూర్యప్రభ సునీథాదులు అందఱును వెనుకను నిలిచిరి. సుమేరువు సువాసకుమారునితో సమీపమున నుండెను. ఉభయ పైన్యములలోను యుద్ధవాద్యములు వాయించిరి. అంతట లోక పాలసహితుడై యింద్రుడును ఇతరదేవతలును అప్పరసలు యుద్ధమును చూడవచ్చి ఆకాశమున నుండిరి. పార్వతీసమేతుడై విశ్వనాథుడు శంకరుడును దేవతా గణ భూత మాతృ పరివృతుడై వచ్చెను. బ్రహ్మదేవుడు కూడ, సావిత్ర్యాదులతోను మూర్తీభవించిన వేద శాస్త్రములతోను సకల మునులతోను వచ్చెను. లక్ష్మీ కీర్తి జయాది దేవులతోఁ గూడి చక్రాయుధము కైకొని పక్షిరాజు నెక్కి విష్ణుమూర్తి వచ్చెను. భార్యలతో గూడ కశ్యపమహర్షియు వచ్చెను. ఆదిత్యులు వసువులు యక్ష రాక్షస నాగేంద్రులు ప్రహ్లాదాద్యసురులును వచ్చిరి. వారితో ఆకాశము నిండి యుండఁగా రెండు నేనళకు శస్త్ర సంపాత దారుణ మై మహనాద మైన సంగ్రామము ఆరంభ మాయెను. భాణజాలఘనములచే దిక్చక్రము ఆచ్ఛాదిత మై అనోన్యనృశర

సంఘర్షజాతానలతటిల్లతము కాఁగా శస్త్రక్షతగజాశ్వాధురక్త
 ధారావపూరితము లై వీరకాయ మహాగ్రాహము లై శోణిత
 మహానదులు వెల్లిగొను చుండెను. రక్తములో నర్తించుచు
 ఈందుచు శబ్దించుచు ఉన్న శూరభేరవ భూతములకు ఆరణము
 మహాతృప్తముగా నుండెను. లెక్క లేనినైనీకులు చచ్చి, దొడ్డి
 యుద్ధము శాంతించి, స్వప్రసైన్యవిభాగము అగపడ నాం
 భింపఁగా యుద్ధము చేయుచున్న ప్రతిపక్షప్రవీరుల నామములను
 సుమేధువు సూర్యప్రభాదులకు చెప్పెను. అంతట మొదట
 సుబాహురాజునకును అట్టహాసుఁ డనువిద్యాధరపతికిని ద్వంద్వ
 యుద్ధ మారంభ మాయెను. చాలసేపు పోరి అట్టహాసుఁడు
 సుబాహువు శివుని అర్థచంద్రబాణముచే తెగవైచెను.
 సుబాహువు పడఁగా ముష్టికుఁడు కోపముతో ఎదుర్కొని అట్ట
 హాసునిచే హృదయమందు బాణహతుఁడై ధర వ్రాలెను.
 ముష్టికుఁడు చావఁగా ప్రబలంబుఁ డనురాజు క్రోధముతో అట్ట
 హాసుని ఎదురుకొని బాణవర్షములో ముంచెను. అట్టహాసుఁడు
 వానిపై న్యమును కొట్టి, వానిని మర్తదేశములఁ గొట్టి, రథ
 మందే కూల్చెను. ప్రలంబుఁడు పడుటం జూచి మోహనుఁ
 డనురాజు అట్టహాసుని పైకొని బాణప్రహారముల ముంచెను.
 అట్టహాసుఁడు వానికోదండము త్రేంపి సారథిని కొట్టి వానిని
 దృఢముగా ప్రహరించి కూల్చెను. ఇట్లు అట్టహాసుఁడు నలువురు
 శత్రువీరులను చంపఁగా చూచి శ్రుతశర్చబలము జయో

త్యాహముచే సింహనాదములు చేసెను. దానిని చూచి సూర్యప్రభునిచెలికాడు హ్నుడు నైవ్యసమేతుడై సనైన్యఁ డయిన అట్టహాసునిమీఁదికి పోయి అతనిశరములను తన శరములచే నివారించి నైవ్యమును నాశముచేసి సారథిని చంపి రెండు మూడు మాటులు ధనుస్సును విలుగఁగొట్టి శరములతో అట్టహాసుని శరమును చీల్చెను. అంతట అట్టహాసుడు రక్తముగ్రక్కుచు రథమునుండి నేలఁ గూలెను. అట్టహాసుడు కూలునంతటికి ఆ రణములో ఎట్టిక్షోభము కలిగె ననఁగా ఊణములో ఆ బలద్వయము అర్ధావశిష్ట మాయెను. అశ్వగజ పదాతులు రణాగ్రమందు నిహతు లై కూలి, కబంధములు మాత్రమే లేచుచుండినవి. వికృతదంష్ట్రుఁడును విద్యాధరేశ్వరుఁడు హ్నునిమీఁదికి క్రుద్ధుడై వచ్చి బాణవర్షము గురిసెను. హ్నుడును వికృతదంష్ట్రుని శర భ్వజ సారథులను శరములతో ఎగురఁగొట్టి సుందరకుండల మయిన యాతని శరమును ఖండించెను. వికృతదంష్ట్రుఁడు కూలఁగానే చక్రవాళుఁ డనువిద్యాధరేశ్వరుఁడు కోపముతో హ్నునిమీఁదికి వచ్చి పోరిలో బడలి నట్టియు కడమకైదువులు విడిగినట్టియు హ్నుని కార్తుకములు విలుగఁగొట్టి తెగటార్చెను. ఆక్రోధముచేత ప్రమాదుడను రాజు వచ్చి పోరి చక్రవాళునిచే మడిసెను. అట్లే వాఁడు పిమ్మట ఒక్కొక్కఁడుగా వచ్చిన రాజముఖ్యులను కంకటుఁడు, విశాలుఁడు, ప్రచండుఁడు, అంకురి, యను నలువురను పరిమార్చెను.

దానిని చూచి కోపముతో నిర్ఘాతుఁ డనురాజు వాని మీఁదికి పోయెను. ఆచక్రవాళ నిర్ఘాతులు చాలనేపు యుద్ధము చేసి పరస్పర రథములను చూర్ణీకరించుకొని అసిచక్రధరులై పాద చారులై కోపముతో వైకొని కత్తిదెబ్బలతో ఒండొరువుల తలలను చీల్చుకొని నేలఁ గూలిరి. ఆవీరులు కూలినం జూచి రెండుబలములును విషాదము గూటి యుడఁగా కాలకంఠనుఁ డను విద్యాధరేంద్రుఁడు రణాగ్రమునకు వచ్చెను. ప్రకంఠనుఁ డను రాజపుత్రుఁడు, వాని నెదుర్కొని యణములో వానిచే మడిసెను. అతఁడు పడఁగా, జాలికుఁడు, చండదత్తుఁడు, గోప కుఁడు, సోమిళుఁడు, పితృశర్మ, అను నేవురు రాజులు కాలకంఠనునిమీఁద బాణప్రయోగముచేసిరి. కాలకంఠనుఁడు ఆయేవు రను విరథులను చేసి ఒక్కమాటు ఏవురను నారసముల హృద యమునఁ గొట్టెను. విద్యాధరులు హర్షనాదములు చేసిరి. మను జాసురులు విషాదము నొందిరి. అంత ఉత్తతక ప్రశస్త విలంబక ధురంధరు లను నలువురు రథులు వానిమీఁద ఒక్కపరిగా పోయిరి. వాఁడు వారిని లీలగా చంపివైచి అట్లే వైకొనిన మహా సైన్యసమేతులను తేజికుఁడు, గేయికుఁడు, వేగిలుఁడు, శాఖి లుఁడు, భద్రంకరుఁడు, దండి, యను నాలుగురు రథులను నాశము చేసెను. మరల అట్లే వచ్చిన యేవురను భీమ భీషణ కుంభీర వికట విలోచను లను వీరులను కూల్చెను. కాలకంఠ నుని యీ యుద్ధమును చూచి సుగుణుఁ డను రాజపుత్రుఁడు

వానిని ఎదుర్కొనెను. ఉభయులను పోరి హతసారథు లై విరథు లయిరి. పాదచారిని సుగుణుని కాలకంపనుడు పాద చారి యై ఖడ్గయుద్ధమున నేలఁ గూల్చెను.

అత్తఱి విద్యాధరులతో నరులకు యుద్ధము అసంభావ్య మని ఖిన్నుఁడుంబోలే సూర్యుఁడు అస్త్ర మొందెను. రక్తాంబు పూరభరిత మైన రణాంగణము మాత్రమే గాక సంధ్యాకృత పద మై యాకాశము కూడ ఎఱ్ఱ నాయెను. కబంధములతో భూతములు సంధ్యానృత్య మారంభింపఁగా వారు యుద్ధము నిలిపి శిబిరములకుఁ బోయిరి. ఆదినము శ్రుతశర్త్తబలములో ముగ్గురు వీరులు నిహతు లయిరి. సూర్యప్రభుని బలములో ముప్పదిముగ్గురు వీరులు నిహతు లయిరి. బాంధవమిత్రాదులు అట్లు యుద్ధములో మడిసినందులకు విషణ్ణుడై సూర్యప్రభుఁడు ఆరాత్రిని అంతఃపురములు లేక నిద్ర లేక మంత్రులతోఁగూడ యుద్ధప్రస్తావమే చేయుచు మరల యుద్ధమునకు ఉద్యమించుచుఁ గడపెను.

సూర్యప్రభుని పత్నుల సల్లాపములు.

అతనిభార్యలును బంధునాశ దుఃఖిత లై ఒకచోఁగూడి ఒకరి నొకరు ఓదార్చుచుండిరి. రోదనావసర మయినను నానా విధ కథలు చెప్పకొను చుండిరి. స్త్రీలు తమనగరకథలు చెప్పని తుణము ఉండనే ఉండదు గదా. ఆప్రసంగములో ఒక రాజ పుత్రి 'ఆశ్చర్యము ఇప్పుడు ఆర్యపుత్రుడు అంగన లేక ఎట్లు

శయించినాడు!’ అనెను. యుద్ధములో స్వజన నాశముచే దుఃఖితుఁడైన యార్యపుత్రుఁడు ఇప్పుడు స్త్రీజనములతో ఎట్లు క్రీడించును!’ అని యొకతె యుత్తరము చెప్పెను. ‘క్రొత్తది ఒక వరకన్య దొరకినయెడల ఈదుఃఖమును ఇప్పుడే మఱచును.’ అని ప్రథమ మరల చెప్పెను. ‘అట్లు గాదు, స్త్రీలంపటుఁడయినను ఇట్టి దుఃఖములో ఆయన ఇట్లు కానేరఁడు.’ అని రెండవది చెప్పెను. ఇట్లు వారు పలుకుచుండఁగా మఱి యొకతె ఆశ్చర్యపూర్వకముగా ‘నాకు చెప్పుడు, ఎందుచేత ఆర్యపుత్రుఁడు ఇట్లు స్త్రీలంపటుఁడై యున్నాడు? ఎందఱు భార్య లున్నను మరల మరల రాజకన్యలను క్రొత్తగా పరిగ్రహించుచునే ఉండియు తృప్తి నొందఁడు?’ అని యడిగెను. ఆ ప్రశ్న విని వారిలో విదగ్ధురాలు ఒకతె యిట్లనియె:—‘వినుడు; రాజులు బహువల్లభు లగుటకు కారణము చెప్పెద. దేశరూప వయ శ్చేష్టా విజ్ఞానాది భేదములచేత స్త్రీల గుణము ల వేఱు వేఱుగా నుండును, అన్ని గుణములు ఒకతెకే ఉండవు. కన్యాటలాట సౌరాష్ట్ర మధ్య దేశాది దేశముల స్త్రీలు తమతమ దేశ సమాచారములచే రంజింపుదురు. కొందఱు సుందరనయనలు శదచ్చంద్ర సమాన ముఖములచేత రంజింతురు. కొందఱు కనక కుంభ ద్వయ నిభ మయిన నిక్కుగబ్బి గుబ్బచనుద్ధోయిచే ఆ నంద వెట్టుదురు. కొందఱు మదనసింహాసనము లనఁ దగు జఘన స్థలములచేతను, ఇతరలు సౌందర్య మనోరమము లయిన యిత

రాంగములచేతను, రంజింతురు. ఒకతె బంగారువలె పచ్చసిదై,
ఒకతె ప్రియంగువువలె శ్యామలవర్ణయై, మఱియొకతె ఎఱుపు
తెలుపు గలిసినవర్ణముగలదై అగపడినమాత్రాన దృష్టులను
ఆకర్షించును. ఒకతె బాల్యములో అందముగా నుండును.
ఒకతె నిండుజవ్వనమున నేత్రోత్సవ మగును. ఒకా నొకతె
విభ్రమహరిణి యై ప్రాధతనమున మనము హరించును. ఒకతె
నవ్వుచు శోభించును. ఒకతె కోపగించుచు రమణీయ యగును.
ఒకతె ఏనుఁగువలె, మఱియొకతె హంసవలె, నడచుచు ప్రీతి
యొసంగుదురు. పలుకుచు నొకతె శ్రుతుల నమృతముంబోలె
వర్షించును. బొమవిలాసముతో చూచుచు నొకతె రాజిల్లును.
స్వాభావికస్థితిలోనే ఒకతె శోభిల్లును. నృత్తముచేత ఒకతె, గీత
ముచేత మఱి ఒకతె, వీణాదివాదన విజ్ఞానముచేత నొకతెయు,
ఆహ్లాదము నొసంగుదురు. బాహ్యరతాభిజ్ఞ యొకతె, ఆభ్యంతర
రతప్రియ యొకతె, అలంకారప్రియ యొకతె, నేర్పుచే వెలుఁ
గొందు నొకతె, భర్తృచిత్తగ్రహణాభిజ్ఞయై ఒకతె సౌభాగ్యము
నొందును. ఎంత యని చెప్పుదును? ఇంక ఇతరస్త్రీలగుణములు
పెక్కులు నానావిధములు. ఇట్లు ఒక్కొక్క వరాంగనకు
ఒక్కొక్కగుణముండును. మూఁడులోకములలోను ఎవతెకును
ఎల్లగుణములు ఉండవు. కనుక నానారసాస్వాదనపరాయణులై
ప్రభువులు ఆపహరించి యైనను క్రొత్తక్రొత్త భార్యలను సదా
తెచ్చుకొని సంభోగించు చుందురు. ఉత్తమాలు ఎప్పుడును

పరభార్యలను కోరరు. ఆర్యపుత్రునియందు ఈ దోషము లేదు. మనకు ఈర్ష్యయు తగదే.' ఇట్లు మనోవతి పలుకఁగా మదశసేనాది సూర్యప్రభాంగనలు అట్లే వేటు వేటు కథలు చెప్పిరి. అంతట వారు అతిరసముచే ఒకరికొకరు సురత కార్య తంత్రములను గూడ ఉపదేశించిరి; ప్రసంగమిళిత లై కథావసర సక్తచిత్త లైన స్త్రీలు ఒండొరువులకు పెడలఁ గ్రక్కనిది యొకటి యుండునా? పిమ్మట రాణివాసములకు ఆ ద్వీరకథ లును, శత్రుబల విజయార్థము చీకటి విరియువేశను ఎదురు సూచుచున్న సూర్యప్రభునికి ఆరాత్రియు, ఎట్టకేలకు తుద ముట్టినవి.

---

౫ - వ తరంగము.

ప్రభాసుని యుద్ధము.

మఱునాడు ప్రాతఃకాలమున సూర్యప్రభాదులును శ్రుతశర్తాదులును సబలు లై సన్నద్ధులై యుద్ధక్షేత్రమునకు వచ్చిరి. మరల ఇంద్రాదులు బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రులు సురాసురులు యక్షోరగ గంధర్వులును యుద్ధము సూడ వచ్చిరి. శ్రుతశర్త బలములో దామోదరుఁడు చక్రవ్యూహమును రచియించెను. సూర్యప్రభుని బలములో ప్రభాసుఁడు వజ్రవ్యూహము చేసెను. అంతట ఇరువాగునకు తూర్వారావములచేతను సుభటసింహ

నాదములచేతను దిక్కులు చెవుడ్పడునట్లు యుద్ధ మారంభ మాయెను. శస్త్రహతులైన శూరులు తన మండలమును రంధ్రము చేయుదు, రను భయముచేతనుం బోలె సూర్యుడు బాణ జాలము చాటున దాఁగెను. దామోదర కృత చక్ర శూరహమును అన్యభేద్యమును ప్రభాసుడు సూర్యప్రభాజ్ఞ చే భేదించి చొచ్చెను. ఆశూరహచ్ఛిద్రమును దామోదరుడు స్వయముగా ఆవరించి నిలిచెను. వారితో ప్రభాసుడు ఒకడే యుద్ధము చేసెను. అతడు ఏకాకిగా పరశూరహములో చొచ్చి యుండుట చూచి సూర్యప్రభుడు అతనివెంట ప్రకంపనుడు, ధూమకేతుడు, కాలకంపనకుడును, మహామాయుడు, మరు ద్వేగుడు, ప్రహస్తుడు, వజ్రపంజరుడు, కాలచక్రుడు, సింహ నాదుడు, కంబళుడు, వికటాక్షుడు, ప్రవహణుడు, కుంజర కుమారుడు, అసురాధిపసత్తముడయిన ప్రహృష్టరోముడు, - అను పది యేవురు మహారథులను పంపెను. ఆ మహారథు లందఱు అతివేగమున ఆ శూరహద్వారమునకు బోయిరి. అచట దామోదరుడు ఒక్కడే ఆ పదు నేవురతో బోలి అపూర్వ పౌరుషమును ప్రకటించెను. దానిని చూచి యింద్రుడు ప్రక్క నున్న నారదమునితో నిట్లనియె:—

‘ఈ సూర్యప్రభాదు లందఱు అసురావతారములు. శ్రుతశ్చ నా యంశమువాడు. ఈ విద్యాధిరేశ్వరు లందఱు దేవాంశమువారు. కనుక మహామునీ, యుక్తిగా ఈయుద్ధము

దేవాసుర యుద్ధముగా నున్నది. అందులో సర్వదా శ్రీహరి దేవతలకు సహాయుడు గదా. దామోదరుడు విష్ణ్వంశము వాడు ఇచట పోరుచున్నాడు.' ఇట్లు ఇంద్రుడు పలుకుచుండగా, నేనాపతికి దామోదరునికి సాహాయ్యార్థము పదునలువురు మహారథులు- బ్రహ్మగుప్తుడు, వాయుబలుడు, యమదంష్ట్రుడు, సురోషణుడు, రోషావరోహుడు, అతిబలుడు, తేజఃప్రభధురంధరులు, కుబేరదత్తుడు, వరుణశర్మ, కంబళికుడు, దుష్టదమనుడు, దోహనుడు, ఆరోహణుడు-అనువారు వచ్చిరి. వీరు దామోదరుని గూడి వ్యూహగ్రమున బోరుచున్న సూర్యప్రభుని యోధులను అడ్డగించిరి. వారిలోపల పరస్పరముగా ద్వంద్వయుద్ధములు కలిగినవి. దామోదరునితో ప్రకంపనుడు అస్త్రయుద్ధము చేసెను. బ్రహ్మదత్తునితో ధూమకేతువు, అతిబలునితో మహామాయుడు, తేజఃప్రభునితో కాలకంపనుడు, వాయుబలునితో మరుద్వేగుడు, యమదంష్ట్రునితో వజ్రపంజరుడు, సురోషణునితో కాలచక్రుడు, కుబేరదత్తునితో ప్రమథనుడు, వరుణశర్మతో సింహనాదుడు, దుష్టదమనునితో ప్రసహణుడు, రోషావరోహునితో ప్రహృష్టరోముడు, ధురంధరునితో వికటాక్షుడు, కంబళికునితో కంబళికుడు, ఆరోహణునితో కుంజరకుమారుడును, మహాత్పాతుడను మాటుపేరుగల దోహనునితో ప్రహస్తుడును, ద్వంద్వయుద్ధము చేసిరి. దానిం జూచి సునీథుడు మయునితో ననియె:

‘అయ్యో, మన శూరులు నానాయుద్ధ విశారదులయ్యును ప్రతిరథులచే పూహప్రవేశమునుండి నివారింపఁబడిరి. ప్రభాసుఁడు ఒక్కడే అవిచారితముగా ముందు ప్రవేశించినాఁడు. ఎవనికి ఏమి సంభవించునో ఎఱుగము.’ సువాసకుమారకుఁ డిట్లనియె:—‘మూఁడులోకములలోని సురాసురమానుషులును ఒక్క ప్రభాసునికి ఈడు గారు. ఈవిద్యాధరులు ఏసాటి? ఎఱిగియు మీరేల వృథా శంకించెదరు?’ ఇట్లు మునికుమారుఁడు పలుకుచుండఁగా కాలకంపనుఁ డను విద్యాధరుఁడు ప్రభాసుని ఎదుర్కొనెను. ప్రభాసుఁడు ‘ఓరీ, నీవు మాకు చాల అపకారివి, రా నీపారుషము చూతము.’ అని పలికి వానిపై బాణములు ప్రయోగించెను. వాఁడును అతనిపై శితశరము లేసెను. అంతట వారు ఒండొరువులతో అస్త్రప్రత్యస్తములతో లోకము లెల్ల వెఱఁ గందఁ బోరఁ దొడంగిరి. ప్రభాసుఁడు అద్భుతలాఘవమున ఒకయలుగున కాలకంపనుని ధ్వజమును గూల్చి, రెండవదాన వానిసారథిని పడఁ గొట్టెను. నాలుగుకోలల నాలుగు గుఱ్ఱములను, ఒకట వింటిని, రెంటు బాహువులను, రెంటు చెవులను, ఒకబాణమున తలను, ఖండించి, ఈ రీతిని కాలకంపనుని తత్పూర్వము అనేకులను తమవారిని వాడు చంపిన క్రోధముచేతనుంబోలె ఖండించి కూల్చెను. ఆ విద్యాధరేశ్వరుఁడు హతుఁ డైనందులకు మనుజాసురులు హర్షనాదములు చేసిరి. భేదరులు విష్ణు లయిది.

అంతట విద్యుత్ప్రభుఁ డనువాఁడు కాలంజరగిరీశ్వరుఁడు క్రోధముతో ప్రభాసునితో యుద్ధము చేసెను. ప్రభాసుఁడు వాని మహాధ్వజమును ఛేదించి వాని విండ్లను మరల మరల క్రొత్తగా ఎన్నింటిని కైకొనినను అన్నింటిని నాశము చేసెను. అంతట విద్యుత్ప్రభుఁడు లజ్జితుఁడై మాయచే అదృశ్యుఁడై ఆకాశమున కెగసి ప్రభాసునిమీఁద ఖడ్గదాడులను వర్షించెను. ప్రభాసుఁడును వాని యాయుధ పరిపరను తన యస్త్రములచేత ఎగురఁ గొట్టి ప్రకాశనాస్త్ర మేసి ఆ విద్యాధరుని అగపడునట్లు చేసెను. ఆగ్నేయాస్త్రము ప్రయోగించి దానిజ్వాలచే కాలిపోయిన విద్యుత్ప్రభుని ఆకాశమునుండి భూమిమీఁదఁ గూల్చెను. అది చూచి శ్రుతశర్క 'చూడుఁడు, ఇతఁడు ఇద్దఱును మహారథ యూథ పతులను సంహరించి నాఁడు! ఏల యూర కున్నారు? అందఱును కలిసి ఇతనిని చంపుఁడు.' అనెను. ఆమాటచే ఎనమండుగురు రథికులు క్రోధముతో ప్రభాసుని చుట్టుకొనిరి. ఒక్కఁడు వంకటకాద్రి నివాసి రథయూథపతి ఊర్ధ్వరోముఁ డనువేరి విద్యాధరపతి. ధరణీధరశైలాధిపతి విక్రోశనుఁ డను విద్యాధరరాజు రెండవ మహారథుఁడు. మూడవవాఁడు ఇందుమాలి లీలాపర్వతవాసి పీరుఁడు అతిరథయూథపతి విద్యాధరరాజు. మలయాచల నివాసి కాకాండకుఁ డను రథయూథపతి విద్యాధరరాజు నాలవవాఁడు. నికేతపర్వతాధిపతి దర్పవాహుఁడు అయిదవ

వాడు. ఆటవవాడు ధూర్తవయసుడు అంజనగిరీశ్వరుడు. యిరువురు విద్యాధరులును ఆతరథయూథపతులు. ఏడవవాడు గాడిదలతేరివాడు వరాహస్వామి యను పేరివాడు కుముద పర్వతరాజు మహారథయూథపతి. అట్టివాడే దుందుభి హ్వత రథుడు మేధావరుడు ఎనిమిదవవాడు. ఈయనమండ్రును వచ్చి, బాణములు వైవగా వానిని ఎగురగొట్టి ప్రభాసుడు ఒక్క మాటుగానే ఆయందఱను బాణములం గొట్టెను. ఒకనియశ్వములను, ఒకనిసారథిని, ఒకనికేతువును, ఒకనిధనుస్సును, ప్రభాసుడు కొట్టెను. మేధావరుని నాలుగుబాణముల హృదయమున గొట్టి తత్క్షణమే ప్రాణము లేడలించి నేలం గూల్చెను. పిమ్మట ఇతరులతో పోరుచునే ప్రభాసుడు నడి నెత్తిమీద నిలువుగా తలవెండ్రుకల నెత్తి ముడిచికొనియున్న యూర్ధ్వరోముని శిరస్సును ఒక యంజలిక బాణముచే హరించెను. మిగిలిన యార్వురను ఒక్కొక్కభల్లముతో కంఠములను అశ్వములను సారథిని గొట్టి మడియించెను. అంత ప్రభాసుని శిరమున దివినుండి విరులవాన గురిసెను. అసురమనుజులు సంతసిల్లిరి, విద్యాధరులు వెల వెల బోయిరి.

పిమ్మట శ్రుతశర్త కాచరకుం డను కురండకగిరీశ్వరుని, పంచకాద్రిసమాశ్రయించైన దిండిమాలిని, జయపురాచల రా జయినవిభావసుని, భూమితుండకాధీశ్వరు డయిన ధవళుని, ఈనలువురు మహారథులను బంపెను. అధనుర్ధరులు ప్రభాసుని

అడ్డగించిరి. ఆ మహారథయూథాధిపతులు ప్రభాసునిపై నొక్కు
 మ్మడి అయిదేసివందలబాణములను ప్రయోగించిరి. ప్రభాసుడు
 వరుసగా అవలీలగా వీరిలో నొక్కొక్కనికిని ధ్వజమును ధను
 స్సును సారథిని ఒక్కొక్కబాణముతోను, గుఱ్ఱములను నాలు
 గింటితోను, శిరమును ఒక్కొక్క బాణముతోను, తెగనేసెను.
 ఇట్లు ఒక్కొక్కని ఎనిమిదేసి బాణములఁ దెగటార్చి ప్రభాసుడు
 సింహనాదము చేసెను. అంతట విద్యాధరులు మరల శ్రుతశ
 ర్తాజ్ఞచే నలువురు వచ్చిరి. ఒకఁడు కువలయశ్యాముఁడు విశ్వా
 వసువు భార్యయందు బుధునివలనఁ గలిగినవాఁడు భద్రంకర
 నాముఁడు. రెండవవాఁడు నియంత్రకుఁడు జంభకుని భార్య
 యందు బంగారకునివలనఁ బుట్టినవాఁడు అగ్నిసమానతేజఁడు.
 మూడవవాఁడు కాలకుఁడు దామోదరుని భార్యయందు శనై
 శ్చరునివలనఁ బుట్టినవాఁడు నల్లనివాఁడు కపిలకేశుఁడు.
 చంద్రునిభార్యయందు బృహస్పతి గ్రహమువలనఁ బుట్టినవాఁడు
 బంగారుచాయవాఁడు విక్రమశక్తి యను పేరివాఁడు నాలవ
 వాఁడు. ఇందు మొదటిముగ్గురు అతిరథ యూథాధిపతి యూథ
 పతులు నాలవవాఁడు మహావీరుఁడు వారికన్నను పరాక్రమ
 వంతుఁడు. వారు ప్రభాసునితో దివ్యాస్త్రములతో బోరఁ
 దొడఁగిరి. ఆయస్త్రములను ప్రభాసుడు నారాయణాస్త్రముచే
 నివారించి వారిలో ఒక్కొక్కనిధనువును ఎనిమిదేసి మాటులు
 తెగఁగొట్టినవాడై, యీతఁ గద మొదలుగా వారు వేసిన

కైదువులను గొట్టి, గుట్టములను సారథిని గూల్చి వారిని విర
ఘులను చేసెను. దానిని చూచి శ్రుతశర్త కేతుమాలేశ్వరుని
భార్యయందు అశ్విదేవతవలనఁ బుట్టిన దమనియముల నిరు
వురకు, విక్రమ సంక్రమ పరాక్ర మాక్రమ సమృద్ధన మృద్ధన
ప్రమృద్ధన విమృద్ధనులను ఎనమండుగురను మకరందునికి క్షేత్రజు
లయిన అష్టవసుపుత్రులను, ఈ పదుగురను రథయుధాధిప
యూధాధిపతులను విద్యాధరేశ్వరులను త్వరగా పంపెను.
వీరు వచ్చునప్పటికి మొదటినలువురు వేటుతేరుల నెక్కిరి. కలసి
బాణములు వర్షించుచున్న యీ పదునలువురతో ప్రభాసుఁడు
బెదరు లేక ఒంటరిగా చిత్రయుద్ధము చేయు చుండెను.

అంత సూర్యప్రభుని యాజ్ఞ చే ధవళ శ్యామ లాకారు
లయిన కుంజరకుమార ప్రహస్తులు ఆయుధములు దాల్చి ఎగిరి
ఆకాశమార్గమున అపరరామకృష్ణులో యన ప్రభాసునియొద్దకు
వచ్చిరి. ఆయిరువురును పదాతు లయ్యును దమనియములను
చాపములు కొట్టి సారథులను చంపి వ్యాకులపెట్టిరి. భయముచే
దమనియములు ఆకాశమున కెగురఁగా కుంజరకుమార ప్రహ
స్తులును ఆయుధపాణు లై తామును మింటి కెగసిరి. దానిని
చూచి సూర్యప్రభుఁడు వేగముగా మహాబుద్ధ్యచలద్బుద్ధు
లనెడి తనమంత్రులను వారికి ఇరువురకును సారథులనుగా
పంపెను. మాయచేత అదృశ్యు లయిన యీ దమనియములను
ప్రహస్త కుంజరకుమారకులు సిద్ధాంజన ప్రయోగముచేత

కనిపట్టి బాణసమూహములతోఁ గొట్టఁగా ఆ యిరువురును పాటి పోయిరి. ప్రభాసుఁడు కడమ పండ్రెండుగురతోను పోరుచు వారివిండ్లను కొత్తవానిని పల్కాలు చేకొన్నను కొట్టివైచెను. ప్రహస్తుఁడు వచ్చి ఆ శత్రువుల సారథులను ఒక్కమాటే చంపెను. కుంజరకుమారుఁడు వారి గుఱ్ఱములను కూల్చెను. అంతట ఆ పండ్రెండుగురు విరథు లై ఆమువ్వపరీరుల ధాకకు ఓర్వలేక యుద్ధమునుండి పాటిపోయిరి.

అంతట శ్రుతశర్మ దుఃఖిక్రోధలజ్జావిష్టుఁడై యిద్దఱును రథాతిరథయూధపతులను విద్యాధరులను చంపెను. ఒకఁడు చంద్రకులాద్రింద్రరాజభార్యయందు చంద్రునికి పుట్టినవాఁడు అపరచంద్రుఁడో యనఁ దగు నందగాఁడు చంద్రగుప్తనాముఁడు. ఇతరుఁడు ధుంధరాచలాధీశుని భార్యయందుఁ దనకే పుట్టిన వాఁడు తనమంత్రి మహాతేజస్కుఁడు సగంగమనాముఁడు. వీరును బాణసమూహమును ప్రయోగించి క్షణములో విరథి కృతు లయి ఆ ప్రభాసాదులతో యుద్ధము మాని పాటిపోయిరి. అంతట మనుజాసురులు హర్షాకోలాహలము చేయుచుండఁగా శ్రుతశర్మ స్వయముగా నలువురు మహారథులను వెంటఁగొని వచ్చెను. వారిపేరులు వరుసగా మహాఘోషుఁడు, ఆరోహణుఁడు, ఉత్పాతుఁడు, నేత్రవంతుఁడు. వారు క్రమముగా త్వష్టకు, భగునికి, అర్యమునికి, పూషకును మలయాద్యద్రినాథు లయిన చిత్రపాదాది విద్యాధరరాజుల భార్యలయందుఁ బుట్టినవారు

మహాపరాక్రమశాలుఁడు. కోపాంధుఁ డయిన యా శ్రుతశర్మ తోడి యాయైదుగురతోను ప్రభాసాదులు మువ్వరును పోరిరి. వారు పరస్పరము ప్రయోగించు బాణసమూహము ఆకాశములో రణలక్ష్మికి ఎండ వేడిమి నివారించుటకై కట్టిన మేలు కట్టువలె నుండెను. అంతట పూర్వము విరభు లయి పాటి పోయిన విద్యాధరులును వచ్చి కలసిరి. అట్లు ప్రభాసాదులను మువ్వరను శ్రుతశర్మఁడు లనేకులు మార్కొనఁగా చూచి సూర్యప్రభుఁడు ప్రభాసాది సాహాయ్యాస్థము మహారథులైన వీరసేన శతానీకాది వీరులను రాజకుమారులను ప్రజ్ఞాధ్య సహితులను మిత్రులను భూతాసనవిమానములో ఆకాశమార్గమున పంపెను. ఆధనుర్ధరు లందఱును రథము లెక్కఁగా మిగిలిన విద్యాధరేంద్రులును శ్రుతశర్మయొద్దకు వచ్చిరి. ప్రభాసాదులతోఁ గలసిన వీరసేనాదివీరులకును విద్యాధరేశ్వరులకును మహానై న్యక్షయావహ మయిన మహాయుద్ధము ఆరంభ మాయెను. అచట రెండు సేనలలోను ద్వంద్వయుద్ధము జరిగి మానుషాసురభేచరులు అనేకులు మడిసిరి. వీరసేనుఁడు ధూమ్రలోచనుని సానుచరుని కూల్చెను. వీరసేనుఁడును హరిశర్మచే విరథీకృతుఁ డాయెను. విద్యాధర వీరుఁడు హిరణ్యాతుఁడు అభిమన్యునిచే చచ్చెను. అభిమన్యుని, హరిభటుని, సునేత్రుఁడు చంపెను. సునేత్రుని ప్రభాసుఁడు శిరశ్చేదము కావించెను. జ్వాలామాలియు

మహాయువును ఒండొరువులచే మడిసిరి. జంబీరకుడును నీరస
కుడును ఖర్వుడును ఉగ్రవిక్రముఁ డయిన సుశర్తయు భుజ
ములు తెగిపోగా దంతములతో కఱచుచుం బోరిరి. శత్రు
భట వ్యాఘ్రభట సింహభటు లనెడు మువ్వరును ప్రవహాణుఁ
డను విద్యాధరరాజుచేత మడిసిరి. సురోహవిరోహు లిరువురును
ప్రవహాణుని కూల్చిరి. శ్శశానవాసి యగు సింహబలునిచే వా
రిరువురుం గూలిరి. ప్రేతవాహనుఁ డగు సింహబలుఁడు, కపిల
కుడు, చిత్రాపీడుఁడు, జగజ్జ్వరుఁడు, కాంతాపతి, సువర్ణుఁడు.
కామఘనుఁడు, క్రోధపతి, బలదేవుఁడు, విచిత్రాపీడుఁడు, అను
పదుగురను రాజపుత్రుఁడు శతానీకుఁడు పరిమార్చెను.

ఇట్లు విద్యాధరవీరులక్షయమును చూచి క్రుద్ధుడై
శ్రుతశర్త స్వయముగా శతానీకుని మీఁదికి పోయెను. వారికి
సాయంకాలముపఱకు మహానైస్యక్షయకర మైన యుద్ధము
దేవతలకుంకూడ ఆశ్చర్యకరముగా జరిగెను. నూర్లకొలదియు
మొండెములు ఎల్లయెడల లేచి సంధ్యాసృత్తోత్సవాగమమున
భూతములకు ఆలంబము లయినవి. సాయంకాలము కాఁగా
యుద్ధము మాని బహునైస్యవినాశముచే దిగులుపడి బంధు
మరణ శోకార్తులై విద్యాధరులును, జయోత్సాహవంతులై
మర్త్యసురులును, తమతమ శిబిరములకుఁ బోయిరి.

ఆసమయమున ఇద్దఱు విద్యాధరేశ్వరులు రథయాథ
పాధిపతులు శ్రుతశర్తపక్షము వదలి వచ్చి సుమేరు నివేదితులై

సూర్యప్రభుని దర్శించి ప్రణమిల్లి యిట్లనిరి.—దేవా. మేము మహాయాన సుమాయు లసువారము ఇంద్రమును, మూడవ వాడు సింహబలుడును, మహాశక్తానాధిపతిత్వ సిద్ధులము. ఇతర విద్యాధరేంద్రులకు అధర్వణీయులము. మేము శ్మశానములో సుఖముగా కూర్చుండి యుండఁగా మాయొద్దకు ఒక నాడు శరభాసన యని సదా ప్రసన్నురాలును దివ్యమహా ప్రభావయు నైన యోగిని వచ్చెను. ‘నీ వెక్కడ నుంటివి? ఏమి విశేషము అచట చూచితివి? చెప్పము భగవతీ.’ అని మేము ప్రణమిల్లి యడుగఁగా, ఆమె యిట్లు చెప్పినది.—“నాప్రభువును మహాకాలదేవుని చూచుటకు యోగినులతోఁ గూడ పోయి యుంటిని. అచట బేతాళపతి యొకఁడు నేను చూచుచుండఁగా దేవునితో నిట్లు విన్నవించెను.—‘దేవా, విద్యాధరేశులచేత మడిసిన మామహాపై న్యపతి యగ్నికుని కొమారితను మహార్హురూపను తేజఃప్రభుఁ డనువాడు ఆకస్తి కముగా హరించి కొని పోవుచున్నాడు. ప్రభూ, ఆమె విద్యాధరచక్రవర్తి పత్ని యగు నని సిద్ధులు వక్కాణించి యున్నారు. కనుక ప్రభూ, చాలదూరము బలాత్కారమునఁ గొనిపోక ముందే ఆమెను విడిపించి కాపాడుము.’ ఇట్లు బేతాళుఁడు మొఱపెట్టగాఁ దేవుఁడు ‘పొండి, ఆమెను విడిపింపుడు.’ అని మమ్ము ఆజ్ఞాపించెను. మేమును ఆకాశమార్గమునఁ బోయి ఆమెను చూచితిమి. ‘చక్రవర్తి శ్రుతశర్మకొఱకు ఆమెను కొనిపోవుచున్నాను.’

అని పలుకుచున్న తేజఃప్రభుని మాశక్తిచే స్తంభింపజేసి, ఆమెను తెచ్చి మహాకాలప్రభువునొద్ద సమర్పించితిమి. ఆయన ఆమెను స్వజనమునకు ఒప్పగించెను. ఈ యద్భుతమును చూచితిని. అంతట అచట కొన్నిదినము లుండి దేవునికి నమస్కరించి యిచటికి వచ్చితిని.” ఆమె ఇట్లు చెప్పగా ‘ఎవఁడు విద్యాధర చక్రవర్తి యగును ? నీవు సర్వమును ఎఱుఁగుదువు గదా చెప్పుము.’ అని మేము అడిగితిమి. ‘సూర్యప్రభుఁడు అగును.’ అని ఆమె పలుకఁగా, ఈసింహబలుఁడు మాతో ననియె.—‘ఇది యసత్యము. దేవతలు ఇంద్రునితోఁ గూడ శ్రుతశర్మపక్షమున నడుము కట్టుకొని యున్నారు.’ ఆమాటకు ఆమె మా యిరువురతో అనియె—‘త్వరలోనే సూర్యప్రభునికి శ్రుతశర్మకును యుద్ధ మగును, అందులో మీరు చూచుచుండఁగానే యీ సింహబలుఁడు మనుష్యునిచే మడియును; ఆతార్కాణమును చూచి నా యీమాట సత్య మని యెఱుఁగుదురు.’ ఇట్లు చెప్పి ఆయోగిని పోయెను. ఆదినములు పోయినవి. ఇప్పుడు ప్రత్యక్షముగా చూచితిమి; ఏమనఁగా, మర్త్యునిచే సింహబలుఁడు మృతిఁ బొందుట. ఆనమ్మకముచే నీవే సర్వవిద్యాధరచక్రవర్తి వని నిశ్చయించుకొని మేము నీపాదసరోజయుగ్గము నాశ్రయించి నీశాసనములో సున్నారము.—

ఇట్లు ఆమహాయాన సుమాయకులు పలుకఁగా సూర్య ప్రభుఁడు మయాదిసమేతుడై నమ్మి యథార్థముగా సమ్మతించుచు

చెను. దానిని విని మిక్కిలి భయపడుచున్న శ్రుతశర్తను ఇంద్రుడు విశ్వావసువుచేత 'ధైర్యముతో నుండుము. నేను తేపు ప్రాతఃకాలమున సకల దేవసమేతుడనై నీకు యుద్ధములో సాహాయ్యము చేసెదను.' అని దూత్యమును పంపి ఓదార్చెను. సూర్యప్రభుడు పరబలములో భేదమును, యుద్ధములో శత్రు పక్షముయొక్క క్షయమును, చూచినవాఁడై సంతోషించి ఆరాత్రి మునుపటివలె తన కాంతలను గూడక మంత్రులతోఁ గూడ శయన మంగీకరించెను.

౬ - వ తరంగము.

గుణశర్త కథ.

ఆరాత్రి సూర్యప్రభుడు కాంతావిరహితుడై రణోన్ముఖుడై శయనించి నిద్ర రాక వీతభీతి యనుసచివుని పిలిచి చిత్త వినోదనాథ మై సత్త్వవీరాశ్రిత మగు నొక్క యపూర్వకథను చెప్పు మని యడిగెను. వీతభీతి ఈకథ చెప్పెను.

ఈ పృథివికి సుగుణములచేఁ గూర్పబడిన యశేష రత్నములతో నిండిన యలంకృతి ఉజ్జయిని యనువురి కలదుగదా. అందు గుణిప్రియుఁడు క్షైకనిలయుఁడు సూర్యేందూభయరూప ధరుఁడు నగు మహానేనుఁ డను రాజు ఏలు చుండెను. అతనికి ముల్లోకములందు సాటి లేనిరూపవతి ప్రాణప్రియ యశోకవతి

యను దేవి యుండెను. ఆమెతోఁగూడ రాజ్య మేలుచున్న యామహానేనరాజునొద్ద గుణశర్త యను నొక బ్రాహ్మణుఁడు మాన్యుఁడు ఁండెను. అతఁడు శూరుఁడు, అతిసుందరుఁడు, వేదవిద్యాపారంగతుఁడు, యావనవంతుఁడు, కళాశస్త్రాస్త్ర విదుఁడు, ఆరాజును ఎప్పుడును గొలుచుచుండెను. ఒకనాఁడు అంతఃపురమందు నృత్తప్రస్తాపమున రాజును రాణియు ప్రక్క నున్న గుణశర్తతో 'నీవు సర్వజ్ఞుఁడవు, మాకు కుతూహలముగా నున్నది, నర్తింపనేర్తువేని దయచేసి మాకు నీకౌశలము చూపుము.' అనిరి. గుణశర్త నవ్వుచు 'నేర్తునుగాని, ఆనృత్తము సభకు పనికి రాదు, అది ప్రాయికముగా నవ్వు పుట్టించునట్టి మూఢసృష్టముగా శాస్త్రనిందితముగా నుండును. అందును రాజునెదుటను రాణియెదుటను! నీ! ఎంత లజ్జ!' అనెను. రాణి కుతూహలముచే ప్రేరింపఁగా రాజు 'ఇది రంగభూమియందలి నృత్తము గాదు, అది పురుషునికి లజ్జాకరము గాని ఇది గాదు, ఇది ఏకాంతమందు మిత్రగోష్ఠిలో తననేర్పును చూపుట. నేను నీకు రాజును గాను, నీవు స్వతంత్రుఁడవు, నా చెలికాఁడవు, నీ నృత్త కౌతుకము చూడక నేఁడు నేను భుజింపను.' అనెను. ఇట్లు రాజు పట్టు పట్టఁగా ఆ బ్రాహ్మణుఁడు అంగీకరించెను. కింకపట్టువాఁ డయిన దొరమాటను భృత్యులు ఎట్లు మీఱఁ గలరు? అంతట ఆపడుచువాఁడు గుణశర్త అవయవములతో నాడిన దెల్ల. రసావేశముచేత రాజును రాణియు మనస్సులో

అడుచుండిరి. దానిచివర రాజు గుణశర్త చేతికి వీణ యిచ్చి వాయింపు మనెను. గుణశర్త సారణను మీటి రాజుతో 'దేవా, ఈవీణ పనికి రాదు. మఱి యొకటి తెప్పింపుము, దీని యీ తంత్రిలో కుక్కవెంపుక ఉన్నది. తంత్రి యంకారలక్షణముల చేత దీనిని నే నెఱుఁగుదును' అని పలికి ఆవీణను తొడమీఁది నుండి తొలగఁబెట్టెను. అంతట రాజు ఆతంత్రిని తడిపి విప్పి చూడఁగా దానికడుపునుండి కుక్క వెంపుక బయట వచ్చినది. అందులకు ఆశ్చర్యపడుచు అతని సర్వజ్ఞతను కొనియాడుచు రాజు మరియొకవీణను తెప్పించెను. విప్రుఁడు త్రిమూర్త్యుల ఓఘసుభగయు కర్ణపావన నిస్వనయు నై గంగనుంబోని యీ వీణను వాయింపుచు పాడెను. ఆశ్చర్యమగు లయిన రాజున కును రాణికిని అతఁడు పిమ్మట వరుసగా శస్త్రాస్త్రవిద్యాకౌశలమును గూడ చూపెను. రాజు అతనిని 'బాహుయుధ మెఱుఁగుదువేని చేత ఆయుధము లేక ఒకబంధకరణమును చూపుము' అని యడిగెను. 'దేవా, శస్త్రములు చేతఁ బూనుము, నన్ను వరుసగా కొట్టుము. చూపెదను బంధకరణమును.' అని గుణ శర్త చెప్పెను. పిమ్మట రాజు ఏయే ఖడ్గాద్యాయుధములను కైకొని ప్రహరించుచుండెనో వాని నెల్ల బంధకరణముచే అపహరించి యపహరించి గుణశర్త తాను గాయపడక రాజుయొక్క చేతిని దేహమును కట్టివైచెను. అంత రాజు సర్వాతిశాయి

గౌన యాద్విజో త్తముని తనకు రాజ్యనిర్వాహమందు తోడ్పడఁ గలవానినిగా తలంచి స్తుతించి బహుమానించెను.

రాణి అశోకవతి అతని యసదృశరూపమును ఆగుణము లను చూచి అతనిపై మరులుకొని 'ఇతనిని పొందనయేని నాజీ విత పేల?' అని యాలోచించి యుక్తి పన్ని రాజుతో ననియె. 'ఆర్యపుత్రా, దయచేసి గుణశర్తను నాకు వీణావాదనము నేర్పు మని యాజ్ఞాపింపుము. ఇతని యీవీణావాదనకౌశలమును చూడఁగా నాకును ఆ కళయందు ప్రాణాధికప్రియ మయిన కుతూహలము పొడముచున్నది.' ఆప్రాథమ విని రాజు గుణ శర్తను దేవికి వీణావాదనము నేర్పు మని నియమించెను. 'తమయాజ్ఞ, మంచిదినము చూచికొని ఆరంభించెదను.' అని గుణశర్త సెలవు పుచ్చుకొని యింటికి పోయెను. రాణిదృష్టి వేటువిధముగా నుండుటం గనిపట్టి శంకించి అనేకదినములు వీణారంభము చేయకయే కాలము గడపుచుండెను.

ఒకనాడు మహాసేనరాజు భోజనము చేయుచుండఁగా చెంత నున్న గుణశర్త కూర వడ్డించుచున్న వంటవానిని 'వలదు వల' దని నివారించెను. ఏ మని రా జడుగఁగా సర్వజ్ఞుఁడు ఆ గుణశర్త 'దేవా, యీకూరలో విష మున్నది. లక్షణముల చేత నాకు తెలిసినది. వీడు దీనిని వడ్డించునపుడు భయముచే వణకుచు బెదరుచూపుల నాముఖమును చూచినాడు. ఎవరి కైన దీనిని పెట్టినయెడల ఇప్పుడే ఈవిషయము బయల్పడును. నేను ఆవిషదోషమును పోగొట్టెదను.' అని పలికెను. అంతట

రాజు ఆపంటవానిచేతనే ఆకూర తినిపించెను. వాడును వెంటనే మూర్ఛితుఁ డాయెను. గుణశర్త మంత్రములచే వానివిషదోషమును పోగొట్టఁగా రాజుడుగఁగా సూపకారుఁడు ఉన్నమాట ఉన్నట్టు ఇట్లు చెప్పెను:—‘దేవా, నన్ను మీవైరిగౌడరాజు మీకు విషము పెట్టు మని యిచటికిఁ బంపినాడు. నేను పరదేశిని వంటనేర్పరిని అయి, నన్ను ఏలినవారికి తెలుపుకొని బాససంబున కొలువు కుదిరితిని. ఇప్పుడు కూరలో విషము పొదిగి తమకు పెట్టు చుండఁగా ఈ మహాత్ముఁడు కనిపట్టినాడు. పైసంగతి తమకే విశదము.’ ఇట్లు పలికిన యాసూదుని దండించి రాజు ప్రాణదాతయైన గుణశర్తకు స్త్రీతితో వేయి గ్రామములు ఇచ్చెను.

మఱునాఁడు మరల రాణి నిష్పంధము చేయఁగా రాజు గుణశర్తచే వీణావాదనశిక్షను ఆరంభింపించెను. గుణశర్త వీణ నేర్పుచుండఁగా అశోకవతి సదా విలాసహాసాదులు కావించుచుండెను. ఒకనాఁడు ఆమె మదనాతుర యై ఏకాంతమున అతనిని మాటిమాటికి గోళ్లతోఁ బొదుచుచుండెను. వారించుచున్న యా ధీరునితో ‘ఓయిచెలువుఁడా, వీణావాదనమిషచేసుందరుని నిన్ను నేను కవయఁ గోరితిని. నీపై పట్టరాని మోహమున బడలు చున్నదాన, నన్ను నీవు స్వీకరింపుము.’ అని వేడుకొనెను. ‘ఇట్లు చెప్పకు, నాకు నీవు ప్రభుభార్యవు. నాబోటివాఁడు ప్రభుద్రోహము చేయఁడు. ఈసాహసము

మానుము.' అని గుణశర్మ పలికెను. 'ఓరి నీరసుడా, ఈ నీ రూపము కలావైదగ్యము నిష్ఫలములే గదా. అనురక్త నయిన యిట్టి నన్ను ఉపేక్షించుచున్నావు.' అని రాణి పలికెను. గుణశర్మ 'చక్కగా చెప్పితివి. ఏవి పరదారాపహరణముచే అకీర్తిమలీమసములై ఇహపరముల నరకపాతము కలిగించునో ఆరూపవైదగ్యములకు ఏమి ఫలము?' అని యపహసించెను. అంతట రాణి అతనిపై అలిగినదియుంబోలె, 'నామాట చేయ వేని నాకు చావు నిక్కము. కనుక అవమానిత నైన నేను ముందు నిన్ను చంపించి పిమ్మట నేనే చచ్చెదను.' అనెను. 'బభి! అట్లే అగును గాక!' ధర్మబద్ధ మయిన జీవితము తుణకాల మయినను, మేలు, అధర్మముతోడి కల్పకోటిశతము లయినను మేలు కావు. పాపము చేసి రాజదండన నొందుటకన్న పాపము చేయక శ్లాఘ్యుడ నగు నామరణము మేలు.' అని గుణశర్మ వాక్రుచ్చెను. దానిని వినియు రాణి మరల 'చెలు వుడా, నీకును నాకును ద్రోహము చేయకు. చెప్పెద వినుము. రాజు నామాటను అశక్య మయినను దాటనేరడు. అతనితో చెప్పి నీకు దేశము లిప్పించెదను. సామంతుల నందఱను నీయనుచరులనుగా చేయించెదను. అట్లు గుణోజ్జ్వలుడ వైననీవే రాజ వగుదువు; అంతట నీ కేమి భయము? ఎవడు నిన్ను ఎట్లు అవమానింపగలడు? కనుక నన్నుఁ గూడుము, కూడవేని ఇక సుండవు.' అని హెచ్చరించెను. ఆ రాజాంగన పదలక

యిట్లు నిర్బంధించుట గని ఆనమయమునకు తప్పించుకొను వాడై గుణశర్త యుక్తిగా 'దేవీ, ఇంత నిర్బంధమేని నీమాట నెఱవేర్చెదను. అయినను రహస్యము బయట బడు నని భయ మగుచున్నది. కనుక అనసరపడఁ దగదు. కొలఁదివినములు ఓర్పుము. నామాట నమ్ముము. సర్వనాశము చేయునది యైన నీ విరోధము నా కేల?' అని ఆమెను ఆశ గొల్పి ఒప్పించి అచట నుండి వెలువడి ఊటడిల్లి యింటికి పోయెను.

పిమ్మట మహానేనరాజు సోమకేశ్వరుని కోటలో ముట్ట డించెను. గౌడనాథుడు విక్రమశక్తి వచ్చి మహానేనుని ముట్టడించెను. అంతట మహానేనుడు గుణశర్తతో 'ఒకనిని ముట్టడించి యున్న మనము మఱియొకనిచే ముట్టడి నొందితిమి. ఇప్పుడు ఇట్టతో పోర మన మెట్లు చాలుదుము? యుద్ధము చేయక ముట్టడిలో ఎంతకాల నుందుము? సంకటము వచ్చి నది. ఏమి యుపాయము?' అని యడుగఁగా 'దేవా, ఉపాయము చేసెదను, ధైర్యముగా నుండుము. ఆ యుపాయమున ఈ సంకటము తప్పించు కొనుటయే గాక కార్యమును కూడ సాధించెదను.' అని ఉత్సాహపఱచి గుణశర్త కన్నులకు అంతర్ధానాంజనము పెట్టుకొని రాత్రి విక్రమశక్తియొక్క స్కంధావారమునకుఁ బోయి నిద్రితుఁ డయి యున్న విక్రమ శక్తిని లేపి 'రాజా, వినుము, నేను దేవదూతను, ఈ ఊటమే మహానేనరాజుతో సంధి చేసికొని వెడలి పొమ్ము. అట్లు చేయ

వేని నీకు నైన్యములతోఁగూడ నిశ్చయముగా నాశము కలుగును. నీవు సంధికై అతనికడకు దూతను పంపిన అతఁడు అంగీకరించును.' అని నీకు తెలుపు మని నన్ను విష్ణుదేవుఁడు పంపినాఁడు. నీవును భక్తుఁడవు, ఆయన భక్తుల యోగ శ్రేయమును చూచుకొనువాఁడు గదా.' అని చెప్పెను. దానిని విని విక్రమశక్తి 'నిశ్చయముగా ఇది సత్యమే. కాదేని ఇచటికి ఎవఁడు రాఁగలఁడు. ఇది మనుష్యోచిత మయిన యాకృతి గాదు.' అని యాలోచించుకొని, గుణశర్మతో 'నేను ధన్యుఁడ నయితిని. దేవుఁడు నాకు సందేశము పంపునంతపుణ్యము నాకుఁ గలిగినది. దేవునియాజ్ఞప్రకారము చేసెదను.' అనెను. అంతట గుణశర్మ రాజునకు సమ్యకము గలిగించువాఁడై అంతర్ధానాంజన ప్రభావముచేత అంతర్హితుఁడై వెడలి పోయి, తాను చేసినది మహాసేనునికి తెలియఁ బఱచెను. ప్రాణరాజ్యప్రదుఁడయిన యాగుణశర్మను కంఠాలింగనము చేసికొని మహాసేనుఁడు సంతోషించెను. అట్లే విక్రమశక్తి మఱునాఁడు దూతముఖముగా మహాసేనునితో సంధిచేసికొని తరలిపోయెను. ఇట్లు మహాసేనుఁడు గుణశర్మప్రభావముచే సోమకుని గెలిచి ఏనుఁగులను గుట్టములను కైకొని ఉజ్జయినికి పోయెను. అచట రాజును నదీస్నానమునందు మొసలినుండియు, ఉపవస విహారమునందు పాముకాటువిషమునుండియు గుణశర్మ రక్షించెను.

తరువాత కొన్ని దినములకు ఆ రాజు బలయుక్తుడై తన వైరి యైన విక్రమశక్తి మీదికి దాడి పెడలెను. అతడును ఇతనితో పోరుటకై తననగరు వెలువడి వచ్చెను. ఉభయుల కును ఘోరసంగ్రామము ప్రారంభ మాయెను. రాజు లిద్దఱును క్రమముగా ద్వంద్వయుద్ధ మారంభించి విరథీకృతులై ఒండొరువులను కత్తి దూసికొని పైకొనుచుండఁగా ఆతొట్టు పాటుచే మహాసేనుఁడు నేల పడెను. పడిన యతనిని కత్తిం బొడుచుచున్న విక్రమశక్తిని గుణశర్త చక్రాయుధముతో భుజమును ఖండించి పరిఘముతో వక్షమునఁ గొట్టి నేలం గూల్చెను. మహాసేనమహారాజు లేచి సంతోషించి 'ఏమి చెప్పుదును. మహావీరుఁడా, ఈప్రాణములు నీ విపుడు అయిదవ మాటు నా కిచ్చినవి' అని గుణశర్తను మాటి మాటికి పొగడు చుండెను. ఇట్లు గుణశర్తచే నిహతుఁ డయిన విక్రమశక్తి యొక్క సైన్యమును రాష్ట్రమును మహాసేనుఁడు ఆక్రమించెను. గుణశర్తయొక్క తోడ్పాటుచే ఇతర రాజులను కూడ జయించి ఉజ్జయినికి వచ్చి సుఖముండెను.

అశోకవతియు గుణశర్తకై ఉవ్విళ్ళు లూరుచుండి, వచ్చిన పిమ్మట నతనిని రేయుంబగలు ప్రార్థించుచుండెను. ఆ యకార్య మునకు అతం డెట్లును ఒప్పు డాయెను. సజ్జనులు దేహము నైన వదలుదురు గాని అవినయ మాచరింపరు. అశోకవతి అతని నిశ్చయము నెఱింగిన దై కపటదుఃఖమును నటించుచు ఏడ్పు

మొగముగా నుండెను. మహానేనుడు వచ్చి ఆరీతి నున్న యామెను చూచి 'వ్రేయసీ, ఏమి యిది? ఎవడు నీకు కోపము కలిగించినాడు? చెప్పుము. వాని ధన ప్రాణములను ఇప్పుడే హరించెదను.' అని పలుకఁగా, ఎట్టకేలకు రాణి 'నాకు అపకారము చేసిన వానిని నీవు దండింప శక్తుడవు గావు అతఁడు నీకు లొంగువాఁడు గాఁడు. కనుక నాదుఃఖమును వృథాగా వెడలఁ బుచ్చ నేల?' అనెను. రాజు నిర్బంధింపఁగా ఇట్లు అన్యత ములు పలికెను.—

“ఆర్యచక్ర, అతినిర్బంధము చేసెదవు. చెప్పెదను వినుము. గౌడేశ్వరునివలన ధనము గోరి ఈ గుణశర్త నిన్ను వెలార్చుటకు అతనితోడ బడంబడువాఁడై తనకు ధనము పంపు మని రహస్యముగా అతనియొద్దకు దూత్యము పంపెను. అచట ఆదూతను చూచి రాజున కాప్తుఁడు ఒకవంటవాఁడు ‘దేవా, ఈకార్యమును నేను సాధించెదను. ధననాశము ఏల చేసెదవు?’ అని చెప్పి, గుణశర్తుని దూతను ఖయిదు చేయించి మంత్రము బయల్పడకుండ ఇచటికి విషము ప్రయోగించుటకు వచ్చెను. ఈలోపల గుణశర్తదూత ఖయిదునుండి తప్పించు కొని వచ్చి గుణశర్తకు వృత్తాంతమును తెలిపి మన బానసీని చూపెను. ఆరీతిని ఆ వంటవాని విషప్రయోగము నెఱింగి నీకు చెప్పి ఈ బ్రాహ్మణాధముడు గుణశర్త వానిని చంపించినాడు. ఈదినము ఆసూదుని తల్లియు భార్యయు తమ్ముడును వానిని

వెడకికొని రాగా ఈజిత్తులమారి గుణశర్మ కనిపట్టి ఆ తల్లిని భార్యను చంపించినాడు. తమ్ముడు పలాయితుడై దైవవశమున నానగరు సొచ్చి నన్ను శరణు వేడి నాతో ఈవృత్తాంత మంతయు చెప్పుచుండగా గుణశర్మ నా పడుకట్టిల్లు సొచ్చెను. అతనిని చూచియు పేరు వినియు ఆసూయభ్రాత భయముచే పలాయితుడాయెను. ఎచటికి పోయెనో తెలియ దాయెను. తనభృత్యులు ముందు చూపగా వానిని గుణశర్మ చూచి నివ్వెఱబోయి ఏ మేమో ఆలోచించువాడుం బోలే కొంత నేపుండెను. 'గుణశర్మ, ఏమి ఈదినము వేటువిధముగా నున్నావు?' అని నేను జిజ్ఞాసచే ఏకాంతమున అడిగితిని. అతడు నన్ను గవయఁ గోరి బయల్పడుదు ననుభయముచే ఆ శూన్య వాసకమందు నాతో 'దేవీ, నీపై వలపుఁజిచ్చుచే నేను కాలు చున్నాడను. నన్నుగ్రహింప వేని నేను బ్రదుకను. నాకు ప్రాణదానము చేయుము.' అని నా పాదముల వ్రాలెను. నేను పాదములు లాగికొని తొట్టుపడుచు లేచునంతలో వాడును లేచి నన్ను బలిమిచే కవుంగిలించెను. అక్షణమందు నాచేటి పల్లవిక వచ్చినది. దానిం జూచి గుణశర్మ భయపడి వెడలి పోయెను. పల్లవిక అక్షణము రాదేని పాపాత్ముడై నిక్కముగా నన్ను చెఱిపియే యుండును. ఇట్లు నాకు సంభవించినది." ఇట్లు కల్పించి చెప్పి ముగించి ఆరాణి ఏడ్చు చుండెను. ముందు ఆసత్యభాషణము పిమ్మట చెడిపలును గదా పుట్టినారు.

దానిని విని రాజు కోపముచే మండిపడెను; స్త్రీలమాట యందలి సమ్యకము మహాత్ములకును ఆలోచనను పోగొట్టును. రాజు కాంతతో నిట్లనియె.—‘ప్రాణనాయికా, చింతిల్లకుము, ఆద్రోహికి నిశ్చయముగా మరణదండన చేసెదను. కాని వానిని యుక్తిచేత చంపవలయును. కానిచో అపకీర్తి గలుగును. వాడు నాకు అయిదుమాటులు ప్రాణ మిచ్చుట ప్రఖ్యాతము గదా. నీన్ను పైకొనిన దోషము లోకములో చెప్పదగినది గాదు.’ ‘ప్రాణేశ్వరా, అట్లయిన ఈదోషము చెప్పరానిదేని నీన్ను జంపుటకు గౌడరాజుతో వీడు చేసిన యొడంబడికను ప్రకటింపఁ గూడదా?’ అని రాణి యడిగెను. సరియే, అట్లు చేయవచ్చును.’ అని పలికి రాజు ఆస్థాని కేగెను, రాజదర్శనమునకు రాజులు రాజపుత్రులు సామంతులు మంత్రులు అందఱు వచ్చిరి.

గుణశర్తకు దివాణమునకుఁ బోవుచుండఁగా దారిలో పెక్కుదుర్నిమిత్తము లాయెను. కాకి ఎడమకు పోయెను; కుక్క ఎడమనుండి కుడికి పోయెను, పాము కుడినుండి ఎడమకుఁ బోయెను; బాహువు భుజశిరముతోఁగూడ అదరెను. ‘ఈయ నిమిత్తములు నిశ్చయముగా నాకు అశుభమును సూచించు చున్నవి. ఏ మయినను నాకు అగును గాక. నాదొర యైన రాజునకు చెడుగు కలుగకుండును గాక. దివాణములో విరుద్ధ మేమియును కలుగకుండును గాక.’— ఇట్లు తలపోయుచు గుణశర్త రాజాస్థానికి పోయి ప్రణమిల్లి కూర్చుండెను.

అతనిని రాజు ఎప్పటివలె గౌరవింపక క్రోధకషాయము
 లైన కోరనూపుల చూచుచుండెను. 'ఏమి ఇది!' అని గుణ
 శర్త శంకించు చుండఁగా రాజు ఆసనమునుండి లేచి అతని
 మీదికి దుమికి మెడమీఁదఁ గూర్చుండెను. ఆశ్చర్యమగు
 లయిన సభ్యులతో రాజు 'నాకును గుణశర్తకును గలన్యాయ
 మును వినుడు.' అని చెప్ప నారంభించెను. అంతట గుణశర్త
 'నేవకుడను నేను, ప్రభువపు నీవు, మనకు సమానులకుంబోలే
 వ్యవహార మెట్లు ఘటించును? ఆసనమందు కూర్చుండుము,
 పిమ్మట ఇచ్చ వచ్చినట్లు ఆన తిత్తువు గాక.' అని విన్నపించెను.
 ఇట్లు ధీరుడు గుణశర్త పలుకఁగా మంత్రులును బోధింపఁగా
 రాజు మరల ఆసనగతుఁడై సభ్యులతో నిట్లనియె: 'మీరలు
 ఎఱుఁగుదురు గదా, కులక్రమాగతు లయిన మంత్రులను
 అతిక్రమించి ఈగుణశర్తను నాతో సమానునిగా చేసితిని.
 వినుడు. వీఁడు దూతలను పంపి గౌడేశ్వరునితో నొడంబడి
 నన్ను తెగటార్చుటకు ప్రయత్నము చేసినాడు' ఇట్లని రాజు
 తాను రాణివలన విన్న కల్పనాకథ నెల్లవారికి తెలిపినాడు.
 తన్ను చెఱుప వచ్చినాడని యామె చెప్పిన మాటను గూడ
 జనులను బయటికి పొమ్మని ఆవులకు చెప్పినాడు. 'దేవా,
 ఇది యెల్ల కల్ల. నీ కెవరు చెప్పినారు. ఆకాశములో ప్రతిమలు
 ఎవరు వ్రాసినారు?' అని గుణశర్త పలికెను. 'పాపాత్ముడా,
 ఇది నిజము గాదేని, కూరతబిలలోఁగల నున్న విషము నీ కెట్లు

‘తెలిసినది?’ అని రాజడిగెను. ‘సర్వము ప్రజ్ఞచే తెలియును.’ అని గుణశర్మ చెప్పఁగా అది యసాధ్య మని గుణశర్మకు ద్వేషులైన మంత్రులు పలికిరి. ‘దేవా, నిజమును విచారింపక యిట్లు పలుకుట ఉచితము గాదు. ప్రభు వంట విచారహీనుఁ డంట! దీనిని నీతిజ్ఞులు నిందింతురు.’ అని గుణశర్మ పలుకుచుండఁగా, ‘ఓరి ధృష్టుఁడా!’ అని పిలుచుచు అతనిని రాజు సురక త్తితో పొడిచెను. ఆపోటును కరణప్రయోగముచేత తప్పించుకొఁగా, రాజానుచరులును ఇతరులును అతనిని కత్తులతోఁ గొట్టిరి. అతఁడును కరణములచేత ఆ కృపాణములను తప్పించుకొని ఒడిసి తివిచి ఒకరిజట్టు ఒకరికి ముళ్లు వేసి రాజసభనుండి వెడలి పోయెను. వెంటఁ దఱిమిన నూర్గురు బోదులను మడియించెను. వస్త్రమందు ముడిచికొనియున్న యా యంతర్ధానాంజనమును నేత్రములఁ బెట్టుకొని అదృశ్యుడై తత్క్షణమే ఆదేశమును వదలి పోయెను.

దక్షిణాపథమునకుఁ బోవుచు అతఁడు దారిలో ఇట్లు తలపోసెను—‘నిజముగా అశోకవతి యీ మాధుని ప్రేరించినది. రక్త విమానిత లైనస్త్రీలు విషముకన్న క్రూరురాండ్రు సుమా! ఆహా! నిజము చూడనిరాజులు సాధు సేవులు గారు గదా!’ ఇట్లు తలపోయుచుఁ బోయి, గుణశర్మ ఒక గ్రామమున మఱిచెట్టుక్రింద శిష్యులకు అధ్యయనము చెప్పుచున్న యొక బ్రాహ్మణునిఁ గాంచి నమస్కరించెను. ఆ బ్రాహ్మణుఁడును ఇతనికి

అతిథినత్కారము చేసి 'ఓ బ్రాహ్మణా, నీవు ఏ శాఖ చెప్పగలవు? చెప్పు మ'నెను. 'బ్రాహ్మణా, పండ్రెండు శాఖలు చెప్పగలను. సామవేదమువి రెండు, ఋగ్వేదమువి రెండు, యజుస్సువి ఏడు, అథర్వముది ఒకటి.' అని గుణశర్త చెప్పెను. 'అటయిన నీవు దేవుడవు!' అని, బ్రాహ్మణుడు ఆకారముచేతనే కథితప్రభావుండయిన గుణశర్తను విషయము తోచ నడిగెను: 'నీ జన్మముచే నలంకరింపబడినదేశమును వంశమును ఏవి? నీపేరేమి? ఇంత నీ వెట్లు చదివితివి?' అని. గుణశర్త చెప్ప దొడంగెను.

ఉజ్జయినీపురియందు ఆదిత్యశర్త యని యొక బ్రాహ్మణ కుమారుడు ఉండెను. అతనికి బాల్యమందే తండ్రి మృతిఁ బొందెను. తల్లి సహగమనము చేసెను. అంత నాబాలుడు ఆపురమందే మామయింట ఎదుగుచు వేదములను విద్యలను కళలను నేర్చుచు ఉండెను. విద్యాగ్రహణము ముగిసినంతట ఇతనికి ఒక పరివ్రాజకునితో సఖ్యము సంభవించినది. ఆదిత్య శర్తతోఁ గూడి పోయి పరివ్రాజకుడు శ్మశానములో యక్షిణీ సిద్ధికోటకు హోమము చేసెను. అందుండి బంగారు విమానమున వరకన్యాపరివృత యై స్వలంకృత యై యొక దివ్యకన్య యావిర్భవించి మధురవాక్కుతో 'ఓసన్నాత్రీ, నేను యక్షిణి, నాపేరు విద్యున్తాల. ఈ యితరులు యక్షిణులు. ఈ నాపరి వారమునుండి ఒకతెను నీ కిష్ట మయిన దానిని పుచ్చుకొమ్ము. ఈ నీ మంత్రసాధనముచే నీకు ఇంతే సిద్ధించినది. నా మంత్ర

సాధనమును నీవు పూర్ణముగా నెఱుంగ వైతివి. అందుచే నేను నీకు సిద్ధింప వైతిని. వృథాగా మరల క్లేశపడకుము.' అనెను. యక్షి యిట్లు చెప్పఁగా సన్న్యాసి ఒప్పుకొని తత్పరివారము నుండి ఒకయక్షిని స్వీకరించెను. విద్యున్తాల యంతర్ధాన మా యెను. పరివ్రాజకునికి సిద్ధించిన యక్షిణిని ఆదిత్యశర్త 'విద్యున్తాలకంబె ఉత్తమురాలు యక్షిణి కలదా?' అని యడిగెను. 'సుందరుడా, కలదు. విద్యున్తాలయు చంద్రలేఖయు మూడవది సులోచనయు యక్షిణులలో ఉత్తములు; వీరిలోను సులోచన ఉత్కృష్టురాలు.' అని చెప్పి ఆయక్షిణి యథాకాలము వచ్చునది యై అప్పటికి పోయెను. సన్న్యాసి ఆదిత్యశర్తతోఁ గూడ వానియింటికి పోయెను. అచటికి ప్రీత యయిన యాయక్షిణి అనుదినమును కాలమునకు వచ్చి ఆ పరివ్రాజకునికి ఇష్టభోగములను ఇచ్చుచుండెను.

ఒకనాడు ఆదిత్యశర్త ప్రవ్రాజకముఖముగా ఆమెను 'సులోచనామంత్రవిధిని ఎవ రెఱుంగుదురు?' అని ప్రశ్న చేసెను. యక్షిణియు పరివ్రాజకముఖముగా నిట్లు తెలిపెను:— 'దక్షిణదిక్కునందు తుంబవన మను స్థానము కలదు. అందు వేణానదీ తీరమందు విష్ణుగుప్తుఁ డను ప్రవ్రాజకుఁడు భదంత శ్రేష్ఠుఁడు నివసించుచున్నాఁడు. అతఁడు ఆమంత్రమును సవిస్తరముగా నెఱుంగును.' యక్షిణీవాక్యమువలన ఈరహస్యము తెలిసికొని ఉత్సుకుఁ డై ఆదిత్యశర్త చెలికాఁ డయిన పరివ్రాజకుఁడు

ప్రీతిచే గూడ రాగా ఆదేశమునకు బోయి వెదకి వెదకి ఆ భదంతుని కనిపట్టి అతనికి మూడువత్సరములు భక్తితో పరిచర్య చేసెను. పరివ్రాజకునికి సిద్ధించిన యాయతీణి తెచ్చిన యమానుషభోగములను భదంతునికి సమర్పించి యుపచరించుచుండెను. తుష్టుడై భదంతుడు ఆదిత్యశర్మకు ప్రార్థిత మైన సులోచనామంత్రమును విధానపూర్వకముగా నుపదేశించెను. ఆదిత్యశర్మ ఆమంత్రమును నేర్చి పురశ్చరణమును సమాప్తి నొందించి ఏకాంతమున యథావిధిగా సంపూర్ణముగా హోమము చేసెను. అంతట విమానస్థురై ఆయతీణి సులోచన జగదాశ్చర్యకారి యగురూపముతో ప్రాదుర్భవించి ఇతనిని 'రా రమ్మ, నీకు నేను సిద్ధించితిని, కాని, నావలన మహావీరుడు బుద్ధిపాత్రము సర్వజ్ఞకల్పుడు అపరాజితుడు నగు తనయుని బడయఁ గోరుదువేని ఆటుమాసములు నాకన్యాత్వమును పోఁగొట్టకుము.' అనియెను. ఇతఁడును అంగీకరింపఁగా ఇతనిని విమానమున అలకాపురికి కొనిపోయెను. అచట నాదిత్యశర్మ ఆమెను చెంత సదా చూచుచు ఆటుమాసములు అసిఘరా వ్రతము చరించెను. అందులకు తుష్టుడై కుబేరుడు స్వయముగా దివ్యవిధానమున సులోచనను అతనికిఁ ఇచ్చెను.

నే నాబ్రాహ్మణునికి ఆమెయందు కలిగినకుమారుడను. మంచిగుణములను బట్టి నాకు మాతండ్రియే గుణశర్మ యని పేరు పెట్టినాడు. నేనును క్రమముగా అచటనే యతౌధిపతి

యైన మణిధరునివలన వేదములను విద్యలను కళలను నేర్పితిని. ఒకనాడు ఏలూకో ఇంద్రుడు కుజేరునియొద్దకు వచ్చెను. అతని చూచుచునే అచటివార లెల్ల లేచి నిలిచిరి. నాతండ్రి ఆదిత్యశర్మ ఆసమయమున దైవవశమున పరధ్యానముగా నుండి తొట్టుపాటుతో లేనఁ డాయెను. అంతట ఇంద్రుడు కోపించి అతనిని 'చీ మూర్ఖుడా, మనుష్యలోకమునకే పొమ్ము. నీవు ఇచట తగవు.' అని శపించెను. సులోచనయు ప్రణమిల్లి ప్రార్థింపగా 'అట్లయిన ఇతఁడు స్వయముగా మర్త్యలోకమునకు పోవలదు. ఇతని యీపుత్రుఁడు పోవును గాక, పుత్రుఁడు ఆత్మయేయని గదా చెప్పుదురు. నాపలుకు వ్యర్థము కాకుండును గాక.' అని పలికి ఇంద్రుడు శాంతుఁ డాయెను. అంతట నా తండ్రి నన్ను కొని వచ్చి ఉజ్జయినియందు తన మేనమామ యింట విడిచెను. కావలసినది ఎవఁడు తప్పించుకొనఁ గలఁడు? దైవయోగమున అచటి రాజుతో నాకు సఖ్యము కలిగినది. పిమ్మట జరిగినదాని నెల్ల చెప్పెదను వినుము.—అని పలికి, గుణశర్మ ఆ మూలముగా అశోకవతి చేసిన చేతను రాజు చేసిన చేతను యుద్ధమును గూడ వర్ణించి మరల ననియె.—'ఓ బ్రాహ్మణుడా, ఇట్లు నేను పరారియై దేశాంతరము పోవుచు దారిలో నిన్ను చూచితిని.'

ఆబ్రాహ్మణుడు ఇది యెల్లను విని గుణశర్మతో 'ఓ ప్రభూ, నేను ధన్యుఁడను, నాయింటికి రమ్మ, నాపేరు అగ్ని

దత్తుడు ఈ గ్రామము నా యగ్రహారము. ఇందు సుఖముగా నుండుము.' అని పలికి, అతనిని సర్వసమ్పత్తి గల దై ఆవులు గేదెలు గుఱ్ఱములును ఒప్పుచున్న తన యింటికి తోడ్కొని పోయి స్నానాంగరంగ వస్త్రాభరణ వివిధ భోజనములతో సత్కరించెను. దేవతలు గూడ కామింపఁ దగిన రూపవతిని సుందరి యను తనకన్యను లక్షణములు చూపుమిషచేత గుణ శర్తకు చూపెను. అనన్య సామాన్య రూపను ఆ కన్యామణిని చూచి గుణశర్త అగ్నిదత్తునితో, 'ఈమెకు సవతులు ఉందురు. నాసికయందు ఈమెకు మచ్చ యున్నది. దానిని బట్టి చెప్పితిని. వక్షమునను రెండవ మచ్చ యున్నది. వానిఫల మిది.' అని చెప్పెను. అంతట ఆమెయన్న తండ్రియానతిచే ఆమెవక్షంబున, పైఁట యెత్తిచూడఁగా, మచ్చ అగపడెను. అంతట అగ్నిదత్తుడు ఆశ్చర్యపడి గుణశర్తతో 'అయ్యా, నీవు సర్వజ్ఞుడవు ; ఈమె తిలకములు అశుభములు కావు. సాధారణముగా లోకములో భర్త శ్రీమంతుఁ డేని సవతు లుందురు. దరిద్రుఁడు ఒకతెనే పోషింప లేఁడు. పెక్కండ్ర నెట్లు పోషించును?' అనెను. గుణశర్త ఆమాట విని 'అవు నయ్యా, నీవు చెప్పినది సరియే. సులక్షణ మయిన యీయాకృతికి అశుభ మెక్కడిది?' అని బదులు చెప్పెను.

ఆ ప్రసంగమున అగ్నిదత్తుఁ డడుగఁగా గుణశర్త స్త్రీ పురుషులకు ప్రత్యేకయవమందును తిలకాదుల ఫలమును వేలు

వేటుగా వర్ణించెను. గుణశర్తను చూచిన మాత్రాన సుందరి ఉత్సుకయై చకోరిక చంద్రునిబోలె చూపులచే అతని త్రాగఁ గోరెను. అగ్నిదత్తుడు ఏకాంతమున గుణశర్తతో 'మహానుభావా, ఈ కన్యను సుందరిని నీ కిచ్చెదను. విదేశమునకు పోకుము. నాయంట సుఖముగా నుండుము.' అనెను. గుణశర్త పలికెను.—'సత్యము, ఇట్లు చేసిన నా కేమి సౌఖ్యము తక్కువ ? అయినను మిథ్యా రాజావమానాగ్నితప్తుడ నయిన నాకు అది ప్రీతికరము గాదు. కాంత, చంద్రోదయము, వీణ, పంచమస్వరము, అనునవి సుఖతులను ఆనందపెట్టునవి, దుఃఖతులను వెతలఁ బెట్టును గాదె ? తన యిచ్చచే అనురక్తయైన భార్య వ్యభిచరింపదు. అస్వతంత్రయై తండ్రి యిచ్చినది అశోక వతివలె వ్యభిచారిణి యగును. ఆ యుజ్జయినీ నగరము ఈ వీటికి సమీపమా ఏమి ? రా జెఱిఁగెనేని నాకు ఒకవేళ యుపద్రవము చేయును. కావున తీగభ్రమణము చేసి ఆజన్మసంచిత కీల్బిషమును కడిగి వైచి ఈ దేహమును వదలి సుఖతుండ నయ్యెద.' ఆ ప్రతివచనమునకు అగ్నిదత్తుడు నవ్వి, 'నీకును ఇట్టి యజ్ఞాన ముండఁగా, ఇతరుల మాట చెప్పవలయునా ? శుద్ధ హృదయునికి నీకు తెలివి మాలిన నరునివలని యవమానముచే దుఃఖము న్యాయమా ? ఆకాశమున వేసిన బురద వేసినవాని నెత్తిమీఁదనే పడును. ఆరాజే త్వరలోనే విశేష మెఱుంగ నందుల ఫలమును పొందును. మోహంధుఁడు నవివేకియు నగు

వానిని చిరకాలము సిరి నేవింపదు. అశోకవతిని చూచి
 స్త్రీలయం దెల్ల వైరాగ్యము పూనితివేని, పతివ్రతలను చూచి
 శ్రద్ధ యేల పూనవు? లక్షణము నెఱుంగుదువు గదా. ఉజ్జయిని
 చెంత నున్న దని శంకయేని, ఇట నున్న నిన్ను ఎవ్వరు
 నెఱుంగ కుండునట్లు చేసెదను. తీర్థయాత్ర సభిలపించెద వేని
 అది యథావిధి వైదికకర్త సుపత్తి యెవనికి లేదో వానికి చెప్పఁ
 బడినది. దేవ పిత్రుని క్రియావ్రత జపాదులవలన గృహమందు
 నిష్పన్న మగు పుణ్యము మార్గభ్రమణమున నెట్లు గలుగును?
 బుజముతలగడవాడు నేలపఱపువాడు భిక్షుశనుడు ధన
 హీనుడు నై మార్గస్థుడు మునితుల్యుఁ డయ్యు క్లేశములను
 మాత్రము పోగొట్టుకొనేరడు. దేహత్యాగమువలన సుఖము
 నెదురు సూచెదవు; ఇది వట్టిభ్రమ. ఆత్మభూతులకు పరమందు
 ఇక్కడికన్న దుఃఖము కలుగును. పడుచువాడవును విద్వాం
 సుడవు నగు నీకు ఈ యజ్ఞానము తగదు. నీవే ఆలోచించు
 కొనుము. అవశ్యము నామాట చేయుము. నీకు ఇట ఎవరికి
 తెలియనీయక యంద మయిన గొప్ప నేలమాలియను చేయిం
 చెదను. సుందరిని పెండలి యై అది గుప్తముగా యథేచ్ఛ
 ముగా నుండుము' అని యగ్ని దత్తుడు బోధించెను. అందులకు
 బుద్ధి తిరిగి గుణశర్త వల్లె యని యిట్లనియె.—'నీ మాట
 చేసితిని, ఎవడు సుందరిని భార్యను నదలును? కాని, నేను
 కృతకృత్యుడను గాక ఈ నీ సుతను వివాహ మాడనా.

సంయమము చేసికొని ఎవనినేని యొకదేవుని ఆరాధించి తత్ప్రసాద బలమున ఆ కృతఘ్ను రాజుపై పగఁ తీర్చుకొనియెదను.' ఆ మాటకు అగ్నిదత్తుడు అంగీకరించెను. ఆ రాత్రి గుణశర్త సుఖముగా అచట విశ్రమించెను.

మఱునాడు అగ్నిదత్తుడు గుణశర్తకు సౌఖ్యముగా పాతాళవసతి యను పేర నొక నేలమాలియను కావించెను. అందు ప్రవేశించి గుణశర్త అగ్నిదత్తునితో 'అయ్యా, చెప్పము; ఇచట ఏదేవుని వరదుని భక్తితో వ్రతచర్యాపూర్వకముగా ఏమంత్రముచే ఆరాధింతును?' అని యడిగెను. ఆధీరునితో నగ్నిదత్తుఁ డనియె.—'నాకు కుమారస్వామి మంత్రము గురూపదిష్ట మయినది తెలియును. శత్రుపీడితు లైన దేవతలు ఎవని పుట్టువును కోరి పంపఁగా కాముడు ఈశ్వరునిచే దగ్ధుఁ డయ్యును మరల సంకల్పజన్తుడు ఆయెనో, మహేశ్వరుని వలనను అగ్నికుండమువలనను శరవణమువలనను కృత్తికల వలనను ఎవనిపుట్టువును చెప్పుచున్నారో, పుట్టినమాత్రముననే ఎవఁడు దుష్ప్రభు మైనతేజస్సుచే దుష్టయుని తారకాసురుని సంహరించి, సర్వలోకములను ఆనందవెట్టెనో ఆసేనానిని ఆరాధింపుము. ఆమంత్రమును నావలనఁ గొనుము.' ఇట్లని యగ్నిదత్తుడు మంత్రమును గుణశర్తకు ఇచ్చెను. గుణశర్త భూగృహమందు సుందరిని యతవ్రత యై ఉపచారములు నేయుచుండఁగా ఆమంత్రముచేత స్కందుని ఆరాధించెను. అంతట

పట్టుఖదేవుడు ప్రత్యక్షుడై 'తుష్టుడ నయితిని; పుత్రా, వర మడుగుము.' అనెను. 'నాకు అక్షయకోశము వలయును. నేను మహాసేన నరపతిని జయింపవలయును.' అని గుణశర్త వేడెను. 'పుత్రా, నీవు అక్షీణకోశుడవై మహాసేనుని గెలిచి నిరంకు శముగా పృథ్వీరాజ్యము చేయుదువు.' అని నర మిచ్చి స్కం దుడు అంతర్హితుఁ డాయెను. గుణశర్తయు అత్యుత్తమ కోశ సం పన్నుఁ డాయెను. తనమహిమకు తగిన సంపదతో గుణశర్త అనుదినాధికాసుర క్షయైన సుందరిని రూపవతిని భావ్యస్థిధిని బోలె వివాహ మై, అక్షయకోశ ప్రభావముచేత లెక్క లేని గజ వాజి పదాతి సైన్యములను సంపాదించి, తన దానశక్తిచే తన్నుఁగలసికొనిన రాజుల బలములచే భూమిని ఆక్రమించుచు, ఉజ్జయినికి దాడి పెడలేను. అందు ప్రజలయెదుట అశోకవతి యొక్క దుశ్శీలమును ప్రకటించి, మహాసేన రాజును యుద్ధము లో నోర్చి, రాజ్యమునుండి వెడలఁ గొట్టి, తానే అచట రాజాయెను. ఆగుణశర్తసార్వభౌముడు పలువుర రాజకన్యలం గూడ వివాహ మై ఆసముద్రావ్రతిహతాజ్ఞుడై ససుందరీకుఁ డై చిరకాలము యథేష్టభోగము లనుభవించుచుండెను.

ఇట్లు పురుషవిశేషుని ఎటుంగ లేక పూర్వము మహా సేనరాజు ఆపదను పొందెను. ఇట్లు కృతార్తుఁ డైన యాగుణ శర్తయు ధైర్య మొక్కటియే తోడుగా మహద్ధికా సంపన్నుఁ డాయెను.

ఇట్లు రాత్రి వీతభీతి మంత్రివలన ఉదారవస్తుకథను విని
వీరుడు సూర్యప్రభుడు మహాసంగ్రామసాగరమును దాటు
వాడై అధికోత్సాహము పొంది క్రమముగా నిద్రించెను.

2 - వ తరంగము

యుద్ధాంతము.

సూర్యప్రభుడు ప్రాతఃకాలమందు లేచి మంత్రులతోను
దానవాది నై న్యములతోను కూడుకొని యుద్ధరంగమునకు
పోయెను. శ్రుతశర్తయు విద్యాధరభిలాన్వితుడై వచ్చెను.
చూచుటకు మరల దేవాసురాదులు వచ్చిరి. ఇరుసేనలును
అర్ధచంద్ర పూహములు తీర్చిరి. మహాయుద్ధము ఆరంభ
మాయెను. ఒండొకటిం బైకొని ఖండించుచు పశ్చాత్తాపములు
ప్రజవులు నై శరములుంగూడ యుద్ధముచేయుచుండినవి గదా!
కోశాసనాగ్రనిర్గతములు పీతశోణితములు సుదీర్ఘలోలములు నై
ఖడ్గలతలు కృతాంతజిహ్వలుంబోలె రాజ్యలైను. ఆ సమరమహా
సరస్సు శూరోత్ఫుల్ల ముఖాంభోజ సంహత చ్చక్రసంహతి మై
రాజహంసక్షయావహ మై యుండెను. ఖండితము లై పైకి
ఎగురుచుం బడుచున్న శూరశీర్షములచే ఆ పోరు కృతాంతుని
బంతియాటగా నొప్పుచుండెను. రణాంగణమున నెత్తుటికలయం
పిచే దుమారము అడఁగెను. క్రోధావిష్టు నై నమహావీరులకు

ద్వంద్వయుద్ధము లాయెను. సూర్యప్రభునికి శ్రుతశర్మతోను, ప్రభాసునికి దామోదరునితోను, సిద్ధార్థునికి మహాత్పాతునితోను, ప్రహస్తునికి బ్రహ్మగుప్తునితోను, వీతభీతికి సుక్రమునితోను, ప్రజ్ఞాభ్యునికి చంద్రగుప్తునితోను, ప్రియంకరునికి అక్రమునితోను, సర్వనమనునికి అతిబలునితోను, కుంజరకుమారునికి ధురంధరునితోను, ఇతర మహావీరులకు ఇతరులతోను, ద్వంద్వయుద్ధములు ఆయెను. మొదట మహాత్పాతుడు సిద్ధార్థునిశరములను శరములం బొడి నేసి ధనుస్సు విలుగఁగొట్టి గుఱ్ఱములను సారథిని త్రుంచెను. విరభుఁడై సిద్ధార్థుడు కోపావేశమున వానిపైఁ బోయి యిసుపగుదియతో వానిరథమును గుఱ్ఱములను చూర్చి కరించి, అంతట పాదచారి యైన యామహాత్పాతుని బాహుయుద్ధముచే నేలఁ గూల్చెను. వానిని చూర్ణము చేయునంతలో వానితండ్రి సూర్యుడు రక్షించెను. అంతట వాడు లేచి పలాయితుఁ డాయెను. ప్రహస్తు బ్రహ్మగుప్తులు ఒకరొకరిచే విరభీకృతులై పాదచారులై నానావిధ కరణములతో ఖడ్గయుద్ధము చేసిరి. ప్రహస్తుడు కరణక్రమమున కత్తితో బ్రహ్మగుప్తుని డాలును కొట్టివైచి వానిని నేలఁ గూల్చెను. వానితలను నలుక నుండఁగా వానితండ్రి బ్రహ్మస్వయముగా నివారించెను. 'మీరు మీసుతులను రక్షించుకొనుటకు వచ్చినవారు గాని రణదర్శనమునకు వచ్చినవారు గారు.' అని దానవు లందఱు దేవతలను పరిహసించిరి. అంతలో

వీతభీతి సంక్రముని ధనుస్సు నటికి సారథిని గూల్చి ప్రద్యుమ్నా
 స్త్రముచే హృదయభేదము గావించెను. ప్రజ్ఞాధ్యుడు రథ
 నాశముచే పదాతి యై అట్లే పదాతి యైన చంద్రగుప్తుని తల
 నఱి కెను. కొమారుని చావునకు కినిసి చందమామ స్వయముగా
 ప్రజ్ఞాధ్యునితోఁ బోరుచుండెను. రథనాశముచే పదాతి యై
 ప్రియంకరుడు అట్లే పదాతి యైన యక్రము నొకప్రేటున రెండు
 చీలికలు చేసెను. సర్వదమనుడు తనధనుస్సు చిన్నము కాఁగా
 హృదయమున అంకుశముతోఁ గొట్టి లీలగా అతిబలుని యమ
 మందిరమునకుఁ బంపెను. కుంజరకుమారకుడు ధురంధరుని
 అస్త్రప్రత్యస్తయుద్ధమున పలుమాలు విరథుని చేసెను. విక్రమ
 శక్తి వానికి మరలమరల రథము పంపి ఆనంకటములో అస్త్రము
 లను అస్త్రములచే వారిండుచు వానిని రక్షించుచుండెను.
 కుంజరకుమారుడు కోపావేశమునఁ బరువెత్తి తాతి బండ
 యొకటి యెత్తి విక్రమశక్తియొక్క రథముపై వైచెను. చూర్ణి
 కృతస్యందనుఁడై విక్రమశక్తి లొలగఁగా, ఆ తాతితోనే
 అతఁడు ధురంధరుని నుద్ధు చేసెను.

సూర్యప్రభుడు శ్రుతశర్తతో యుద్ధప్రసక్తుఁడయ్యును
 విరోచనుని చంపె నన్న క్రోధముచే ఒక బాణమున దముని
 చంపెను. ఆ క్రోధముచే అశ్విదేవతలు యుద్ధమునకు వచ్చిరి.
 వారితో సునీథుడు పోరెను. స్థిరబుద్ధి పరాక్రముని ఈటె
 పోటునఁ జంపి వానిచావునకు కుపితు లయిన రసువు లేనమం

దుగురతోను యుద్ధము చేసెను. ప్రభాసుఁడు భాసుని విరళీ కరించిన మద్దచుని తాను దామోదరగణాసక్తుఁడయ్యు నొక కోలం నూల్చెను. ప్రకంపనుఁడు అస్త్రయుద్ధముచే తేజఃప్రభుని సంహరించి వానివధమునకు క్రుద్ధుఁడయిన యగ్ని దేవునితో పోరుచుండెను. యుద్ధములో యమదంష్టుని చంపిన ధూమ కేతువునకు అందులకు అలిగిన యమునితో దారుణయుద్ధము ఆయెను. సింహదంష్టుఁడు కాత్తితో సురోషణుని పొడిచేసి వానివధమున కలిగిన నిర్భుతితో పోరఁ దొడంగెను. కాల చక్రుఁడు వాయుబలిని చక్రాయుధముతో రెండు తుండెములు చేసెను. ఆకోపముచే వాయువు మండిపడుచు వచ్చి వానితో యుద్ధముచేసెను. నాగార్జునవృక్షరూపములు దాల్చి మాయ చేయుచున్న కుబేరదత్తుని మహామాయుఁడు తాత్త్వి వజ్ర వహ్ని రూపములు దాల్చి తెగటార్చెను. అందులకు కుషితుఁడై కుబేరుఁడు వానితో పోరసాగెను. ఇట్లు ఇతర దేవతలు తమ తమ వారి వధముల కలిగి యుద్ధములో ప్రవేశించిరి. కడమ విద్యాధరాధిపులును ఆయామనుజదానవులచే మడిసిరి.

అలోపల ప్రభాసునికి దామోదరునికి పరస్పరాస్త్ర త్రస్యస్త్ర భయంకరముగా సంగ్రామము జరుగు చుండెను. దామోదరుఁడు చాపము విటుగఁగా సారథి చావఁగా వేటు చాపము గొని తానే కల్లెములు చేతఁ బూని పోరుచుండెను. అందుల కతనిని బ్రహ్మపొగడఁగా ఆయనను ఇంద్రుఁడు స్వామి,

క్షయించుచున్న వీనివిషయ మై తృప్తి నొందెద వేల?' అని
 యడిగెను. బ్రహ్మ యిట్లనియె.—'ఇంతనేపు ప్రభాసునితోఁ
 బోరిన యితని విషయమై తృప్తి గాకుండునా? హర్షంశమునఁ
 బుట్టిన దామోదరుఁడు తప్ప ఈపని మఱి యెవరు చేయుదుర?
 ఒక్క ప్రభాసునికి దేవత లందఱును రణములో చాలరు.
 పూర్వము నముచి యని సురమర్దనుఁడు అసురుఁ డుండెను
 గదా. అతఁడు పిమ్మట ప్రబలఁ డనుపేర నవతరించి సర్వరత్న
 మయుడై యుండెను. అతఁడే ఇపుడు భాసపుత్రుఁడు ప్రభాసుఁ
 డైనాఁడు. ఇతని జయింప శక్యము గాదు. ఈభాసుఁడు
 పూర్వము కాలనేమి యను మహాసురుఁడు, పిమ్మట హిరణ్య
 కశిపుడై, తరువాత కపింజలుఁ డైనాఁడు. పూర్వము సుముం
 డీకుడై యున్నవాడే ఈసూర్యప్రభుఁడు, పూర్వపుహిరణ్యా
 డుడే యీసూనీభాసురుఁడు. ఈప్రహస్తాదు లందఱును దైత్య
 దానవులు, పూర్వము మీచే మడిసిన యసురులే ఇప్పు డిట్లు
 పుట్టియున్నారు. కాన మయాదులు వీరిపక్షమును అవలంబించి
 నారు. సూర్యప్రభాదులు చక్కఁగా చేసిన రుద్రయాగంపుఁ
 బ్రభావముచే బలిచక్రవర్తి బంధనములు వీడి ఈదురము చూడ
 వచ్చినాఁడు చూడు. ఇతఁడు తన సత్యవచనమును కాపాడు
 వాడై నీరాజ్యకాలము ముగియువఱకు పాతాళములోనే
 ఉండును, పిమ్మట తానే ఇంద్రుఁ డగును. వీరిని రుద్రుఁడు అవ

లంబించియున్నాడు. కనుక మీకు ఇప్పుడు జయకాలము గాదు. పట్టు మానుడు, సంధి చేసికొనుడు.'

బ్రహ్మ : యిట్లు పలికినంతలో ప్రభాసుడు పాశుపతాస్త్రమును ప్రయోగించెను. సర్వసంహారి యగు నా రౌద్రాస్త్ర విజృంభణమును చూచి హరి సుతన్నేహముచే సుదర్శన చక్రమును ప్రయోగించెను. అంత నాదివ్యాస్త్రములు రూపములు దాల్చి ఒండొరువులతో పోరఁ దొడంగినవి. ఆకాలమందు సర్వసంహార మగు నని మూఁడులోకములును వణకుచుండెను. నీయస్త్రమును ఉపసంహరింపుము, నాయస్త్రమును నేను ఉపసంహరించెదను.' అని హరి ప్రభాసుని అడిగెను. 'ప్రయుక్తమైన నాయస్త్రము వృథా పోదు, కనుక దామోదరుడు పోరు మాని పాటిపోవుత, అస్త్రమును ఉపసంహరించెను.' అని ప్రభాసుడు పలికెను. 'అ టయిన నాయస్త్రమును నీవును సమ్మానింపుము. రెండును విఘ్నములు కావు గాక.' అని హరి కోరెను. ప్రభాసుడు కాలమెఱిగి 'అట్లే కానిష్ఠు, నీచక్రము నారథమును కొట్టును గాక.' అని యొడంబడెను. అంత హరి దామోదరుని రణము నుండి తొలంగించెను. ప్రభాసుడు అస్త్రమును వెనుదివిచెను. చక్రాయుధము రథముపైబడెను. ప్రభాసుడు మఱియొక తే రెక్కి సూర్యప్రభుని యొద్దకు పోయెను. దామోదరుడు శ్రుతశర్మ యొద్దకు పోయెను.

ఆవేశ ఇంద్రాంశగర్వితుఁడైన శ్రుతశర్తకును సూర్య ప్రభునికిని యుద్ధము మిక్కుటముగా నుండెను. శ్రుతశర్త ప్రయోగించినట్టి యొక్కొక్క యస్త్రమును సూర్యప్రభుఁడు ప్రత్యస్తముచే వారించుచుండెను. శ్రుతశర్త ప్రయోగించిన యొక్కొక్కమాయను సూర్యప్రభుఁడు ప్రతిమాయచే నాశము చేసెను. అంత నతికోపముచే శ్రుతశర్త బ్రహ్మాస్త్రము నేసెను. సూర్యప్రభుఁడు పాశుపతాస్త్రము ప్రయోగించెను. దుష్ప్రిధ్వ మైన యారౌద్రవఃహాస్త్రము ఆబ్రహ్మాస్త్రము నడంచి శ్రుతశర్తను చంపునది యై జ్వలించుచుండెను. సూర్యప్రభుఁడు ఆ మహాస్త్రమును ధ్యానించి 'స్వామీ శ్రుతశర్తను చంపవలదు. వానిని కట్టి తెచ్చి నా కప్పగింపుము.' అని విన్నవించు కొనెను. అంతట దేవత లందఱు యుద్ధ సన్నద్ధు లైరి. వారిని జయింపఁ గోరి చూడ వచ్చిన యసురులును సన్నద్ధు లయిరి. ఆ క్షణమందు వీరభద్రుఁడు వచ్చి శివాజ్ఞను ఇంద్రాదుల కిట్లు చెప్పెను.— 'మీరు చూడ వచ్చినవారు, పోరుటకు ఏమి న్యాయ మున్నది! స్థితిని దాటుటకన్న అయుక్త మేమి కలదు?' ఇంద్రాదు లనిరి.—'మాయందఱు కుమారులు చచ్చిరి, చచ్చుచున్నారు. మేము పోరక ఎట్లు ఉండుము? సుతన్నే హము వదలరానిది, కనుక వారిని చంపువారిపై యథాశక్తి పగ తీర్చుకొనుచున్నాము. ఇందు అక్రమ మే మున్నది?' ఇట్లు

దేవతలు పలుకఁగా వీరభద్రుఁడు పోయెను. దేవాసురులకు సంగ్రామము ప్రవర్తిలైనను.

సునీథుఁడు అశ్వదేవతలతోను, ప్రజ్ఞాభ్యుఁడు చంద్రునితోను, స్థిరబుద్ధి వసువులతోను, కాలచక్రుఁడు వాయువుతోను, ప్రకంపనుఁడు అగ్నితోను, సింహదంష్ట్రుఁడు నిర్భతితోను, ప్రమథనుఁడు వరుణునితోను, ధూమకేతువు యమునితోను, మహామాయుఁడు కుబేరునితోను, అస్త్రప్రత్యస్త్రములతో దేవతలతో సమముగాఁ బోరుచుండిరి. చిట్టచివర అమరుఁడు వయ్యేయస్త్రమును ప్రయోగించెనో దానినెల్ల హరుఁడు హుంకారముచే నాశముచేసెను. కుబేరుఁడు గద యెత్తఁగా శివుఁడు మంచిమాట చెప్పి నివారించెను. కడమ సుర లందఱు భగ్నాస్త్రులై యుద్ధము మాని వెడలిపోయిరి. ఇంద్రుఁడు స్వయముగా సూర్యప్రభునితో పోర వచ్చి అతనిమీద బాణతఠిని నానాయుధములను వర్షించెను. సూర్యప్రభుఁ డాయస్త్రములను అవలీలగా ఎగురఁగొట్టి చెవివఱకు తెగఁ బాఱఁ దీసి నూలు నారసముల నిండు నేసెను. ఇంద్రుఁడు క్రుద్ధుఁడై వజ్రాయుధమును కైకొనియెను. శివుఁడు హుంకారము చేసెను. వజ్రము నశించెను. ఇంద్రుఁడు పరాఙ్ముఖుఁడు కాఁగా, నారాయణుఁడు స్వయముగా ప్రభాసునితో పోరఁదొడంగి క్రోధముచే వానిపై కోటిముఖము లగు బాణము లేసెను. ప్రభాసుఁడు నెఱివక అస్త్రములను ప్రత్యస్త్రములఁ గొట్టుచుఁ బోరి హతా

శ్వః దై విరభుఁడై వేటరథ మెక్కి ఆ దైత్యునితో భేదము లేకుండ యుద్ధము చేయుచుండెను. అంతట కోపగించి దేవుడు మండుచున్న చక్రమును ప్రయోగించెను. ప్రభాసుడు అభిమంత్రించి దివ్యఖడ్గమును ప్రయోగించెను. ఆయాయుధములు ఒకటితో నొకటి పోరు చుండఁగా చక్రమువలన ఖడ్గము ఓడ నుండుట గని శంకరుడు హఠాఁకారము చేసెను. అంత నాచక్ర ఖడ్గములు రెండును అంతర్ధానము పొందినవి.

సూర్య ప్రభు ని విజయము.

అంతట సూర్యప్రభునికి జయము కలిగి శ్రుతశర్మ బద్ధుఁడు కాఁగా అసురులు సంతసిల్లిరి. సురలు విషాదము నొందిరి. అంతట దేవతలు వృషభధ్వజుని స్తుతించి పూజించిరి. సత్యుఁడై అంబికాపతి దేవతలతో 'సూర్యప్రభునికి నేను ప్రతిజ్ఞ చేసినది తప్ప మీ కిష్ట మయిన వరమును వేడుఁడు.' అనెను. 'దేవా, నీ ప్రతిజ్ఞను తప్పింప నెవ్వనితరము? మఱి మేము ఈ శ్రుతశర్మకు ప్రతిజ్ఞ చేసినది కూడ, ఓ ప్రభూ, సత్య మగునుగాక, మాయంశములకు తేయ ముండదు గాక.' అని వేడి దేవతలు విరమింఁగా, భగవంతుఁడు 'సంధి చేసిన ఇది సంఘటిల్లును. మీకు ఇట్లు సంధి యగునుగాక, శ్రుతశర్మ అను చరసమేతుఁడై సూర్యప్రభునికి ప్రణమిల్ల వలయును. అటు పయిని ఇరువురకును హితముగా చెప్పెదము.' అనెను. దేవతలు ఆ యీశ్వరు నానతిమెయి శ్రుతశర్మచే సూర్యప్రభునికి

ప్రణామము చేయించిరి. వారిరువురును పరస్పరము ద్వేషము మాని కంఠాలింగనములు చేసికొనఁగా దేవాసురులు శాంత వైరులయి సంధి చేసికొనిరి. సురాసురు లెల్ల వినుచుండ భగవంతుఁడు శివుఁడు సూర్యప్రభుని కిట్లాన తిచ్చెను.—‘దక్షిణ వేద్యర్థమందు నీవుచక్రవర్తివిగానుండుము, ఉత్తరవేద్యర్థమును శ్రుతశర్త కిమ్ము. పుత్రా, నీకు త్వరలోనే కిన్న రాది సమస్త వ్యోమచారులపై ఇంతకు నాలుగింతలు సామ్రాజ్యము కలుగును. అది కలుగఁ గానే దక్షిణ వేద్యర్థమును నీవు కుంజరకుమారునికి ఇమ్ము, యుద్ధములో ఉభయ పక్షములలోను మడిసినవీరులు అందఱు అక్షతాంగులై జీవితములై లేతురు గాక.’ ఇట్లు పలికి శివుఁడు అంతర్హితుఁ డాయెను. రణనిహతు లందఱును నిదురమేల్కొన్న వారిచలె అక్షతాంగులై లేచిరి.

సూర్య ప్రభుని యభ్యుదయము.

శత్రుమర్దనుఁ డయిన యాసూర్యప్రభుఁడు శంభుశాసనమును మాఱిని ధరించి వివిక్త మగు విశాల ప్రదేశమునకు పోయి నిండోలగం బుండ, శ్రుతశర్త వచ్చెను. వానిని సూర్యప్రభుఁడు తన యధిసంహాసనమునఁ గూర్పుడఁ బెట్టుకొనెను. ఆతని చెలికాండ్రు ప్రభాసాదులును శ్రుతశర్తమిత్రులు దామోదరాదులును వారికి ఇరుపాచ్ఛములయందును గూర్చుండిరి. సునీథుఁడును మముఁడును ఇతరదానవులును విధ్యాధరేశ్వరులును, యథాహ్వాసనములని గూర్చుండిరి, ఆ యోలగమునకు

ఏడుపాతాళముల యెకిమీలు ప్రహ్లాదప్రభృతి వైత్యదానవేం
 ద్రులు అందఱును సంతసమున వచ్చిరి. ఇంద్రుడు లోక
 పాలాధిపమేతుఁడై గురువును మున్నిడుకొని వచ్చెను. విద్యా
 ధరేశ్వరుడు సుమేరువు సువాసకుమారాన్నితుఁడై వచ్చెను.
 దన్వాదికశ్యపభార్య లెల్లరును వచ్చిరి. భూతాసరవిమానమెక్కి
 సూర్యప్రభుని భార్యలందఱును వచ్చిరి. వీరందఱును కృతవర
 స్పృహప్రీతుఁడైతాచారు లై కూర్చుండఁగా దనుదేవిసఖ సిద్ధి
 యనునది ఆమెయాజ్ఞచే నిట్లనియె: 'ఓసురాసురులారా, దను
 దేవి మిమ్ము ఇట్టులు బోధించుచున్నది. ఈ ప్రీతీసమాజమందు
 మీకు ఏత్యప్తియు సుఖమును కలిగినవో అవి యెన్నఁడైనను
 అనుభవించి యుంటిరా? కనుక దుఃఖదారుణ మయిన యన్యో
 న్యవిరోధమును మీరు పెట్టుకొనకుండు. స్వర్గాధిపత్యముకై
 విరోధమును ఎవరు చేసిరో ఆ హిరణ్యాక్షుండులు పోయినారు.
 ఇప్పుడు శక్రుడే పెద్దవాడు, విరోధ మే మున్నది? కనుక
 పరస్పరము నిర్వైరముగా సుఖముగా నుండుండు. అందువలన
 మాకు సంతోషము లోకములకు క్షేమమును కలుగును.'
 ఇట్లు సిద్ధిముఖముగా విని శక్రుడు తనమొగము చూడఁగా,
 బ్రహ్మస్పతి దానికి 'ఈ యసురులు నిర్నిమిత్తముగా దేవతల
 పై కలుషింపరేని దేవతలకు అనుగులపై ద్వేషము ఉండదు.'
 అని పలికెను. అందులకు మఱుండు 'అసురులు కలుషించు వా
 రేని నముచి మృతసంజీవన మైన యుచ్చైశ్శ్రీవమును ఇంద్రుని

కెట్టిచ్చును? ప్రబలుడు తన దేహమును ఈసురల కెట్లు ఇచ్చును? హరికి మూడులోకములు ఇచ్చి ఈబలి కారాగృహ మేల ప్రవేశించును? అయోదేవ యుడు తన దేహమును విశ్వకర్త కెట్టిచ్చును? ఇంక నిదర్శనములు కావలయు నేని ఎన్ని చెప్పుదును? ఇట్లు నిత్యము గౌరవించుచుండునసురులను సురలు మిషచే బాధింపలేని విరోధ మెక్కడిది? అనెను. అందులకు సిద్ధి చెప్పిన మంచిబోధనలచే దేవాసురులు అన్యోన్యమిత్తులై కంఠాలింగనములు చేసికొనిరి.

కామచూడామణి వివాహము.

అంతలో భవానిస్మృతిహరి జయ వచ్చి పూజిత యై సుమేరువుతో ననియె:—‘నన్ను దేవి పంపినది; ఆమె నీ కిట్లు ఆజ్ఞాపించుచున్నది. ‘నీకు కామచూడామణి యని కన్య యున్నది గదా, దానిని నాభక్తురాలిని శీఘ్రముగా సూర్యప్రభునికి ఇమ్ము.’ సుమేరువు వినీతుఁ డై పలికెను.—‘దేవియాజ్ఞ నాపై పరమానుగ్రహము గదా? దేవుడు కూడ ఈ విషయమునే పూర్వము నా కాజ్ఞాపించియున్నాడు.’ జయ సూర్యప్రభునితో ‘నీ యందలు భార్యలలోను ఈమెను నీవు ఎక్కువగా చూచుకొనవలసినది. ఈమె కడమయందలు భార్యలకంటె నీకు ప్రియతర యగును. ఇట్లనియు దేవి నీకు ప్రసన్నయై ఆజ్ఞ యనుగ్రహించినది.’ ఇట్లు పలికి జయ సూర్యప్రభునిచే పూజిత యై యదృశ్యురాలా యెను. ఆ దినమే సుమేరువు శుభలగ్నము

నిశ్చయించి, కంబములును నెలకట్టును మణిమయముగా వెండ్లి
యరంగు చేయించి, ఆమణులకాంతిచే అగ్ని పోసుగునడిన
ట్లోప్పచుండగా, కామచూడామణిని రావించెను. ఆమెబావణ్య
మును లోలుమునైన దేవాసురేశ్వరములు శ్రాగునవియుం
బోలే సుండెను. ఉమ హిమవంతునివలన బుట్టినది, ఈమె సుమే
రువువలన బుట్టినది, అనియుంబోలే ఉమతో సమాన ఘోర
సౌందర్యము గలదై కామచూడామణి వెలుగు చుండెను.
ఆమెను వెండ్లి కూర్తుండగావించి వేది యెక్కించి సాలంకారసుగా
సుమేరువు సూర్యప్రభునికి దానముచేసెను. సూర్యప్రభుడును
దశమ్రభుతులచే బద్ధకంకణ మైన కామచూడామణి పాణికింకే
రహమును చేపట్టెను. త్రొలిరాజహోమమున జయ నచ్చి
సూర్యప్రభునికి భవాని పంపిన యనశ్వర విద్యమాల నిచ్చెను.
సుమేరువు వెలలేసి రత్నముల విరాహముకొడు కయిన యెంక
హరిశ్చంద్రమును ఇచ్చెను. రెండవ లాజహోమమందు జయ
రత్నానికి నిచ్చెను; దానిని కంఠమందు దాల్చిన యుత్తమో
మృత్యువులు బాధించవు. సుమేరువు రెండింతల రత్న రాశిని
ఉచ్చైశ్రవముకొడు కయిన హయవతంసమును ఇచ్చెను. జయ
మూడవ లాజమోక్షమున కంఠమున ధరించిన యశావనమును
నిలుపునదైన యే కావళి నిచ్చెను. సుమేరువు మూడింతల రత్న
రాశిని, సర్వసిద్ధ్యపయోగి యగు గుళికను, ఇచ్చెను.

వివాహము ముగియఁగా సుమేరువు అచ్చటఁ జేరిన సురాసుర విద్యాధర దేవ మాతృ ప్రభృతులను అందఱును 'మీ రందఱు ఈదినము మాయింట దయచేసి భోజనము చేయవలయును; ఇదిగో శిరమున అంజలి చేర్చితిని.' అని వేడుకొనెను. సుమేరుని యీ ప్రార్థనను విని అందఱు అంగీకరింపక ఉండఁగా, నందీశ్వరుఁడు వచ్చెను. అందఱును అతనికి ప్రణామము లయిరి. అంతట నంది “ ‘సుమేరువునింట మీరందఱు భుజింపవలసినది. ఇశఁడు మాపరిగ్రహము గదా. ఇతని యన్నము తిన్న మీకు శాశ్వత మైన శృంగులు గలుగును.’ అని మీకు త్రిశూల పాణి ఆజ్ఞాపించుచున్నాఁడు.” అనెను. నందివచనము విని అందఱు అంగీకరించిరి. అంతట అచటికి లెక్కలేని సంఖ్యలుగా ప్రమథులు వినాయక మహాకాల వీరభద్రా ద్యధిష్ఠితు లై వచ్చి ఆ వేదిని భోజన సన్నద్ధులగాఁ జేసి, ఆ దేవాసుర విద్యాధర మానుషులను కూర్చుండఁజెట్టి వారికి అందఱకు సుమేరు విద్యాకల్పితములును శంకరాజ్ఞచే కామధేనువు పిదకినవియు నైన యాహారములను పెట్టించిరి. ప్రతివానియొద్దకును యథార్థముగా కావలసినదానిని విచారించుచు వీరభద్ర మహాకాల భృంగి ప్రభృతులు తిరుగుచుండిరి. ఎల్లయెడలను సంతసముచే భేదరులు కూడు చుండ, దివ్యాంగనాసృత్యసుందరముగా సంగీతకము ఘూర్ణిల్లుచుండెను. ఆహారంతమందు వారి కందఱకు నందీశ్వరాదులు దివ్య మాల్య వస్త్రాభరణముల నొసంగిరి.

ఇట్లు దేవాదులను, సత్త్వానించి సంసిప్రభృతి గణేశ్వరు లందఱును తమయిచ్చను బోయిరి. అంతట జేవాసురు లందఱును వారితల్లులును పోయిరి. శ్రుతశర్త్తాదులును సెలవు పుచ్చుకొని తమతమ థామములకుఁ బోయిరి. సూర్యప్రభుఁడు భార్యలతోను మిత్రులతోను పెండ్లికొమారితతోను విమాన మెక్కి ఆ మొదటి సుమేరు తపోవనమునకుఁ బోయెను. రాజులకును రత్నప్రభునికిని తన యభ్యుదయము చెప్పు మని తనమిత్రుని హర్షుని పంపెను.

రాత్రి మణిమయ పర్యం కాలంకృత మైన వాసగృహమును కామచూడామణి సహాయుఁడై ప్రవేశించెను. అందు ఆనవధూమణిని బిగికొంగిటంగ్రుచ్చి కెమ్మోవి యాని లజ్జవాపి అన్యలవలన లభింపనివి యనాస్వాదితపూర్వము లయిన రతోత్సవంబులం దేలెను. 'ఇతను ఇతరులు నాహృదయమునకు బైసినే ఉందురుగాక, నీవుమాత్రము నాహృదయమున లోపల నుండువు గాక.' అని పలికి సూర్యప్రభుఁడు ఆమెను రంజించెను. రతాంతసుప్తుని కాయానికి ప్రియాశ్లేష సుఖావహ లయిన నిశానిద్రలు సమాప్తి నొందినవి. తెల్లవాఱఁగానే పోయి సూర్యప్రభుఁడు ఒకచోఁ గలసి యున్న తన తొల్లిభార్యల నందఱును రంజించెను. వారు నవవధూరక్తుని అతనిని పరిహసించు చుండఁగా, దౌవారిక నివేదితుఁడై సుమేనుఁడను విద్యాధరేశ్వరుఁడు వచ్చి ప్రణమిల్లి సూర్యప్రభునికి విన్నవించెను:

‘దేవా, త్రికూట నా థాది విద్యాధర రేశ్వరు లెల్ల సన్ను నీ యొద్దకు పంపినారు. వారి విన్నవము సవధరింపుము: ‘నేటికి మూడవనాడు ఋషభాద్రిలో నీకు ఆభిషేకము శుభము. అందఱకు ఉర్యమ మారంభింపుము.’ అని.” అందులకు సూర్య ప్రభుడు “ ‘మీరే ఎల్ల సంజామును చేయుడు. మేము మామూత్రముగానే సిద్ధముగా నున్నాము. అందఱకు ఉచితముగా సంవాదనము చేసెదము.’ అని మామాటగా వారితో చెప్పుము.” అనెను. ఆయాజ్ఞను గ్రహించి సుషేణుడు చనెను. సూర్యప్రభుడును ఒక్కొక్కరిని దేవతలనుయాజ్ఞావల్క్యదులను రాజులను విద్యాధరులను తనయభిషేక మహోత్సవమునకై పిలుచుటకు ప్రభాసాది మిశ్రులను పంపెను.

సూర్యప్రభుని విద్యాధర రాజ్యాభిషేకము.

పిమ్మట పవ్వతోత్తమ మైన కైలాసమునకు ఏకాకిగా అంబికాగిరిశులను స్వయముగా పిలిచి రాబోయెను. శుభ్ర భూతిభవళ మై చేర్చి సిద్ధసేవ్యం బై శంకరునిబోలి రాజిల్లుచున్న చూకైలాసగిరిని సూర్యప్రభుడు దర్శించి, సగమునకు ఎక్కువ యెక్కి అటువయి నెక్కలేక నలుదిక్కులు చూడఁగా అచట పగడపు ద్వార మొకటి యగపడెను. సిద్ధిమంతుడయ్యి అందు ప్రవేశము అసాధ్యము కాఁగా, ఏకాగ్రచిత్తుడయి చంద్రశేఖరుని స్తుతింపసాగెను. అంతట గజముఖుడైనయొక పురుషుడు ఆద్వారమును జేరి ‘రమ్మ లోపలికి. హారం

దేవుడు నీకు ప్రసన్నుడయినాడు?' అనెను. సూర్యప్రభుడు ఆశ్చర్యపడి లోపలికి బోయెను. అచట అతి విశాల బోధితస శిలాతలమందా పన్నిదలు సూర్యుల ప్రభతో వెలుగుచు కూర్చుండి యున్న యొంటికోటయేనుగుమోముబొజ్జదేవరసు నానాజంతువుల మోములుగల ప్రమథులచే కొలువందుచున్న వానిని చూచి సాదముల వ్రాలెను. విఘ్న రాజు స్త్రీతుండై యతనిని వచ్చినకారణ మడిగి తెలిసికొని 'ఈ చారిని ఎక్కి పొమ్ము.' అని దయతో చెప్పెను. సూర్యప్రభుడు ఆచారిని అయిదు యోజనములు ఎక్కి ఒకగొప్ప పర్వరాగ ద్వారమును గాంచెను. లోపలికి ప్రవేశము లభింపక పినాకీ నామ సహస్రముతో అనన్యమానసుడై స్తుతించెను. అంతట కుమార కుమారుడు విశాఖుడు స్వయముగా ఆ ద్వారమును తెరిచి, తన్ను తెలియ జెప్పి, సూర్యప్రభుని లోపలికి రప్పని, కొని పోయెను. అచట శాఖివిశాఖాది పరస్పర సదృశ సుత వంశక పరియుక్తుండై జాతమాత్రభాధకము లయిన దుష్టగ్రహ శిశుగ్రహములచేతను చరణానతు లయిన కోటిమంది గణేశుల చేతను వేష్టితుండై యున్న జ్వలదనల సమప్రభుని స్కందుని దర్శించెను. ఆశరవణభవదేవుండును తుష్టుండై సూర్యప్రభుని వచ్చి కారణ మడిగి ఆపై మార్గము చూపించెను.

ఈక్రమమున సూర్యప్రభుడు సానుచరులగు భైరవ మహాకాళ వీర భద్ర నందులచే విరుద్ధము లయిన కడమ పత్న

ద్వారములను అయిదింటిని దాటి, కొండపై ఒకస్థాటిక ద్వారమును కాంచెను. అచట దేవదేవుని స్తుతింపఁగా నొకపద్మండు తలుపు తీసి సాగరముగా ఇతనిని లోకలికి కొనిపోయెను. దివ్యగంధ సహద్వాతము సదాపుష్పఫల ద్రుమము గంధర్వరబ్ధ సంగీతము అపసరోవృత్తరసోత్సవము నై స్వర్గాధీక మైన శంకరు నాలయమును సూర్యప్రభుండు చూచెను. అందు ఒక చోట పార్శ్వస్థిత యై గిరిజాదేవి నేవించుచుండ, స్థాటికసింహానాసీనుఁడైన చంద్రాధిశేఖరుని చూలపాణిని పింగజటాజూటుని ద్విచ్ఛస్థాటిక సన్నిభుని త్రులోచనుని మహేశ్వరునిఁ గాంచి ఆనందసాగరమగ్నుఁడై సూర్యప్రభుండు సదేవీకుండలిన యాదేవుని పాదముల వ్రాలెను. మహేశ్వరుండు ఆతనిని పీఠున కేయి పెట్టి లేపి కూర్చుండఁ బెట్టి 'ఏల వచ్చినాడ' వని యడిగె. 'నాకు అభిషేకము సమీపించినది, ప్రభువుయొక్క సన్నిధానమును వేడ వచ్చితిని. అని సూర్యప్రభుండు విన్నవించుకొనెను. 'పుత్రా, నాసన్నిధానమునకై ఇంత శ్రమపడితివే? అచటనే స్థరించిన రానా? కానిమ్ము వచ్చెదను.' అని భక్తవత్సలుండు పలికి చెంత నున్న ప్రమథు నొకనిం బిలిచి, 'లెమ్ము. ఇతనిని అభిషేకార్థము ఋషభవర్చితమునకు కొని పొమ్ము. అది యీచక్రవర్తులకు మహాభిషేకస్థానము గదా.' అని యాజ్ఞాపించెను. అంత నాగఱోత్తముండు కృత శివ ప్రసాదముని సూర్యప్రభుని ప్రణతుఁడై ఒడిలో కూర్చుండఁబెట్టు

కొని తనస్థిప్రభావముచే తత్త్వణమే ఆ ఋషభపర్వతములో నదలి అదృశ్యుడౌ డానెను. సూర్యప్రభుడచట నుండఁగా, అతనిచెలికాండ్రు, కామచూడామణ్యాదిభార్యలు, విద్యాధరా ధివతులు, ఇంద్రాదిదేవతలు, మయాద్యసుకులు, మహర్షులు, శ్రుతశర్త, సుమేరువు, సువాసకుమారుఁడును వచ్చిరి. వారి నందఱును సూర్యప్రభుఁడు యథార్హముగా సమ్మానించెను. అతనివలన రుద్ర దర్శన వృత్తాంతమును విని వా రందఱును సంతసిల్లిరి.

అంతట నానామహాపథీసహిత మయిన నదీ నద సాగరతీర్థ జలములను మణి కనక కుంభములలో ప్రభాసాదులు స్వయముగా తెచ్చిరి. అంతలో గౌరీసమేతుఁడై మహేశ్వరుఁడును అచటికి వచ్చెను. ఆయనపాదములకు దేవాసుర విద్యాధర సృవతి మహర్షు లందఱును ప్రణమిల్లిరి. ఆ సురాసుర విద్యాధరులు పుణ్యాహాఘోషము చేయుచుండఁగా మహర్షులు సూర్యప్రభుని సింహాసనమునఁ గూర్చుండఁబెట్టి విద్యాధరాధిరాజ్యమునకు అభిషేకము చేసిరి. సంతోషముతో విజ్ఞాన మయుఁడైన మయాసురుఁడు అతనికి పట్టమును మకుటమును కట్టెను. తూర్యములతో దేవదుందుభులు మ్రోగెను. దివి యందు అచ్చరలు సృత్యము చేసిరి. మహర్షి సమూహము ఆకామచూడామణిని కూడ అభిషేకము చేసి సూర్యప్రభుని మహాదేవినిగా చేసెను. పిమ్మట, దేవాసురులు పోఁగా, సూర్య

ప్రభుడు బంధుమిత్రులతోఁ గూడ అచ్చట విద్యాధర చక్ర
వర్తియై మహాత్సవము చేసెను. కొన్నిదినము లయిన
తర్వాత పూర్వము శంకరుఁ డాజ్ఞాపించినట్లు శ్రుతశర్తకు
ఉత్తరవేద్యార్థమును ఇచ్చి, ఇంక కొందఱు భార్యలను పొంది
చిరకాలము విద్యాధర రాజ్యలక్ష్మీని అనుభవించుచుండెను.—

ఇట్లు మనుష్యమాత్రుఁ డయిన సూర్యప్రభుడు శివ
ప్రసాదముచే విద్యాధర చక్రవర్తిత్వమును పొందెను.

ఇట్లు ఆ విద్యాధరశ్రేష్ఠుడు వజ్రప్రభుడు వత్సరాజు
నెదుట కథ చెప్పి, సరవాహనదత్తునిఁ ప్రణమిల్లి ఆకాశమున
పోయెను. అతఁడు పోఁగానే, సరవాహనదత్తుడు తనదేవి
మదనమంచుకతోఁ గూడ తండ్రియింట విద్యాధరేంద్ర పద
ప్రాప్తిని ఎదురుసూచుచు ఉండెను.

సూర్యప్రభులంబకము సమాప్తము.

అలంకారవతీలంబకము.

౧ - వ తరంగము.

అలంకారవతి కథ.

క. పర్యతములును నిశంభ న
తోర్వీఖర్వితము లగుచు నొగి న్మొక్కుగతిం
బర్వెడు నే నర్జిల్లు సు
పర్వుని, కా బొజ్జసామి పాలించు మముక.

ఇట్లు సరవాహనదత్తుడు కాశాంబిలో ఆదియందే
విద్యాధంధీశులచే నుత్తు గొనుచు తండ్రియింట ఉండెను.
ఒకనాడు గోముఖసహాయుడై వేటకుఁ బోయి, సేవెసుకఁ
జిక్కుగా, నొకమహారణ్యము ప్రవేశించెను. అతనికి కుడికన్ను
అంతి శుభాగమము పుచ్చెప్పుచుండఁగా, దివ్యవీణాంతరమిశ్రమైన
గీతనిస్వనము వినఁబడెను. దాని ననుసరించి పోయి చెంగట
నొక శివాలయమును స్వయముగా వెలసిన దానిని చూచి,
గుడ్డుమును నిలిపి అందు ప్రవేశించెను. అచ్చట దేవదేవునికి వీణా
గానసేవ చేయుచున్న యొక దివ్యకన్యను అనేక వరకన్యా పరి
వృతను చూచెను. ప్రసన్నాంతిన్ద్వరదైవ యామె చంద్ర
మూర్తి సముద్రమునుంబోలె అతనిహృదయమును కలఁత

పెట్టెను. ఆమెయు నతనిని ప్రణయముగ్ధులలోకనములతోఁ జూచి తదేకగతమానస యై స్వరసారణను మఱచి పోయెను. నర వాహనదత్తుని మన మెఱిఁగి గోముఖుఁడు ఆచెలులను 'ఈమె ఎవరు? ఎవరికొమారిత?' అని యడిగెను. ఇంతలో ఆకాశ మునుండి ఆమెకు సాటియైన హేమారుణప్రభ దిగెను. పిమ్మట ప్రాశ్న యైన యొకవిద్యాధరి దిగి ఆ కన్యప్రక్కఁ గూర్చుండెను. కన్యయు లేచి ఆమె పాదములకు ప్రణమిల్లెను. 'సర్వవిద్యాధర ధరాధీశ్వరుఁడు నిర్విఘ్నముగా నీకు పతి యగునుగాక.' అని కన్యకు ప్రాశ్న ఆశీర్వాదించెను. అంత సరవాహనదత్తుఁడు అమె యొద్దకుఁ బోయి సమస్కరించెను. ఆసౌమ్యురాలును ఆశీర్వాదించెను. అంత నతఁడు ఆమెను 'అమ్మా, ఈకన్య గెువరు? నీ కేమి కావలయును? చెప్పుము.' అని యడిగెను. విద్యాధరి చెప్పుచున్నది.

గౌరీజనకుఁ డయిన పర్వతమందు శ్రీసుందరపుర మను నగరము కలదు. అందు ఆలంకారశీలుఁ డను విద్యాధరేశ్వరుఁడు కలఁడు. ఆ యుదారునికి కాంచనస్త్రభ యను పట్టపుదేవి కలదు. వా రిరువురకు కాలక్రమమున నొకకొమరుఁడు పుట్టెను. 'వీఁడు ధర్మపరుఁడు అగును' అని కలలో పార్వతి ఆనతియ్యఁగా, తండ్రి వానికి ధర్మశీలుఁ డని పేరుపెట్టెను. వానికి యశావనము రాఁగానే, తండ్రి కృతవిద్యునికి ఆ పుత్రునికి యశావరాజ్య పట్టాభిషేకము చేసెను. యశావరాజ్యము చేయుచు వశి యై

యా కుమారుడు ధర్మైకపరముడై తండ్రికంటె నెక్కువగా ప్రజలను రంజించెను. పిమ్మట ఆ రాణి కాంచనప్రభ మనల గర్భిణియై ఒక కన్యకను గనియెను. “ఈకన్య చక్రవర్తి సర వాహనదత్తునికి భార్య యగును.” అని దివ్యవాణి ఆ తఱిని పలికెను. ఆమెకు అలంకారవతి యని తండ్రి పేరు పెట్టెను. ఆ కన్య క్రమముగా చంద్రకళయుంబోలె ఎదుగు చుండెను. ఆమె కాలక్రమమున జన్మనియై తండ్రియొద్దనే సకలవిద్యలు నేర్చి నానా శివాలయములకును భక్తిచే భ్రమింప సువ్యోగించినది. అంతట ఆమెయన్న ధర్మశీలుడు లేబ్రాయము వా డయ్యును ఏకాంతమున తండ్రితో నిట్లు విన్నవించెను.

“నాయనా, ఊణభంగురము లయినయీభోగముల మీఁద నాకు ప్రీతి లేదు. అంతమందు విరసము గానిది ఈసం సారములో ఏమి కలద? వ్యాసముని వాక్యమును నీవు విన లేదా:—

‘లే. పాదలుఁ దలుఁగుటకై, పాడ వెదుగుఁ బడుట
కై, కడుం జేరుఁ బాయుటకై, జనించుఁ
బొలియుటకు నై, సుఖంబులఁ బొందు దుఃఖ
మొందుటకు నై పదార్థము లెందు నధిప.’

అట్టి సర్వ భోగములయందు మనస్సులకు ఏమి ప్రీతి యుండును? భోగములు గాని, అర్థరాసులు గాని, పరలోకము నకు వెంట రావు. ధర్మ మొకటయే బంధువు, అదిమాత్రము

పురుషుని అడు గయినను పాయదు. కాబట్టి నేను అడవికి బోయి ఉత్తమ మయిన తపస్సు చేసి శాశ్వత మయిన పరమ పదమును పొందెదను.” ఇట్లు కుమారుడు ధర్మ శీలుడు పలు కఁగా తండ్రి అలంకారశీలుడు బాష్పాకులలో చనుడై యిట్లు పలుకుచున్నాడు:— ‘పుత్రా, బాలునికి నీకు అకాలములో ఏమి యీచిత్తభ్రమ! యావన మనుభవించిన పిమ్మట గదా పెద్దలు శాంతిని విధించియున్నారు. వివాహమై ధర్మముగా రాజ్యపరిపాలనము చేయుచు భోగము లనుభవించుట కలకాలము గాని వైరాగ్యమునకుఁ గాదు.’ ధర్మశీలుఁ డనియె:— ‘శమమునకు ఆశమమునకు వయోనియమము లేదు. ఈశ్వరారుగ్రహ పాత్రమై బాలుడు గూడ శాంతిని భజించును. కాపురుషుడు వృద్ధుఁ డయ్యును శాంతిని సేవింపఁడు. నాకు రాజ్యమందును వివాహమందును ప్రీతి లేదు. నాకు తపస్సుచే శివుని ఆరాధించుటయే జన్మఫలము.’ కుమారుడు ఇట్లు పలుకఁగా తండ్రి అలంకారశీలుడు వానికట్టుదలను నివారింప శక్యము గా దని యెఱింగి కన్నీళ్లు విడుచుచు ‘పుత్రా, బాలునికి నీకే ఇట్టి వైరాగ్యమేని, స్వప్నానికి నాకు లేదా? కనుక నేనును తపముకై అడవికి వచ్చెదను.’ అని పలికి, మనుష్యలోకమునకు పోయి, పేదబ్రాహ్మణులకు రత్నములను బంగారమును పదివేల బారువులు ఇచ్చి వచ్చి, భార్యతో ‘నీవు నాయాజ్ఞచే ఇచటనే సగరమందు అలంకారవతిని

రక్షించుచు ఉండఁగలిగెను. దీనికి ఇక ఒక సంవత్సరమునకు ఈతిథియందే వివాహాభిషేకము శుభలగ్నమున్నది. నరవాహన దత్తునికి అప్పుడు దీనిని ఇచ్చెదను. ఆ యల్లుడు చక్రవర్తియైన యీ పురమును పరిపాలించును.” అని పలికినవాడై విలపించుచున్న భార్యను ఒట్టు పెట్టి నిలిపి పుత్రునితో తపోననమునకుఁ బోయెను.

భార్యయు భర్తాజ్ఞాపాలన చేయున దై కొమరితతోఁ గూడ నగరమందే ఉండెను. భర్తాజ్ఞను సాధ్యి యెవతే ఉల్లంఘించును ? ఆ కొమరిత యలంకారవతియు తల్లి స్నేహముచేఁ గూడ వచ్చుచుండఁగా అనేక శివాలయములకు భ్రమించుచుండెను. ఒకనాడు ఆమెతో ప్రజ్ఞప్తివిద్య ‘కాశీరమందలి స్వయంభూక్షేత్రములను పూజింపుము, అందువలన నిర్విఘ్నముగా సర్వవిద్యాధరేంద్రకచక్రవర్తిని నరవాహన దత్తుని వివాహ మగుదువు.’ అని చెప్పెను. అంత నామె తల్లితోఁగూడ పోయి ఆ పుణ్యక్షేత్రములందు శివుని పూజించెను. నందిక్షేత్రము, మహాదేవగిరి, అమరపర్వతము, సురేశ్వర్యాద్రులు, విజయము, కపటేశ్వరము, మొదలైన క్షేత్రములందు గిరిజాపతిని పూజించి ఆ విద్యాధరేంద్ర కన్యయు తల్లియు ఇంటికి వచ్చిరి. ఓ సుందరుడా, ఆ యలంకారవతిగోచరము, ఆకాంచనప్రభనే నేను. ఇప్పుడు ఈమె నాతో యిచ్చకయే యీ శివాలయమునకు వచ్చినది. దానిని నేను ప్రజ్ఞప్తి

విద్యచే నెఱిగి యిచటకి వచ్చితిని. ఆ విద్యవలననే నీవును ఇచటకి వచ్చితి వని ఎఱింగితిని. దేవతలు తెలిపిన యీ నా కన్యను స్వీకరింపుము. నీవితండ్రి చెప్పిన వివాహలగ్నము తేపు. ఇప్పటికి కాశాంబికే పొమ్ము. మేమును ఇచటనుండి పోయెదము. తేపు దీనితండ్రి అలంకారశీలుఁడు తపోవనము నుండి వచ్చి దీనిని నీకు స్వయముగా ఇచ్చును.

ఇట్లు ఆమె పలుకఁగా అలంకారవతికిని నరవాహన దత్తునికిని ఇరువురకును అనిర్వచనీయ మైన దశావిశేషము కలిగెను. అపుడు సాయంకాలము ఆసన్నమై యుండఁగా చక్ర వాకమిథునము వోలె రాత్రిమాత్రవిరహమును సహించ లేక యా యిరువురును బాష్పాకులిత నేత్రులు కాఁగా చూచి కాంచనప్రభ యిట్లనియె:— ఏమి ఒకరాత్రి యెడఁబొప్పునకే మీను ఈ యధైర్యము? ధీరులు పారము లేని విరహమును చిగకాలము సహింతురు. సీతారాములకథను వినుఁడు.—

రాముఁడు సీతను విడనాడిన కథ.

తొల్లి ఆయోధ్యాధిపతి యైన దశరథుని కొమరుఁడు భరతశత్రుఘ్న లక్ష్మణుల యన్న శ్రీరాముఁడు ఉండెను. ఆయన రావణుని పరిమార్చుటకు అవతరించిన విష్ణువు. ఆయనకు జనకునికూతురు సీత భార్య యై ప్రాణప్రియయై యుండెను. తండ్రి విధియోగమున రాజ్యము భరతుని కిచ్చి ఇతనిని సీతా లక్ష్మణులతోఁ గూడ అడవికిఁ బంపెను, అచట రావణుఁడు

మాయచే సీతను హరించి, దారిలో జటాయువును సంహరించి, ఆమెను లంకకుఁ గొనిపోయెను. అంతట రాముడు విరహ క్షాతరుఁడై సుగ్రీవుని వాలివధచేత వశపఱచుకొని, అంజనేయునిఁ బంపి ఆమెవృత్తాంతమును తెలిసికొని, పోయి, సముద్రమునకు అనకట్టు కట్టి, రావణుని సంహరించి, లంకారాజ్యము విభీషణుని కిచ్చి, సీతను కైకొనియెను. వనమునుండి వచ్చి భరతార్చితమయిన స్వరాజ్యమును రాముడు వీలుచుండఁగా, సీత గర్భిణి యాయెను. ఒకనాడు రాముడు కొలదిమంది పరిజనులను వెంటఁ బెట్టుకొని ప్రజాచేష్టల నెఱుంగుటకై తిరుగుచుండ, ఒకపురుషుడు భార్యను, అది తనయిల్లు వదలి పరుని యింటికి పోయి వచ్చిన దని దోషము ప్రకటించి, చేయి పట్టి తొలఁగఁ ద్రోయుచుండఁగా చూచి, 'రక్షోగృహమున ఉండి వచ్చిన సీతను శ్రీరాముడు గ్రహించె నట; ఇతఁడు అంత కన్న గొప్పవాడు, జ్ఞాతియింటికి పోయి వచ్చిన నన్ను గ్రహింపఁడు.' అని ఆ భార్యయు చెప్పఁగా విని, ఖిన్నుఁడై నగరు సొచ్చి లోకాపవాదమునకు భయపడి సీతను వనమున విడిచి పెట్టెను. యశస్వి విరహక్షేపమును సహించునుగాని అయశస్సును సహింపఁడు. ఆమెయు గర్భాలస యై దైవ వశమున వాల్మీక్యాశ్రమమునకుఁ బోయెను. అతఁడు ఆమెను ఓదార్చి అచటనే ఉంచి కాపాడెను.

‘నిజముగా నీత దష్టమే, కానిచో భర్త వలె ఈమెను వదలినాడు? ఈమెను నిర్భయము గూడుట దోషము కలుగును. వాల్మీకి నయచే ఈమెను ఆశ్రమమునండి పొంతునడు, ఈమెదర్శనమునలని పాము, ఆయన పోస్సున పోగొట్టుకొనుచు, ఎండు మనము ఎక్కడ వైది వడోయెన యాశ్రమమునకు పోవము.’ అని అచటి కడమ ముసలు కలియ బలికొనిరి. వాని నెఱిగి వారితో వాల్మీకి ‘ఓ బ్రాహ్మణు లారా, ఈమె శుద్ధాత్మరాలు, నేను సమాధిచేత నెఱిగితిని.’ అని చెప్పెను, అప్పటికిని వారికి నమ్మకము కలుగ కుండుడు, నీత ‘ఓ మహానుభావులారా, మీకు తెలిసినట్లు నన్ను శోధింపుడు. నాయందు దోష ముండిన నాకు శిక్షేన గండన చేయింపుడు.’ అనెను. అంతట కనికరించి ఆ మునులు ‘ఇచట అడవిలో టీటిభసరస్సుని మహాతీర్థము కలదు. పూర్వ మొక టీటిభిని భర్త అన్యసంగినిగా శంకించి మిథ్యాదూషణచేసెను. సాధ్వి యయిన యాటిటిభి అశరణ యై భూదేవిని లోకపాలు రను శూర్చి ఆక్రందించెను. వారు తచ్చుద్ధర్థ మై ఆతీర్థమును నిర్మించిరి. అందు ఈరామభార్య మాకు తన పారిశుద్ధ్యమును రుజువు చేయుగాక.’ అని నియమించిరి. అంత నీత వారితోఁ గూడ ఆసరస్సునకుఁ బోయి ఆర్యపుత్రునికంటె వేఱొకనిని కలలో నయిన తలంపనయేని, ఓ భూదేవీ, ఈసరస్సు నవతలి గట్టనకు దాటుదును గాక.’ అని పలికి, అందు చొచ్చెను.

భూదేవి యావిర్భవించి ఆపరివ్రతను ఒడిలో గూర్చుండఁ బెట్టుకొని అవతలిగట్టునకు కొనిపోయి విడిచెను. అంతట మునులందఱు ఆమహాసాధ్వికి ప్రణమిల్లి, ఆమెను వదలె నను కోపమున రాఘవుని శపింపఁ దలంచిరి. ఆమె కృతాంజలి మై 'ఓ మహానుభావులారా, ఆర్యపుష్ట్రునికి అమంగళము తలంపకుడు, పాపాత్మురాలిని నన్నే శపింపుడు.' అని వేడుకొని, నివారించెను. అందులకు వారు అత్యంత ప్రీతులై ఆమెకు మంచి పుత్రుఁడు గలుగ నాశీర్వదించిరి.

పిమ్మట ఆమె అచటనే ఉండి యథాకాలమున పుత్రుని గనెను. వానికి వాల్మీకిముని లవుఁ డని పేరు పెట్టెను. ఒక నాఁడు ఆమె శిశువును కూడ తీసికొని స్నానమునకు పోయెను. ఆసమయమున పల్లశాలకు వాల్మీకి వచ్చి శిశువును గానక 'ఈమె శిశువును ఇనట నుంచి స్నానార్థము పోవును. ఇప్పుడు ఆశిశువు ఏడి ? నిశ్చయముగా ఘాతుకమృగము ఏదో వానిని కొని పోయి యుండఁబోతును. కనుక మఱి యొకనిని వానిచోట సృజించి యుంచెదను. పాపము! ఆమె స్నాన మాడి వచ్చి శిశువుం గానక దుఃఖింపకుండునుగాక.' అని తలపోసి కుశతో పవిత్రము చేసి లవుని బోలిన శిశువునుగా చేసి లవునిచోట నుంచెను. ఆమె వచ్చి ఆశిశువునుచూచి మునితో 'స్వామీ! మీడుగో నాశిశువు ఉన్నాడు. ఈరెండవ శిశువు ఎవఁడు?' అని యడిగెను. అంతట ముని యథావృత్తమును చెప్పె

‘ఓ పుణ్యాశ్వురాలా, కాగలదానిని ఎవడు తప్పించగలడు? వీడు నీరెండవశిశువు పుచ్చుకొనుము. వీనిని నాప్రభాసముచే కుశతో చేసితిని గాన వీనికి కుశుడనివే నగునుగాక.’ అనెను. అంత నామె ఆశిశువును గ్రహించెను. వారికి ఆ మునియే సంస్కారములు జరిపెను. వారు ఆయాశ్రమమందే పెరుగుచుండిరి. బాల్యమందే వారికి. మహాముని ఆశ్రమమూహమిచ్చి సర్వవిద్యలను నేర్పెను. ఒకనాడు ఆత్మస్త్రియకుఘారులు ఆశ్రమమృగమును చూపి దానిమాంసమును భక్షించి వాల్చీకియొక్క యర్చాలింగమును బొమ్మగా పెట్టుకొని ఆడుకొనుచుండిరి. అందులకు వగచి ముని సీతాదేవి ప్రాసమీన ఆ కుమారులకు ప్రాయశ్చిత్తముగా, లవుడు కుబేరుని సగస్సునకుఁ బోయి అందుండి పసిడితామరలను, అతని యుద్యానము నుండి మందాపుష్పములను, తేనెలయు ననియు, ఆపుష్పములతో ఇరువురు భ్రతలును ఆలింగమును పూజింపవలయు ననియు విధించెను. ఆ మాట విని వెంటనే లవుడు బాలుఁడయ్యును కైలాసమునకు పోయి యా కుబేరుని కాసా రోహవసములను ఆక్రమించి అందలియత్తులను కొట్టి తామరలను పువ్వులను కొని వచ్చుచు దారిలో బడలి ఒకచెట్టుక్రింద విశ్రమించెను.

రాముడు మరల సీతను గలయుట.

ఈలోపల రాముడు సరమేధము చేయ యత్నింపఁగా అందులకు లక్ష్మణుడు సులక్షణుని పురుషుని వెదకువాఁడై ఆ

మార్గమున వచ్చి ఊత్తరార్ధమున లవుని యుద్ధమునకు పిలిచి మోహనాస్త్రముచే మోహితుని చేసి కట్టి అయోధ్యానగరమునకు కొనిపోయెను. లవుడు రానందులకు వగచుచున్న సీతను ఓదార్చి, జ్ఞానవృద్ధిచే వృత్త మెఱిగి, వాల్మీకి, కుశునితో 'నీయన్నను లవుని లక్ష్మణుడు కట్టి అయోధ్యకు కొనిపోయినాడు. ఈయస్త్రములచే అతనిని జయించి అన్నను విడిపింపుము.' అని దివ్యాస్త్రము లిచ్చి పంపెను. కుశుడు పోయి యజ్ఞభూమిని ఆక్రమించి దానిని కాచుటకై నచ్చిన లక్ష్మణుని ఆదివ్యమహాస్త్రములచే జయించెను. అంతట రాముడు యుద్ధమునకు వచ్చి వాల్మీకి ప్రభావముచే అపిల్లవానిని జయింపనేరక 'అబ్బాయీ, ఏల యుద్ధము చేసెదవు ? నీ వెవరవు?' అని యడిగెను. 'లక్ష్మణుడు నాయన్నను కట్టి తెచ్చినాడు. నేను ఆయనను విడిపింప వచ్చినాడను. మేము లవకుశులము, రామ తనయుల మని మాయమ్మ జానకి చెప్పినది.' అని తమవృత్తాంతమును చెప్పెను. అంతట రాముడు కన్నీళ్లు విడిచి లవుని తెప్పించి 'అపాపాత్తుడను రాముడను నేనే.' అని చెప్పుచు, వారి సరువురను కంఠాలింగనము చేసెను. అంతట పౌరులు సీతాదేవిని పొగడుచు చూచుచుండఁగా రాముడు ఆ శిశువులను గ్రహించెను. సీతాదేవిని కూడ వాల్మీకి శ్రమమునుండి తెప్పించి రాజ్యభారము పుత్రులమీద మోపి ఆమెతో సుఖ

ముండెను — ఇట్లు ధీనులు చిరవివాహము నైనను నైతురు.
మీరు ఒక రాత్రి నయిన సహింప లేరేమి?—

ఇట్లు శాంతవస్త్రం వివాహోత్సవము తనయ సలంకా
చేసి, అట్లని నవాహుదాత్తుడు, డొరికించి, ఆకాశ మ్యామున
తననగరమునకు పోయెను. నవాహుదాత్తుడును వలచంతతో
కాశాంబిక పోయెను.

పృథ్వీ రూపరాజ కథ.

అచట రాత్రి నిద్రపట్టక అలయుచున్న యానరవాహున
దత్తుని వినోద పెట్టువాడై గోముఖుడు, పృథ్వీరూపరాజ కథను
చెప్పెదను విను మని యిట్లనియె:—

దక్షిణాపథమందు ప్రతిష్ఠాన మని పట్టణము గలదా.
అందు పృథ్వీరూపుఁ డను రాజు అతరూపవంతుఁడు ఏలఁచు
ఁడండెను. ఒకప్పుడు అతనియొద్దకు ఇంద్రుడు శ్రమణులు జ్ఞానులు
వచ్చి అతని యాయద్భుతరూపమును చూచి యిట్లనిరి.—
'దేవా, మేము భూలోక మెల్లఁ గ్రుమ్మరుచుందుము; కాని
రూపములో నీసాటి పురుషుని గాని స్త్రీని గాని చూడలేదు.
కాని, ముక్తిపుర ద్వీపమున రూపధర మహారాజునకు హేమ
లతా దేవియందు జనించినతనయ రూపలత అనునది ఒక్కతెయే
ఈలోకములో నీకు సాటి, ఆమెకు నీ వొక్కడవే సాటి.
మీకు ఇద్దఱకు కూటమి సంఘటిల్లిన శోభిల్లును.' ఈశ్రమణ
వచనములతోఁ గూడ మారనారచములు శ్రవణమార్గమున

ప్రవేశించి రాజు హృదయమందుఁ గ్రుచ్చు కొనినవి. అంత నుత్సుకుఁడై రాజు తనచిత్రకరోత్తమునికి కుమారిదత్త నామునికి ఆన తిచ్చెను: ఓయి, నారూపమును సరిగా పటమున వ్రాసి కేకాని ఈ భిక్షువులతో ముక్తిపురద్వీపమునకు పోవ్ము. అందు రూపధరమహారాజునకును అతని కొమరితకును యుక్తిగా దాసని చూపుము. ఆ రాజు ఆకుమారిని నాకు ఇచ్చునో చూడుము. ఆముగదను చిత్రములో వ్రాసి యిటకు తెచ్చు.' ఇట్లాజ్ఞాపించి తనప్రతిమను వ్రాయించి భిక్షువులతో ఆముచ్చిని ఆదీనికి పంపెను.

వారు మువ్వరును యథాక్రమముగా పోయి సముద్ర తీరమందు పత్తపుర మను నగరము చేరి ఓడ యెక్కి సాగర మ్లామున అయిదు దినములకు ముక్తిపుర ద్వీపము చేరిరి. అచట చిత్రకరుఁడు రాజద్వారమున 'నాకు సాటి ముచ్చి యీ లోకములో లేడు' అని పతాక యెత్తెను. దానిని విని రూపధరమహారాజు పిలిపింపఁగా, చిత్రకరుఁడు పోయి ప్రణమిల్లి విన్నవించెను. — 'దేవా, నేను లోక మెల్ల భ్రమించితిని, నాకు సాటిచిత్రకారుని చూడ నై తిని. దేవాసురమనుజులలో ఎవనిని వ్రాయుదును? ఆన తిచ్చు.' రాజు రూపలతను రావించి ఆమె ప్రతిమను వ్రాయు మనెను. కుమారిదత్తుఁడు రాజకన్యను సరిగా వ్రాసి చూపెను. రూపధరుఁడు చూచి సంతోషించి ఆముచ్చిని వివేకిగా నూహించి వానివలన అల్లుని పొందెను.

గోరి 'ఓయి, భూమండల మెల్ల తిరిగితివి కదా, ఎచట నైనను నాకొమారితకు సాటి స్త్రీనిగాని పురుషునిగాని చూచితివా?' అని యడిగెను. 'ఈమెకు సాటి స్త్రీని గాని పురుషునిగాని కని యెఱుంగను. ప్రతిష్ఠానపుష్పమందు పృథ్వీరూపమహారాజు ఈమెకు తగినరూపవంతుడని ఒక్కఁడు ఉన్నాఁడు. ఆయనతో ఈమెకు ఘట్టిలైనేని సొంపుగా నుండును. రాజ కన్య తుల్య రూప దొరకక ఆయన తరుణుఁ డయ్యును వివాహ మాడకయే యున్నాఁడు. లోక లోచనోత్సవ మయిన యారాజును చూచి నేను కుతూహలముచే ఆరూపమును పటములో వ్రాసి తెచ్చి యున్నాను.' అని ముచ్చి వాక్రచ్చి పటము చూపెను. ఆ రూపమును చూచి రాజు ఆశ్చర్యముచే తల యూచి యూచి, 'చిత్తరువునం దయినను ఇతనిం జూచిన మేము ధన్యులము, ఎవరు అతనిని సాక్షాత్తుగా చూతురో వారికి సమస్కారము.' అనెను. తండ్రి పలికిన యీ మాటను వినియు ఆశ్చర్యమును కనియు ఉత్సుక యైన రూపలతకు మఱి యేమియు అగపడదు వినబడదు. ఆమె కామమోహిత యగుట యెఱింగి రాజు కుమారిదత్తునితో 'నీ వ్రాతయందు పొరఁబాటు ఉండదు. నిశ్చయముగా ఆరాజు నాకొమారితకు తగిన రూపవంతుడే. కావున నీవు త్వరగా నా కొమారిత పటమును కొనిపోయి అతనికి చూపి నాయభిప్రాయము తెలుపుము. ఆయన కిష్టమేని తత్తణమే వచ్చి నాకన్యను వివాహమాడునుగాక.' అని వానిని

అభిక్షువులను బహుధనము లిచ్చి సత్కరించి తనదూతతో కూడ పంపెను.

వారును సముద్రము దాటి ప్రతిష్ఠానగరము చేరి రాజదర్శనము చేసి నజరు వెట్టి వృత్తము నివేదించి రూపధర సందేశమును తెలిపిరి. ముచ్చి అతనికి రూపలతాపటమును చూపెను. అంత్యాసర స్సయిన యామెదేహమును చూచుచున్న యారాజు అందు మునిగిన తన చూష్కిని లేప నేరఁదాయెను. వెన్నెలను చకోరమువలె కాంత్యమృత లహరిని ఆమెను ఆస్వాదించుచు అతనిచూపు తనియ దాయెను. రాజు చిత్రకరునితో 'మిత్రమా, ఈరూపమును సృజించిన వేధయు వ్రాసిన నీవును పండ్యులు. రూపధరమహీపతి యిష్టమును నే నంగీకరించితిని. ముక్తిపురద్వీపమునకుఁ బోయెద. ఆ కన్యను వివాహ మయ్యెద.' అని చెప్పి ఆ చిత్రకర దూత భిక్షువులను ధనము లిచ్చి సత్కరించి, చిత్తకోపునే చూచుచు ఆదినమును ఉద్యానాదులయందు విరహాతురుఁ డయి గడపి, మఱునాఁడే లగ్న మేర్పఱుచుకొని ససైన్యుఁ డయి నానా హస్త్యశ్వ సామంత రాజపుత్ర సమేతుఁడై, రూపధరదూత చిత్రకార శ్రమణులనుం దోడ్కొని, పయనము నడచెను.

తొలునాఁడు, మంగళేశుట మను నాగేంద్రము నెక్కి సాగి, సాయంకాలమున వింధ్యారణ్య ముఖమున విడిచెను. మఱునాఁడు, శత్రుమర్దన మను నిభరాజము నెక్కి ఆ యరణ్య

ముం జొచ్చి పోవుచుండఁగా అతనిముందు నడచుచున్న బలము వెనుకకు విడిగి చెల్లాచెదురై పాటి పోవసాగెను. దానిని గనిని వైఱపడుచున్న యతని కడకు తత్తణమే నిర్భయుఁ డగు రాజ పుత్రుఁడు ఏనుఁగుమీఁద వచ్చి 'దేవా, ముందు గొప్ప భిల్ల సైన్యము పైఁబడినది. భిల్లులు మనయేనుఁగులను ఏబడింటిని, వేయిమంది బంటులను, మున్నూలు గుఱ్ఱములను, సంహరించి నారు. మనసై నికులు రెండువేలమందిని భిల్లులను కూల్చినారు. మన యొక మొండెమునకు వారిని రెండు. పిడుగులను బోలిన వారికోలల కాఁగక మనసై నికులు విడిగి పాఱ జొచ్చినారు.' అని తెలిపెను. అంత పృథ్వీరూపుఁడు కుపితుఁడై భిల్లసేనను తఱిమి పైఁబడి, అర్జునుఁడు కౌవసైన్యముం బోలె, రూపు మాపెను. ఇతఁడస్యవులను నిర్భయాదులు సంహరించిరి. రాజు ఒకభల్లమున భిల్లపతిలనుఁడొల్లించెను. బాణంపు గండ్ల నుండి కాలుచున్న నెత్తులచే అతని యేనుఁగు శత్రుమర్దనము ఎఱ్ఱని క్రొత్తనీటి సెలదేలులతోడి యంజన భూధరేంద్ర మోయన నొప్పు చుండెను. నిజయము నొంది మరలి రాజసైన్య మెల్ల వచ్చి కలసికొనుఁగా హతశివులైన భిల్లులు చెల్లాచెదురై పాటిరి. రూపధర దూత తనపరాక్రమమును పొగడుచుండఁగా సంగ్రామము మాని పృథ్వీరూపభూతి గాయపడిన సైనికుల విశ్రాంతికై ఆవినము ఒక సరస్వీరమందు విడిసి, మఱునాఁడు వేకువను తరలి యథా క్రమముగా కడిలిరే వయిన యా పత్ర

పురము చేరెను. ఉదారచరితుఁ డను నచటి రాజుచే కృతో చితసత్క్రియఁ దై ఆదినము అచట విశ్రమించి, మఱునాఁడు ఆరాజే సిద్ధము చేయించిన యోడల నెక్కి ఎసిమిది దినముల సబురున సముద్రమును దాటి ముక్తిపురము చేరెను.

ఇతని రాక యెఱింగి రూపధరుఁడు ఉప్పొంగి ఎదురు వచ్చెను. ఇరువురును ఒండొరువుల కంఠాలింగనము చేసిరి. రూపధరునితో పృథ్వీరూపుఁడు తన్ను త్రాగునవియుం బోలె పోనారీదృష్టులు చూచుచుండఁగా ఆ పురము ప్రవేశించెను. అచట రాణి హేమలతయు రూపధరమహారాజును తమకన్యకు అరురూపుఁడై సభర్త లభించినందులకు సంతోషించిరి. అందు పృథ్వీరూపుఁడు ఆయత్తమామలచే వారిసంపదకు తగిన యుప చారముల నంది, మఱునాఁడు వేదియందు రూపలతాకరమును మూర్తీభవించిన మహోత్సవముంబోలె గ్రహించెను. అప్పుడు అనోన్యనృపరత్నము లైనవారివృష్టులు 'నీవు సత్యమే వింటివి' అని చెవులతో చెప్పనవియుంబోలె చెవులయొద్దకు వ్యాపించి యుండినవి. రూపధరుఁడు ఆ యిరువురకును లాజమోక్షముల యందు ఇచ్చిన లెక్క లేని రత్నములచే చూపఱు అతనినే రక్షాకరునిగా తలంచిరి. సుతావివాహము ముగియఁగానే అతఁడు చిత్రకరశ్రమణులను వస్త్రాభరణములతో పూజించెను. నాఁడు ఆపురమందు పృథ్వీరూపుఁడు అక్కడివాడుక యాహార సానములచే యానందించెను. పగలు సృత్తగీతాదులం గడవఁగా

రాత్రి ఉత్సుకుడై రూపలతతో వాసభవనము ప్రవేశించి, రతనాలపట్టెమంచము, రతనాలరాకట్టు, మణికంబంబులు, మణి దివ్యేలుం గలిగి కనులవండు వైన యచ్చోట, ఆమెతో చిరసం కల్పగుణిత మైన భోగకేళిం దేలి నిద్రించెను. వేకువను వంది మాగధ గీత బోధితుడై స్వర్గమున నింద్రుండు వోలె అట నుండెను.

ఇట్లు అచట అత్తమామ లలవరించిన దివ్యభోగముల ననుభవించుచు వదిలిగము లుండి కడునొకండవనాడు గణక నిశ్చిత శుభలగ్నంబున శ్వశ్రూ రచిత మంగళం దై రూపలతం దోడ్కొని వెడలెను. కడలివఱకు మామగారు సాగ నంపఁగా పృథ్వీధరుడు రూపలతతోను అనుచరులతోను ఓడ ఎక్కెను. ఎనిమిది దినములలో సాగరమును దాటి ఒడ్డున నున్న తన దండును కలసికొనెను. ఉదారచరితుడు ఎదురు వచ్చి ఇతనిని పత్రపురమునకు తోడ్కొని పోయెను. ఇతఁడు అతనివలన నుపచారము లొందుచు కొలది దినములు విశ్రమించి, మరల పయన మాయెను. క్రియతమను జయమంగళ మను నాగేంద్రముపై నెక్కించి, తాను కల్యాణాగిరి యగు కఠింద్రము నెక్కి సంతతప్రయాణములచే తనరాకకై జెండా లెత్తి యున్న నిజ నగరము ప్రతిష్ఠానము ప్రవేశించెను. అందు పురాంగనలు రూపలతను అచ్చెరువడి తెప్ప వాల్చక చూచి రూపగర్వమును వదలుకొనిరి. రాజధాని ప్రవేశించి పృథ్వీరూపుడు ఉత్సవము

చేసి, ముచ్చికి గ్రామము లిచ్చి, శ్రమణులను యథార్థధనముల సత్కరించి, సామంత సచివ రాజపుత్రులను సమ్మానించి, ప్రియ తమ యైన రూపలతతో జీవలోకసుఖ మనుభవించుచుండెను.

ఇట్లు గోముఖుడు నరవాహనదత్తునికి వినోదార్థము కథ చెప్పి, ఉత్సుకుం డయిన యతనితో మరల నిట్లనియె—
 ధీరులు క్లేశములతోడి విరహమును చిరకాలము సహింతురు. దేవా, నీవు ఒకరాత్రి యైనను సహింప లే వేమి? తేపు ప్రాతః కాలమున నీవు అలంకారవతిని వివాహ మగుదువు. ఇట్లు గోముఖుడు చెప్పుచుండఁగా, అచటికి అప్పుడు వచ్చిన యాగంధ రాయణసుతుడు మరుభూతి యిట్లనియె.—“స్తరసంతాపము నెఱుంగని నీవు స్వస్థముగా ఏమి చెప్పవు! పురుషుడు కామమునకు గుటి కానంతసేవే ధైర్యవివేక శీలములను దాల్చును. వస్త్రాంతమునకు అంటుకొన్న గడ్డి పొరకవలె మరుని దులిపివేసిన సరస్వతీ జన స్కంధులు మువ్వరే ధన్యులు.” మరుభూతి యిట్లనఁగా గోముఖుడు బెగడుపడి ఊరకుండెను. అంతట నరవాహనదత్తుడు గోముఖుని మాటను ఇట్లు సమర్థించెను: ‘వినోద నార్థము గోముఖుడు అట్లు చెప్పట యుక్తమే. మిత్రుడు విరహాయాసమున బలి బలి యనునా? యథాశక్తి విరహాతురుని స్వజనులు సమాశ్వాసింపవలయును; అటు పైని విషమ సాయకుని చిత్తము.’ ఇట్లు పలుకుచును పరిజనమువలన ఆ యాకథలను వినుచున్న నరవాహనదత్తుడు ఆరాత్రి గడపెను.

మఱునాఁడు అతఁడు ప్రాతఃకాలమందు లేచి ఆవశ్యక క్రియలు తీర్చుకొని యుండఁగా, ఆకాశమునుండి కాంచనప్రభ భర్తను అలంకారశీలుని, కుమారుని ధర్మశీలుని, కొమారితను అలంకారవతిని, తోడ్కొని వచ్చి దిగెను. వారందఱు అతని చెంతకు వచ్చి, అతనివలన గౌరవ మొంది, అతనిని యథోచితముగా అభినందించిరి. ఇంతలో వేలకొలది విద్యాధరులు ఆకాశమునుండి హేమరత్నాది భారములను మోచుకొని వచ్చి దిగిరి. ఈ వృత్తాంతమును విని వత్సరాజు పుత్రుని యుత్కర్షకు సంతోషించి మంత్రులతోను భార్యలతోను అదటికి వచ్చెను.

వత్సరాజు యథార్హముగా ఆతిథ్యము చేయఁగా అతని తో ప్రణయానతుఁడై అలంకారశీలుఁ డిట్లనియె. “రాజా, ఈ నాతనయ యలంకారవతి పుట్టఁగానే గగనవాణి ‘ఈమె సర్వ విద్యాధరేంద్రులకు చక్రవర్తి కాఁగల యీనీ కొమరుఁడు నర వాహనదత్తునికి భార్య యగు’ నని పలికినది. కనుక దీనిని ఇతనికిచ్చెదను. వీరికి ఈలగ్నము శుభము. ఇందునిమిత్తము వీరి నందఱును తోడ్కొని యిచటికి వచ్చితిని.” విద్యాధరేంద్రుని వచనమును వత్సరాజు మహానుగ్రహ మని పలికి ఆమోదించెను. అంతట నావిద్యాధరాధీశుఁడు తన విద్యాప్రభావమువలన తన యఱచేతఁ బుట్టిసజలమును ఆయంగణభూమిపై చల్లెను. అంత నచట దివ్యవస్త్రచ్ఛన్న యైన బంగారపువేదియు నానారత్న

మయ మై సహజ మయిన కౌతుకగృహమును పుట్టినవి. 'లే, లగ్న వేళ వచ్చినది. స్నానము కానిష్టు.' అని కృతార్థుఁ డయిన యలంకారశీలుఁడు నరవాహనదత్తుని హెచ్చరించెను. స్నానము చేసి వివాహకంఠము దాల్చిన యా నరవాహనదత్తుని వేదికి తెచ్చి యలంకారశీలుఁడు కృత వధూవేషము తన కొమారితను అలంకారవతిని దానము చేసెను. అలంకారశీలుఁడును కుమారుఁడును లాజమోక్షములయందు పెండ్లి కొమారితకు వేల కొలది మణి కనక వస్త్రభూషణముల బారువులను దివ్యాంగనలను ఇచ్చిరి. వివాహము ముగియఁగానే అలంకారశీలుఁడు అందఱును సమ్మానించి వీడ్కొని, భార్యపుత్రులను తోడ్కొని, ఆకాశమార్గమునఁ బోయెను. ఇట్లు విద్యాధర రాజు లెల్ల వచ్చి సేవించుచున్న తనూజుని లభ్యుడ యోస్తుఱుని చూచి వత్సరాజు చిరకాలము ఉత్సవము చేసెను. నరవాహనదత్తుఁడు సద్వృత్త మనోరమయు ఉదారగుణయు నైన యలంకారవతిని పొంది, అట్టివాణిని పొందిన సుకవివలె, సుఖముగా నుండెను.

—
౨ - వ తరంగము.

—
నరవాహనదత్తుఁడు సుందరపురమునకుఁ బోవుట.

నవవధు నైన యా యలంకారవతితో నరవాహనదత్తుఁడు తండ్రియింట ఆమెయొక్క చేతికల దివ్యనృత్తగీతము

లచే రంజితుఁడై సచివులతోఁ గూడ పానగోష్ఠి సలుపుచు సుఖముండెను. ఒకనాఁడు అత్తగారు కాంచనప్రభ వచ్చి ఆతిథ్యము నొంది యిట్లనియె. 'రా, మాయింటికి; ఆ సుందరపురమును చూడుము. అచటి యుద్యానవనములలో అలంకారవతీసహాయుడ వై విహరింపుము.' నరవాహనదత్తుఁడు వల్లె యని, ఈ వార్తను తండ్రికి తెలిపి అతని యనుజ్ఞను పొంది, వసంతకునిని మంత్రులను తోడ్కొని, ఆమె విద్యాప్రభావముచే నిర్మించిన విమానవరము నెక్కి ఆకాశమార్గమున బయలు వెడలెను. విమానమందు ఆకాశమునుండి క్రింద చూడ, నతనికి భూమండలము ఒక చిన్న దిబ్బగాను సముద్రము ఒక కందకముపాటిగాను అగపడెను. అత్తతోను భార్యతోను క్రమముగాశిన్నరీగీత నాదితమును స్వర్వధూసంఘ సుందరమును అయిన హిమాలయమునందు అనేకాద్భుతములు చూచుచు పోయి యా సుందరపురము చేరెను. అది రత్నఖచితములును కనకమయములును అయిన ప్రాసాదములచే హిమవంతమందుఁ గూడ సుమేరు శిఖర భ్రాంతిని కలుగఁజేయుచుండెను. ఆకసమునుండి క్రిందికి వచ్చి విమానము దిగి, లోల ధ్వజాంశుక మై సనాథత్వ దర్శన హర్ష నృత్య పరాయణముం బోలె నొప్పుచున్నట్టి యా నగరము ప్రవేశించెను. అత్త నీరాజనమంగళ మాచరించుడు, అలంకారవతీసమేతుఁడై సచివ వసంతక యుక్తుండు నై రాచనగరు ప్రవేశించి, అచట ఆదినము శ్వశ్రూప్రభావజనితము లైన

నరవాహనదత్తుడు సుందరపురమునకుఁ బోవుట. 885

దివ్యభోగములలోఁ గడపుచు, నరవాహనదత్తుడు మామయింట స్వర్గమందుంబోలె సుఖముగా నుండెను.

మఱునాఁడు కాంచనస్రభ యతనితో 'ఈనగరమందు ఉమాపతి స్వయముగా వెలసియున్నాఁడు. దర్శించి పూజించిన హారికి ఆదేవుడు భుక్తిముత్తుల నొసంగును. అలంకారవతితండ్రి ఆదేవునికి అచట నొక మహోద్యానము నిర్మించినాఁడు. గంగాసర స్సుచు తీర్థమును కూడ అన్వర్థనామమును ఇచటకి తెచ్చినాఁడు. దేవుని పూజించుటకును విహరించుటకును అచటకి ఈ దినము పొండు.' అని చెప్పెను. అంతట నరవాహనదత్తుడు ఆశివోద్యానమునకు అలంకారతని వయస్య సచివులను తోడుకొని పోయెను. ఆ యుద్యానమందు చెట్లబోదెలు బంగారు, కొమ్మలు రత్నములు, పుష్పములు ముక్తైములు, చివుళ్లు పగడములు. అచట నతఁడు గంగాసరస్సునందు స్నాన మాడి, ఉమాపతి నర్పించి, రత్నసోపానములు కాంచనతామరసములు నయిన వాపికలలో జలక్రీడ సలిపి వానితీరములయందు మనోరమములైన వేల్పువ్రాకుల పొదరిండ్లలో అనుచర సమేతుడై విహరించు చుండెను. దివ్య పాన గానములచేతను మరుభూతి సరళతచే జేసిన మృదుపరిహాసములచేతను ఆనందించుచుండెను. ఇట్లు నరవాహనదత్తుడు మాసకాలము శ్వశ్రూవిద్యాకల్పితభోగము లనుభవించుచు, ఉద్యానవనములయందు క్రీడించుచుండెను. పిమ్మట కాంచనస్రభచే దేవోచిత వస్త్రాలం

కాగములతో సత్కృతుడై ఆ విమానమునే వధూ మంత్రి
వయస్య సమేతముగా ఎక్కి కాశాంబికి వచ్చి, తల్లిదండ్రులకు
నేత్రోత్సవము చేసెను. అచట కాంచనప్రభ వాసవదత్తకును
వత్సరాజునకును ఎదుట కొమారిత యలంకారవతితో నిట్ల
నియె. - 'నీవు ఎప్పుడును భర్తను ఈర్ష్యా కోపముచేత దుఃఖపెట్ట
కుము. ఆపాపమువలన విరహము కలిగి గొప్ప యసుతాపము
పుట్టించును. ఈర్ష్యచే నేను పూర్వము నాపతిని దుఃఖపెట్టితిని,
అందుచే ఇప్పుడు ఆయన వనమునకు పోగా, నేను పశ్చాత్తా
పముచే కాలుచున్నాను.' ఇట్లు పలికి, కన్నీళ్లు విడుచుచు
ఆమెను కౌగిలించుకొని ఆకసమున కెగసి తన నగరమునకు
పోయెను.

హ ర శ ర్క క థ.

మఱునాడు సరవాహనదత్తుడు ప్రాతఃకృత్యములు
సలిపి మంత్రులగోష్ఠిలో నుండగా, అలంకారవతియొద్దకు ఒక
వీలాసిని వచ్చి భయకంపములతో 'దేవీ, అబలను నన్ను
కాపుము కాపుము. వీడుగో బ్రాహ్మణుడొకడు నన్ను
చంప దఱుముకొని వచ్చి బయట నున్నాడు, అతనిభయ
ముచే నేను శరణార్థిని నై ఇచటికి వచ్చితిని.' అని మొఱ
పెట్టెను. 'భయపడకు, వృత్తాంతము చెప్పుము. ఎవడు
అతడు? ని న్నెందులకు చంప దఱుముచున్నాడు?' అని
యలంకారవతి యడుగగా, ఆమె మరల చెప్ప సాగెను. —

“దేవీ, నాపేరు అశోకమాల. నేను ఈనగరమందే బలనేనుండనెడు క్షత్రియుని కూతురను. నన్ను కన్యగా నున్నప్పుడు హతశర్క యను నొక ధనికుడు రూపలుబ్బులై నా తండ్రిని యాచించెను. ‘వికృతరూపుని భూరముఖుని అతనిని వివాహమాడను, ఇచ్చినను వానియింట నుండను,’ అని తండ్రితో నేను చెప్పితిని. నా ప్రతిజ్ఞ వినియు హతశర్క నాతండ్రియింట ప్రాయోపవేశము చేసెను. అతడు చచ్చునని వెఱచి నాతండ్రి అతనికి నన్నిచ్చి వేసెను. అతడు నన్ను బలాత్కారమున వివాహ మాడి తన యింటికి కొనిపోయెను. నేను వానిని వదలి యొకక్షత్రియ కుమారునియొద్ద చేరితిని. హతశర్క ధనసాధనముచేత ఆ క్షత్రియుని అభిభవించెను. అంత నేను మఱియొకని నాశ్రయించితిని. హతశర్క రాత్రి వానియిల్లు కాల్చివేసెను; అతడు నన్ను విసర్జించెను. నేను మూడవ క్షత్రియు నాశ్రయించితిని. వానికొంపను గూడ ఆ బాపడు రాత్రి కాల్చివేసెను. ఆ క్షత్రియుడును నన్ను వదలివేసెను. అంత అడుగయినను అవకాశమీయక తఱుముచున్న హతశర్క నుండి, నేను, చంప దఱుముచున్న నక్కనుండి గొట్టెపిల్లవలె! భయపలాయిత నై వచ్చి, ఇచటనే మీభృత్యుడయిన వీరశర్క యను బలవంతునికి దాసి నైతిని. దాని నెఱిగి హతశర్క ఆశ వదలి నాతోడివియోగముచే కృశించి త్వగస్థిశేషుడై నన్ను వేచియే యుండెను. అంత నారాజపుత్రుడు నారక్షణకొకకు

ఇతనిని చెఱలో వేయుటకు యత్నింపఁగా నేనే నివారించితిని. ఇప్పుడు నేను దైవవశమున వెలుపలికి రాఁగా హఠశర్త చూచి కత్తి దూసికొని చంపఁ దలుముకొని వచ్చి యున్నాఁడు. నేను పలాయితనై వచ్చి దయార్థమై ప్రతీహతి లోపలికి వదలఁగా ఇటఁ జొచ్చితిని. అతఁడు హఞ్జారమువెలుపల కనుపెట్టుకొని యున్నాఁడు.”

ఆమె యిట్లు పలుకఁగా సరవాహనదత్తుఁడు ఆబ్రాహ్మణుని ఎదుటికి పిలిపించెను. ఆ వికృతరూపుఁడు క్రోధావేశమున మండుచున్న చూపులతో అశోకమాలను చూచుచు చేత కత్తిఁ బూని కోపముచే వడవడ వణకుచు వచ్చి నిలిచెను. ‘ఓయి చెడినబ్రాహ్మణుడా, స్త్రీని దీనిని చంపెద వేమి? దీనికై ఇతరులకొంపలను కాలిచెద వేమి? ఏల పాపము చేసెదవు?’ అని ప్రభు వడిగెను. బ్రాహ్మణుఁ డనెను: ‘ఇది నాధర్మ భార్య. నన్ను వదలి ఇతరులకడకు పోయినది. నే నెట్లు సహింతును?’ అంత సశోకమాల వణకుచు ‘ఓ లోకపాలురారా, పలుకుఁడు నన్ను నాయుచ్చ లేక బలాత్కారమున ఇతఁడు వివాహ మై ఇంటికిఁ గొనిపో లేదా? అప్పుడే ఇతనియింట నుండ నని నేను చెప్పలేదా?’ అని మొఱి పెట్టెను.

అంతట దివ్యవాణి “అశోకమాల చెప్పునది సత్యము. అట్లే జరిగినది. ఇది మానుషిగాదు. ఈమెతత్త్వమును వినుఁడు. అశోకవరుఁ డని విద్యాధరేశ్వర వీరుఁడు కలఁడు. అతనికి

పుత్రులు లేక ఒక కన్యమాత్రము కలిగినది. దానిని తండ్రి అశోకమాల యని పేరు పెట్టి పెంచుచుండెను. ఆమె ప్రాప్త యౌవన యయి, తండ్రి ఎవని కీయఁ బోయినను అత్యంత రూ పాభిమానముచే ఎవనిని వివాహ మాడ నంగీకరింపదాయెను. అనిర్బంధమునకు అలిగి తండ్రి ఆమెను ఇట్లు శపించెను. - 'ఈపేరి తోనే మానుషివిగా పుట్టుము, వికృతరూపుఁ డొక బ్రాహ్మ ణుఁడు బలాత్కారముగా నిన్ను పెండ్లియాడును. నీవు వానిని వదలి వరుసగా ముగ్గురు భర్తలను ఆశ్రయింతువు. అప్పటికిని ఆబ్రాహ్మణుఁడు ఉపద్రవపెట్టెఁగా బలవంతు నొక రాజపుత్రుని దాసివిగా ఆశ్రయింతువు. అప్పటికిని ఆబ్రాహ్మణుఁడు వదలఁడు. నిన్ను కనిపట్టి ఉండి ఆతఁడు చంపఁదలుమును. రాజభవనము చొత్తువు. అచట ఈ శాపము వదలును.' అట్లు తండ్రిచే శాపము నొందిన యా విద్యాధరి యశోకమాల యే యీమె. ఈమెకు ఆశాపము తీఱినది. ఈమె ఇప్పుడు తన వైద్యాధర పదమును పొంది తన మునుపటి దేహమున చేరును. పిమ్మట అభిరుచితుఁ డను విద్యాధరరాజును వరించి వివాహమాడి శాపమును స్థరించుచు క్రీడించును.' ఇట్లు పలికి ఆకాశవాణి విరమింపఁగానే అశోకమాల ప్రాణము లెడలి నేల వ్రాలెను. దానిని చూచి అలంకారవతియు సరవాహనదత్తుఁడును పరి వారముతోఁ గూడ బాహ్యుితేక్షణు లయిరి.

ఆ బ్రాహ్మణుడు దుఃఖావేశముచే కోపము పోయి రాగాంధుఁడై విలపించుచు ఆకస్తికముగా హర్షోత్ఫుల్లాసముఁ డాయెను. ఏమి యిది యని యందఱు నడుగఁగా, విప్రుఁడు పలికెను.—“నేను పూర్వజన్మమును స్మరించితిని. చెప్పెదను వినుఁడు. హిమాద్రియందు మదనపుర మని యుత్తమచగరము కలదు. అందు ప్రలంబభుజుఁ డని విద్యాధరేశ్వరుఁడు కలఁడు. అతనికి స్థూలభుజుఁ డని తనయుఁడు కలిగెను. ఆరాజపుత్రుఁడు క్రమముగా యశావస్థుఁ డాయెను. అంతట సురభివత్సుఁ డను విద్యాధరపతి స్వయముగా తన కన్యను కొని ప్రలంబ భుజుని యింటికివచ్చి యతనితో ‘ఈమెను నాకూతును సురభివత్తను నీ కుమారునికి స్థూలభుజునికి ఇచ్చితిని. ఆగుణవంతుఁడు దీనిని వివాహమాడునుగాక.’ అనెను. అందుల కంగీకరించి ప్రలంబ భుజుఁడు కుమారుని పిలిచి అతనికి ఈవృత్తాంతమును తెలిపెను. స్థూలభుజుఁడు రూపగర్వముచేత ‘నాయనా, ఈకన్య నాకు నలదు. ఈమె మధ్యమరూప.’ అని నిరాకరించెను. పుత్రుఁడు, అత్యంతరూప మేల ? ఈమె గొప్పవంశముది, మాన్యురాలు, తండ్రి యిచ్చినాఁడు, నీకై నేను గ్రహించితిని.’ అని తండ్రి మరల చెప్పినను స్థూలభుజుఁడు సమ్మతింప నందున కుపితుఁడై తండ్రి వానిని శపించెను.— ‘ఈ రూపాహంకారముచేత నీవు మనుష్యలోకములో వికృతాస్యుఁడవుగా ఘోరరూపుఁడవుగా పుట్టుము. శాపచ్యుతను అశోకమాలను బలాత్కారమున

వివాహ మై, ఆమె నిన్ను త్యజించి యితరుల నాశ్రయింపఁగా
 దుఃఖికృశుడ వై రాగమోహితుడవు వై యిండ్లు కాల్చుట
 మొదలయిన పాపములు చేయుదువు.' ఇట్లు శాప మిచ్చిన
 ప్రలంబభుజుని పాదములవ్రాలి యేడ్చుచు ఆపతీవ్రత సురభిదత్త
 మొఱి యిడెను. 'నాకును శాపము పెట్టుము. ఉభయములకును
 మాకు సమగతి అగుఁ గాక. నాయపరాధముచే నాభర్తకు
 మాత్రమే క్లేశము కలుగకుండుత.' ఆ స్త్రాసకు సంతసించి
 రాజు ఆమెను ఓదార్చి కొమరునికి ఇట్లు శాపాంతము నను
 గ్రహించెను. 'అశోకమాలకు శాపము తీతినప్పుడే ఇతఁడును
 పూర్వజన్మమును స్మరించి, శాపము తీటి ఈ దేహమును పొంది
 అహంకారము మాని శాపము మరవక త్వరలో నిన్ను
 వివాహ మై ఇచట నీతో సుఖ ముండును.' ఇట్లు ఆ రాజు
 పలుకఁగా ఆసాధ్వి ఎట్టకేలకు ఊఱడిలైను. శాపచ్యుతుడైన
 యాసూలభుజుడను నేనే యని యెఱుంగుండు. అహంకార
 దోషముచే మహాదుఃఖము పొందితిని. గర్వితులకు శ్రేయస్సు
 ఎక్కడిది? నాకు ఆశాపము ఇప్పుడు తీతినది." ఇట్లని హఠ
 శర్క తత్తణమే విధ్యాధర కుమారుడై విద్యాప్రభావముచే
 అశోకమాలాదేహమును కనికరమున అదృశ్యముగా గంగలో
 వైచి, గంగాజలములు తెచ్చి క్షణములో అలంకారవతీవాస
 గృహములు క్షాళనము చేసి, భవిష్య ద్విద్యాధర చక్రవర్తిని
 నరవాహనదత్తుని నమస్కరించి, మింటి కెగసి, తన కార్య

సిద్ధికై పోయెను. అందులకు ఎల్ల వారను ఆశ్చర్యపడుచుండఁగా ప్రసంగవశమున గోముఖుడు ఈయనంగరతికథను చెప్పి దొడంగెను.

అనంగరతికథ.

శూరపుర మని యన్వర్థనామము ఒక నగరము కలదు. అందు మహాదుర్బదుఁడు మహావరాహుఁ డని రాజు ఁడెను. అనపత్న్యఁ డైన యతనికి గౌర్యారాధనముచేత పద్మరతిదేవి యందు అనంగరతి యను నొకతెయే కొమార్తె కలిగినది. ఆమె కాలక్రమమున యావనవతి యై రూపాభిమానిని యై ఎందఱు రాజకుమారులు అడిగినను ఎవ్వనిని వివాహ మాడ నొల్ల దాయెను. శూరుఁ డై మంచివిద్య యొకటి చక్కఁగా నేర్చినవానిక తన్న ఇయ్యవలసిన దని ఆమె తననిశ్చయమును తెలిపెను. ఇట్లుండఁగా ఆమెపృతాంతమును విని ఆమెకోరి గుణములు కలవారు నలుగురు వీరులు ఆమెను బడయఁ గోరి దక్షిణదేశమునుండి వచ్చిరి. వారు ద్వారపాలకులచే తమరాజ రాజున కెఱింగించుకొని యాస్థానము సొచ్చిరి. వారిని మహా వరాహరాజు అనంగరతియెదుట 'మీ పే రేమి? విద్య యేమి? జాతి యేమి?' అని యడిగెను. వారిలో నొకఁడు చెప్పెను— 'దేవా, నాపేరు పంచపట్టికుఁడు, నేను శూద్రుఁడను, దినములకు అయిదు చావులు నేయుదును. వానిలో నొకటి బ్రాహ్మణునికి దానము చేయుదును, రెండవది పరమేశ్వరునికి, మూడవది

నేనే ధరింతును; నాలవది నాకు భార్య యుండేనేని దానికి ఇత్తును. అయిదవదానిని అమ్మి జీవనము చేయుదును' రెండవ వాడు చెప్పెను.—‘నేనువైశ్యుడను, నాపేరు భాషాజ్ఞాడు, సర్వ మృగ పక్షుల భాషలను ఎఱుంగుదును.’ మూడవవాడు పలికెను.—‘నేను క్షత్రియుడను, పేరు ఖడ్గధరుడు, ఖడ్గయుద్ధమున నన్నెవడును గెలువ లేడు.’ నాలవవాడు ‘నేను ద్విజోత్తముడను, నాపేరు జీవదత్తుడు. చచ్చిన స్త్రీని గౌరీ ప్రసాదముచేతను విద్యాప్రభావముచేతను నేను బ్రదికించెను’ అనెను. ఇట్లు అందఱు పలికి, శూద్ర వైశ్య క్షత్రియులు ముగ్గురు మరల తమతమ రూప శౌర్య బలములను చెప్పుకొనిరి. బ్రాహ్మణుడు రూపముమాత్రము లేక బలములను చెప్పుకొనెను. అంతట మహావరాహరాజు దౌవారికునికి ‘ఇప్పుడే వీరిని అందఱును కొనిపోయి నీయింట విశ్రమింపజేయుము.’ అని యాజ్ఞాపించెను. చిత్త మని దౌవారికుడు వెంటనే వారిని తనయింటికి తోడ్కొని పోయెను.

అంతట రాజు కొమారిత యనంగరతితో ‘పుత్రీ, ఈ నలువురువీరులలో నీకిష్ట మయిన వాఁ డెవడు?’ అని యడిగెను. ఆమె పలికెను.—‘నాయనా, ఈ నలువురులలో ఒకని నైన నేను ఇచ్చింపను. ఒకడు శూద్రుడు, నేతగాడు, వానివలన నేమి ప్రయోజనము? రెండవవాడు వైశ్యుడు, పక్ష్యాదిభాషల నెఱింగిన నేమి ప్రయోజనము? నేను క్షత్రియ నయ్యు వారి

కెట్లు నన్ను అర్పించుకొందును ? మూడవవాడు గుణ వంతుడు, నాకు సవర్ణుడు అయినను సేవాజీవి, దరిద్రుడు, ప్రాణ మమ్ముకొనువాడు. రాజుకొమారిత నై వానియిల్లాల నెట్లగుదును ? నాలుగవవాడు జీవనత్తుడు బ్రహ్మణుడు, అతడును నాకు ఇష్టుడు గాడు; విరూపుడు కర్తవీనుడు పతితుడు; వానిని నీవు దండించుట యుక్తము. వానికి నన్ను ఎట్లు ఇత్తువు? నాయనా, నీవు రాజపు వశ్శాశ్రమధర్తరక్షకుడవు గదా. ఖడ్గశూరు డైన రాజుకంటె ధర్తశూరుడు శ్రేష్ఠుడు, వేలకొలది ఖడ్గశూరులకు ధర్తశూరుడు పతి యగును.' ఇట్లు పలికిన తనయను అంతఃపురమునకు పంపి రాజు స్నానాది కృత్య ములకై లేచెను.

మఱునాడు ఆవీరులు దౌవారికుని యింటినుండి వెడలి కౌతూహలముచేత నగర మెల్లఁ ద్రిమ్మరు చుండిరి. అంతలో పద్మకబళ మనుమదపుటేనుగు కట్టుగంబము విఱచి, తబేలా నుండి వెలువడి, జనులను త్రొక్కుకొని వచ్చుచు ఆ వీరులను కని చంపుటకు తఱుమసాగెను. వారును దానిమీఁదికి ఆయుధ పాణు లై పరు పై త్తిరి. వారిలో క్షత్రియుఁ డయిన ఖడ్గధరుడు కడమ మువ్వరను నివారించి తాను ఒకఁడే గర్జించుచుచున్న యాయేనుగుమీఁదికిపోయి దాని తుండమును ఒక్కవ్రేటుతో తామరతూటించింబోలె ఖండించి, దాని కాళ్ల నడుమనుండి వెలు వడి, లాఘవము చూసి వెనుకవైపున రెండవదెబ్బ కొట్టెను.

మూడవదెబ్బకు దాని రెండుపాదములను ఖండించెను. అంతట
 ఏనుగు చావు ఘీంకారము చేసి నేలఁగూలి ప్రాణము విడిచెను,
 ఆపరాక్రమమును చూచి జను లందఱు ఆశ్చర్యపడిరి. మహా
 వరాహరాజు కూడ దానిని విని ఆశ్చర్యపడెను.

మఱునాఁడు రాజు ఏనుగు నెక్కి ఈ ఖడ్గధరాదివీరులను
 నలువురను తోడ్కొని వేటకుఁ బోయెను. అచట తేడనును
 సై నికులును వ్యాఘ్రమృగ వరా హాది జంతువులను చక్కాడు
 చుండఁగా, ఏనుగుల ఘీంకారములను విని కోపమున సింహ
 ములు గుహలు వెలువడి వారిమీఁదికి వచ్చినవి. అట్లు పైఁ
 బడుచున్న యొకసింహమును ఖడ్గధరుఁడు ఒక కత్తి దెబ్బతో
 రెండు తుండెములు చేసెను. మఱియొక సింహమును ఎడమ
 చేత కాలు పట్టుకొని గిఱగిఱఁ ద్రిప్పి నేలఁ గొట్టి కాలభర్తము
 నొందించెను. భాషాజ్ఞ జీవదత్త పంచపట్టికులు ఒక్కొక్కఁడు
 ఒక్కొక్క సింహమును అట్లే తెగటార్చిరి. ఇట్లు తేని కన్నుల
 యెదుటనే ఆ వీరులు పాదచానులై అపలీలగా ఆ సింహవాన్య
 స్త్రుదుల నన్నిటిని రూపు మాపిరి. రాజు ఆశ్చర్యపడి సంతో
 షించి వేట సాలించి నగరమునకు వచ్చెను. ఆ వీరులును దౌ
 వారికుని గృహమునకుఁ బోయిరి.

రాజు అంతఃపురమునకుఁ బోయి, బడలి యుండియు త
 త్త్వణమే కొమారితను రప్పించి, వేటలో తాను జూచిన యా
 వీరుల పరాక్రమములను వివరించెను. ఆ మెయు ఆశ్చర్యపడెను.

రా జనియె—‘పంచపట్టిక భాషాజ్ఞలు అసవర్ణులేని, జీవదత్తుడు విప్రుడైనను దూషహీనుడును వికర్తుడు నేనియు, క్షుత్త్రియుడయిన ఖడ్గధరునియందు దోషము ఏ మున్నది? అతడు బలవిక్రమశాలి, సుప్రమాణుడు, సురూపుడు, అట్టి మదపుటేనుగును కొట్టినాడు, సింహములను నేలఁ బెట్టి రాచినాడు. దరిద్రుడు సేవకుడు నని దోషము చెప్పుదువేమి, నేను అతనిని ఇతరులకు దొరనుగా నేవ్యునిగా నిమిషములో చేసెదను. పుత్రీ, నీకు ఇష్టమేని వానిని వరింపుము.’ అనంగరతి యిట్లనియె: ‘అట్లయిన ఆవీరుల నందఱును ఇట రావించి గణకుని అడుగుము. అతఁ డేమి చెప్పనో చూతము.’ రాజు వారిని పిలిపించి వారియెదుట స్వయముగా గణకుని ‘వీరిలో అనంగరతికి ఎవరితో పొంతనములు కుదురునో చెప్పుము.’ అని యడిగెను. గణకుడు వారిసత్త్రము లడిగి తెలిసికొని, చాలసేపు గణించి, రాజుతో ‘జేవా, కోపము గాదేని మనవి చేసెదను. వీరిలో ఒకనితో నయినను అమ్మాయికి పొంతనములు కుదురలేదు. ఈమెకు వివాహయోగము లేదు. ఈమె శాపమువలన జనించినది, విద్యాధరి. ఆశాపము ఇతను మూఁడునెలలకు నివర్తించును. కనుక వీరు ఇచ్చటనే మూఁడునెలలు కనుపెట్టుకొని యుందురుగాక. ఈమె యప్పటికి స్వలోకమునకు పోదేని అటుపయిని వివాహము కావచ్చును’ మాహూర్తిక్కుడిట్లు పలుకఁగా అందఱును నమ్మిరి.

ఆ వీరులు మూడునెలలు ఆ నగరమందే కను పెట్టుకొని యుండిరి. పిమ్మట రాజు వారలను గణకుని అనంగరతిని పిలిపించి ఆకస్తికముగా అప్పుడు మునుపటికన్న అధిక సుందరి యయిన యాయనంగరతిని చూచి సంతోషించెను. గణకుడు ఆమెకు కాల మాసన్న మాయె నని తలంచెను. రాజు 'ఆ మూడు మాసములు గడచినవి గదా, ఇప్పుడు ఏమి చేయఁ దగునో చెప్పుము.' అని అడుగునంతలో ముఖమునకు పైఁటచెఱంగు మునుఁ గిడి ఆమె మానుష దేహమును వదలెను. ఏమి యిట్లున్న దని రాజు స్వయముగా మునుఁగు తీసి మోము చూడఁగా మృత యై యుండెను. కనుఁదేంట్లు సోలి మోముఁదమ్మి కళ వప్పి మంజుల హంసనాద మేది మంచుదెబ్బ పడిన పద్మినియుంబోలె నుండెను. ఆ శోకావేగము పిడుగుఁ దెబ్బయుంబోలె నవియింప ఆ భూభృత్తు స్వపక్షచ్ఛేద మూర్ఛితుఁ డై నిశ్చేష్టుఁ డై నేల వ్రాలెను. రాజు పద్మరతియు సొమ్మసిల్లి తొడవు లనెడు పువ్రలు రాల ఏనుఁగు త్రైంపిన పూలగిత్తియుంబోలె నేలఁ గూలెను. పరిజనులు ఎలుం గెత్తి రోదనములు సేయఁగా, ఆ వీరులు దుఃఖా క్రాంతు లై యుండఁగా, రాజు తెలివి వచ్చి జీవదత్తుని పిలిచి 'ఇప్పుడు ఇతరులకు శక్తిలేదు. నీ సమయ మిది. మృతి నొందిన స్త్రీని బ్రదికించెదనని ప్రతిజ్ఞ చేసితివి గదా. నీవిద్య నిజమేని నా కొఱుమాతను బ్రదికింపుము, విప్రునికి నీకే దానిని ఇచ్చెదను.'

అనెను. జీవదత్తుడు రాజపుత్రిపై అభిమంత్రితజలంబులు స్నానముచేసి చాముండాదేవిని వేడెను:—

‘అట్టాట్టహాసహితా,
కరంకమాలాకులా, దురాలోకా,
చాముండా, వికరాళా,
సాహాయ్య మొసంగు నాకు సత్వర మంబా.’

ఇట్లు జీవదత్తుడు యత్నము చేసినను ఆబాలకు ప్రాణము రా దాయెను. అంత నతడు విషణ్ణుడై యిట్లనియె.—వింధ్య వాసినిచేత ఈబడిన దయినను నావిద్య నిష్ఫల మయినది. ఉపహాస భాజన మైన యీ నా బ్రదుకు వల?’ ఇట్లు పలికి జీవదత్తుడు తల ఖండించుకొనువాడై పట్టాక త్తని ఎత్తగానే నింగి నుండి వాణి పలికెను: ‘జీవదత్తుడా, సాహసము నేయకు; విను. ఈ యనంగరతి యనంగ ప్రభ యనెడు వేరి విద్యాధర కన్యక. తల్లిదండ్రుల శాపముచేత ఇంత కాలము మనుష్యాంగన యై యుండినది. ఇప్పుడు ఈదేహమును వదిలి తనలోకమునకు బోయి తన దేహమును పొందినది. నీవు మరల పోయి వింధ్య వాసినినే కొలువుము. ఆ దేవి ప్రసాదముచే ఈ విద్యాధరినే పొందుదువు. ఈమె దివ్యభోగములలో నున్నది. నీవుగాని రాజుగాని ఈమెకై నగప వలదు.’ ఇట్లు పలికి దివ్యవాణి విరమించెను. అంతట రాజు కొమారితకు సంస్కారము జరిపి దుఃఖము మూనెను. రాణియు ఓదారెను,

కడమ మువ్వరు వీరులును వచ్చినదారినే పోయిరి. జీవదత్తుడు శ్రద్ధాళు వై వింధ్యవాసిని నుపాసించెను. ప్రసన్నయై దేవి స్వప్నములో వర మిచ్చెను. “పుత్రా, నీ తపస్సునకు సంతోషించితిని. లే లేష్టు ; వినుము. — ప్రాలేయాచలమందు వీరపురం బని నగరము కలదు. అందు సమరుఁ డని విద్యాధరా ధీశుఁడు ఉన్నాఁడు. అతనికి అనంగవతీ దేవియందు అనంగ ప్రభ యని కొమారిత కలిగినది. ఆమె రూపయావనగర్వముచే ఎవనిఁ గాని పతినిగా అంగీకరింప కుండఁగా, ఆ మొండితనమునకు కోపగించి తల్లిదండ్రులు ‘ఓసీ, మనుష్యస్త్రీ వగుము. అటు లయినను భర్తృసుఖము నెఱుంగక కన్యవ యై పదియాలు వత్సరము లుండి ఆ దేహమును వదలి ఇటకు వత్తువు. అంతట నీకు మర్త్యుఁడు విరూపుఁడు ఖడ్గసిద్ధుఁడు పతి యగును. అతఁడు మునికన్యను కామించిన దోషమున శాపము నొంది మమహ్యుఁడైనవాఁడు. నీకు ఇచ్చు లేకపోయినను వాఁడు బలాత్కారమున నిన్ను మర్త్యలోకమునకుఁ గొనిపోవును. నిన్ను మఱియొకఁడు కొనిపోవుటచే వానికి నీతో వియోగము కలుగును. పూర్వ జన్మమందు వాఁడు ఎనమండుగురను పరభార్యలను హరించి నాఁడు సుమా. అందువలన ఎనిమిదిజన్మముల ననుభవించు దగిన దుఃఖమును వాఁడు ఒకజన్మములోనే అనుభవించును. నీవును విద్యుఁడు పోయి మానుషి వై యొకజన్మమందే ఎనిమిది జన్మములదివోలె గొప్ప దైన దుఃఖమును అనుభవించెదవు.

ఎల్లవారికి పాపాత్ముల సంపర్కము పాప భాగము నొసంగును. స్త్రీలకు పాపాత్ముడైన భర్తతోడి సంపర్కము సమపాపము నిచ్చును. నీకు పూర్వజన్మస్మృతి యుండదు. పలువురు మర్త్య భర్తలను పొందుదువు. ఏలయన నీవు తగినవరుల ననేకులను మొండితనముచేత నిరాకరించితివి గదా. నిన్ను యాచించిన విద్యాధరుడు మదనప్రభుడు మనుష్యుడై రాజై చిట్ట చివరకు నీకు పతి యగును. అంతట నీవు శాపము తీటి మరల ఈలోకమునకు వచ్చి, మరల విద్యాధరు డగునట్టి యా మదన ప్రభునే యోగ్యుని పతిగాఁ బడయుదువు. అని శపించిరి. ఆశాప మొందినయాకన్యయే భూమిలో ఈ యనంగరలియై, ఇపుడు తలిదండ్రులయొద్ద మరల అనంగప్రభ యై యున్నది. నీవు వీర పురమునకుఁ బోయి ఎఱింగినవాడయ్యు లోకవాదరక్షితుడైన దాని తండ్రిని యుద్ధములో గెలిచి దానిని కైకొమ్ము. ఈఖడ్గమును పుచ్చుకొమ్ము. ఇది చేత నున్న నీకు ఆకాశగమనము అజయ్యత్వమును కలుగును.” దేవి ఇట్లు ఆనతిచ్చి కత్తియిచ్చి యంతర్హితురా లాయెను.

జీవదత్తుడును మేల్కని చేతిలో దివ్యఖడ్గముం గాంచి, సంతోషముతో లేచి, అంబికకు ప్రణమిల్లి, ఆమె ప్రసాద మను నమృతముచే తఃశ్రమ మెల్ల శమింప, చేత ఆకర్ణి గొని మింటి కెగసి హిమాలయము చేరి, వీరపురమందలి యావిద్యాధరపతిని సమరుని పోరికీం జీసి, పోర నోర్చి, తద్దత్తయైన యావిద్యాధర

రాంగనను అనంగ ప్రభను వివాహమై దివ్యభోగము లొందుచు
అచట కొంతకాల ముండి, మామతోను భార్యతోను ఇ
ట్లనియె. 'మే మిరువురము మనుష్యలోకమునకు పోయెదము.
నాకు కోరికగా నున్నది. ప్రాణులకు జన్మభూమి నికృష్ట
మైనను ప్రియము గదా.' మామ అంగీకరించెను. అనంగ ప్రభ
ఎట్టకేలకు ఒప్పుకొనెను. అంత నామెను ఒడిలోఁ బెట్టుకొని
జీవదత్తుఁడు సభోమార్గమున మర్త్యలోకమున నవతరించెను.
అచట నొక రమ్యపర్వతమును చూచి యనంగ ప్రభ అందే
విశ్రాంతి నొందఁ గోరెను. వల్లె యని యతఁడు ఆమెతోఁ
గూడ అటనే దిగి ఆమెయొక్క విద్యాప్రభావముచే కల్పితము
లయిన యాహారపానములను సేవించెను. అనంతర మాతఁడు
విధిప్రేరితుఁడై అనంగ ప్రభను ఏ మైన మధురముగా పాడు
మనెను. ఆమె భక్తితో శివస్తుతి పాడ నారంభించెను. ఆ గీత
మాధుర్యముచే ఆబ్రహ్మఁడు నిద్ర పోయెను.

ఆలోపల హరివరుఁడను నొకరాజు వేట బడలికచేత
రథము వదలి ఒంటరిగా నెలయేటినిట్లు వెదకుచు ఆగీతశబ్దము
చేత జింకయుం బోలె ఆకృష్టుఁడై అచటికి వచ్చెను. అతనికి
ముందుగా శకునములు శుభము చెప్పెను. ఆరాజు దఱియ
వచ్చి యనంగ ప్రభను వాస్తవ మయిన యనంగుని ప్రభనుం
బోలె చూచెను. ఆ గీతరూపములకు నివ్వెఱ పోయియున్న
యతనిహృదయమును మదనుఁడు ఇచ్చు వచ్చినట్టు కోలం

గాఁడ నేనెను. ఆమెయు ఆ యందగానిని చూచి మదన వికారమునకు లోనై 'ఇతఁ డెవరు? పుష్పచాపము వదలి వచ్చిన మదనుఁడా? లేక, గీతతుష్టఁ డైన శివుని యనుగ్రహ మిట్లు మూర్ఛిభవించి వచ్చుచున్నదా యేమి?' అని తలపోసి, అతనిని 'నీ వెవరవు? ఈవనమున కేల వచ్చితివి? చెప్పుము.' అనెను. అతఁడు ఉన్నమాట చెప్పి ఆమెను 'ఓతామరసాననా, నీ వెవతెవు? ఈ నిద్రతుఁ డెవఁడు? చెప్పుము.' అని యడిగెను. ఆమె సంగ్రహముగా ననియెను. 'నేను విద్యాధరిని. ఈతఁడు ఖడ్గసిద్ధుఁడు నాపతి. నిన్ను చూచినమాత్రాన నీయందనురక్త నైతిని. రమ్మ; ఇతఁడు లేవక ముందే త్వరగా నీ పురికి పోదము. సర్వమును అచట సవిస్తరముగా చెప్పెదను.' అందులకు రాజు అంగీకరించి త్రైలోక్యరాజ్యము తనకు లభించినట్లు సంతోషించెను. 'ఈ రాజును ఒడిలో పెట్టుకొని త్వరగా ఆకాశమునఁ బోయెదను.' అని ఆనంగప్రభ మనసులో తలచి, ఆ భర్తృద్రోహదోషముచేత విద్యలు పోఁగా, తల్లిదండ్రుల శాపమును తలంచుకొని విషాదము నొందెను. దానిని చూచి రాజు కారణ మడిగి, ఆమెతో 'ఇది దుఃఖమునకు కాలము గాదు. నీ పతి మేలుకొనును. ఓ ప్రేయసీ, ఇది దైవాయత్త మయిన కార్యము, ఇందులకు దుఃఖము వ్యర్థము. తన తల నీడను విధిగతిని ఎవఁడు తప్పించుకొనఁ గలఁడు? రా పోదము.' అని పలికి ఆమెను తన మాట కొడంబటిచి తన యొడిలోఁ

బెట్టుకొని నిధానము దొరకిన నిటుపేదవలె తుప్పుఁ దై త్వరగా పోయి రథము చేరి భృత్యులచే అభినందితుఁ దై మనోవేగ మయిన రథమున రమణీ సమేతుఁ దై నిజనగరమునకుఁ బోయి ప్రజలకు నేత్రోత్సవము చేసెను. హరివర మను పేరి యా స్వ నగరమందు ఆ హరివరరాజు అనంగ ప్రభతో దివ్యభోగము లను భవించుచుండెను. అనంగ ప్రభ శాపమహిమచేత తనస్వప్ర భావములు కోలుపోయి అతనియందే అనురక్త యై యచటనే యుండెను.

ఈలోపల ఆకొండలో జీవదత్తుడు మేలుకొని అనంగ ప్రభను మాత్ర మే గాక తన కత్తిని గూడ గానక, 'అయ్యో, అనంగ ప్రభ ఏది? ఖడ్గమును హరించి ఎచటికైన పోయినదా? లేక, ఆమెను ఖడ్గమును ఎవరైన హరించిరా?' అని ఉద్బ్రాంతి తుఁ దై నానావిధముల తలపోయుచు మూడుదినములు మద నానలముచే దండహ్యమానుఁ దై ఆకొండలో పరిభ్రమించు చుండెను. అటనుండి దిగి పదిదినములు అడవులలో వెదకి వెదకి ఆమెయడుగుల జాడ నైనను ఎచటను కానక, 'అయ్యో! పాపీ! దైవమా, ఇచ్చియు మరల ఖడ్గసిద్ధితోఁగూడ ప్రియసు అనంగ ప్రభను హరించితివి!' అని యంగలార్చుచు తిరిగి తిరిగి భీక గ్రామములో సంవత్సమృద్ధ మైన యొక బ్రాహ్మణగృహమునకు పోయెను. అచట అంగ జైయు సువస్త్రయునైన యిల్లాలు ప్రియ దత్తయనునది అతనిని ఆసనమున కూర్చుండఁబెట్టి చేటికలతో

‘త్వరగా జీవదత్తునిపాదములు కడుగుడు. ఇతఁడు విరహముచే భోజనము మాని ఇది పదుమూడవ దినము’ అనెను. అందులకు విస్మితుఁ డై జీవదత్తుఁడు ‘ఇచటికి అనంగప్రభ వచ్చినదా? లేక, ఈమె యోగినియా?’ అని వితర్కించుచు కాలుసేతులు గడుగుకొని, ఆమె పెట్టిన భోజనమును భుజించి, ఆమెకు ప్రణమిల్లి, మహార్తిచే అడిగెను. — ‘ఓమహానుభావురాలా, ఒకటి చెప్పుము, నావృత్తాంతము నె ట్లెఱిగితివి? రెండవది కూడ చెప్పుము, నాప్రియ ఎటఁ బోయినది? నాఖడ్గ మే మయినది?’

పతివ్రత ప్రియదత్త యనియె. — ‘నేను కలలో నైనను భర్తకంటె అస్యుని తలంపను. పుత్ర భ్రాతృ సమానులనుగా ఇతరపురుషులను చూచెదను. ఎప్పుడును అతిథిని అర్చింపక పంపను. ఆమహిమచేత నేను భూత పర్తమాన భవిష్యత్తుల నెఱుంగుదును. నీప్రియను అనంగప్రభను నీవు విధియోగమున నిద్రించుచుండఁగా ఆమార్గమున గీతాకృష్ణుడై వచ్చి స్వనామ పురవాసి హరివరరాజు కొనిపోయినాఁడు. ఆమెను నీవును పొందఁ జాలవు. ఆచెడిప అతనిని గూడ వదలి మఱియొకనిని తగులుకొని పోవును, అనంగప్రభను సాధించుటకై దేవి నీకు ఖడ్గ మిచ్చినది. ఆ దివ్యఖడ్గము దానిని సాధించినది, ఇతఁడు హరింపఁగా మరల దేవి యొద్దకే పోయినది. దేవియే నీకు స్వప్నములో అనంగప్రభా శాపవృత్తాంతమును చెప్పునప్పుడు నీకు సంభవించెడు వృత్తాంతమును కూడ చెప్పినది; దానిని

మఱచితివా ? భవితవ్యము విషయమై ఈవ్యామోహము ఏల? దీనిని మానుము. మరల మరల అతిదుఃఖకర మయిన యా పాపానుబంధమును మానుము. అన్నా, అన్యాస క్త యాపాపాత్మురాలు మనుష్యత్వము పొందినది ; నీకు ద్రోహ మాచరించిన పాపమున విద్యలు కోలుపోయినది. అట్టియది నీ కేల?’

ఆపతివ్రత యిట్లు బోధింపఁగా జీవదత్తుడు అనంగప్రభ మీఁది పెట్టి మాని ఆమెతో నిట్లనియె—‘ఓపతివ్రతా, నీ మాటచే నాయజ్ఞానము పోయినది. అమ్మా, పుణ్యాత్ములతోడి సంగము ఎవరికి శ్రేయస్సును చేయదు? పూర్వ పాపవశమున నాకు ఈదుఃఖము కలిగినది. దానిని కడిగికొనుటకై మత్స్రరము మాని తీర్థములకు పోయెదను. అనంగప్రభకొఱకు ఇతరులతో వైరము పూనుటచే నా కేమి ఫలము? క్రోధమును జయింతు నేని ఈలోకము సంతయు జయించినవాడనె.’ ఇట్లు అతఁడు పలుకు చుండఁగా ఆమెపతి ధార్మికుఁడు అతిధివత్సలుఁడు వచ్చి జీవదత్తునికి ఆతిథ్యము నొసంగి శోకాపనోదనము చేసెను. జీవదత్తుడు అచట విశ్రమించి వారి నిరువురను వీడ్కొని తీర్థయాత్రకై పోయెను. వరుసగా పృథివిలోని సకలతీర్థములను తిరిగి అనేక కాంతారములందు కష్టముల ననుభవించి కందమూల ఫలాశనుఁ డై చివరకు ఆవింధ్యవాసిని యొద్దకే పోయి అచట నిరాహారుఁ డై కుశాస్తరాసీనుఁ డై యుగ్రతపము సలిపెను. తుష్ట యై యంబిక యనియె—

“పుత్రా, మీరు నలుపురును నాప్రమథులు. పంచమాల చతుర్వక్ర మహోదరముఖులు ఆ ముగ్గురు. వారికన్న నీవు అధికుడవు వికటవదననాముడవు. మీరు ఒకనాడు గంగాపులినంబున విహారార్థము పోయి, అచట జలకమాడుచున్న యొక మునికన్యను చాపలేఖ యను పేరి దానిని కపిలజటముని కూతును చూచి యందఱు మదనార్తులై దానిని ప్రార్థించితిరి. ‘పాండి, నేను కన్యను.’ అని అది పలుకఁగా వారు మువ్వరును ఊర కుండిరి. నీవు దానిని బలాత్కారమున చేయి పట్టు కొంటివి. ‘నాయనా, నాయనా, కాపుకాపు’ మని అది అంగ తార్చెను. చెంగట నున్న ముని వచ్చెను. అతనిని చూచి నీవు వదలితివి. అతఁడు మిమ్ము ‘ఓపాపాత్తులారా మీ రందఱును మనుష్యజన్మ మెత్తుడు.’ అని శపించెను. వారు శాపాంత మడుగఁగా ముని ‘మీరు రాజసుతను అనంగప్రభను కోరఁగా ఆమె విద్యాధరలోకమునకు ఎప్పుడు పోవునో అప్పుడు మీరు ముగ్గురును శాపవిముక్తు లగుదురు. ఓవికటవదనుడా నీవు, ఆ విద్యాధరిని ఎప్పుడు కోలుపోదువో అప్పుడు మహాదుఃఖము పొంది చిరకాలము దేవి నారాధించి శాపము క్తుడ వగుదువు. నీవు ఈచాపలేఖ హస్తమును స్పృశించితివి గాన, పరదా రాపహార పాపము నీయందు అధికము.’ నాకింకరులు మీరు ఆఱుషి శాపమునలన దక్షిణాపథమందు మహావీరులగుగా పుట్టితిరి. నీచెలికాంఠు పంచపట్టిక భాషాజ్ఞ ఖడ్గధరు లయిరి;

నీవు జీవదత్తుడ వయితేవి. అనంగరతి విద్యాధరలోకమునకుఁ జోగానే ఆమువ్వురు నాప్రసాదంబున శాపముక్తులై ఇచటికి వచ్చినారు. నీవును నన్ను ఆరాధించితివి. ఇప్పుడు నీశాపము తీఱినది. ప్రసన్న నయితిని. ఈ యాగ్నేయ ధారణను నేర్చి నీ దేహమును త్యజింపుము. ఎనిమిది జన్మముల సనుభవించిన యాపాపమును ఒక్కమాత్రే కాల్చుము.” ఇట్లు పలికి ధారణను నేర్చి దేవి అదృశ్య అయెను. అతఁడు ఆధారణచే మర్త్యదేహమును పాపమును కాల్చి గణోత్తముఁ డాయెను. దేవతలకుఁ గూడ పరస్త్రీసంగమ సాపానుభవము ఇట్టిదయి యుండఁగా ఇతరులగతి చెప్ప నలయునా?

అనంగప్రభ హరివరుని యంతఃపురములలో ప్రాధాన్యము నొందెను. ఆ రాజు రాజ్యమును మంత్రికి ఒప్పగించి వివానిశము ఆమెతోఁ గ్రీడించుచుండెను. ఒకనాఁడు ఆ రాజు నొద్దకు మధ్య దేశమునుండి లబ్ధులగు డను క్రొత్తనాట్యాచార్యుఁడు వచ్చెను. రాజు వాద్య నాట్యములలో వాని నేర్పుచు చూచి సమ్మానించి అంతఃపురములకు నాట్యము నేర్పు మని వానిని నియమించెను. వాఁడు అనంగప్రభకు మిక్కిలి చక్కఁగా నృత్యము నేర్పెను. ఆమెనృత్యము చూచి సవతులు కూడ ఆమెయం దనురక్త లయిరి. సహవాసముచేతను నృత్తిశిక్షాసముచేతను అనంగ ప్రభ నాట్యాచార్యునియందు అనురక్త యాయెను. ఆమె యొక్క రూపనృత్తములచే ఆకృష్టుడై ఆ నాట్యాచార్యుఁడు

కూడ కామునిచే ఏ మేమో నర్తింపింపబడెను. ఒకనాడు
 ఏకాంతమందు నాట్యశాలయందు అనంగప్రభ తనంతట తానే
 వానిని రతాంధము పైకొనెను. రతాంతమందు ఆమె అత్యంత
 సానురాగ యై యతనితో నిట్లనియె. 'నీవు లేక నేను నిమిష
 మయిన నిలువలేను. హరివరరాజు మనవృత్తము నెఱింగిన
 ఊమింపడు. కనుక రాజునకు తెలియని చోటికి ఎచటికైనను
 పోవుదము రా, నీకు రా జిచ్చినట్టిది హేమహయోష్ఠాదికము
 విస్తారము కలదు, నాకును అమితము అభరణజాత మున్నది,
 త్వరగా నిర్భయముగా పోవుదము.' ఈ మాటకు నాట్య
 చామ్యుడు అంగీకరించెను. అనంగప్రభ మగవేషము వేసికొని,
 తనకు మిగుల సంతరంగమిత్త మైన యొక చేటిని తోడ్కొని,
 నాట్యచామ్యునియింటికి బోయెను. మెటనే నాట్యచామ్యుడు
 ధన మంతయు లొట్టిపిట్టలమీద ఎక్కించి బయలు వెడలెను.
 వానితో ఆమె గుఱ్ఱ మెక్కి పయనము చేసెను. మొదట
 వైద్యాధరలక్ష్మిని వదలి రాజశ్రీని ఆశ్రయించినది, ఇప్పుడు
 చారణలక్ష్మిని కోరినది! చీ! స్త్రీలమనస్సు ఎంత చపలము!
 వానితోకూడ దూరము పోయి అనంగప్రభ వియోగపుర
 మను నగరము చేరి అచట వానితో సుఖ ముండెను. ఆమె
 లభించినందున ఆనటాగ్రణియు తనలభ్యవరనామము స్థాకముగా
 తలంచి సుఖ ముండెను.

ఇంతలో ఆమెపోక యెఱింగి దుఃఖముచే హరివరుడు ప్రాణత్యాగోన్ముఖుడు కాగా, మంత్రి సుమంత్రుడు అతని నాశ్వాసించుచు నిట్లనియె.- 'దేవా, నీ వెటుంగనిది ఏ మున్నది? స్వయముగా ఆలోచించుకొనుము: పతిని ఖడ్గసిద్ధుని వదలి నిన్ను చూచినమాత్రమున వలచి వెంట వచ్చిన యా పడలేకి నీయందుమాత్రము నిల్చకడ ఎట్లు గలుగును? ఎవనినో నీచుని తగులుకొని, మంచివస్తువుపై యిచ్చలేక, తృణదృష్ట్యను రాగముచేత తృణరత్న శలాకయుం బోలె, పోయినది. నిక్కము గా ఆమెను నాట్యాచార్యుడు కొనిపోయినాడు. వాడు లేడు. సంగీతగృహమందు వా రిరువురును ఉండి రని' తెలియ వచ్చినది. దేవా. ఎఱిగియు ఆమెయందు ఈపట్టుదల నీ కేల? సంధ్యవలె విలాసిని అందఱయందును క్షణరాగిణి.' మంత్రి యిట్లు పలుకగా రాజు విచార మవలంబించి 'ఓహో! ఈ బుద్ధిమంతుడు నాకు నిజమునే చెప్పినాడు! పర్యంతవిరసయు కష్టయు ప్రతిక్షణవివర్తినియు నై భ్రవస్థితియుం బోలె విలాసిని అనిత్యసంబంధ గదా. పడినవానిని ముంచుచు ఉత్కలికలు చూపుచు ఉండునట్టి యగాధనదులలోను అట్టి స్త్రీలలోను ప్రాజ్ఞుడు ఎవడు పడును? వ్యసనములందు భయపడనివారు, విభవములందు గర్వింపనివారు కార్యములందు వెనుదివియని వారును ఎవరో ఆధీరులు లోకమును జయించినవారు.' అని

యాలోచించి వగమాని మంత్రిబోధ గ్రహించి హరివరుడు
తన రాణులతోనే సంతృప్తుడై యుండెను.

అనంగప్రభ వియోగపురమందు నాట్యాచార్యునితోఁ
గూడ కొంతకాల ముండెను. అచట నాట్యాచార్యునికి దైవ
యోగమున సుదర్శనుఁ డనెడు పడుచు జూదగానితో చెలిమి
కలిగెను. వాడు అనంగప్రభయెదుటనే నాట్యాచారుని సర్వ
ధనమును త్వరలో జూదముచే హరించెను. ఆ రోషముచేతనుం
బోలె ఆమె నిర్దనుని నాట్యాచార్యుని వదలిన దై తానుగానే
సుదర్శనుని పతిగా కలసికొనెను. ఆలిని ధనమును కోలుపోయి
నాట్యాచార్యుడు చేయునది లేక విరక్తుఁ డై జడలు దాల్చి
తపస్సుకై గంగాతీరమునకుఁ బోయెను.

అనంగప్రభ నవ నవప్రియ యై జూదగాఁ డైన యా
సుదర్శనునితోనే యుండెను. ఒక రాత్రి సుదర్శనుని ధనము
నంతయు దొంగలు ఇల్లు చొరబడి హరించిరి. అంతట
ధనము లేమిచే దిగులుపడి అనుతపించుచున్న యా యనంగ
ప్రభతో సుదర్శనుడు దైవోపహతచేతస్కుడై 'హిరణ్య
గుప్తుఁ డని నాకు స్నేహితుడు మహాధనుడు కలఁడు, అతని
యొద్ద ఏ మయిన అప్పు తెచ్చుకొందము రక్షు' అని పలికి,
ఆమెను తోడ్కొని హిరణ్యగుప్తుని యొద్దకు పోయి, ఋణ
మడిగెను. వర్తకుడు అనంగప్రభను, ఆమె అతనిని, చూచి పర
స్పరము అన్యోన్యసాభిలాషు లయిరి. వర్తకుడు సుదర్శనునితో

ఆదరపూర్వకముగా 'తేపు ఇచ్చెదను బంగారము మీకు, ఇప్పుడు మాయింటనే భోజనమునకు నిలుపుడు.' అనెను. ఆమాట వినియు, ఆయిరువురభావము అన్యాయశ్రముగా నుండుట కనియు, సుదర్శనుడు నాకు దేహము ససి లేదు. నేను నేడు భుజింపను,' అనెను. 'మిత్రమా, అట్లయిన, నీ భార్యను మాత్రమైన మాయింట భోజనము సేయనివ్వు. ఈమె ఇదే తొలిమాట గదా మాయింటికి వచ్చుట.' అని హిరణ్యగుప్తుడు బలవంత పెట్టెను. సుదర్శనుడు జూదగాఁ డయ్యును ఊరకుండెను. వైశ్యుడు ఆనంగ ప్రభను లోపలికి తీసికొని పోయి, అతర్కితోపసతయు లస్తద్దవివాసయు నయిన యానంగ ప్రభతో యథేచ్ఛముగా పానాహారాదులు సలిపెను. సుదర్శనుడు ఆమె బయట వచ్చు సని కనుపెట్టుకొని యుండి వర్తకభృత్యులవలన ఇట్లు హెచ్చరిక పొందెను.—'ఆమె భోజనము చేసి యింటికి పోయినది. పోవుచుండఁగా నీవు చూడవైతివి. నీ వేల ఇంకను ఇచటనే యున్నావు? ఇంటికి పొమ్ము.' సుదర్శనుడు 'అది లోపల నున్నది, పోలేదు, నేను పోను.' అని చెప్పఁగా వానికి పాదప్రహారము లిచ్చి ఆకింకరులు తలుమఁ గొట్టిరి. అంతట సుదర్శనుడు దుఃఖించుచు పోయి 'ఆహా, ఏమి, వైశ్యుడు నాకు మిత్ర మయ్యును నాభార్యను హరించినాడు. ఇచటనే నాపాపమునకు ఫల మిట్లు అనుభవమునకు వచ్చినది. నేను ఒకనికి ఏమి చేసితినో నాకు మఱి

యొకఁడు అదియే చేసినాఁడు. మరల నాకు ఇట్టి పరాభవము రాకుండ జన్మరాహిత్యము చేసికొనెదను.' అని యాలోచించి కోపము మాని బదరికాశ్రమమునకుఁ బోయి జన్మరాహిత్యమునకై తపస్సు చేసెను.

ఆమెయు సురూపుని వైశ్యుని ప్రియుని పతినిగాఁ బొంది, పువ్వునుండి పువ్వునకు వచ్చిన భృంగివలె, క్రీడించుచుండెను. మహాధనుఁ డయిన యాయనురక్త వణిజుని ధనప్రాణములకు స్వామిని యాయెను. అచటిరాజు వీరబాహుఁడు ఆజగదేక సుందరి నెఱింగియు ధర్మపరుడై హరింపకుండెను. కొన్నాళ్లకు వైశ్యుఁడు వ్యయాతిరేకముచే నిర్ధనుఁ డాయెను. బంధకియేలునింట కులస్త్రీవోలె శ్రీ కృశించును గదా. అంతట హిరణ్యగుప్తుఁడు వ్యాపారార్థము మూలధనము గొని సువర్ణ భూమి యనుదీవికి పయన మాయెను. విరహమునకు తాళలేక ఆయనంగప్రభను వెంటఁ గొని మార్గవశమున సాగరపుర మను నగరమునకుఁ బోయెను. అందు సాగరవీరుడను చెంబడి వాఁడు కడలివలన బ్రదుకువాఁడు ఇతనితోఁ గలసెను. వాఁడు ఇతనికి ఓడ తెప్పించెను. అందులో ఇతఁడు ప్రియాసహితుడై యెక్కెను. ఓడ యెక్కి సాగరవీరునితో పోవుచుండఁగా కొన్ని దినము లాయెను.

అంత నొకనాఁడు మెఱయుచున్న మెఱపుఁగన్నులవాఁడు ఉగ్రుఁడు సంహారభయంకరుఁడు కాలమేఘుఁడు వచ్చి ప్రబల

వాయు ప్రేరణచే ఏనుగుతోండములావు ధారలుగా వర్షింప సాగెను. ఓడ కరళ్లలో మునుగసాగెను. పరిజనులు ఆక్రంద నము చేయఁదొడఁగిరి. హిరణ్యగుప్తుఁడు తనమనోరథమువోలె ఓడ భంగపడుచుండఁగా ఉత్తరీయమును నడుమునకు కట్టు కొని అనంగప్రభ ముఖమును గానక 'హా, ప్రాణనాయీకా, ఎట నున్నావు?' అని మొఱవెట్టుచు సంద్రములో దుమికెను. కొంతదూరము ఈడుకొనిపోయి, దైవవశమున ఆదారిని వచ్చిన యొక వర్తకనావను కని పట్టుకొని యెక్కెను. సాగర వీరుఁడు పలకలను త్రాళ్లతో కలియఁగట్టి తెప్పచేసి, అనంగ ప్రభను అందు ఎక్కించుకొని, తాను గూడ ఎక్కి, ఆమెను భయము తీర్చుచు చేతులతో నీళ్లు త్రోయుచు నడపుచుండెను. క్షణములో ఓడ పగిలెను. మేఘములు పోయి, సముద్రము కోపము తీతిన సాధువువలె స్థిమితపడెను. హిరణ్యగుప్తుఁడు దైవ వశమున మంచిగాలి కొట్టఁగా అయిదు దినములలో రేవు పొంది దిగి ప్రియావరహదుఃఖితుఁడై విధివిలాసమునకు ప్రతీకారము లే దని యెఱిఁగి క్రమముగా తననగరము చేరి ధైర్య మవలంబించి మరల వర్తకము చేసి ధన మార్జించి సుఖముండెను.

అనంగప్రభయు పలకపై నొకదినమే ఉండి గట్టు చేరెను. భీవరేంద్రుఁడు ఈమెను ఓదార్చి సాగరపురములో తనయింటికిఁ గొనిపోయెను. అచట రాజ సమైశ్వర్యుఁడు వీరుఁడు క్లాఘ్య యశావసుఁడు ప్రాణప్రదాయి ఆజ్ఞావిధాయి అగు నతనినే ఆమె

కామించి పతినిగా చేకొనెను. భ్రష్టచారిత్ర యయిన స్త్రీ మెఱక పల్లములు చూడదు గదా. ఆమె ఆ చెంబడిదొరతో అతని మైశ్వర్యము నెల్ల అనుభవించుచు వానియింట ఉండి ఒకనాడు వీధిలోఁ బోవువానిని విజయవర్త యను క్షత్రియ కుమారుని అందగానిని మేడతుడనుండి చూచి వలచి దిగి వచ్చి నిన్ను చూచి వలచి వచ్చితి, నన్ను కైకొనుము.' అనెను. వాఁడును స్వర్గమునుండి తనకై దిగివచ్చినదానింబోలె తలంచి హృష్టుడై ఆ త్రైలోక్యసుందరిని గ్రహించి తనయింటికి కొని పోయెను. ఆమె యెచటికో పోయె నని తలచి సాగరవీరుడు దుఃఖితుడై సర్వస్వత్యాగము చేసి దేహత్యాగము చేయుటకై గంగకు పోయెను. వానికి అట్టిదుఃఖము ఎట్లు కలుగకుండును! చెంబడితన మెక్కడ! అట్టి విద్యాధరి సంగమ మెక్కడ!

అనంగప్రభ విజయవర్తతో అనర్గళముగా సుఖములను అనుభవించుచుండెను. పిమ్మట నొకనాడు ఆ పురి రాజు సాగర వర్త యనునతఁడు పురము చూడఁదిరుగుచుండెను. తనవేరి యా తననగరమును చూచుచు ఆరాజు విజయవర్తనియింటి వీధిని పోవుచుండెను. రాజు వచ్చుచున్నాడని యెఱింగి చూడ కుతూహలిన మై అనంగప్రభ మేడ యెక్కి అతనిని చూచిన మాత్రాన మదనవశమై అతని యేనుగు మావటీని 'ఓయి మావటీ, నే నెప్పుడును ఏనుగు నెక్కి యెలుగను. నన్ను ఎక్కింపుము. ఎట్లుండునో చూచెదను,' అనెను, ఆధోరణుడు

రాజు మొగము చూచెను. రాజు ఆకాశమునుండి జాతినచంద్ర కళయో యననొప్పుచున్న యామెను చకోరమువోలె తనియని దృష్టులతోఁ జూచి మోహించి మావటీనితో 'ఓయి, ఏనుఁగును దగ్గఱకు నడిపి ఆ రమణి కోరికను తీర్చుము. ఆ యిందు వదనను త్వరగా దీనిమీఁదికి ఎక్కింపుము.' అని యాజ్ఞాపించెను. అంత మావటీఁడు ఆ పిడియేనుఁగును ఆమె యున్న మేడక్రిందికి నడపెను. పిడి దగ్గఱకు రాగాఁ జూచి ఆమె తన్ను తేనియొడిలో పడవై చికొనెను. మొదట ఆభర్త ద్వేష మేమి! ఇప్పుడు ఎందఱు భర్తలకును ఈతనియమి ఏమి? ఆమెకు పితృ శాపమున ఎట్టి మహావిపర్యయము కలిగినది? పడుదు నను భయముచేతనుంబోలె ఆమె యతని కంఠమును ఆలింగించెను. తత్సృశ్చామృతసిక్తాంగుఁ డయి యా మహారాజు మహానందము పొందెను. యుక్తిగా తన్ను ర్పించుకొని ముద్దుగొన నువ్విఘ్నము చున్నట్టి యాభామను చేకొని రాజు వెంటనే నగరి కేగి అచట ఆమె వృత్తాంతమును విని ఆమెను అంతఃపురమునకుఁ బంపి మహాదేవినిగా చేసికొనెను. ఆమెను రాజు హరించినాఁడని తెలిసికొని ఆక్షత్రియకుమారుఁడు విజయవర్త వచ్చి రాజభృత్యులతో వెన్ను చూపక పోరి మడిసెను. శూరులు స్త్రీనిమిత్త మైనపరాభవమును సహింపరు గదా. 'ఈవరాకి ఏల? మమ్ము భజింపుము.' అని సురస్త్రీలచే చేకొనఁబడియెనో యన నతఁడు పీఠస్వర్గమునకుఁ బోయెను.

ముదిమి నాకర్ణమూలము డాసియున్నది.” ఇట్లు పలికి సుతుఁడు అంగీకరింపకున్నను సాగరవర్త ప్రియాసహితుఁ డై ప్రయాగకుఁ బోయెను. కుమారుఁడు తండ్రిని సాగ నంపి తన నగరమునకు వచ్చి తనరాజ్యమును క్రమముగా శాసించుచుండెను.

సాగరవర్తయు అనంగప్రభాసహితుఁ డై ప్రయాగలో తపస్సు చేసి వృషధ్వజుని సంతోషపెట్టెను. శంకరుఁడు అతనికి స్వప్నములో అగపడి యిట్లనియె.—పుత్రా, నీ తపస్సునకు సంతసించితిని. ఈ అనంగప్రభయు నీవును విద్యాధరులరు, తేపు శాపము తీటి నిజలోకమునకుఁ బోయెదరు.’ విని రాజు మేలుకొనెను. అనంగప్రభయు అట్లే కల గని మేల్కొనెను. ఆకలలను ఒకరితో నొకరు చెప్పుకొనిరి. ఆమె సంతసించి రాజుతో ‘ఆర్యపుత్రా, ఇప్పుడు నాపూర్వజన్మము చక్కఁగా స్మరణకు వచ్చుచున్నది. నేను వీరపురమందు సమరుఁ డను విద్యాధరేంద్రుని కొమారితను. అప్పుడును నాపేరు అనంగ ప్రభ. తండ్రిశాపమున ఇచటికి వచ్చి విద్యలను కోలుపోయి మానుషి నై నన్ను మఱచితిని. ఇప్పుడు మేలుకొంటిని.’ అని చెప్పుచుండ, ఆకాశమునుండి ఆమెతండ్రి సమరుఁడు దిగెను. అతనికి సాగరవర్త నమస్కరించెను. అనంగప్రభ అతనిపాదముల వ్రాలెను. ఆమెకు తండ్రి ‘పుత్రీ, రా, ఇవిగో విద్యలు కైకొమ్ము. నీశాపము తీటినది. నీవు ఎనిమిదవజన్మముల దుఃఖమును ఒకజన్మముననే అనుభవించితివి.’ అని పలికి, ఆమెను

ఒడిలో కూర్చుండఁ బెట్టుకొని విద్యలను మరల ఇచ్చెను. సాగరవర్తతో ననియెను.- 'నీవు విద్యాధరరాజపు ; మదన ప్రభుడవు, నేను సమరుడను. ఇది నాకొమారిత అనంగప్రభ. పూర్వము దీనిని యశావనవతిని వరులు ఎందఱో యాచించిరి. ఇది వారిలో నెవనిఁగాని రూపగర్విత యై ఇచ్చగింపకుండెను. తుల్యగుణుడవు నీవు అత్యుత్సుకతతో యాచించితివి. విధి యోగమున నిన్నుఁ గూడ ఇది అంగీకరింపదాయెను. అంత నేను మర్త్యలోకమునకు పొమ్మని దీనిని శపించితిని. అప్పుడు నీవు అనురక్తిచేత, మర్త్యలోకమందును ఇది నీకు భార్య కావలయు నని, కోరుకొని, వరదుని గిరిజాపతిని ధ్యానించి, నీ విద్యాధరతనువును వదిలి మనుష్యుడవుగా పుట్టితివి. అంత నీకు ఇది భార్య ఐనది. ఇక పండి మీరు మీలోకమునకు.' ఇట్లు సమరుడు పలుకఁగా సాగరవర్త పూర్వజన్మమును స్మరించి వెంటనే ఆమనుష్య దేహమును ప్రయాగ తీర్థమందు వదిలి వేసి మదన ప్రభుఁ డాయెను. అనంగ ప్రభయు మరల విద్యలు పొంది ఆదేహముతోనే అన్యవోలే మునుపటికంటె దేదీప్యమాన యైన విద్యాధరి యాయెను. అనోన్య దివ్యరూప దర్శనానురక్తు లైన యా యనంగ ప్రభా మదన ప్రభులును ఆఖేచరపతి సమరుడును అందఱు గగనమున కెగసి వీరపురమునకుఁ బోయిరి. వెంటనే సమరుడు తన కొమారితను అనంగ ప్రభను మదన ప్రభునికి ఇచ్చి వివాహము చేసెను. మదన ప్రభుడును శాపము క్త యై

ప్రీతియుక్త యైన యామెను దోడ్కొని, నిజనగరమునకుఁ బోయి సుఖ ముండెను. ఈ రీతిగా దివ్యులు తప్పు నడవడులచే శాపచ్యుతులై మనుష్యలోకములో జనించి ఆదోషముల ఫలమును అనుభవించి, తమ పూర్వ సుకృత విశేషములచేత మరల నిజపదమును పొందుదురు.

ఇట్లు నరవాహనదత్తుడు గోముఖ మంత్రివలన అలంకారవతీ సమేతుఁడై కథ విని సంతోషించి దినకృత్యములకై లేచెను.

3 - వ తరంగము.

మఱునాడు అలంకారవతీ సమేతుఁడై యున్న నరవాహనదత్తునితో మిత్రుడు మరుభూతి విన్నపించెను: 'చూడు, చూడు, దేవా, నీసింహద్వారమునందు జడదారి కార్పటికుడు మిక్కిలి ధూళి గ్రమ్మి దివారాత్రము చలిలోను ఎండలోను ఒక తోలుచీరకగోచి మాత్రము పెట్టుకొని కాచి యున్నాడు. అకాలమున ఎచ్చు ఇచ్చుటకంటె కాలమున కొంచె మిచ్చినను మేలు. కనుక వీడు చావకముందే వీనిపై కనికరింపుము.' అని. దానిని విని గోముఖుఁడనియె.—మరుభూతి చెప్పినది సరియే గాని, దేవా, ఈవిషయమున నీతప్పు లేదు. పాపము క్షమించుపటకు దాత యయ్యును ప్రభువు ఇయ్యడు; పాపము

క్షయించెనా ప్రయత్న పూర్వకముగా నివారించినను ఇయ్యనే ఇచ్చును. ఇది కర్తవ్యము గదా.

పాపము తీరిన కార్పటికుని కథ.

పూర్వము ఈ లోకములో లక్షపుర మని యొక నగరముండెను. అందు దాత్ర గ్రణి లక్షదత్తుడు అని రాజు ఉండెను. అతడు యాచకునికి లక్షకు తక్కువ యిచ్చి యెటుగఁడు. ఎవనితో పలుకునో వానికి లక్ష, ఎవనితో సంతోషించెనో వానిని నిర్దారిద్ర్యనే చేసెను. అందువలననే అతనికి లక్షదత్తుడని పేరు కలిగెను. అతని సింహద్వారమున లబ్ధదత్తుడను కార్పటికుడు తోలుగోచి మాత్రము గలిగిన జడదారి చలిలోను వానలోను మండు వేసవి యెండలోను కదలక నిలిచి యుండెను. అట్లు ఎంతకాలము కష్టపడుచు నిలిచి యున్నను వానికి రాజు దాత యయ్యును దయాళు సయ్యును ఏమియు ఈ లేదు. ఒకనాడు రాజు వేటకుఁ బోయెను. కార్పటికుడు దుడ్డుగుదియ చేతఁ గొని కూడఁ బోయెను. అడవిలో రాజు ససైన్యుడై వాహనమంద ఉండి ధనుస్సు ఎక్కు వైట్టి బాణ ప్రయోగముచేసి వ్యాఘ్రములను వరాహములను లేళ్లను చంపుచుండెను. కార్పటికుడు రాజుస్థూల పాదచారియై దుడ్డుతోనే వ్యాఘ్ర వరాహ హరిణములను అనేకములను కొట్టి చంపెను. రాజు దానిని చూచి, 'అహా వీడు ఎంతటి శూరుఁడు!' అని ఆశ్చర్యపడి సంతోషించెనే గాని, వానికి ఏమియు ఇయ్య

లేదు. వేట సాలించి వచ్చి రాజు నగరు సొచ్చెను. కార్పటికుడు
 ఎప్పటి యట్లు సింహద్వారమందు నిలుచుండెను. ఒకమాటు
 లక్షదత్తునకు ఎల్లజగడముచే దాయాదులతో మహాయుద్ధము
 జరిగెను. ఆ యుద్ధమునందు రాజు నెదుట కార్పటికుడు గట్టి
 చండ్రదుష్ట తలదెబ్బలతో శత్రువుల ననేకులను మడియించెను.
 రాజు శత్రువులను జయించి తన నగరమునకు వచ్చెను. అట్లు
 కార్పటికుని పరాక్రమము చూచియు వానికి ఏమియు ఈయ
 లేదు. రాజును కార్పటికుడును ఈరీతిని ఉండఁగా అయిదు
 సంవత్సరములు గడచినవి. కార్పటికుడు తన దుష్టకట్టచేతనే
 జీవించు చుండెను.

ఆఱవ సంవత్సరము రాగా రాజు ఒకనాడు వైవ
 యోగమున వానిపై కనికరించి యిట్లు చింతించెను.—‘వీనికి
 ఎంతకాలము కష్టపడినను ఇప్పటికీ ఏమియు ఇయ్యనైతిని.
 ఇప్పుడు యుక్తిగా నీని కేమయిన ఇచ్చి చూచెదను. ఈ దీనునికి
 పాపతయ మయినదో లేదో, ఇప్పటి కై నను లక్ష్మీ వీనికి దర్శన
 మిచ్చునో ఈయదో, చూచెదను గాక.’ ఇట్లు ఆలోచించి రాజు
 స్వయముగా కోశాగారమునకుఁ బోయి యొక మాతులుంగ
 ఫలమును బరిణవలె చేసి రత్నములతో నిండించెను. బయటనే
 నిండోలగంబు తీర్చెను. పౌర సామంత మంత్రు లందఱును
 ప్రవేశించిరి. వారిమధ్యలో కార్పటికుడు గూడ ప్రవేశింపఁగా
 రాజు వానిని దగ్గఱకు రమ్మని స్నేహముగా పలికెను. కార్పటి

కుడు సంతోషించి రాజునొద్దకు వచ్చి ఎదుట గూర్చుండెను. వానిని రాజు ఏ దయనను మంచి సూక్తిని పాడు మనెను. కార్పటికుడు పాడెను.—

గీ. నిండినట్టివాని నిండించు నెప్పుడు
సాగరమును నదుల సమితివోలె,
మెట్ట నయిన మెట్ట దోట్టు పెట్టినయట్టు
లభను కనుల మ్రోల నబ్జనిలయ.

దానిని విని మరల పాడించి రాజు మిక్కిలి సంతసించి గొప్ప గొప్ప రత్నములు నిండి యున్న యా మాతులుంగఫలమును ఇచ్చెను. 'ఈరాజు ఎవనికి సంతసించునో' వాని దారిద్ర్యమును పోగొట్టును. పాపము ఈ కార్పటికుడు కేవలము అదృష్ట హీనుడు. రాజు సంతోషించియు వీనికి ఈమాతులుంగమును ఇచ్చినాడు. అదృష్టహీనులకు కల్పవృక్షముగూడ మోదుగు అగును. ' అని ఆ యెలగములో అంబటునా వరమార్థము నెఱుంగక విపాదముతో ఒండొరువులతో బల్కికొనుచుండిరి. కార్పటికుడు మాతులుంగమును గ్రహించి వెడలిపోయి చింతించుచుండెను. వాని యెదుటికి రాజవందియను భిక్షు వొకడు వచ్చి వానికి తన శాటి యిచ్చి మనోహర మయిన యా మాతులుంగమును కైకొని రాజదర్శనము చేసి దానిని కానుక పెట్టెను. రాజు దానిని గుర్తుపట్టి శ్రమణుని 'భదంశా, ఈఫలము నీ కెక్కడిది ?' అని యడిగెను. కార్పటికు డిచ్చె

నని యతఁడు పలికెను. రాజు 'ఆహా! వీని పాపము ఇప్పటికిని ఊణింపదాయెను గదా.' అని విషాదపడి ఆశ్చర్యపడి యా ఫలమును గైకొని సభ చాలించి తత్క్షణమే లేచి పోయి దిన కృత్యములు జరిపెను. కార్పటికుఁడు ఆ శాటిని అన్ని అన్న పానములు నెఱవేర్చుకొని మరల యథాప్రకారము సింహ ద్వారమున నుండెను.

మఱునాఁడు రాజు యథాప్రకారము ఆస్థానము నలంకరించెను. అందులకు పురజను లందఱును యథాప్రకారము వచ్చిరి. కార్పటికుఁడును వచ్చెను. వానిని రాజు చెంగటికీ బిలిచి కూర్చుండఁబెట్టి ఆసూక్తి నే మరల పాడించి కరుణించి రత్నగర్భ మయిన యా మాతులుంగమునే మరల అతనికి ఇచ్చెను. 'ఆహా! ప్రభువు వీనిపై రెండవపర్యాయము అను గ్రహించినను వృథా అయినది! ఏమి యిది।' అని సభాసదు లందఱును ఆశ్చర్యపడిరి. కార్పటికుఁడు ఫలమును గైకొని వ్యాకులుఁ డై రాజానుగ్రహమును సఫలమునుగాఁ దలంచి సభ వెడలి పోయెను. అంతలో దేశాధిక్యతుఁ డొక్కఁడు వచ్చి రాజదర్శనము చేయువాఁడై, శుభశకునము గోరుచుండి, యా ఫలమును గాంచి, రెండు వస్త్రములు వెల యిచ్చి దానిని గ్రహించి, ఓలగంబు సొచ్చి, రాజునకు ప్రణమిల్లి, ముందు ఆ మాతులుంగమును, పిమ్మట తాను తెచ్చిన నజరును అర్పించెను. ఈపండు నీ కెక్కడిదని రా జడుగఁగా కార్పటికుని సలనిది యని

అధిక్యతుడు పలికెను. 'అహో! ఇప్పటికిని లక్ష్మీ వానిని కటాక్షింపదాయెఁ గదా!' యని రాజు మనస్సుతో చింతించి, మిగుల విషాదము నొంది, ఆఫలమును చేతఁగొని యాస్థానము చాలించి లేచెను. కార్పటికుడును ఆవస్త్రములలో నొకటి బజాబులో అమ్మి అన్నపానములు తీర్చుకొని రెండవదానిని రెండు తుండెములుగా చింపి తాను ధరించెను.

మూడవనాడు రాజు నిండోలగంబున ఆ సూక్తినే మరల పాడించి కార్పటికునికి ఆమాతులుంగమునే ఇచ్చెను. అందఱును ఆశ్చర్యపడిరి. కార్పటికుడు వెలువడి ఆ బీజపూరమును రాజవిలాసినికి ఇచ్చెను. జంగమ యైన రాజనవ్త్తాన తరువల్లియుంబోలే ఆ విలాసిని యతనికి అగ్రఫలసూచక మయిన కుసుమముంబోలే సువర్ణము నొసంగెను. దాని నమ్మి కార్పటికుడు ఆనము సుఖముండెను. ఆమె రాజదర్శనము చేసి ఆఫలమును నజరు పెట్టెను. నీకిది యెక్కడి దని రాజదుగఁగా కార్పటికునివలనిది యని యామె చెప్పెను. 'ఇప్పటికిని లక్ష్మీ వానిని కటాక్షింపదాయెఁ గదా. ఈ పుణ్యహీనుడు నా కరుణ నిష్ఫలము గా దని యెఱుంగఁడు. అహో! ఈ మహారత్నములు నాయొద్దకే మరల మరల వచ్చుచున్నవి!' అని తలపోసి యాఫలమును పదిలపఱచి ఆహ్నికకృత్యములకు రాజు లేచెను.

నాలవనాడు సభలో సామంత సచివాదు లెల్లరు నిండి యుండ, ప్రభువు కార్పటికుని తన చేతఁ గూర్చుండఁ బెట్టుకొని

ఆ సూక్తిని పాడించి ఆమాతులుంగఫలమునే ఇచ్చెను. అది వానిచేతఁ బడెడు త్వరలో చేతికి తగిలియు తగులకయే నేలపైఁ బడి రెండుగా బ్రద్ద లాయెను. మూత వీడఁగానే దానినుండి మహర్షము లయిన గొప్ప రత్నములు రాలి సభ నెల్ల దేదీప్య మానము కావించినవి. వానిని చూచి ఎల్లవారును 'అహా! ప్రభు కటాక్షము ఇట్లు ఉండఁగా మేము పరమార్థ మెఱుంగక మూఁడుదినములు పరిపరివిధముల భ్రమల పాలై యుంటిమి!' అనిరి. ఆమాట విని రా జనియె:- 'వీనికి సిరి దర్శన మిచ్చునో ఈయదో అని యాయుక్తిచేత నేను పఠింపితిని. ఈమూఁడు దినములు వీని పాపము తీఱకుండినది, ఇప్పుడు తీఱినది. కాననే ఇప్పుడు వీనికి లక్ష్మి దర్శన మిచ్చినది' ఇట్లు పలికి ప్రభువు కార్పటికునికి ఆరత్నములను గ్రామములను ఏనుఁగులను గుఱ్ఱములను బంగారమును ఇచ్చి సామంతుని చేసి ఎల్లవారివలన పొగడ్త లంది ఆస్థానమునుండి లేచెను. కార్పటికుఁడు కృతార్థుఁడై బసకు పోయెను. ఇట్లు పాపము తీఱిననే గాని ఎంత కష్టపడి నను ఏమి చేసినను భృత్యులకు స్వామి ప్రసాదము కలుగదు.

ఈకథను చెప్పి మంత్రి ముఖ్యుఁడు గోముఖుఁడు నర వాహనదత్తునితో 'దేవా, ఈ నీ కార్పటికునికి పాపక్షయము కాలేదు. కావుననే వానిపై నీకు ప్రసాదము కలుగలేదు.' అని వెండియు పలికెను. ఆమాటకు ప్రభువు సరియే యని తన కార్పటికనామునికి తత్తుణమే గ్రామములు హస్త్యశ్వహేమ

కోట్లు మంచి వస్త్రాభరణములు ఇచ్చెను. ఇట్లు కావ్యటికుడు రాజతుల్యుడాయెను. ప్రభువు కృతజ్ఞుడై చెంతనుండువారు సజ్జనులైన, నేవ నిష్ఫల మగునా ?

ప్ర లం బ బా హు ని క థ.

ఈరీతని నరవాహనదత్తుడు అచట కాలము గడపు చుండగా ఒకానొకప్పుడు దాక్షిణాత్యుడు ద్విజకుమారుడు ప్రలంబబాహు పను వీరుడు సేనాధ్యము వచ్చి విన్నవించు కొనెను: 'దేవా, నీకీర్తి విని వచ్చి నీపాదముల నాశ్రయించితిని. గజవాజి రథములచే నీవు భూమిలో పోవునప్పుడు నిన్ను నేను అడుగైనను ఎడఁబాయను, ఆకాశమునఁ బోవు నప్పుడు మాత్రము వెంట రాలేను. నీవు విద్యాధరేంద్రుడవు అగుదు వని ప్రసిద్ధి కావున ఇట్లు విన్నవించితిని. నాకు ఒక దినమునకు నూలు సువర్ణములు జీత మీవలయును.' ఇట్లు పలికిన మహా తేజునికి బ్రాహ్మణునికి ఆ ప్రభువు అతని కోరినట్లే కొలువును బసంగెను. ఆసమయములో గోముఖు డిట్లనియె:—

పీ ర వ రు ని క థ.

దేవా, నేవకులు రాజులకు ఇట్టివారుగా నుండురు. అందులకు ఈకథను వినుము. విక్రమ పుర మని గొప్పపట్టణము కలదు. అందు విక్రమతుంగు డని రాజుండెను. నీతికోవిదునికి అతనికి తైత్త్వము ఖడ్గమందుఁ గాని దండమందుఁ గాదు, సంత తాసక్తి ధర్మమందుఁగాని స్త్రీమృగయాదులఁ గాదు. అతఁడు

రాజై యుండఁగా రజస్సునకు కులయము, సాయకములకు గుణ విచ్యుతి, గోష్ఠములకు అవిచారమును. ఒకనాఁడు అతనికడకు మాళవదేశీయుఁడు అందఁగాఁడు శూరుఁడు వీరవరుఁ డనువేరి బ్రాహ్మణుఁడు సేవాఢ్యము వచ్చెను. అతనిభార్య ధర్మవతి, కూతురు వీరవతి, కుమారుఁడు సత్త్వవరుఁడు; ఇదే అతని యింటి సకలపరికరము. సేవాఢ్య మై అతనికి వేలు పరికరము ఉండెను. ఏ మనఁగా, మొలను కత్తి, ఒకచేత కరతల, ఒకచేత డాలు, మంచియద్ధమును. ఇదే పరికరముగా అతఁడు వచ్చి, ప్రభువును కొలువు వేడి, దినమునకు ఏనూలు దీనారములు జీత మడిగెను. రాజు అతని తేజస్సును చూచి 'ఇతని విశేషమును చూతును గాక' అని, అతనికి ఆప్రకారమే జీత మొసఁగి 'ఇన్ని దీనారములను రెండుచేతులవాఁడు ఇతఁడు ఏమి చేయునో కను వెట్టు డ' ని అతనిపై చారుల నుంచెను. వీరవరుఁడు నూలు దీనారములు భోజనాఢ్యము భార్యచేతి కిచ్చి, నూటికి వస్త్ర మాల్యాదులను కొని, నూలు దీనారములను స్నానానంతరము హరిహరాదుల పూజకు వ్యయించెను. మిగత రెండువందలును బ్రాహ్మణులకును దీనులకును దానములు చేసెను. ఇట్లతఁడు అనుదినమును ఆ యైదు వందలను వినియోగించు చుండెను. మథ్యాహ్నము పఱకు ఆరదినము రాజద్వారముకడ నిలిచి యుండును. అహ్ని కాదికము ముగించుకొని వచ్చి మరల అచటనే రాత్రి యంతయు నుండును, అతని యా దినచర్యను

నిత్యము చారులు తెలియఁ జేయుచుండిరి. వీరవరుఁడును ఆరీతిని స్నానాది సమయములఁ దక్కు దివానిశము రాజ ద్వారమందు ఆయుధపాణి యై నిలిచి యుండెను.

ఇట్లుండఁగా వీరవరుని జయింపఁ గోరియుంబోలె శూర ప్రతాపమును సహింపక గర్జితోగ్రమయి ఘనాగమముపచ్చెను. మేఘము ఘోరముగా ధారాశరావళులను వర్షించుచుండఁగా వీరవరుఁడు సింహద్వారమున స్తంభమోయన కదల కుండెను. విక్రమతుంగుఁడు అతనిని పలుమాటలు మేడనుండి చూచి రాత్రి అతనివృత్తమును తెలియఁ గోరి మేడ యెక్కిను. 'ఎవరు సింహద్వారములో?' అని రాజు కేక వేసెను. 'నేను ఉన్నాను.' అని వీరవరుఁడు ఉత్తరము చెప్పెను. 'ఆహా! ఇతఁడు మహా సత్త్వుఁడు, గొప్పస్థితికి తగినవాఁడు; ఇట్లు వర్షించుచున్నను సింహద్వారమును ఎడఁబాయఁడు?' అని రాజు తలపోయు చుండఁగా దూరమున ఒక స్త్రీయేడ్పు వినఁబడెను. 'నారాష్ట్రములో దుఃఖితులు లేరు. ఈమె యెవరు? ఎందులకు ఏడ్చుచున్నది?' అని యాలోచించి రాజు వీరవరుని 'వీరవరా, ఎవ తెయో ఒకస్త్రీ దూరమున ఏడ్చుచున్నది విను. ఆమె ఎవరో, ఆమెకు ఏమి కష్టమో విచారింపుము.' అని యజ్ఞాపించెను. అతఁడు సరియే యని కత్తి కట్టుకొని కరతలను జళిపించుచు బయలు వెడలెను. మేఘము మెఱపులతోడ రోదోరంధ్రము వూడునట్లుగా వర్షించుచున్నను అతఁడు వెడలుట గని, రాజు

కాతుకముతోను కరుణతోను మేడ దిగి అతనికి తెలియనీక వెంటఁ బోవు చుండెను. వీరవరుడు వడ్డును వెంబడించుచు డొరివెలుపల ఒక సరస్సునొద్దకు పోయి, అచట ‘హా నాథా! హా కృపాళూ! హూరుఁడా! నీవు వదలిన నేనెట్లు బ్రదుకుదును!’ అని ఆసరస్సునడుమ వడ్డుచున్న స్త్రీని చూచి ‘అమ్మా, నీ వెర తెవు? నీనాథుఁ డెవఁడు? ఆతనింగూర్చి యేల విలపించెదవు?’ అని యడిగెను.

ఆపనిత యిట్లు వక్కాణించెను:—పుత్రా, వీరవరా, నన్ను భూదేవతను గా నెఱుంగుము. అట్టి నాకు ధార్మికుఁ డయిన యీ విక్రమతుంగుఁడు ఇప్పుడు నాథుఁడు. నేటికి మూఁడవనాఁడు ఇతనికి మృత్యువు కలుగును. ఇట్టివతి నాకు మగల ఎచట కలుగును కుమారుఁడా? కావున అతనికై విలపించు చున్నాను. సుప్రభుఁ డను దేవకుమారుఁడు స్వర్గమందు ఉండి పూర్వము ఎట్లుచూచెనో అట్లే నేనును దివ్యదృష్టిచేత భవిష్యత్తును చూడఁగలను.—

సుప్రభుఁడు తనపుణ్యము క్షయించుటయు తనకు వడవ నాఁడు స్వర్గమునుండి భ్రంశంబును పందికడుపునఁ బుట్టువును దివ్యదృష్టిచేత, నెఱింగి సూకరీ గర్భ వాస క్లేశమును తలఁచి తలఁచి ఆ దివ్యభోగములు పోవునే యని దుఃఖింపసాగెను. ‘హా! స్వర్గమా! హా! అచ్చరలారా! హా! నందనవన లతా గృహంబులారా! పందికడుపులో ఎట్లు నివసించును? పిచ్చట

బురదలో నెట్లుందును!’ ఈవిలాపములు విని ఇంద్రుడు వచ్చి వానిని దుఃఖిహేతు వడిగెను. అతడును చెప్పెను. అంతట నింద్రుడు “అందులకు ఉపాయమున్నది వినుము. ‘ఓం నమః శివాయ’ యని జపించుచు ఈశ్వరుని శరణు చొరుము. అతని శరణు జొత్తువేని నీ పాపమును పో నడచి పుణ్యము పొందుదువు. దానిచే పందికడుపున బుట్టవు. స్వర్గమునుండి పడిపోవు.” అని యుపదేశించెను. అంత సుప్రభుడు వల్లె యని ‘ఓం నమః శివాయ’ యనుచు శంభుని శరణుజొచ్చెను. తన్మయఁడై ఆటుదినములకు అతడు శివప్రసాదముచేత సూకరీగర్భమును తప్పించుకొనుటయే గాక, స్వర్గమును గూడ దాటి పైకి పోయెను. విడవనాడు వానిని స్వర్గమునం గానక యింద్రుడు పై లోకమునకు పోయె నని యెఱింగెను. సుప్రభుడు ఈరీతిని తనకు రాజోపునమంగళమును కనినయట్లే నేనును రాజునకు రా నున్న మృత్యువును ఎఱింగి దుఃఖించుచున్నాను.

భూదేవి యిట్లు పలుకఁగా వీరవరుడు ‘అమ్మా, ఇంద్ర వచనమున సుప్రభునికి ఉపాయము కలిగినట్లు రాజునకును రక్షింపాయము ఉన్నం జెప్పుము.’ అని యడిగెను. ‘ఒకటియే ఉపాయ మున్నది, అది నీకే స్వాధీనము.’ అని పృథివి పలికెను. ‘అట్లయిన త్వరగా చెప్పుము దేవీ. నాప్రాణములచేతఁ గాని నా భార్యాపుత్రుల ప్రాణములచేతను గాని రాజు బ్రదుకునేని నాజన్మము సఫల మగును’ అని వీరవరుడు చెప్పెను. అంత

భూదేవి 'టరీ, రాచనగరి చెంత చండికాదేవి యున్నది గదా, ఆమెకు తత్త్వణము నీపుత్రుని బలి యిత్తువేని రాజు బ్రతుకును. వేతే ఉపాయము లేదు.' అనెను. వీరవరుడు 'అవ్వా, ఇప్పుడే అట్లుచేసెదను.' అనెను. 'నీవలె స్వామిహితము చేయువాడు మఱి యెవడు ? పో, నీకు మేలు కలుగును గాక.' అని పలికి భూదేవి యంతర్హితురా లాయెను. చెంత నున్న రాజు సర్వమును వినుచుండెను. పిమ్మట విక్రమతుంగుడు వెంట ప్రచ్ఛన్నముగా వచ్చుచుండగా, వీరవరుడు ఆ నిశీధమందు ఇంటికేపోయి భార్యను ధర్తవతిని నిద్రలేపి భూదేవిమాటబట్టి రాజుకై తనపుత్రుని చండికి బలి వేయవలయునని ఆమెతో చెప్పెను. ఆమెయు 'స్వామిహితము ఆవశ్యకము; కావున పుత్రుని లేపి చెప్పము.' అనెను. అంతట బాలుని లేపి వానితో వీరవరుడు 'రాజకొఱకు భూదేవి మాట ప్రకారము నిన్ను బలివేయ వలసి యున్నది' అని చెప్పెను. ఆ మాట విని యన్వర్థనాముడు ఆ బాలుడు సత్త్వవరుడు 'నాయనా, నా ప్రాణము ప్రభు కార్యమునకు ఉపయోగపడునేని పుణ్యవంతుడను కానా! నేను ఎవరి యన్నముభుజించితినో, ఆయుణము తీర్పుకొనవలయును. కావున నన్నుఁ గొనిపోయి ఆయనకొఱకు చండిదేవికి బలి యిమ్ము.' అనెను. అందులకు వీరవరుడు 'నీవు సత్యముగా నా కొమారుడవే.' అని సంతోషముతోఁ బలికెను. ఇది యెల్ల బయటనుండి విని విక్రమతుంగుడు 'ఆహా ! వీ రెల్ల సమానసత్త్వులు!' అని

యాశ్చర్యపడెను. అంతట వీరవరుడు పుత్రుని సత్త్వవరుని బుజముపైఁ గొని బయలు వెడలెను. భార్య ధర్తవతియు కొమారితను వీరవతిని గొని అతనివెంటనే పోయెను.

విక్రమతుంగ మహారాజు వారివెంటనే ప్రచ్ఛన్నుఁడై చండికాగృహమునకు పోయెను. అచట తండ్రి బుజమునుండి దిగి సత్త్వవరుడు దేవిని నమస్కరించి యిట్లు విన్నవించెను. 'దేవీ నాశిరమును బలి గొనుము. మాప్రభువు విక్రమతుంగ మహారాజు శాశ్వతముగా పృథివిని ఏలు చుండును గాక' ఆమాటకు తండ్రి సంతోషించి కత్తి దూసి కుమారునిశిరమును ఖండించి 'రాజునకు శ్రేయము కలుగుఁ గాక' అని పలుకుచు చండికాదేవికి అర్పించెను. స్వామి భక్తులకు పుత్రునియందుఁ గాని తమయందుఁ గాని స్పృహ యుండదు గదా. "బళి! వీర వరా! నీవు కొమారుని ప్రాణము నిచ్చి స్వామి ప్రాణమును కాపాడితివి!" అని ఆకాశ వాణి హలికెను. రాజు అత్యాశ్చర్యమగుం డై అది యెల్ల చూచుచు వినుచు ఉండఁగా, వీరవతి యను కన్య అన్న తలను ఎత్తి కౌగిలించుకొని ముద్దుపెట్టుకొని 'హా! అన్నా!' అని ఏడ్చి గుండెపగిలి చచ్చిపోయెను. కొమరితయు గతించుట చూచి వీరవరునిభార్య ధర్తవతి కేలు మోడ్చి వీర వరునితో నిట్లనియె. 'రాజునకు మేలు చేసితివి, కనుక, ఇక నాకు నెల విష్ణు. నేను ఈ యిరువురు పిల్లలతోను అనల ప్రవేశము చేసెదను. ఏమియు నెఱుంగని యిట్టిపసికూన కూడ

అన్నకై వగచి ప్రాణములు విడిచినది. ఇద్దఱు పిల్లలును పోయినవిప్పుట నాకు ఇక నేమి బ్రదుకు!’ ఇట్లు నిశ్చయముతో ఆమె పలుకఁగా వీరవరుఁడు ‘అట్లే చేయుము, ఏమి చెప్పదును! సుతశోకమయ మయిన సంసారములో నీ కేమి సుఖము కలదు? కనుక నీకు చిత వేర్చెదను. కొంచెము ఓర్పుకొనుము’ అని పలికి చండికాలయ నిర్మాణార్థము అచ్చట వేయఁబడి యున్న కొయ్యలతో చిత చేసి దీపముతో దానిని తగులఁ బెట్టెను. అంత ధర్మపతి అతని పాదములకు ప్రణమిల్లి ‘ఆర్యపుత్రా, నీవే నాకు జన్మాంతరమందును పతివి గావలయును. రాజానకు మేలు కలుగునుగాక.’ అతని పలికి పతిప్రత్యోచితముగా జ్వాలాజటాల మయిన యా యగ్నిలో చల్లనిమడుగునం బోలె ప్రవేశించెను. అదియును ప్రచ్ఛన్నుఁడై చూచి విక్రమతుంగుఁడు ‘వీరి ఋణమును నేను ఎట్లు తీర్చుకోఁగలను?’ అని ఏమియు తోచక ఆలోచించు చుండెను.

అంతట ధీరుఁడు వీరవరుఁడు ఇట్లు తలపోసెను. ‘స్వామి కార్యము నెఱవేఱినది. దివ్యవాణి కూడ విసఁబడినది. భరణీ యము ప్రియము నయిన సకల కుటుంబమును వ్యయము చేసి రాజాన్నమునకు ఋణము తీర్చుకొంటిని. ఒంటిగాఁడ నై తన పొట్ట పోసికొనుట ఏమి బ్రదుకు? కనుక నన్ను బలి వేసికొని ఈయంబికను ఏల ఆరాధింపరాదు!’ ఇట్లు వీరవరుఁడు సత్త్వ

నిష్ఠుఁడు సంకల్పపూర్వకముగా ఆదేవిని ముందుగా స్తోత్రము చేసెను:—

మహేశ్వరీ ప్రణతాభయదాయినీ సంసారపంకమగ్నుని
శరణాగతుని నన్ను లేవ నెత్తుము. నీవు భూతముల ప్రాణశక్తివి.
నీవలన ఈజగత్తు చేష్టించుచున్నది. నీవు సృష్టికి పూర్వము
నందు స్వయంభూత వయి ఉచ్చుం డాకాండ బాలమార్తాండ
కోటిపంక్తివో యన తేజిచూడరాని తేజస్సుతో వెలుంగుచు
లోకములను వెలుం గొందించుచు, ఖడ్గ ఫేట కోదండ శర శూ
లాది ధారి యయిన భుజచక్రవాళముతో శంభునికి అగపడి,
ఆయనవలన నిట్లు స్తుతులం బడసితివి. 'చండీ చాముండా
మంగలా త్రిపురా జమా నీకు నమస్కారము. అద్వితీయా
అఖండా శివా దుర్గా నారాయణీ సరస్వతీ భద్రకాలీ మహా
లక్ష్మీ సిద్ధా రురువిదారిణి, నీవు మహారాజ్ఞివి గాయత్రివి రేవ
తివి వింధ్యవాసినివి ఉమపు కాత్యాయనివి కైలాసవాసినివి.'
ఇత్యాది నామములతో శివుఁడు స్తుతించుచుండఁగా విని
స్కందుఁడు వసిష్ఠుఁడు బ్రహ్మాదులును నిన్ను స్తుతించిరి. అమ
రులు ఋషులు నరులును నిన్ను స్తుతించి కోరికలకు ఎక్కువ
గా సిద్ధి పొందున్నారు. ఓ వరదా, నాసై కరుణింపుము.
మచ్చరిరోపహరపూజను గ్రహింపుము, నా రాజునకు మేలు
కలుగును గాక.

ఇట్లు పలికి వీరవరుడు తన తలను ఖండింప నుంకించు చుండగా ఆకాశవాణి పలికెను:— ‘పుత్రకా, సాహసము చేయకుము. నీసత్త్వమునకే నేను సంతసించితిని. నీ కిష్టమైన వరము కోరుము’ ‘దేవీ, తుష్టరాలవేని విక్రమతుంగుడు ఇక నూలు సంవత్సరములు బ్రదుకును గాక. నా భార్యయు శిశువులును బ్రదుకుదురు గాక.’ అని వీరవరుడు వేడెను. ‘అట్లే అగునుగాక’ అని మరల వాణి వినబడెను. ఆ మువ్వరును తత్తణమే అక్షత దేహులై బ్రదికి లేచిరి. వీరవరుడు సంతోషించి వారిని ఇల్లు నేర్చి తాను మరల పోయి రాజద్వారమున నిలిచెను.

విక్రమతుంగుడు అది యెల్ల చూచి సంతోషపడి ఆశ్చర్యపడి ప్రచ్ఛన్నుడు గానే తన మేడమీదికి పోయి ‘సింహద్వారములో ఎవరు?’ అని పలికెను. విని వీరవరుడు క్రింది నుండి ‘నేను, ఇక్కడ నున్నాను. ఆ స్త్రీని చూడఁబోయితిని. ఆమె ఎవరో దేవత, నేను చూడఁగానే, ఆమె అంతర్ధానము పొందినది.’ అని చెప్పెను. సర్వ వృత్తాంతమును ప్రత్యక్షముగా చూచిన రాజు ఆ మాట విని విచారించెను: ‘అహో! ఇతఁడెవఁడో మహాపురుషుడు. ఇట్టి శ్లాఘ్యకృత్యము చేసియు చెప్పకొనఁడు. గంభీరుడు విశాలుడు మహాసత్త్వుడు నయ్యు సముద్రుడు మహావాతస్పర్శకును కదలని యీవీరునికి సాటి గాఁడు. పరోక్షముగా రాత్రియందు పుత్రదారవ్యయముచే

నాస్రాణమును గొప్పాడినయితనికి ఏమి ప్రత్యుపకారము నేను చేయగలను !' ఈరీతిగా తలపోసి రాజు మేడదిగి లోపలికి పోయి అశ్చర్యమగు్ను. డయి రాత్రిని గడపి తెల్లవాఱగానే ఆస్థానమందు అందఱయెదుటను వీరవరుని రాత్రి చరితాద్భుతమును అఱి డుండఁగానే పక్కాణించెను. ఎల్లరును వీరవరుని పొగడుచుండఁగా, రాజు అతనికి సపుత్రునికి పట్టముగట్టి, పెక్కు దేశములు గుఱ్ఱములు రత్నములు ఏనుగులు పదికోట్ల సువర్ణములు అఱువదియింతల జీతమును ఇచ్చెను. తత్క్షణమే వీరవరుడు సకుటుంబముగా ఉచ్చితాతపత్రుఁడై రాజతుల్యుఁడై కృతార్థుఁడాయెను.

ఇట్లు కథ చెప్పి ముగించుచు గోముఖమంత్రి నరవాహనదత్తునితో మరల నిట్లనియె: 'దేవా, ఇట్లు స్వామికొఱకు దేహపేష వదలినవా రయి రెండు లోకములను తమ సత్త్వ మహిమచే జయించునట్టి యేకవీరు లగు భృత్యులు రాజులకు ఎక్కడనో పుణ్యవిశేషముచే దొరకుదురు. స్వాకృతియు మహాసత్త్వుఁడును అయిన యీశ్రొత్రవాఁడు నీసేవకుఁడు బ్రాహ్మణ వీరుఁడు ప్రలంబబాహువు కూడ అట్టివాఁడు గానే అగపడుచున్నాఁడు.'—మతిమంతుఁడైన యామంత్రివలన ఈకథ విని మహోదారుఁడు రాజపుత్రుఁడు మిగుల సంతోషించెను.

౪-వ తరంగము.

ప్రలంబబాహువుకథ.

ఈరీతిని తండ్రియింట గోముఖాదిమంత్రులచే నేవ్య
మానుడై అత్యంతాను రక్త యయిన యలంకారవతిదేవితో
విహరించుచు ఉండి, నరవాహనదత్తుడు, ఒకనాడు, ప్రలంబ
బాహువు ముందు నడువ, గోముఖసమేతుడై రథ మెక్కి అను
చరులతోఁగూడి వనమునకు వేటకుఁ బోయెను. రథాశ్వములు
ఎంతవేగముగా పరు గెత్తినను ప్రలంబబాహువు వానిని అతి
క్రమించి ముందే పోవుచుండెను. రాజు సింహవ్యాఘ్రాదులకు
రథమునం దుండియే బాణములతోఁ గూల్చుచుండెను. ప్రలంబ
బాహువు పాదచారిగానే వానిని కత్తితో సంహరించెను.
'ఏమి ఇతని శౌర్యము! ఏమి యితని షిక్కుబలము!' అని నర
వాహనదత్తుడు ఆ విప్రవీరుని చూచి చూచి ఆశ్చర్యపడెను.
వేట ముగించి బడలి సారథి గోముఖ సమేతుడై ప్రభువు
రథమెక్కి మహావీరుఁ డయిన ప్రలంబబాహువు అగ్రేసరుఁడుగా
దప్పిచే జలము వెదకుచు మఱియొక మహావనము చొచ్చెను.
అచట వికసించిన బంగారుకమలములతో నిండిన యొక మహా
సరస్సును బహురవిబింబ ము భూగత మయిన యాకసమో
యన నొప్పుచుండఁగా చూచి అందు నీరాడి జలము త్రాగి

అనుచరులును స్నాతపీఠు లయిన పిమ్మట, ఆసరస్సులో నొక చోట దూరమున నలువురు పురుషులను చూచెను.

శ్రీహరి నలుపు రచ్చరల నిచ్చుట.

దివ్యాకృతులు దివ్యవస్తులు దివ్యాభరణ భూషితులు నయిన యాపురుషులు సరస్సునుండి బంగారుతామరలను కోసి కొను చుండిరి. సరవాహనదత్తుడు కౌతుకముచే వారిని దఱిసి, వారు నీ వెవర వని యడుగఁగా తనపేరును వంశమును చెప్పెను. వారును అతనిదర్శనముచే సంతసిల్లి అతఁ డడుగఁగా ఇ ట్లనిరి: “మహాసముద్రమునకు నడుమ నారికేళద్వీప మని యొక ద్వీపము కలదు ; అందు నాలుగు పర్వతములు దివ్య భూములు మైనాకము వృషభము చక్రము బలాకము అను నవి కలవు. అందు మేము నలువురము నివసించుము. మాలో ఒకఁడు రూపసిద్ధి యనువాఁడు నానారూపములు దాల్చును. ఒకఁడు ప్రమాణసిద్ధి గొప్పప్రమాణములను చిన్నప్రమాణము లను చూచును. జ్ఞానసిద్ధి మూఁడవవాఁడు త్రైకాల్యజ్ఞానము కలవాఁడు. నాలవవాఁడు దేవసిద్ధి సకలదైవత సిద్ధికలవాఁడు. మేము ఈ బంగారుకమలములను చేకొని శ్వేతద్వీపములో శ్రీ పతిని పూజించుటకు పోవుచున్నాము. మేము అందఱియు శ్రీపతి భక్తులము కదా. ఆయన ప్రసాదముచేతనే గదా మాకు ఆ పర్వతములయందు ఆధిపత్యము సిద్ధులు సంపదలును కలిగి యు న్నవి. నీవును రమ్మ, శ్వేతద్వీపములో హరిని చూపెదము. నీకు

ఇష్టమేని ఆకాశమాగ్ధమునఁ గొని పోయెదము.' ఇట్లు ఆదేవ
పుత్రులు పలుకఁగా వల్లె యని నరవాహనదత్తుఁడు సులభ జల
ఫలాదిక మయిన యా సుస్తీరమందు గోముఖాదులను నిలిపి,
దేవస్థియొడిలో కూర్చుండి, ఆకాశమాగ్ధమునఁ జోయి, దూర
ముననుండియే దిగెను. ప్రక్కను జలధికస్వయం పాదాంతమందు
భూదేవియుఁ గొలుచుచుండఁగా సవిగ్రహములయిన శంఖ చక్ర
గదా పద్మములు సేవించుచుండఁగా, నారదాది మహర్షులును
గంధర్వులును స్తుతులు పాడుచుండఁగా, సిద్ధ విద్యాధరులు
తెలచుచుండఁగా, గరుడుఁడు ఎదుట కూర్చుండఁగా, శేషశాయి
యై వెలుంగొందుచున్న శ్రీమహావిష్ణువును ఆసలుపురు దేవ
పుత్రులతో దర్శించెను. సాధుసమాగమము ఎవరికి అభ్యుదయ
మును ఈయదు! దేవపుత్రులు హరిని అర్పించిరి, కశ్యపాదులు
స్తుతించిరి. నరవాహన దత్తుఁడును కేల మోడ్చి హరిని ఇట్లు
పొగడెను.

‘దేవా లక్ష్మీ కల్పల తాలింగిత దేహ మయిన భక్తకల్ప
మహీరుహమా అభీష్టదాయీ నీకు సమస్కారము. సన్తానస
వాసి దివ్యహంసా సతతోదితనాదా పరాకాశవిహారి సమస్కా
రము. సర్వాతిశాయీ సర్వాంతర్యామి త్రిగుణాతీతరూపా
పూర్ణషాఢ్యణ్యమూర్తి నీకు సమస్కారము. స్వాధ్యాయోద్య
త్సదుధ్యని యై ఉద్భూత బహుచరణుఁ డయ్యును బ్రహ్మ నీ
నాభికమలములో పట్టురణాయమానుఁడుగా నున్నాఁడు. నీకు

భూమి పాదములని ఆకాశము శిర మని దిక్కులు శ్రోత్రములని సూర్యచంద్రులు నేత్రము లని బ్రహ్మాండము జతర మని నీవు అనిర్వచనీయుడ వని పెద్దలు వర్ణింతురు. దేవా, ధామనిధి వైన నీవలననుండి యీ భూత గ్రామము మండుచున్న యగ్ని నుండి స్ఫులింగసంఘాతమువోలె పుట్టుచున్నది. సాయంకాల మున పక్షిసంఘము వాసస్యతమునుబోలె ఈ భూతసంఘాతము ప్రళయకాలమందు మరల నిన్నే చొచ్చుచున్నది. నీవే ఉల్లసితుండవై నీయంశములనే ఈ లోకేశ్వరులనుగా అనంత వేలాక్షుభిత మయిన సముద్రము తరంగములనుబోలె సృజించు చున్నావు. నీవు విశ్వరూపుడ వయ్యను ఆరూపుడవు, విశ్వ కర్త వయ్యను ఆకర్తవు; విశ్వాధారుడ వయ్యను అనాధారుడవు, నీతత్త్వమును ఎవడు ఎటుంగ నేర్చును ? నీకటాక్ష ముచే దేవతలు ఆ యా సంపదలను పొందిరి. నన్నును కరుణా పూర్ణకటాక్షముతో చూడుము.'

ఇట్లు పొగడుచున్న సహవాహనదత్తుని శ్రీహరి ప్రసాద పూర్ణ కటాక్షమునఁ జూచి నారదునితో 'మహామునీ, మున్ను పాల సముద్రమునుండి పుట్టిన యే నా కలికి యచ్చరలను నేను ఇంద్రునియొద్ద ఇల్లడ యుంచితిను' వారిని అతని యొద్దనుండి నామూటవలన అతని రథములోనే ఎక్కించి త్వరితముగా ఇచటికి కొనిలెమ్ము.' అనియె. అంతట నారదుడు వట్లె యని పోయి ఆయచ్చరలను ఇంద్రరథమున మాతలి సమేతుడై

కొని తెచ్చెను. ఆయన అచ్చరలను తెచ్చి ప్రణమిల్లగా భగవంతుడు నరవాహనదత్తునితో 'నరవాహనదత్తా, వీరిని భవిష్యద్విద్యా ధరచక్రవర్తి వైన నీకు ఇచ్చితిని. నీవు వీరికి తగినభర్తవు. వీరును నీకు తగినభార్యలు, నిన్ను మదనునియవ తారముగా శివుడు సృజించెను గదా' అని యాన తెచ్చెను. ఆ ప్రసాదమునకు హృష్టుడై వత్సరాజతనూజుడు ప్రణమిల్లగా, శ్రీహరి మాతలితో 'నీవు ఈనరవాహనదత్తుని అచ్చరలతో కూడ అతని కిష్ట మయిన మార్గమున అతనినగరమునకు ఈ రథములో కొనిపొమ్ము.' అని ఆజ్ఞాపించెను. అంత నరవాహనదత్తుడు ఆస్పరస్సమేతుడై సర్వజగద్రక్షకుడైన శ్రీహరికి ప్రణమిల్లి మాతలిసారథిక మైన యారథమును ఆదేవపుత్రులతోఁ గూడ నెక్కి వారు పిలువఁగా ఆనారికేళద్వీపమునకు పోయెను.

అచట రూపసిద్ధిప్రభృతు లయిన యాదివ్యపురుషులు నలువురు తన్ను అర్చించుచుండఁగా ఇంద్రసారథితోఁ గూడ మైనాకవృషభాదులగు నా నాలుగు పర్వతములయందు అచ్చరలఁ గూడి మధుమాసాగమ సంఘుల్ల నానా తరువల్లరు లయిన యా యుద్యాన వనరాజులయందు కౌతుకముతో క్రీడించెను. 'చూడుము ఈతరుమంజరులు వచ్చుచున్న కాంతుని వసంతుని విపుల పుష్ప విలోచనముతో చూచుచున్నవి! ఇందు, తమ పుట్టినింట సూర్యకరతాపజ మయిన సంతాపము కలుగకుండును

గాక యనియుంబోలె కమలములు సరస్సును కప్పివైచినవి చూడుము! ఇచట తుమ్మెదలు ఉజ్జ్వల మయిన కర్ణికారమును దఱిసి విసౌరభ మని, నీచుఁ డయిన శ్రీమంతుని సాధువులు వోలె, వదలు చున్నవి, చూడుము! ఇట కిన్నరీగీతములచేతను కోకిలకూజితములచేతను అళిరుతములచేతను ఋతురాజునకు సంగీతము వర్ణిల్లుచున్నది, చూడుము!’ ఇత్యాదివాక్యములు పలుకుచు ఆదేవపుత్రులు నరవాహనదత్తునికి తమ యుప వనావళిని చూపుచుండిరి. వారి నగరములయందు నరవాహన దత్తుఁడు వసంతోత్స వోద్దామ ప్రసృత్య తౌవర చర్చరులను చూచుచు క్రీడించుచుండెను. అచట దేవోచితభోగములను అచ్చరలతో అనుభవించుచుండెను. సుకృతి యెచటికి పోవునో అచట సమృద్ధము లయిన భోగములు ముందుగానే పోయి యుండును గదా. ఇట్లు మూఁడునాలుగు దినము లుండి నర వాహనదత్తుఁడు ఆమిత్రులతో నేను నాయనను చూచుటకు మానగరమునకు పోయెదను. మీరును అచటికి నాతో వచ్చి నన్ను కృతార్థుని చేయుఁడు.’ అని కోరెను. వా రనిరి:— ‘ఆనగరముయొక్క సారమ వయిన నిన్ను చూచితిమి, ఇంక నేమి? నీకు విద్యలు లభించినవిప్పుట మమ్ము స్మరింపుము.’

అట్లు పలికి వారు సాగ సంపఁగా నరవాహనదత్తుఁడు ఆ యంద్రరథ మెక్కి మాతలితో ‘నామిత్రులు గోముఖాదులు ఏ దివ్యసర స్త్రీరమున నున్నారో ఆదారిని నానగరికి రథమును

తోలుము.' అని, అతఁడును సరియే యనఁగా, అచ్చరలతో రథ మెక్కి గోముఖుఁడు లున్నచోటికిఁ బోయి, వారిని చూచి వారితో 'మీరు మీమార్గమున త్వరితముగా ఇంటికి రండి, అచట అంతయు చెప్పెదను.' అని పలికి, తాను ఆకాశమునఁ బోయి స్వనగరము చేరి మాతలిని సత్కరించి వీడ్కోలిపి, ఆయచ్చరలతో తన నగరు చొచ్చెను. అచ్చరలను అంతః పురమున నిలిపి తాను పోయి తండ్రి సాదములకును తల్లికి వాసవ దత్తకును, తల్లికి పద్మావతికిని ప్రణమిల్లెను. వారు తనివి తీఱక చూచుచు సంతోషించిరి. ఇంతలో రథారూఢుఁడై ససారథి యై గోముఖుఁడు ప్రలంబబౌహువుతోఁ గూడ వచ్చెను. అంతట తండ్రి యడుగఁగా నరవాహనదత్తుఁడు మంత్రి వర్గము నెదుట తన యద్భుత వృత్తాంతమును వక్కాణించెను. 'ఈశ్వరుఁడు ఏ పుణ్యాత్మునికి అనుగ్రహము చేయఁ గోరునో వానికి కల్యాణ మిత్త సంద్యోగమును ఇచ్చును.' అని యందఱును పలుకు చుండఁగా రాజు సంతోషించి కుమారునిపై హర్యనుగ్రహము కలిగినందులకు మహోత్సవము చేసెను. గోముఖుఁడు తెచ్చి తనకును తన భార్యలకును పాదప్రణామము చేయించిన యా యచ్చరకోడండ్రును హరిప్రసాదలబ్ధులను చూచి రాజు సంతోషించి, దేవరతి దేవరూప దేవమాల దేవప్రియ యని వారి నామములు చేటికలవలన నెఱిఁగెను. ఆకౌశాంబీనగరి 'నే నెక్కడ, నాయందు అప్పురస లెక్కడ? నరవాహన

దత్తుడు నన్ను భూలోకములో అమరావతినిగా చేసినాడు! ' అనుసంతసమునం బోలె సిందూరము చల్లుచు రక్తపతాకల నాడించుచు నొప్పారుచుండెను. పిమ్మట నరవాహనదత్తుడు తనకై ఎదురు సూచుచుండిన తన భార్యలను సంభావించెను. వారు ఆ నాలుగు దినములను నాలుగు సంవత్సరములుగాఁ గడపిన తమ విరహవేదలను వర్ణించి అతనిని సంతోషపెట్టిరి. గోముఖుడు వనవాసములో రథాశ్వములను కాపాడుచుండిన ప్రలంబబాహువుయొక్క సింహాది వధ శౌర్యమును వర్ణించెను. ఇట్లు శోత్ర వేయము లగు సల్లాపములను వినుచు నయనామృత మగు కాంతల రూపమును చూచుచు, చాటుకారుఁ డయి సచివసమేతుడై మధుపానము నేయుచు, నరవాహనదత్తుడు ఆకాలమును సుఖముగాఁ గడపు చుండెను.

ర ద్ర సె ట్టి క థ.

ఒకనాడు అతఁడు వయస్య సమేతుఁ డై అలంకార వతీ వాసగృహస్థుఁ డై వెలుపల వాద్యముల మ్రోతను విని ' ఏల ఇచట ఆకస్తికముగా తూర్యములు మ్రోగు చున్నవి?' అని తన నేనావతిని హరిశిఖుని హెచ్చరించెను. అతఁడును తత్తణమే పోయి తెలిసికొని వచ్చి యిట్లు విన్నవించెను: 'దేవా ఈనగరములో రుద్రుఁ డని వర్తకుఁ డున్నాడు. అతఁడు ఇట నుండి బేహారమునకై సువర్ణద్వీపమునకు పోయి యుండెను,

అతఁడు సంపాదించి తెచ్చుకొన్న ధన మెల్ల దారిలో ఓడ పగిలి నందున మునిగి పోగా, తానుమాత్రము బ్రదికి వచ్చి ఇట చేరి ఆటు దినము లాయెను. ఇచట ఇంతలో అతనికి తన తోటలో దైవవశమున మహానిధి యొకటి దొరకెను. అతని దాయాదుల వలన ఆవృత్తాంతము వత్సరాజునకు తెలియఁగా ఆవర్తకుఁడు స్వయముగా వచ్చి ప్రభువుతో ఇట్లు చెప్పుకొన్నాఁడు. 'దేవా, నాకు రత్నరాశి సమేతము లయిన నాలుగు సువర్ణ కోటులు దొరకినవి. వీలినవారి యాజ్ఞ యేని వానిని తెచ్చి సమర్పించెదను.' 'నీ సొత్తంతయు జలాశయుఁడు హరించె నన్న కనికరమునం బోలె బ్రహ్మ నీ కిచ్చిన యీధనమును అజడాశయుఁడు ఎవఁడు హరించును? పొమ్ము. నీ భూమిలో నీకు దొరకిన ధనమును యథేచ్ఛముగా నీవే అనుభవింపుము.' అని వత్సరాజు ఆన తీయఁగా అతఁడు హర్షనిర్భరుఁ డై రాజుపాదముల వ్రాలి తూర్యములు మ్రోగించుచు అనుచర సమేతముగా ఇంటికి పోవుచున్నాఁడు.' ఇట్లు హరిశిఖుఁడు పలుకఁగా నరవాహన దత్తుఁడు తండ్రి ధార్మికతను పొగడుచు తనమంత్రులతో నిట్లనియె: 'విధి ధనములను హరించు నేని మరల వెంటనే ఇయ్య నేల ? చిత్రము! విధి మనుష్యుల యుచ్చాయ పాతములచే క్రిడించుచుండును !' గోముఖుఁడు పలికెను:—విధి విలాసము ఇట్టిదే, ఇందులకు సముద్రశూరుని కథను వినుము.

సముద్రకూరుని కథ.

పూర్వము హర్షపుర మని ఒక నగర ముండెను. దానిని హర్షవర్మ యను ప్రభువు ధర్మముగా పరిపాలించుచుండెను. అందు కులీనుడు ధార్మికుడు ధీరుడు మహాధనుడు ధీర సత్త్వుడు నగు వర్తకుడు సముద్రశూరుఁ డనువాఁ డుండెను. అతఁడు ఒకనాఁడు వ్యాపారార్థమై సువర్ణ ద్వీపమునకు పోవు వాఁడై ఓడయెక్కిను. మార్గము స్వల్పావశిష్టముగా నుండఁగా, తుపాను కొట్టి ఓడ పగులఁగా, అతఁడు నడుము బిగించి కట్టు కొని సముద్రములో దుమికి ఈడుకొని బోవుచుండఁగా, నొక పురుషశవము గాలికి అతనియొద్దకు కొట్టుకొని వచ్చెను. అంత నతఁడు దానిమీఁద నెక్కి యీడుచు అనుకూలవాయువుచే ఆద్వీపము చేరెను. అచట ఆశవముయొక్క నడుమున నున్న శాటిలో నొక ముడియఁ గాంచి దానిని విప్పి, అందు రత్నాభ్యమును దివ్య మును ఐన యొక కంఠాభరణమును చూచి, వెలలేని యాయలంకారమును పుచ్చుకొని, స్నాన మాడి, దానిముందట సముద్రములో నష్ట మయిన తన ధనమును తృణముగా తలంచి, సంతోషించెను. ఆకంటెను చేతఁ గొని క్రమముగా కలశపుర మను నచటి నగరమునకు పోయి, యొక దేవాలయము చొచ్చి, అచట జలవ్యాయా మాయాసముచే నీడలో విధివశమున ఒడ లెఱుంగక నిద్రించెను. అంతలో నచటికి ఆరక్షకులు వచ్చి అతని చేతి కంఠకమును గాంచి, 'ఇదే రాజసుత చక్ర సేన కంఠ

మునుండి దొంగిలించబడిన కంటే ! దొంగ దొరకీనాడు!' అని పలుకుకొని వర్తకుని లేపి రాజకులమునకు కొనిపోయిరి. రాజుడు గఱగా వర్తకుడు ఉన్నది యున్నట్లు చెప్పెను. 'వీడు దొంగ అసత్యము పలుకుచున్నాడు, ఇదిగో కంఠకము చూడుడు.' అని దానిని చూపుచు రాజు సభ్యులతో పలుకుచుండఁగా గద్ద యొకటి ఆకాశమునుండి వ్రాలి, దేదీప్యమాన మైన యాకంఠా లంకారమును తన్నుకొని ఎగిరిపోయెను. రాజు వర్తకునికి ఉరి ఆజ్ఞాపించెను. వర్తకుడు అతిదుఃఖితుఁడై శివుని శరణము వేడుచు ఏడ్చుచు ఉండెను. అంతట ఆకాశమున ఆశరీరవాణి ఇట్లు పలికెను: 'రాజా, ఇతనిని చంపకుము. ఇతఁడు సాధువు, సముద్రశూరుడు అను వణిజుడు, వ్యాపారవశమున ఇప్పుడు నీ దేశమునకు వచ్చినాడు. ఈ కంఠకమును దొంగలించిన దొంగ ఆరక్షకుల భయముచే పలాయితుఁడై సముద్రములో పడి రాత్రి చచ్చినాడు. ఇతఁడు ఓడ పగులఁగా వాని శవమును చూచి ఎక్కి సముద్రమును దాటి ఇచటికి వచ్చినాడు. వాని నడుమున నున్న శాటినుండి యీకంఠకమును ఇతఁడు విప్పి కొన్నాడు. మీయింటి నుండి ఇతఁడు దొంగిలించిన వాడు గాడు. ధార్మికుని ఇతనిని వదలుము, సమ్మానించి పంపుము.' రాజు విని సంతోషించి అతనిని వదలి ధనము లిచ్చి పంపెను.

అతఁడు ఆ ధనముతో సరకులు కొని, స్వదేశము పోవు వాఁడై ఓడ యెక్కి, సముద్రము దాటి, ఒక సాతుతో చేరి,

క్రమముగా ఒకనాడు అడవిలో సంజవేళ పోవుచుండెను. అచట సాతు విడిసినది. ఆరాత్రి సముద్రశూరుడు మేలు కొనియుండఁగా, దొంగల దండు వచ్చి సాతును కొట్టుచుండఁగా, అతఁడు తన సకలమును వదిలి అలఱితముగా పలాయితమై ఒక మట్టిచెట్టెక్కిెను. దొంగలదండు ధన మెల్ల కొల్ల గొనిపోఁగా అతఁడు దుఃఖించుచు భయపడుచు ఆరాత్రిని ఆ చెట్టుమీఁదఁ గడపెను. వేకువను అతఁడు దైవికముగా పైకి తలయెత్తి చూడఁగా ఆకులనడిమినుండి దీప్తప్రభ అగపడెను. ఆశ్చర్యపడి యెక్కి పోయి చూడఁగా, అచట నొక గద్దగూటి లో పెక్కు రత్నాభరణములు దేదీప్యమానములు రాశిగా నుండెను. వాని నెల్ల నతఁడు కైకొనెను. అందులో స్వర్ణద్వీపమున గద్ద తన్ను కొని పోయిన కంఠకము కూడ ఉండెను. అట్లు అమితధనమును పొంది వత్తుకుండు సంతోషించి చెట్టు దిగి క్రమముగా తన హర్షపురము చేరెను. అచట మఱి ధనాశమాని సముద్రశూరుడు స్వజనులతో కూడి సంతోషముగా కాలముగడుపుచుండెను. సముద్రములో పడుట ధననాశము, సముద్రము దాటుట, కంఠకము దొరకుట, అది పోవుట, నిష్కారణముగా దండుకొండగుట, తత్తణమే తుష్టకడయిన ద్వీపేశ్వరువలన సత్కారము, మరల సముద్రమును దాటుట, దారిలో దొంగలు స్వస్వమును హరించుట; చివర చెట్టుమీఁద ధనప్రాప్తి, ఇది యెల్ల విధియొక్క విచిత్రవిలాసము గదా.

పుణ్యాత్ముడు దుఃఖము లనుభవించినను తప్పక సుఖ మనుభవించును.

ఇట్లు గోముఖుడు చెప్పగా అంగీకరించి సరవాహన దత్తుడు సభ చాలించి, స్నానాది దివస కృత్యములకై లేచెను.

సమరతుంగుని కథ.

మఱునాడు సరవాహనదత్తుడు ఆస్థానమున నుండఁగా బాలనేవకుడు సమరతుంగు డను రాజపుత్తుడు 'దేవా, నాదేశమును సంగ్రామవీరు డను నాదాయాది వీరజితుడు మొదలగు తన నలువురు పుత్రులతోఁగూడి నాశము చేసినాడు. నేను పోయి ఆయెవరను పట్టి కట్టి తెచ్చెదను. దీనిని యేలిన వారు ఎఱిఁగి యుండవలయును.' అని విన్నవించి పోయెను. అతనిదండు కొంచె మనియు పరులపై న్యము అధిక మనియు విచారించి చత్సరాజసుతుడు వానితో గూడ తన బలమును పంపెను. అతడు పరువుచే ఆదండును తోడుకొనకయే పోయి ఆయెవరను తన బాహుమాత్రముచేతనే రణములో జయించి కట్టి తెచ్చెను. అట్లు వచ్చిన యావీరుని ప్రభువు సమ్మానించి, 'చిత్రము! ఆక్రాంతవిషయులను సబలులను ఇంద్రియోపములను ఏవరను శత్రువులను జయించి యితఁడు, పురుషార్థమును సాధించినాడు.' అని పొగడెను. 'దేవా, ఇట్టికథను ఇంత వఱకు విని యుండని యెడల, చమరవాల మహారాజు కథను చెప్పెదను వినుము.' అని గోముఖుడు ఇట్లు చెప్పసాగెను.

చమరవాల మహారాజుకథ.

హస్తినాపుర మని నగరము కలదు. అందు కోశద్వర్గ బలాన్వితుడు చమరవాలు డను రాజు ఏలుచుండెను. దాయాదులు సమరబలాదులు ఏవురు అన్ని ప్రక్కలను రాజులు గా నుండిరి. వారు ఒకప్పుడు 'ఈ చమరవాలుడు మనలను ఒక్కొక్కరినిగా సదా బాధించుచున్నాడు. మన మందఱము కలిసి వీనిని కొట్టుదము.' అని కలియఁ బలికికొని అతనిపై దండెత్తుటకై జోస్యుని మంచిలగ్నము పెట్టు మనిరి. అతడు శుభలగ్నము కానక అశకునములు చూచి 'మీకు సంవత్సరములోపల లగ్నము లేదు. లగ్నశుద్ధి లేకయే వెడలుదురేని మీకు జయము కలుగదు. అతని యైశ్వర్యమును చూచిన మాత్రాన మీకు ఈ వృథాభినివేశ మేల ? లక్ష్మికి భోగము ఫలము; అది వానికంటె మీకే అధికముగా నున్నది. ఇందులకు ఇద్దఱు వర్తకుల కథను చెప్పెదను వినుడు.' అని యిట్లు చెప్పు దొడగెను.

అర్థవర్త భోగవర్తల కథ.

కౌతుకపుర మనెడు నగరములో బహుసువర్ణకుండని అన్వర్థ నామధేయుడు రాజు ఉండెను. అతనికి క్షత్రియుడు పడుచువాడు యశోవర్త యని యొక సేవకుడు ఉండెను. దాత యయు్యును ఆ ప్రభువు ఆ సేవకునికి మాత్రము ఎప్పుడును

ఏమియు ఇయ్యఁ దాయెను. అతఁడు అడిగినప్పు డెల్ల సూర్యుని
 చూపి, 'నీకు నేను ఇయ్యఁ దలఁచుచునే యున్నాను. ఈ దేవుఁడు
 ఇయ్య నీయఁడు. ఏమి చేయుదును!' అని పలుకు చుండెను.
 అతఁడు దుఃఖితుఁ డై సమయము ఎదురు సూచు చుండఁగా
 సూర్య గ్రహణము కలిగెను. ఆసమయమున మహాదానములు
 నేయుచున్న రాజును దఱిసి యశోవర్త 'దేవా, నాకు ఇయ్య
 నీయని యీదేవుఁడు ఇప్పుడు శత్రువుచే గ్రస్తుఁ డై యుండఁ
 గానే నా కేమయిన నిష్ఠు.' అని వేఁడెను. రాజు ఆమాటకు
 అలరి, వానికి విస్తారముగా వస్త్ర హిరణ్యాదికమును ఇచ్చెను.
 ఆ ధనము వ్యయితము కాఁగా, ప్రభువు మరల ఇయ్యకుండఁగా,
 తన భార్యయు మరణముఁ బొందఁగా, యశోవర్త వింధ్య
 వాసినిని గొలువఁ బోయెను. 'నిర్ధనము జీవన్మృతము నైన
 యీదేహమువలన నా కేమి ప్రయోజనము ? దీనిని దేవిమ్రోల
 వదల నయిన వదలెను, లేక, అభీష్ట మయిన వరమయినను
 పొందెను.' ఇట్లు నిశ్చయించుకొని అతఁడు వింధ్యవాసిని
 మ్రోల దర్శననాసీనుఁ డై తదేకాగ్రచిత్తుఁ డై మహాతపస్సు
 చేసెను. దేవి వానికి స్వప్నములో అగపడి 'పుత్రా, నీతపస్సు
 కు మెచ్చితిని, నీకు అర్థశ్రీని ఇత్తునా, భోగశ్రీని ఇత్తునా?'
 అని యడిగెను. 'తల్లీ నాకు వానిలో భేదము తెలియదు'
 అని యశోవర్త పలికెను. 'నీదేశములో భోగవర్త అర్థవర్త
 అని యిరువుర వణిజులు కలరు, పోయి వారిసిరిని చూచి వచ్చి,

అందులో ఎవనిసిరి నీ కిష్ట మగునో దానిని వేడుము. ' అని దేవి ఆన తిచ్చెను.

అంతట నతఁడు మఱునాఁడు సారణ చేసి తన యూరికి కౌతుకపురమునకు పోయి ముందుగా అచ్చట వాణిజ్యముచేత పరిమితి లేని హేమ రత్నాదికము నార్జించి యున్న యర్థవర్త యింటికి పోయి, ఆతఁడు భోజనమునకు నిలుపు మనఁగా నిలిచి, ఘృతమాంస భూయిష్ఠముగా అర్థవర్తతోఁగూడ భుజించెను. అర్థవర్త అరపలము నేతితో కొంచెము పిండిని కొంచెము మాంసవ్యంజనమును భుజించెను. 'సాహుకారా, ఏమి చక్కఁగా భోజనముచేయవు?' అని యశోవర్త యడుగఁగా అర్థవర్త 'నేడు నీబలాత్కారముచే ఈమాత్ర మైన ఘృతమాంససక్తువులను భుజించితిని. కర్షము నేయియు పిండియు మాత్రమే నేను భుజింతును. మందాగ్నినైన నాకు అంతకన్న నెక్కువ జీర్ణము కాదు.' అని యుత్తర మిచ్చెను. యశోవర్త వానిసిరిని నిష్ఫల మని మనస్సులో నిందించెను. రాత్రి అర్థవర్త యశోవర్తకై అన్నము పాలును తెప్పించెను. యశోవర్త వానిని తృప్తిగా భుజించెను. అర్థవర్త ఒకపలము క్షీరము త్రాగెను. పిమ్మట ఇరువురు ఒకచోటనే పరుండి నిద్రించిరి. కలలో యశోవర్త అచ్చట దండహస్తలై వచ్చిన కొందఱు భయంకరపురుషులను చూచెను. వారు 'చీ! పనికిమాలినవాఁడా! ఈదినము కర్షము కంటె ఎక్కువ నేయియు మాంసమును భుజించితివి! పలము

పాలుకూడ త్రాగితివి!’ అని అర్థవర్తను బెడరించి దుడ్డులతో కొట్టిరి. ఎక్కువగా తిన్న ఘృత పయో మాంస భక్తములను కడుపులోనుండి లాగి వైచిరి. అట్లు కల గని ఊలుకొన్న యశోవర్త యెదుట అర్థవర్త కడుపులో శూల కలిగి ఏడువ సాగెను, నేవకులు కడుపు పిసుకగా అర్థవర్త ఎక్కువగా తిన్న తిండి యెల్ల క్రమ్మకొనెను. శూల శాంతించెను. యశోవర్త ‘చీ! చీ! ఏల యీ యర్థశ్రీ! దీనిభోగము ఇట్లున్నది! ఇట్టిసిరి వలదు.’ అని తలపోయుచు ఆరాత్రి శేషమును గడపెను.

మఱునాఁడు ఆ వర్తకుని ఆమంత్రించి యశోవర్త భోగ వర్తయింటికి పోయి, అతఁడు వేడఁగా ఆదినము అచ్చట భోజనార్థము నిలిచెను. వానియింట ధనసంపద యేమియు అగపడ లేదు. ఇల్లు వస్త్రములు మంగళాభరణములను సొంపుగా నుండెను. యశోవర్త యెదుటనే భోగవర్త తన వ్యాపారము ఆరంభించెను. ఒకరిసరకు మఱియొకరికి అమ్మి దళారిదీనారములు సంపాదించి వానిని కింకరునిచేత విచిత్రాన్న పాన సంపాదనార్థము తన భార్యకు పంపెను. ఆక్షణమందే ఇచ్చాభరణుఁ డను చెలికాఁ డొకఁడు వచ్చి యతనిని తనయింటికి భోజనమునకు రమ్మనియు కడమచెలికాండ్రు అందఱును వచ్చి యున్నారనియు ఇతనినే ఎదురుచూచుచున్నారనియు నిర్బంధించెను. ‘ఈదినము నేను రాను, ఈ యతిథి వచ్చియున్నాఁడు.’ అని భోగవర్త పలుకఁగా, ‘ఈయనకూడ నీతో రావలయు, ఇతఁడు మాత్రము

మా మిత్రము కాఁడా? లేండు.' అని ఇచ్చాభరణుఁడు వారి నిరువురను కొనిపోయెను. అచ్చట భోగవర్త మృష్టాన్నము భుజించి పానము నేవించి సాయంకాలము తనయింట మరల యశోవర్త సమేతముగా విచిత్రాన్న పానములు ఆరగించెను. రాత్రి పరిజనులను పానార్థము సమృద్ధిగా సారాయి కలదా అని యడిగెను. వారు లేదనిరి. 'అసల రాత్రమున జల మెట్లు త్రాగుదుము?' అని పలుకుచు వర్తకుఁడు పరుండెను. వాని పార్శ్వమందే యశోవర్త శయనించెను. అతనికి స్వప్నములో కొందఱు ఆయిల్లు సోచ్చినట్లును వారిని తమవెంట వచ్చిన మఱి కొందఱు 'శతలారా, ఏల ఈయపరరాత్రమునకు భోగవర్త కొఱకు మీరు సారాయి ఉంపక పోయితిరి?' అని బెడరించి లగుడములతో కొట్టినట్లును, 'ఈ తప్పు క్షమింపుఁడు' అని దెబ్బలు తిన్న వారు వేడుకొన్నట్లును, ఎల్లరును వెడలి పోయినట్లును. అగపడెను. అంతట యశోవర్త మేలుకొని తలఁచని తలంపుగా వచ్చుచున్న భోగవర్తయొక్క యాభోగశ్రీకి ఆశ్చర్యపడి అర్థసమృద్ధ మయ్యును అర్థవర్తసిరి భోగహీన మగుటచే మంచిది గాదని తలపోయు చుండఁగా, తెల్లవాతెను. అంత యశోవర్త సెలవు పుచ్చుకొని, వింధ్యవాసినీపాదమూలమునకు పోయి తపస్సుచేసి, ఆదేవిని ప్రసన్నురాలిని చేసికొని, భోగశ్రీని వేడెను. ఆమెయు ఇచ్చెను. యశోవర్త ఇంటికి పోయి దేని

ప్రసాదముచే చింతితోపగామిని యగు భోగశ్రీ ననుభవించుచు
సుఖ ముండెను.

ఇట్లు భోగసంపన్న మగు సిరి కొంచె మయినను మేలు;
భోగహీన మగు సిరి మహావిస్తీర్ణ మయ్యును నిష్ప్రయోజ
నము. ఏల కార్పణ్య యుక్త మయిన చమరవాలుని సంపదకు
దుఃఖించెదరు? దానభోగాభ్య యగు మీసంపదను చూచుకొన
రేమి? అతనిపై వెడలుట శ్రేయము గాదు. యాత్రకు మంచి
లగ్నము లేదు, జయము కలుగదు.—

ఇట్లు గణకుడు చెప్పినను ఆయేవురును కూడి చమర
వాలుని మీడికి దాడి వెడలిరి. వారు తనయెల్లకు వచ్చుడు,
చమరవాలుడు స్నానము చేసి హరుని పూజించి అటువది
శుభనామములతో స్తుతించెను. 'రాజా, నిర్భయముగా పోరు.
శత్రువులను గెలిచెదవు.' అని ఆశీరవాణి పలికెను. అంతట
సంతోషించి సన్నాహ మై, చమరవాలుడు శత్రువుల పైకి
వెడలెను. అతని శత్రువుల బలములో ముప్పది వేల యేనుఁ
గులు, మూడులక్షల గుఱ్ఱములు, ఒక కోటి పాదాతికమును
ఉండెను. తన బలములో ఇరువదిలక్షల పాదాతికము, పదివేల
యేనుఁగులు, లక్ష గుఱ్ఱములును ఉండెను. మహాయుద్ధము
తొడగఁగా, వీరుఁ డను నవ్వర్థనాముడు ప్రతిహారుడు ముందు
పోవు చుండఁగా, చమరవాలుడు స్వయముగా మహావరాహ
దేవుడు మహార్ణవముం బోలె రణాంగణము ప్రవేశించెను.

స్వల్పనైన్యః డయ్యను పరులమహానైన్యమును మర్దించి వారి హయ గజ పదాతులను రాసులుగా కూల్చెను. ఎదురుకొనిన సమరబలుని చమరవాలుడు ఈతెతో పొడిచి పాశముతో లాగి కట్టివైచెను. వెంటనే రెండవశత్రువును సమరశూరుని ఎడలో కోలం గూల నేసి పాశముతో లాగి కట్టెను. మూడవ వానిని సమరజితుని వీరు డను నాప్రతిహరుడు కట్టి చమర వాలుని మ్రోల తెచ్చి పెట్టెను. అతని సేనాపతి దేవబలుడు నాలవ రాజును ప్రతాపచంద్రుని కోలలతో గూల నేసి తెచ్చి ఎదుటనుంచెను. దానిం గని అయిదవ శాజు ప్రతాపసేనుడు కోపముతో చమరవాలుని మీదికి వచ్చెను. చమరవాలుడు వాని బాణములను స్వబాణములతో గొట్టి మూడుకోలల నతని లలాటము నేసి కాలపాశముంబోని పాశముతో నతని నాకర్షించి తనకడ కట్టి వయిచెను. అంత వారిసేనలు పలాయమానము లయి దిక్కామొగము లాయెను. అమిత మైన హేమరత్నాదికమును, రాణివాసముల గుంపును ఆరాజులవి, చమరవాలునికి వశ మాయెను. ఆ రాణివాసములలో ప్రతాప సేనుని భార్య ఉత్తమాంగన యశోలేఖ యను మహాదేవి అతని చే జిక్కెను. అంత నతడు నగరమునకు మరలి వచ్చి వీర దేవబలులకు ప్రతీహార సేనాధిపతులకు పట్టము గట్టి వెల లేని బహుమానము లిచ్చెను. ఉత్త్రధర్మజిత యని ప్రతాపసేనుని భార్యను యశోలేఖా దేవిని తన రాణివాసముగా చేసికొనెను.

ఆమెయు చపలయై తాను అతనికి భుజార్జిత యని అంగీకరించెను. పిమ్మట ఆ యశోలేఖ వేడఁగా చమరవాలుఁడు ఆయెవరు రాజులను పొగ రణఁచి చెఱునుండి విడుదల చేసి సత్కరించి వారి రాజ్యములకుఁ బంపెను. పిమ్మట చమరవాలభూపతి రాజ్యమును నిష్కంఠకము చేసి సకలైశ్వర్యములు కలిగి శాత్రువ విజయపతాకయుంబోని యశోలేఖతో అప్పరోధికలావణ్యతో క్రీడించు చుండెను. ఇట్లు ద్వేషాకులు లై ఆత్మపరతారతమ్య మెఱుంగక త్వరపడి మార్కొను శత్రువులను పలువురను ఒకఁడే ధీరుఁడు అనన్యసామాన్య పరాక్రముఁడు రణములో వెలార్చును.

ఇట్లు గోముఖుఁడు కథచెప్పఁగా విని మెచ్చి నరవాహనదత్తుఁడు స్నానాది కృత్యములకై సభ చాలించి లేచెను. ఆరాత్రి స్త్రీగోష్ఠిలో సంగీతముచే స్వయముగా పాడు చుండెను. గగనవాణియు అతనిప్రియలతోఁగూడి స్లేషవచనములు పలికెను.

---

౫ - వ తరంగము.

మఱునాఁడు అలంకారవతీవాసగృహమునందు నరవాహనదత్తుఁడు సకల మంత్రి సమేతుఁడై యుండఁగా మరుభూతినేవకుఁడు సౌవిదల్లుని సోదరుఁడు వచ్చి 'దేవరా, నేను

ఈమరుభూతిని, రెండువత్సరములు కొలిచితిని, ఇతఁడు నాకును నాభార్యకును అన్నతానములు మాత్ర మిచ్చినాఁడు. మొదట ఇతఁడు నాకు సంవత్సరమునకు ఏబది దీనారములు జీతము ఇచ్చునట్లు మాటలాడినాఁడు. వానిని మాత్రము ఈయఁడు. నేను పోయి ఇప్పుని అడుగఁగా నన్ను తన్ని పంపినాఁడు. అందు చేత నేను తమ సింహద్వారములో ప్రాయోపవేశము చేసి యున్నాను. వీలినవారు విచారింపరేని నేను అగ్నిప్రవేశము చేసెదను, ఇంక నేమి చెప్పకొందును?’ అని విన్నవించు కొనెను. అంత మరుభూతి ‘దేవా, వీనికి దీనారములు ఇయ్య వలయు ననుట వాస్తవమే, అయినను ఇప్పుడు నాయొద్ద లేవు.’ అని పలికెను. అందఱు నవ్విరి. అంత నరవాహనదత్తుఁడు అతనితో ‘ఏమి నీకు ఈమూర్ఖబుద్ధి? తత్త్వము లేనిపోయి వానికి దీనారములు ఇచ్చి వేయుము.’ అనియె. అతఁడు లజ్జితుఁడై వెంటనే తెప్పించి వానికి నూలు దీనారములు ఇచ్చెను. గోముఖుఁడు ఆసమయమున ‘దేవా, మరుభూతిని అనఁగూడదు. బ్రహ్మసృష్టి నానాచిత్రములుగా నున్నది! చిరదాత యను రాజు యొక్కయు అతని సేవకుఁడు ప్రసంగుడను వానియొక్కయు కథను చెప్పెదను వినుము.’ అని యిట్లు చెప్పందొడంగెను.

చిరదాతృప్రసంగులకథ.

పూర్వము చిరపుర మను నగరమున చిరదాత యను రాజు ఏయి చుండెను. అతఁడు సుజనుఁడైనను అతని పరివార

జనము దుర్తార్థులుగా నుండిరి. ఒకప్పుడు దేశాంతరమునుండి ప్రసంగుఁ డను నొకఁడు ఇరువురు మిత్రులతోఁ గూడ వచ్చి అతనిని సేవించుచుండెను. అట్లు విదు సంవత్సరములు గడచి నవి. రాజు వానికి ఉత్సవాదిసమయములలోఁగూడ ఏమియు ఇయ్యఁ డాయెను. ప్రభువుతో మనవి చేసికొనుటకు పరివార జనుల దౌరాత్మ్యముచేత ప్రసంగాదులకు అవకాశము కలుగ కుండెను. ఒకప్పుడు రాజు కొమరుఁడు బాలుఁడు మృతిఁ బొందెను. దుఃఖితుఁడై యున్న రాజును భృత్యు లందఱును చుట్టుకొని యుండిరి. వారినడుమ ప్రసంగుఁడు కూడ శోకా కులుఁడై యుండి, సఖులు నివారించు చున్నను రాజుతో నిట్లు విన్నపించెను. 'దేవా, మేము చిరకాలము సేవించుచున్నను, మాకు ఏమియు ఇయ్యఁజేయి, ఐనను నీ కుమారుఁ డైనను పిమ్మట ఇచ్చు నను నాశచే ఇటనే కొలుచుచునే ఉంటిమి. అతనిని దైవము హరించినది. ఇక మాకు ఇచట నేమి పని? పోయెదము.' ఇట్లు పలికి రాజుపాదముల వ్రాలి సఖులతోఁ గూడ వెడలిపోయెను. 'ఆహా! ఈ సేవకులు నాపుత్రునియందుఁ గూడ ఆశపెట్టుకొని యున్నారు. వీరు నాకు స్థిరసేవకులు. వీరిని వదలఁ గూడదు.' అని తలంచి రాజు వారిని మరలించి మరల దారిద్ర్యము నెఱుంగ కుండునట్లు మహాధనసమృద్ధులను చేసెను. ఇట్లే లోకుల స్వభావములు విచిత్రములుగా నుండును! ఆరాజు కాలములో యీ యుగ అకాలములో ఇచ్చెను గదా!

ఇట్లు కథ చెప్పి ఆఖ్యానప్రవీణుడు గోముఖుడు మరల వత్సరాజసుతాదేశమున వక్కాణింపఁ దొడంగెను. పూర్వము గంగాతటములో మంచిపరిపాలనలో కనకపుర మని ఒక నగర ముండెను. అందు బంధంబులు కవివాక్కులయంద, ఛేదములు పత్తములయంద, భంగములు నార్యలకములయంద, ఖరావళి సస్యసంగ్రహణములయంద. అందు వాసుకీతనయుఁ డైన ప్రియ దర్శనుఁ డనువానికి యశోధర యను రాజపుత్రియందు ఉద్భవించినవాడు కనకవర్షుఁ డను రాజు వీలుచుండెను. అతఁడు సర్వభూభారమును మోచువాఁ డయ్యును అశేషగుణభూషితుఁ డయి యుండెను. యశస్సునందు లుబ్ధుడు గాని ధనమందుఁ గాఁడు, పాపములకు వెఱచును గాని శత్రువులకు వెఱవఁడు, పరాపవాదములయందు తెలియనివాఁడుగాని శాస్త్రములలో తెలియనివాఁడు గాఁడు. అల్పత్వము ఆమహాత్ముని కోపమందే గాని ప్రసాదమందు లేదు, బద్ధముష్టిత్వము చాపమందే గాని దానమందుఁ గాదు. అఖిల జగ ద్రక్షకుని అతనిని చూచిన మాత్రాన అబలాజనములు మారవ్యథాకులము లగుచుండెను. అతఁ డొకనాఁడు సోష్టంబు ఉన్నదవారణము రాజహంసపరి వారము సోత్సవానందిత ప్రజంబు నై ఆత్మతుల్యగుణ మైన శర త్కాలమున కమలామోదము వెదచల్లుచు చల్లగాలి వీచు చున్న చిత్రప్రసాదమును క్రీడార్థము ఎక్కెను.

ముఖమున అంతఃపురమునకు పిలిపించెను. అప్పుడు ఆమె చల్లగా చందనపు మైపూత పూసికొని మృణాలహారములు దాల్చి తామరాకు పాన్పుపై దొరలు చుండెను. సఖు లామెను కదలీ పత్త్రపవనముల వీచు చుండిరి. ఆమె పాండుక్షామ యయి స్పృష్టము లయిన స్తర జ్వర లక్షణములతో నొప్పు చుండెను. 'చెలులారా, ఈ చందనాలేప కదలీదళ మారుతములు ఏల? వృథా శ్రమపడియెద రేల? ఇవి చల్లని వయ్యను మందభాగ్యురాలిని నన్ను దహించుచున్నవి.' అని ఆమె వారించుచుండెను. చెలులు ఆ యవస్థను గని ఏమి చేయ నగు నని తలపోయు చుండిరి. నేను ఆమెకు ప్రణమిల్లి ఎదుటఁ గూర్చుంటిని. 'ఓజ్జా, ఇట్టిరూపమును చిత్రములో వ్రాసి యివ్వు,' అని పలికి, ఆమె చేత వర్తిని పట్టుకొని, చేయి కంపిల్లుచుండ, మెల్లగా భూమి మీఁద రూపాధికుని ఒకానొక పడుచువానిని వ్రాసిచూపెను. నేను అట్టివానిని సుందరుని వ్రాసి 'సాక్షాత్కామదేవునే ఈమె నాచేత వ్రాయించినది ! అయినను చేత పూలవిల్లు వ్రాయించినది కాదు, కావున ఇతఁ డెవరో కామరూపుఁ డైన పురుషుఁడు, ఇతనిని ఈమె చూచినదియుఁ గాదు విన్నదియుఁ గాదు. ఇతని నిమిత్తమే ఈ స్తరవిజృంభితము కలిగినది. కనుక నేను వెంటనే ఇటునుండి పోవలయును. ఈమె తండ్రి డేవశక్తి ఉగ్రదండఁడు. ఈ వృత్తాంత మెఱిగిన నన్ను తుమింపఁడు!' అని తలపోసి నేను ఆ రాజకన్యను మదనసుందరిని నమస్కరించి,

ఆమెవలన సత్కారములు వడసి వెడలితిని. ఆమె పరిజనము ఒండొరులతో పలికికొన్న మాటలవలన నేను ఈపాటి తెలిసికొంటిని: ఆమె నిన్ను గుఱించి వినినీయందు అనురక్త యై యున్నది. అంత నేను ఆమెను గుప్తముగా చిత్రపటములో వ్రాసికొని నీపాదమూలమునకు త్వరితముగా వచ్చితిని. నీ యాకారము చూడఁగా నిన్నే ఆమె నాచేత వ్రాయించిన దని నాకు స్పష్టమయినది. ఆమెను పలుమాటలు వ్రాయుట శక్యము గాదు కావున నీకు సమానురా లయినను ఆమెను ఇచ్చట ఇప్పుడు నేను వ్రాయను.—

అంత రాజు అతనిని యా చిత్రరూపు నయిన చూపు మనెను. చిత్రకారుఁడు గొట్టములోనుండి మదనసుందరియొక్క పటమును తీసి చూపెను. కనకవర్షుఁడు చిత్రగత యైనను విచిత్రరూప యైన యామెను చూచి వెంటనే మదనపరవశుఁడాయెను. బహుసువర్ణము లిచ్చి రోలదేవుని సత్కరించి ఆమె పటమును చేతఁగొని లోపలి యంతిపురమునకుఁ బోయి, అచట ఆమెయొక్క రూపలావణ్యమును చూచుచు నేత్రములు తనియ తదేకమయమానసుఁడై సర్వవ్యాపారములు మాని యుండెను. అతనిని రూపమాత్సర్యముచేతనుం బోలె మదనుఁడు తఱి గొని కోలల నేసి ధైర్య మెడలించెను. తన రూపమునకు లోనైన వనితలకు తాను అమితముగా కలిగించిన యార్తి రాజునకు ఇప్పుడు నూఁజింతలుగా ఫలించెను. కొన్నాళ్లకు రాజు విరహా

పాండు ఔముఁడై కారణ మడిగిన యాప్త సచివులకు తన మనోగతమును వివరించి, వారితో కలియఁ బలికి, దేవశక్తిని ఆ కన్యను గూర్చి యాచించుటకై దూతను సంగమస్వామి యను వానిని విప్రుని కాలజ్ఞుని కార్యవేదిని కులీనుని మధురోదాత్త భాషణుని పంపెను. ఆ బ్రాహ్మణుఁడు మహార్షి పరికరసమేతుఁడై కుండిన నగరమునకుఁ బోయి దేవశక్తిని దర్శించి తనదొరకై అతనిని కన్య నిమ్మని యడిగెను. 'కన్య ఎట్లయినను ఒకరికి ఇయ్యనలసినదే గదా. మాకు తగినవాడే కనకవర్ష మహిపాలుఁడు ఈమెను అడుగుచున్నాఁడు. కనుక ఇతనికి ఇచ్చెదను' అని దేవశక్తి యాలోచించి సంగమస్వామిపలుకు లాదరించి, అతనికి ఆమె రూపమువలెనే అద్భుతమైన తదీయ సృత్తమును చూపి, ఆరూపమునకును సృత్తమునకును ప్రీతుఁడైన సంగమ స్వామిని సత్కరించి, కొమరితెను కనకవర్షుని కిచ్చెద నని పలికి, పంపెను. వివాహమునకు లగ్నము పెట్టుకొని మాకు ముందుగా తెలిపి, బయలుపెడలి రావలసిన దని కనకవర్షునికి తెలుపుమని ఆయనతోఁ గూడ తన ప్రతిదూతను, పంపెను.

సంగమస్వామి ప్రతిదూతతోఁ గూడ పోయి కనకవర్ష రాజునకు కార్యసిద్ధిని నివేదించెను. అంతట ప్రతిదూతను సత్కరించి మదనసుందరి తనయం దనురక్త యని అతనివలన పలుమాటలు విని లగ్నము నిర్ణయించి దుర్వారవీర్యుఁడైన యా రాజు కుండినపురమునకు తరలి విదర్భదేశము చేరఁగా, దేవశక్తి

ఎదురు కోలు వచ్చి ఈతనిని తోడ్కొని పోయెను. కుండిన నగర ముందు పౌరస్త్రీలకు నేత్రోత్సవముగా ఊరేగి కనక వర్షుడు వివాహోత్సవము అలంకృత మై సన్నద్ధ మై యున్న రాచనగరు సొచ్చెను. ఆదినము సపరివారముగా శ్వశురకృతాచార రంజితుడై అచట విశ్రమించెను. మఱునాడు దేవశక్తి అతనికి మదనసుందరి నిచ్చి వివాహము చేసి తన రాజ్యము తప్ప కడమ సకలధనమును అరణమిచ్చెను. అచట కనకవర్షుడు ఏడుదినములుండి నవవధూసమేతముగా నిజనగరమునకు పోయెను. జగదానందదాయి యతడు కౌముదీసమేతుడైన చంద్రుడుంబోలె కాంతాసమేతుడై రాగా, ఆనగర మెల్ల మహోత్సవముగా నుండెను. అతనికి అంతఃపుర స్త్రీలు ఎందఱున్నను మదనసుందరి అచ్యుతునికి రుక్మిణి వోలె ప్రాణాధిక ప్రియగా నుండెను. ఆదంపతులు అన్యోన్యపదనాసక్తములు చారుపక్షములు నగు తమ లోచనములచే స్వరసాయకములచేతనుంబోలె కీలితులై యొప్పురుచుండిరి.

ఒకనాడు వికసత్కేసరావళి యై మానిసీమానమాతంగమును చీల్చుచు మధుకేసరి వచ్చెను. లగ్నాళిమాలాహార్షి కుండు కుసుమాశరుండు నై పుష్పబాణుడు విక సచ్ఛాతవల్లి ధనుర్లతను ఎక్కువెట్టెను. మలయ మారుతుండు సముద్ధి పితకామములైన యధ్వగనారీమానసములను ఉపవనములనుంబోలె కంపిల్ల జేయుచు వీవదొడంగెను. నదులకు పూరములు,

తరువులకు పుష్పములు, చంద్రునికి కళలును, క్షీణించినట్టివి మరల వచ్చును; దేహులకు యశావనముమాత్రము మరలరాదు; ప్రణయకలహములు మాని యభేష్టముగా దయితాసమేతులై క్రిడింపుడు.' అని యువజనులను బోధించునవియుంబోలే కోకిలలు కూయు చుండెను. ఆ సమయమున మధూద్యానమందు విహారార్థము కనకవర్ష మహారాజు సర్వాంతఃపుర కామినీ సహాయుడై ప్రవేశించెను. రక్తము లగు పరిజనాంబరములచే అశోకముల శోభను, వరాంగనా గీతములచేత కోకిల భ్రమరనాదములను, హరించుచు ఆరాజు సర్వావరోధసమేతుడయ్యును మదనసుందరి దేవితోనే కుసుమాపచ యాది క్రిడలం దేలేను. అనంతరము అంతఃపురికా సమేతుడై గోదావరి జొచ్చి జలకేళి నోలలాడెను. మొగములచే పద్మములను, సయనములచే నుత్పలములను, పయోధరములచే రథాంగయుగళములను, నితంబములచే నిసుక తిన్నెలను, జయించి యతని వరాంగనలు ఊభవెట్టిన యాయాసమును ఆ తటినీ తరంగరూప భ్రూభంగములచే తెలిపినదియుంబోలే నొప్పారెను. జలవిహారముచే నంబరము లేడలఁగా నభివ్యక్తము లయిన వారియంగముల సౌష్ఠవమును గాంచుచు కనకవర్షుడు వారితో క్రిడించెను. ఒక రాణిని విస్త్రుతవసన మై హేమకుంభ ద్వయోపమం బై యున్న కుచయుగ్మంబున కరవారితోఁ గొట్టెను. దానిం గని మదనసుందరి ఆమెపై ఈసు వూని ' ఎంతసేపు

నదినీ కలంచుట! ' అని పలికి, వెలువడి వస్త్రాంతరము తాల్చి ప్రియునిపై తప్పుచెప్పుచు తనచెలులతోఁ గూడి నగరి కేఁగెను.

ఆ యభిప్రాయమెఱిఁగి జలక్రీడమాని కనకవర్షుడు ఆమె వాసగృహమునకు వచ్చెను. అచట పంజరములలో నున్న చిలుకలు గూడ తన్ను లోపలికి పోనీయక నివారించుచున్నను సోయి అతఁడు కోపకలుషిత మై యున్న దేవినీ చూచెను. ఆమె ఎడమచేత వదనాంబుజమును వాల్చి స్వచ్ఛమౌక్తికసదృశము లయిన బొప్పబిందువులు గురియుచు గద్గదస్వరముతో దం తాంశుహారిణియు సవభ్రంశముగ్ధయు నైన వాక్కుతో ఇట్లు పాడుచుండెను:—

క. విరహము నోరుతువేనిం, | బరివర్జన సేయు డెందమా, మానంబుకా
విరహము నోరువవేనిం, | బరివర్జన సేయు వేగపడి మానంబుకా.

క. చక్కఁగ దీని నెఱిఁగి యిందొక్కమతముఁబూసుపదము లుభయతటములకా
నెక్కిలిపెదేని, నడుమకా | దక్కకపడి నాశ మొందెదవు నుమ్మ వెనకా.

కోపావస్థయందుపై తము అట్లు మనోహారిణిగా నున్న యాలేమను రాజు లజ్జాభయములు వెనఁగొన మెల్లనఁ దఱి సెను. పరాబ్జుఖిగా నున్న ప్రియను కౌఁగిలించి సవినయ మధుర వచనములతో నెంతయు ననునయింపఁ దోడంగెను. పరివార జనము తనతప్పిదమును వక్రోక్తులచే సూచించుచుండఁగా కనకవర్షుడు తన్నుతానే నిందించుకొనుచు మదనసుందరీపాద ముల వ్రాలెను. ఆమె తన నేత్రములనుండి రాలిన బొప్ప

ములచేత మూర్తిభవించిన, దుఃఖము చేతనుంబోలె అతనిం దడుపుచు ప్రసన్నయై కంఠాలింగనము చేసెను. రాజు సంతోష్ఠుడై కుపితతుష్ట యయిన యామెతో ఆరాత్రి భోగములఁ గడపి నిద్రించెను. స్వప్నములో ఆరాజునకు వికృతస్త్రీ ఒకతె అగపడి యతనిమెడనుండి ఏకావళిని శిరస్సునుండి చూడారత్నమును హరించెను. అంత నానాప్రాణ్యంగదేహుఁడు బేతాళుఁడు అగపడి రాజుతో బాహుయుద్ధము చేయందొడంగెను; రాజు వానిని నేలఁగూల్చెను; వాఁడు రాజును వీపుపై నెక్కించుకొని పక్షివలె ఆకాశమార్గమునఁ బోయి సముద్ర మధ్యమున విడిచి పెట్టెను; రాజు ఎట్టకేలకు అందునుండి గట్టు చేరెను; అంత మరల కంఠమున ఏకావళియు శిరమున చూడామణియు ఉండెను— ఇట్లు కల గని మేలుకొని తెల్లవాఱుగా తన యొద్దకు పరిచితుఁడు ఒక క్షుపణకుఁడు రాగా రాజు అతని ఆస్వప్నమునకు ఫల మడిగెను! 'ఆప్రియము చెప్ప రాదు. అడిగినప్పుడు చెప్పక యెట్లుందును! ఏకావళి చూడామణులు నష్టమగుటచేత దేవితోను పుత్రునితోను నీకు వియోగము కలుగును. సముద్రమును దాటఁగానే నీకు మరల ఏకావళి రత్నములు కలుగుటవలన దుఃఖాంతమందు నీకు మరల దేవీ పుత్ర సమాగమము కలుగును.' అని క్షుపణకుఁడు పలుకఁగా ఆలోచించి రాజు 'ఇంతవఱకు నాకు కుమారుఁడు లేడు; కుమారుఁడు కలుగును.' అని వచించెను. ఆసమయమున వచ్చిన

రామాయణపాఠకునివలన పుత్రార్థ మై ప్రయాసపడిన దశరథ మహాథాజు కథను ఆలించెను.

అంతట రాజు తనకు పుత్రప్రాప్తి చింత గలుగుడు, క్షుణ్ణుడును పోవుడు, అదినమును విమనస్కుడై గడవెను. రాత్రి నిద్ర పట్టక ఏకాకియై శయనగతుడై యుండఁగా ఒక స్త్రీ తలుపు తెఱవకయే లోపలికి ప్రవేశించెను. రాజు ఆశ్చర్యపడి లేచి వినీతుడై ప్రణమిల్లఁగా ఆమె ఆశీర్వాదించి యిట్లనియె:- 'పుత్రా, నేను నాగరాజు వాసుకి కొమరితను, నీ తండ్రికి అక్కను, నావేరు రత్నప్రభ. నిన్ను రక్షించుటకు ఎప్పుడును నీ యొద్ద అదృశ్యురాల నయి వసించుచున్నాను. ఈదినము నీవు మిగుల చింతాక్రాంతుడవై యుండుటంబట్టి నీకు అగపడితిని. నీదుఃఖమును నేను చూడ నొల్లను.' అత్త యిట్లు పలుకఁగా రాజునియె:- 'అత్తా, ఈ నీప్రసాదముచేత నేను కృతార్థుడను. నా దుఃఖమునకు పుత్రుఁడు లేమియే కారణము. దశరథాది రాజర్షులు కూడ పూర్వము స్వర్గార్థము పుత్రుని కోరిరి, నాబోంట్లు కోరరా?' ఆమాటకు గత్నప్రభ అల్లునితో 'అట్లయిన, పుత్రా, ఇందులకు ఉపాయము చెప్పెదను, దానిని చేయుము. కుమారస్వామి కడకు పోయి తపస్సు చేయుము. నీ తలమీఁద కుమారుని ధార దుస్సహముగా వడును. దానిని నీ దేహమందు ప్రవేశించియున్న నాప్రభావముచేత ఓర్తువు. ఇతర విఘ్నములను కూడ జయించి అభీష్టసిద్ధిని పొందుదువు.' అని

అని శపించెను. పిడుగుదెబ్బవంటి యీమాటకు రాజు మూర్ఛితుఁడై లేచి దేవుని స్తుతించెను. స్తుతుల కల్గి దేవుఁడు 'రాజా, తుష్టి నొందితిని, శాపాంతము చెప్పెదను వినుము. నీకు ఈవియోగము ఒక సంవత్సరము కలుగును. ఆలోపల మూఁడు అపమృత్యువులను తప్పించుకొని పిమ్మట వారిని చేరుదువు.' అని పలికెను. రాజు ప్రణమిల్లి ఆప్రసాదామృతము చేత తనిసి నిజనగరము చేరెను.

క్రమముగా మహారాజునకు మదనసుందరీ దేవియందు చంద్రునికి జోత్స్నయందు అమృతస్యందమువోలె కుమారుఁడు పుట్టెను. సుతముఖము చూచి రాజును రాణియు పట్టరాని హర్షమును పొందిరి. ఆసమయమున రాజు ఉత్సవము చేసి బంగారమును వర్షించి తననామమును సార్థకము చేసెను. అయిదురాత్రులు గడవఁగా ఆఱవరాత్రి పురుటింట సకలరక్షా విధానములును సమగ్రముగా నుండఁగానే, ఒకచిన్న మేఘము ఆకాశములో పొడమి క్రమముగా వర్షిల్లి, ఉపేక్షితుఁడైన శత్రువు ప్రమాదవంతుఁడగు తేని రాజ్యమును బోలె ఆకాశము నెల్ల ఆక్రమించెను. వాత మత్త మతంగజము మదఘారవోలె వర్షధారలు గురియుచు చెట్లు పెకలించు, పరుగులు వాటుచుండెను. ఆసమయమున సార్థశం బయినను ఆ జాతగృహమును ఒకానొక స్త్రీ క్షురికాహస్త ప్రవేశించిన దై మదనసుందరీదేవి స్తనముల పాలు ద్రాగుచున్న శిశువును హరించి పరిజనఘుగు

మైకములో ముంచి పాటిపోయెను. 'హా హా! ఆరాక్షసి నా సుతుని కొనిపోయినది!' అని అఱచుచు రాణి ఆరాక్షసి వెంటనే పోయెను. ఆరక్కసి బాలునితోఁగూడ ఒక సరస్సులో మునింగెను. రాణియు సుతతృష్ణచే కూడనే అందే మునింగెను. క్షణములో మేఘము పోయెను. తెల్లవాతెను. పురుటింటి పరివారము ఆక్రందించు చుండెను. రాజు విని అచటికి వచ్చి ప్రియాపుత్రులు లేమింగని మూర్ఛితుడై మేల్కొని 'హాదేవి! హాపుత్రక, శిశూ!' అని యేడ్చుచు, సంవత్సరభోగ్య మయిన యాకుమారశాపము స్మరించి 'దేవా మందపుణ్యునికి నాకు సవిష మయిన యమృతము వోలె శాప సంపృక్త మయిన వరము నెట్లొసంగితివి! హా! హా! యుగసహస్ర దీర్ఘ మగు నీవత్సరమును జీవితాధిక యగు మదనసుందరీదేవి లేక నే నెట్లు గడపుదును!' అని యేడ్చుచుండెను. మంత్రులు ఎంత టదా ర్చినను దేవితో పోయిన ధృతిని మరల పొందఁడాయెను.

క్రమక్రమముగా మదనావేగవివశుఁ డై పురము వెలు వడి క్రుష్కరుచు వింధ్యకాంతారము చేరెను. అచట బాలమృగీ నయనములచే ప్రియా లోచన సౌందర్యమును, చమరీవాసం చయములచే తత్కేశపాశమును, కరికరేణుగమనములచే ఆమె నడకను స్మరించి, అత్యంతము మదనానలదందహ్యమాన మానసుఁ డై తిరుగుచు, ఆచటికి ఎండకు డస్సి, వింధ్యపాద మూలమున నెలయేట నీరు ద్రావి చెట్టునీడ విశ్రమించెను

సుతులను కైకొనుము. ఈ పృథ్వీ రాజ్యమును వీలుము. నీ శాపము తీరినది.'

రాజు ఆ భార్యా సుతాగమమును స్వప్నముగా తలం చెను. చిరకాలము ఒండొరువులను కౌగిలించుకొనిన యా దంపతుల విరహాక్లేశము హర్ష బాహ్మంబువులతోఁగూడి జాతి పోయెను. ముక్తాఫలుఁడు రాజును కనకవర్షుఁ డని తెలిసికొని ఆయన పాదముల వ్రాలి, క్షమింపఁ జేసి, తన పల్లకి కొనిపోయి, తనచేత నయిన యుపచారములుచేసి, సప్రత్యభార్యుని అతనిని ఉపచరించెను. అటనుండి రాజు దూతలను పంపి, తన మామను దేవశక్తిని, తన నగరమునుండి స్వస్థైర్యమును, రప్పించి, పిడి యేనుగుమీఁద మదనసుందరీదేవిని ఎక్కించి, కుమారస్వామి చేతనే హిరణ్యవర్షుఁ డని కృతనామధేయుఁ డైన యా కుమారుని ముం దిడుకొని, శ్వశురునితో అతనియింటికి తరలి, స్వల్ప దినములలో విదర్భరాజధానియైన కుండిన నగరముచేరి అందు శ్వశుర సత్కుఁ డై తనయ దార సేనా యుతుఁ డై సకల భోగములలోను కొన్ని దినములు గడపెను. పిమ్మట అచటి నుండి వెడలి కనకపురమునకు పోయి పౌరనారీనయనములకు మహోత్సవము గావించి అచట మదనసుందరిని పట్టాభిషేకము చేసి సర్వాంతఃపుర ముఖ్యునుగావించి, ప్రకృతుల నెల్ల సత్కరించెను. ఆదేవితోఁగూ పుత్రునితోను సుఖముండి నిత్యోత్సవ

ములు చేయుచు, మరల విరహ మెటుగక ఆ కనకవర్షుడు ఈ చతురంత మహిమండలమును చిరకాలము వీలు చుండెను.

ఇట్లు గోముఖునివలన నరవాహనదత్తుడును అలంకార వతియు కథ విని మిక్కిలి సంతోషించిరి.

—
౬ - వ త ర ం గ ము.

—
ఈ ప్రకారము ప్రియాసఖుడై నరవాహనదత్తుడు గోముఖోదిత కథకు సంతోషింపఁగా, ఆ యిర్వ్యచే మరుభూతి వికృతుడై యుండెను. అంత నాతని చూచి రాజు మంచిమాట లాడుచు ‘మరుభూతీ, నీవును ఒకకథ చెప్పరాదా!’ అనెను. అతఁడు సంతోషించి ఇట్లు చెప్ప నారంభించెను.

మహిపాలుని కథ.

పూర్వము కమలవర్షయను తేని నగర మైన కమలపుర మున చంద్రస్వామి యని బ్రాహ్మణోత్తముడు ఉండెను. అతనికి లక్ష్మీ సరస్వతులకు మూడవది దేవమతి యనునది భార్య యై యుండెను. ఆ యిరువురకు సులక్షణుడొక కుమారుడు కలిగెను. వాని జననసమయమున ఆకాశవాణి యిట్లు పలికెను. ‘చంద్రస్వామీ, ఈశిశువునకు మహిపాలు డని పేరు పెట్టుము. ఇతఁడు రాజై చిరకాలము భూమిని పాలించును.’ ఈ దివ్య వాక్కు విని, చంద్రస్వామి ఉత్సవము చేసి, కుమారునికి అట్లే

పేరు పెట్టెను. క్రమముగా మహీపాలుడు ఎదిగి సకల విద్యల తోడ శస్త్రాస్త్ర వేదమును గూడ చక్కగా నేర్చెను. అంతట ఆ బ్రాహ్మణుని భార్య దేవమతి సర్వావయవసుందరి నొకకన్యను కనియెను. ఆమెకు తండ్రి చంద్రవతి యని పేరిడెను. మహీపాలుడును చంద్రవతియు క్రమముగా తండ్రియింట పెరుగుచుండిరి. అట్లుండఁగా ఆ దేశమున వఱపు గలిగి సస్యము లెల్ల ఎండకు మాడి పోయి మహాదుర్భిక్షము సంభవించెను. ఆదోషముచే అచట రాజు తానే దొంగవర్తన మారంభించి సన్నాధము మాని అధర్తముచే ప్రజలధనమును హరింపఁ దొడంగెను. దేశమెల్ల ఇట్లు నశించుచుండఁగా, దేవమతి భర్తతో 'రా'నాతండ్రి ఇంటికి పోవుదము. ఈశిశువులు అన్నము లేక ఇచట చచ్చి పోయినను పోవుదురు.' అనెను. చంద్రస్వామి ఆమెతో 'అట్లు చేయఁ గూడదు, దుర్భిక్షములో ఇల్లు వదలి పోవుట మహాపాపము. నేను ఈశిశువులను కొనిపోయి నీతండ్రియింట వదలి శీఘ్రముగా వచ్చెదను, నీవు ఇచటనే యుండుము.' అని పలికి, ఆమెయు అంగీకరింపఁగా, ఆమెను ఇంట నిలిపి శిశువుల నిద్దఱును తోడుకొని మామయింటికి పయన మాయెను.

దారిలో ఎడమెడముగా నున్న యెండుచెట్లును ఎండకు కాలిన యిసుకయుఁ గల యడవింజొచ్చి, అందు శిశువులకు దప్పికాఁగా, వారిని ఒకచోటఁ బెట్టి చంద్రస్వామి తన్నిమిత్త మై జలము వెదకుచు ధూరము పోయెను, ఆ సమయమున నీరహ

దలమ్రుఁడను శబరనాయకుఁడు పనిమీఁద ఎచటికో పోవుచు
అతని తావునకు వచ్చెను. భిల్లుఁడు బ్రాహ్మణుని అడిగి జలాధి
యని తెలిసికొని, అతనిని నీళ్ల యొద్దకు కొని పోవుని, భృత్యు
లను సైఁగచేసి ఆజ్ఞాపించెను. ఇద్దఱు భిల్లులు సరళమతిని
చంద్రస్వామిని తమవల్లికి తోడ్కొనిపోయి కట్టివైచిరి. చంద్ర
స్వామి బలికై తన్ను కట్టి రని ఎఱిగి అడవిలోని తన శిశువుల
గతికై యేడ్చుచుండెను. 'అయ్యో! మహిపాలా! అయ్యో!
చంద్రవతీ! అడవిలో మిమ్ము సింహవాక్యఘ్రములకు ఆహారము,
చేసెతిని! నన్ను దొంగలు పట్టుకొన్నారు. నన్ను రక్షించువాఁడు
లేడు.' అని ఏడ్చుచు చంద్రస్వామి దుఃఖావిష్టుఁడై సూర్యుని
గని 'ఆహా! అజ్ఞానము మాని ఈ ప్రభువును ఈ దేవుని స్తుతి
చేసెదను గాక.' అని తలంచి యట్లు చేయ నారంభించెను.
'పరాపరాకాశశాయిజ్యోతి వగు విభునికి బాహ్యభ్యంతర తమః
ప్రణాశకునికి నీకు ప్రణమిల్లితిని. నీవు త్రిజగద్వాప్తి విష్ణుఁడవు,
నీవు శ్రేయోనిధి యగు శివుఁడవు, నీవే నిద్రించిన విశ్వమునకు
చేష్ట కలిగించు ప్రజాపతివి. తేజోహీను లగు నగ్నిచంద్రులు
ప్రకాశింపుదురుగాక యని దయచేతనుం బోలె నీవు వారియందు
నీ తేజస్సును ఉంచి రాత్రి అంతర్ధానము పొందుచున్నావు.
ఓ భాస్వంతుఁడా, నీవు ఉదయింపఁగా రాక్షసులు పాటి పోవు
దురు, దొంగలశక్తి తగ్గును, గుణహరతులు సంతోషింతురు.
ఓ త్రైలోక్యైక ప్రదీప, దేవా, శరణాగతుని నన్ను రక్షింపుము'

ఈ నా దుఃఖాంధకారమును చీల్చుము.' ఈ రీతిని భక్తితో చంద్రస్వామి స్తుతింపగా ఆకాశమునుండి ఇట్లు వాక్కు వినఁ బడెను: 'చంద్రస్వామీ, తుష్టుడ నయితిని. నీకు వధ తప్పను, నా ప్రసాదముచే నీకు పుత్రుని సంగమము కలుగును.' దివ్య వాణి యిట్లు పలుకఁగా ధైర్యము కలిగి చంద్రస్వామి శబరులు సిద్ధపఱచిన స్నానభోజనములు నేవించెను.

ఈలోపల చెల్లెలితోఁ గూడ అడవిలోఁ ఉండి మహీ పాలుఁడు తండ్రి రామికి వీడ్చుచు అశుభము శంకించుచుండెను. ఆ దారిని సార్థధరుఁ డను నొక-గొప్ప సార్థవాహుఁడు వచ్చి, వానిని వృత్తాంత మడిగి విని కనికరించి ఓదార్చి, లక్షణవంతుని ఆ శిశువును చెల్లెలితోఁ గూడ తన దేశమునకుం గొనిపోయెను. మహీపాలుఁడు బాలుఁ డయ్యును తన్ను పుత్ర స్నేహముతో పెంచుచున్న యూవ ర్తకునియింట అగ్నిక్రియాపరాయణుఁ డై యుండెను.

ఒకనాఁడు తారాపురరాజు తారాధర్మని మంత్రి అనంత స్వామి యను బ్రాహ్మణుఁడు గజ వాజి పదాతి యుతుఁ డై కార్యవశమున ఆ మార్గమున పోవుచు తనమిత్రమయిన యూవ ర్తకుని యింటికి వచ్చి, అచ్చట విశ్రాంతుఁ డయి, జపాగ్ని కార్యాది రతుని శుభాకృతిని మహీపాలుని కని, తద్వృత్తాంత మడిగి, సార్థవాహుని తన ఆ చిన్నవాడు బ్రాహ్మణుఁ డని యెఱిగి తాను అనవత్కుఁ డగుటచేత వానిని వాని చెల్లెలిని

‘వీరిని నా కిమ్ము. నేను వెంచుకొనియెదను.’ అని వర్తకుని అడిగి, అతడును ఇయ్యఁగా, కైకొని, తారాపురమునకుఁ బోయెను. అందు మహాపాలుఁడు మంత్రి పెంపకములో ఉండి సకల సంవత్సమృద్ధ మయిన యతని యింట విద్య నేర్పుచుండెను.

ఈ లోపల భిల్లరాజు సింహదంష్ట్రుఁడు పల్లికి వచ్చి, చంద్రస్వామితో ‘బ్రాహ్మణా, నాకు స్వప్నములో సూర్య దేవుఁడు ఆజ్ఞాపించినాఁడు, నిన్ను పూజచేసి భోజనము పెట్ట వలసినది గాని, చంపఁగూడదు అని. కనుక, లే, నీ యిచ్చ ప్రకారము పొమ్ము.’ అని చెప్పి, ముత్తైములు కస్తురియు నొసంగి, కొండఱును అనుచరులను వెంట నిచ్చి తరలించెను. చంద్రస్వామి అచటనుండి తరలి వనములో ఎచటను కొమరుని కొమరితను గానక, తిరిగి తిరిగి, సముద్రతీరమందు జలపురమను నగరము చేరి, యొక బ్రాహ్మణుని యింటికి అతిథిగా పోయి భుజించి, తన వృత్తాంతమును ప్రసంగవశమున చెప్పుకొనఁగా, ఆ గృహస్వామి చంద్రస్వామితో ‘అయ్యా, కనకవర్త యను వర్తకుఁడు స్వల్పదినముల క్రిందట ఇచటకి వచ్చియుండెను. అతనికి అడవిలోపల దారిలో ఇద్దఱు బ్రాహ్మణ శిశువులు దొరకిసారు. అతిసులక్షణులను ఆ శిశువులను కైకొని అతడు నారికేళదీప్తమునకు పోయినాఁడు. వారిపేరుమాత్రము అతడు చెప్పలేదు.’ అని చెప్పెను. అంతట చంద్రస్వామి వారు తన శిశువులే యని ఆ దీప్తమునకు పోవుటకు నిశ్చయించుకొని,

రాత్రి గడపి, మఱునాఁడు నారికేళద్వీపమునకు పోవుచున్న విష్ణువర్త యను నొకవర్తకునితో ఒడంబడిక చేసికొని అతని యోడలో ఆ ద్వీపమునకుఁ జోయెను. అచటి వర్తకులు ఈతనికి 'కనకవర్త యను వర్తకుఁడు ఇచట వచ్చి యుండెను. అడవిలో దొరకి రని ఇద్దఱును విప్రదారకులను తెచ్చి యుండెను. వారిని తోడ్కొనియే యిపుడు కటాహద్వీపమునకు పోయినాఁడు' అని చెప్పిరి. అంత చంద్రస్వామి దానవర్త యను వణిజునితో మాట లాడుకొని అతనియోడ యెక్కి కటాహద్వీపమునకు పోయెను. కనకవర్త కర్పూరద్వీపమునకు పోయె నని అచటి వారు చెప్పిరి. ఇట్లు క్రమముగా చంద్రస్వామి కర్పూర సువర్ణ సింహళ ద్వీపములకు వర్తకులతోఁగూడ పోయియు కనక వర్తను కలయ లేఁ డాయెను; అతఁడు చిత్రకూట మను తన నగరమునకు పోయెనని సింహళమువారు పలికిరి. అంత కోటి శ్వరుఁడను వణిజునితోఁ గూడ అతని యోడ యెక్కి చంద్ర స్వామి సముద్రములను దాఁటి చిత్రకూటపురమునకుఁ బోయి, కనకవర్తను కలసికొని, శిశువులకై ఉవ్విళ్ళూర్చుచు తనవృత్తాంత మును అతనితో చెప్పుకొనెను. అతని దుఃఖమును విని కనక వర్త తనకు అడవిలో దొరకిన యిరువురు శిశువులను చూపెను. వారు ఎవరో అన్యులు, చంద్రస్వామి శిశువులు కారు. అంత చంద్రస్వామి 'ఇంత తిరిగినను, అయ్యో ! నా శిశువులు దొరక రాయెను. బ్రహ్మదేవుఁడు కుప్రభువువలె నాకు ఆశ చూపును

గాని నెఱవేర్పడు, నిష్ప్రయోజనముగా దూరము త్రిప్పి నాడు.' అని యేడ్చుచుండెను.

కనకవర్త యోదార్పణగా చంద్రస్వామి 'భూమి యెల్ల తిరిగెదను, సంవత్సరములోపల నాశిశువులు దొరకరయేని గంగాతీరమున తపఃపూర్వకముగా దేహత్యాగము చేసెదను.' అని ప్రతిజ్ఞ చేసెను. ఆమాట విని సమీపమున నున్న యొక జ్ఞాని 'అయ్యా, నీకు నారాయణీదేవి ప్రసాదముచేత దూరక సమాగమము కలుగును.' అనెను. అంత నతడు సంతోషించి, భాస్కర ప్రసాదమును స్థరించుచు, వణిక్పాజితుడై, అటనుండి బయలువెడలెను. క్రమముగా అగ్రహారములలోను గ్రామముల యందును, నగరములందును, వెదకుచు ఒకనాడు సాయం కాలమున గొప్పగొప్ప చెట్లు గల యొక యడవి చేరి, అచట రాత్రి గడపుటకై ఫలాంబువులచే ఆహారము కావించి, సింహ వ్యామ్రాది భయముచే చెట్టెక్కి నిద్ర పట్టక చూచుచుండెను. అర్ధరాత్రమందు అచటకి నారాయణీప్రముఖ మయిన మాతృ వర్గము వచ్చెను. నానారూపము లగు నిజోచితోపహారములను చేతులం గొని, మాతలు భైరవదేవుని రాకను ఎదురు సూచు చుండిరి. 'ఏల ఈదినము దేవుడు ఇంకను రాడు?' అని వారడుగఁగా 'నారాయణీదేవి నవ్వెను గాని చెప్పలేదు. వారు నిర్బంధింపఁగా ఆమె 'ఈ విషయము లజ్ఞాకరముగా నుండును, అయినను చెప్పెదను వినుడు.' అని చెప్పందొడంగెను,

ఇచట సురపుర మను నగరములో సురసేనుఁ డని రాజు కలఁడు. అతనికి విద్యాధరి యని సురూప కన్య కలదు. అతఁడు దానిని విమలుఁ డను నృపుని కుమారునికి ప్రభాకరుఁ డను వానికి ఇయ్య నిశ్చయించుకొనెను. విమలుఁడును ఆమె తన కుమారునికి తగిన దని విని దూతముఖమున ఆమె తండ్రిని తన కుమారునికై ఆమెను యాచించెను. సురసేనుఁడును సంతోషించి యథావిధిగా ఆకన్యను ప్రభాకరునికి ఇచ్చెను. ఆమె విమలపురమునకుఁ బోయి రాత్రి భర్తతో శయనించెను. సంభోగము లేకయే భర్త నిద్రించెను. అంత నామె అతనిని నపుంసకుఁ డని కని పట్టి 'అయ్యో! పండుఁడు నాకు పతి యయినాఁడు!' అని దుఃఖించుచు, రాత్రి గడపి, మఱునాఁడు 'విచారింపక నన్ను నపుంసకునికి ఇచ్చినాఁడవు.' అని తండ్రికి జాబు వ్రాసెను. అతఁడు జాబు చూచుకొని, విమలుఁడు తన్ను మోసము చేసె నని విమలునిపై, క్రోధము వహించి 'నీవు మోసము చేసి నా సుతను నపుంసకుఁ డయిన నీకొమరునికై గ్రహించితివి, అందులకై నిన్ను సంహరించెదను. ఫల మను భవింపుము.' అని యతనికి లేఖము వ్రాసెను. విమలుఁడు ముంత్రిలతోఁగూడ లేఖమును చదివి చూచుకొని, దుర్జయుని సురసేనుని తప్పించుకొనుటకు ఏమియు నుపాయము కానక, చింతించుచుండెను. అంత పింగదత్తుఁ డను మంత్రి విమలునితో దేవా, ఓక యుపాయ మున్నది, దానిని చేయుము, మేలు

కలుగును. స్థూలశిరుఁ డని. యత్నుఁ డొకఁడు కలఁడు. అతని మంత్రము నాకు తెలియును. దానిచే నారాధించిన ఆయత్నుఁడు ఇష్టవరమును ఇచ్చును. ఆ మంత్రమును నావలన గ్రహించి దానిచే యత్నుని ఆరాధించి నీ కుమారునికై లింగమును యాచింపుము. అందుచే సురసేనునితోడి వైరము శమించును.' అని పలికెను. విమలుఁడు ఆమంత్రమును తెలిసికొని యత్నుని ఆరాధించి, సుతునికొఱకు లింగమును యాచించెను. స్థూల శిరుఁడు లింగ మిచ్చెను. ప్రభాకరుఁడు పురుషుఁ డాయెను. యత్నుఁడు నపుంసకుఁ డాయెను. విద్యాధరి తనపతి ప్రభాకరుఁడు పురుషుఁ డగుట యెఱింగి, అతనితో యథేష్ట సంభోగము లనుభవించి 'నేను మదదోషముచేత భ్రమపడితిని. ఈయందఁగాఁడు నపుంసకుఁడు గాఁడు, పురుషుఁడే, ఇందు సందేహము లేదు.' అని తలంచి లజ్జిత యై ఆవిషయమును తండ్రికి వ్రాసెను. అతఁడు శమించెను. ఈ వృత్తాంతము నెఱిగి భైరవుఁడు కోపించి స్థూలశిరుని పిలిపించి 'లింగము వదలి నపుంసకుఁడ వైతిన్ని గావున నీవు నపుంసకుఁడవుగానే యుండుము. ప్రభాకరుఁడు ఆజీవము పురుషుఁడుగానే యుండును గాక.' అని శపించెను. ఇట్లు యత్నుఁడు నపుంసకుఁ డై దుఃఖించుచున్నాఁడు, ప్రభాకరుఁడు పురుషుఁ డై భోగసుఖము లనుభవించుచున్నాఁడు. ఈపనిచేత దేవునిరాకకు కొంచెము విలంబము కలిగినది. త్వర లోనే దేవుఁడు వచ్చును.

ఇట్లని నారాయణీదేవి పలుకునమయమందే చక్రేశ్వరుడు భైరవుడు వచ్చెను. సర్వోపహారములతోను యోగినుల చేత పూజితుఁడై ఊణము నర్తించి క్రీడించెను. అది యెల్ల చెట్టుమీఁదనుండి చూచుచు చంద్రస్వామి నారాయణీదేవి యొక్క దాసీజనములో నొకతెపై కన్నువైచెను. అదియు అతనిం గాంచెను. ఇరువురు అన్యోన్య సాభిలాషులైరి. నారాయణీదేవియు ఆ యవస్థలో నున్నట్టి యాయువు రంగనియెను. భైరవుడు మాతృకలతోఁ గూడ పోఁగా నారాయణి వెనుకఁ బడి, చెట్టుపైనున్న చంద్రస్వామిని దిగి రమ్మని, అతనిని ఆ దాసిని, 'మీ కేమి అన్యోన్యాభిలాష కలదా?' అని యడిగెను. 'కలదు దేవీ.' అని యిరువురును నిజము పలుకఁగా, దేవికోపము మాని చంద్రస్వామితోఁ బలికెను. 'మీ సత్యమునకు సంతసించితిని, శపింపను, ఈదాసిని నీ కిచ్చెదను, ఇరువురును సుఖముండుడు.' అంత విప్రుడు 'దేవీ నామనస్సు చంచల మైనను నిరోధింతునుగాని పరస్త్రీని స్పృశింపను. ఇది మనస్సుయొక్క ప్రకృతి, కాయకపాపమును మాత్రము తప్పింపవలసినది.' అని పలికెను. అంతట దేవి ఆధీరవచనములకు సంతోషించి, పుత్రాదులను శీఘ్రముగా కలసికొందు వని వధ మిచ్చి, విషాదిహర మయిన యొక వాడని కలువను ఇచ్చి, దాసితోఁ గూడ అంతర్ధానము పొందెను.

అతఁడు ఆ యుత్పలమును గ్రహించి తెల్లవాఱగానే తరలి అటనట తిరిగి తారాపురము చేరెను. అందు ఇతని పుత్రుఁడు మహీపాఁడును పుత్రికయు అనంతస్వామి యను మంత్రియింట నున్నారు గదా. ఆ మంత్రి అతిథిప్రియుఁ డని చంద్రస్వామి విని, అతని యింటికి పోయి, ద్వారమందు ఆధ్య యనము చెప్పుచుండెను. ప్రతీహారుఁడు నివేదింపఁగా మంత్రి చంద్రస్వామిని దర్శనమాత్రముననే విద్వాంసునిగా నెఱింగి భోజనార్థము నిలుపు మనెను. అట్లు నిమంత్రితుఁడై చంద్ర స్వామి స్నానార్థ మై పాపహర మైన యనంతప్రాదమునకు పోయెను. స్నానమై వచ్చు నాతనికి మార్గమందు నగర మంతటను 'అయ్యో! అయ్యో!' అని ఏడ్పు వినబడెను. కారణ మితఁ డడుంగఁగా జనులు చెప్పిరి. 'ఇచట మహీపాలుఁ డని బ్రాహ్మణ పుత్రుఁడు, అడవిలో సార్థహారుఁ డను సార్థవా హునికి దొరికినవాఁడు, అతనివల్లనుండి అనంతస్వామిచే చెల్లె లితోఁగూడ సులక్షణుఁ డని గ్రహింపఁబడి పిల్లలు లేమిచే, పెంచుకొనఁబడినవాఁడు, తన సద్గుణములచే తారావర్తరాజున కేగాక ఈ రాష్ట్రమున కంతటికి ప్రియమైనవాఁడు, ఇప్పుడు నల్ల త్రాచువాతఁ బడినాఁడు. అందులకై యీ నగర మెల్ల ఇట్లు ఘోషిల్లుచున్నది.' ఈమాట విని, చాచే తన కొమరుఁ డని తలంచి, చంద్రస్వామి శీఘ్రముగా మంత్రియింటికిపోయి, అచట నెల్లవారును చుట్టుకొని యుండఁగా సుతుని చూచి, దేవీదత్త

నీలోత్పలమును చేతఁగొని సంతోషముతో పిల్లవానిముక్కునఁ బెట్టెను. ఆ గంధముచే మహీపాలుఁడు నిర్విషుఁ డై నిద్ర నుండియుంబోలె లేచెను. నగరమందు సకలజనులును రాజును ఉత్సవము చేసిరి. చంద్రస్వామిని ఇతఁ డెవరో దేవాంశుఁడు మహానుభావుఁ డని అనంతస్వామియు, పౌరులును, రాజును, బహుధనము లిచ్చి పూజించిరి.

చంద్రస్వామి సత్కృతుఁ డై మంత్రియింటనే కుమారుని మహీపాలుని కొమరితను చంద్రవతిని చూచుచు ఉండెను. వారు ఒండొరువుల నెఱింగియు బయటఁ బెట్టరైరి. కార్యపరులగు బుద్ధిమంతులు అకాలమందు రహస్యమును వెల్లడి చేయుదురా? పిమ్మట మహీపాలునికి అపుత్రుఁ డైన తారావర్తమహారాజు గుణాకృష్ణుఁడై బంధుమతి యను తన కన్య నిచ్చి వివాహము చేసి, యర్ధరాజ్య మిచ్చి, క్రమముగా సకల రాజ్యమును ఇచ్చి, సుఖముగానుండెను. మహీపాలుఁడు తనకు రాజ్యము రాఁగానే, చంద్రస్వామి తన తండ్రి యని ప్రకటించి, చెల్లెలిని తగినవరుని కిచ్చి వివాహము చేసి, సుఖముగా రాజ్యము చేయు చుండెను. ఒకనాఁడు చంద్రస్వామి యద్భుచ్ఛగా 'నాయనా, రమ్మ, స్వదేశమునకు పోయి నీ తల్లిని కొనివత్తము. నీవు రాజు వైతి వని యెఱిఁగి ఆమె తన్ను మఱచితి వని కోపించి దుఃఖముచే ఒకవేళ శపించినను శపించును. తల్లిదండ్రులిచే శిష్టుఁ డగువానికి

సుఖము కలుగదు. అందులకై ఒక వణిక్కుత్తకథ చెప్పెదను వినుము.' అని యీ కథను వక్కాణించెను.

చ క్ర సె ట్టి క థ.

ధవళ మను నగరమున చక్రు డను వణిక్కుమారుడు ఉండెను. వాడు తల్లిదండ్రులు వల దని వారించు చున్నను లక్ష్యము నేయక వాణిజ్యమునకై స్వర్ణదీప్వమునకు బోయెను. అయిదు సంవత్సరములకు అమితధనమును ఆర్జించి ఇంటికి వచ్చువాడై ఓడను రత్నములతో నిండించుకొని, సబురుమై వచ్చు చుండెను. ప్రయాణము అల్పావశిష్టమై యుండగా మహావాత వేగాకులమై వరించుచు మేఘము లేచెను. తల్లి దండ్రులను అవమానించి వీడేల యిటు రావలయును అను క్రోధము చేతనుజోలె మహాతరంగములు ఓడను బ్రద్దలు కొట్టినవి. అందలిమనుష్యులను కొందఱను మొసళ్లుభక్షించినవి, కొందఱను అలలు కొట్టుకొనిపోయినవి. చక్రుని ఆయుర్బలము వలన అలలు కొట్టుకొనిపోయి గట్టున పాతవైచినవి. అచట లేవ లేక పడి యుండి చక్రశ్రేష్ఠి స్వప్నమందుబోలె పాశ హస్తాని ఒక పురుషుని గాంచెను, అతడు చక్రుని పాశముతో కట్టి లేపి కొనిపోయి ఒకచోట సభలో సింహాసనాసీనుడై యున్న యొక పురుషుని యెదుట నుంచెను. ఆ ప్రభువు ఆజ్ఞా పించుగా ఆ పాశహస్తాడే చక్రుని కొనిపోయి లోహమయ మయిన యొక యింట పడవైచెను. అందు నెత్తిమీద కాల్చిన

లోహచక్రము గిఱగిఱ తిరుగుచుండఁగా దివానిశము పీడ నొందుచున్న యొకపురుషుని చక్రుఁడు గాంచి 'నీ వెవరవు? ఏ దోషముచే నీకు ఈపీడ కలిగినది? ఎట్లు జీవించియున్నావు?' అని యడిగెను. వాఁ డిట్లనియె.

“నేను వణిక్పుత్రుఁడను, పేరు ఖడ్గుఁడు. నేను తల్లి దండ్రులమాట విననందున కోపముచే వారు ‘మమ్ము తలనున్న కాలిన లోహచక్రమువలె బాధించుచున్నావు గావున దురాచారునికి నీకు ఇట్టిపీడయే కలుగునుగాక’ అని శపించిరి. అంతట నేను ఏడువఁ దొడంగుడు, ‘ఏడువకుము, నీకు ఇట్టిపీడ ఒక మాసము మాత్రమే కలుగును.’ అనిరి. నేను ఆ దినమును శోకముతోఁ కడపి రాత్రి శయనగతుఁడ నై స్వప్న మందుం బోలె భయంకరుని ఒక పురుషునిఁ గాంచితిని. అతఁడు నన్ను బలాత్కారముగా కొనితెచ్చి యీలోహగృహమందుంచి నా నెత్తి మీఁద ఈమండుచున్న తిరుగుడుచక్రమును పెట్టినాఁడు. మాతా పితృశాపముచే నాకు ప్రాణములు పోకయున్నవి. ఆమాస కాలము కడచినది. చక్రము నన్ను ఇంక వదల లేదు.”

ఖడ్గుఁ డిట్లు చెప్పుకొనఁగా చక్రుఁడు కరుణావిష్టుఁడై యిట్లనియె.— ‘నేనును ధనార్థము బయలు వెడలువాఁడ నై తల్లిదండ్రులమాటను పాటింప నైతిని. నాకు దొరకే ధనమెల్ల నట్ట మగు నని తల్లిదండ్రులు నన్ను శపించిరి. అట్లే నాకు ద్వీపాంతరార్జిత మయిన ధనమెల్ల నట్ట మయినది. మరల వ్యా

పారము చేసినను ఇదే ఫలము. నాకు ఇంకను జీవితముచే ఏమి ఫలము? ఆచక్రము నానెత్తిని పెట్టుము. ఖడ్గండా నీశాపము తీటునుగాక.' ఇట్లు చక్రండు పలుకగా ఆకాశవాణి 'ఖడ్గా, నిన్ను చక్రము వదలినది. దానిని వీని తల నుంపుము.' అనెను. అంత ఖడ్గండు చక్రమును చక్రని తలను బెట్టెను. ఎవఁడో అదృశ్యపురుషుండు ఖడ్గని తలదండ్రులయింటికి కొనిపోయెను. ఖడ్గండు పిమ్మట వారియాజ్ఞను మీఱక సుఖముగా నుండెను. చక్రండు చక్రమును శిరమునం గొని దానిని గూర్చి యిట్లనియె.—'లోకములోని యితర పాపులనుకూడ పాపమునుండి కాపాడుము. అందఱు పాపము ఊఁగించువఱకు నీవు నాతలపై నే యుండుము.' ఇట్లు పలికిన యా మహాసత్త్వనిపై తుష్టిమై పువ్వులవాన గురియుచు దేవతలు పలికిరి.—'బలీ బలీ! మహాసత్త్వా, ఈకరుణచే నీ పాపము తీయించినది. నీకు అత్యుయమగు ధనము కలుగును.' అంత చక్రని శిరమునుండి ఆయినప చక్రము పోయి అదృశ్య మాయెను. అంతట ఆకాశమునుండి ఒకవిద్యాధర కుమారుండు తుష్టిచే ఇంద్రుండు పంపిన మహాఘోరత్నసముదాయమును ఇచ్చి చక్రని తన యొడిలో కూర్చుండఁ బెట్టుకొని ధవళనగరమునకు కొనిపోయి విడిచి, తాను నిజ ధామమునకుఁ బోయెను. చక్రండు తల్లి దండ్రులనుగూడి బంధువులకు నేత్రోత్సవముచేసి తన వృత్తాంతమును వారికి చెప్పి ధర్మము మీఱక సుఖ ముండెను.

ఇట్లు కథ చెప్పి చంద్రస్వామి మహిషాలునితో 'పుత్రా, తల్లిదండ్రులను విరోధించుటకు ఫల మిట్టిది. వారియందలి భక్తి కామధేనువు. అందులకు ఈకథను వినుము.' అని మరల నిట్లు చెప్పి దొడంగెను.

మ హా త పు ని క థ.

పూర్వము పనచారి మహాతపుఁ డను నొకముని తపము నేయుచు చెట్టునీడం గూర్చుండుడు, అతనిపై చెట్టుపైనుండి కొంగ యొకటి రెట్ట వేసెను. అతఁడు కోపముతో దానిని చూచినమాత్రాన అది బూడిద యై నేలఁ గూలెను. మునికి అతఃప్రభావమునకై అహంకారము కలిగెను. ఒకనాఁడు ఒక నగరములో ఆ ముని ఒక బ్రాహ్మణగృహమునకుం బోయి అందలి యిల్లాలిని భిక్ష యడిగెను. కొంచెము సేపుండుము, భర్తృపరిచర్య చేయుచున్నాను వచ్చెదను' అని ఆపతివ్రత పలికెను. ముని కోపముతో చూడఁగా ఆమె 'మునీ, నేను కొంగను కాను జుమా.' అనెను. అందులకు అశ్చర్యపడి ముని అటఁ గూర్చుండి 'ఈమెకు ఇదియెట్లు తెలిసినది?' అని చింతించు చుండెను. ఆమెయు అగ్ని కార్యాదికమునకై భర్తృశుశ్రూష ముగించి మునికి భిక్ష తెచ్చెను. ముని చేతులు మోడ్చి 'అమ్మా, నాకొంగ వృత్తాంతము పరోక్ష మయ్యును నీకెట్లు తెలిసినదో ముందు చెప్పుదువేని నేను పిమ్మట భిక్షను గ్రహించెదను.' అనెను, 'నేను భర్తృభక్తికంటె వేఱుధర్మమెఱుంగను. ఆ

మహిమచే నాకు ఇట్టి జ్ఞానబలము కలదు. ఈ చెంత ధర్మ వ్యాధుఁ డని యొక కసాయివాఁడు కలఁడు. పోయి వానిని దర్శింతు వేని నీ యహంకారము పోవును. నీకు మేలు కలుగును.' అని యాపతివ్రత పలుకఁగా ముని ఆతిథ్యము గ్రహించి ఆమెకు ప్రణమిల్లి పోయి, మఱునాఁడు ధర్మ వ్యాధుని వెదకి బజాబులో మాంసము విక్రయించుచుండఁగా కనిపట్టి దగ్గఱఁ బోయెను.

మునిని చూచిన మాత్రముననే 'ఆ పతివ్రత నిన్ను ఇచటికి పంపినదా బ్రాహ్మణోత్తమా?' అని ధర్మ వ్యాధుఁడు అడిగెను. ముని ఆశ్చర్యపడి 'మాంస మమ్ముకొను నీకు ఇట్టి జ్ఞాన మెట్లు కలిగినది?' అని యడిగెను. 'నేను తల్లిదండ్రులకు భక్తుఁడను; వారు నాకు పరాయణము. వారికి స్నానము చేయించి నేను స్నానము చేయుదును. వారికి అన్నముపెట్టి వారి భోజన మయినప్పటి నేను భుజింతును. వారిని పరుండఁ బెట్టి నేను పరుందును. ఇతరులు కొట్టిన జంతువులమాంసము నేను వృత్తార్థముగా స్వధర్మనిరతుఁడ నయి విక్రయింతును, ధనాశచే గాదు. జ్ఞానవిఘ్న మయిన యహంకారమును నేను ఆ పతివ్రతయు వదలితిమి. అందువలన మాకు ఇట్టి జ్ఞానము కలదు. కనుక నీవును అహంకారము మాని శుద్ధార్థము ముని వ్రతుఁడ వై స్వధర్మము ఆచరింపుము. అందుచే నీకు పరబ్రోహ్మతి అగపడును.' అని ధర్మ వ్యాధుఁడు మహాదేశింపగా ముని అతని యింటికిఁ బోయి, అచట వానిచర్యను చూచి తుష్టుఁడై, వన

మునకుఁ బోయి ఆ యువదేశమును ఆచరించి సిద్ధుఁ డాయెను. ఆ పతివ్రతయు ధర్మవ్యాధుఁడును ధర్మచర్యచే సిద్ధు లయిరి. పతి యందును తల్లిదండ్రులయందును భక్తి కలిగిన, ఇట్టి ప్రభావము కల్గును. కనుక నిన్ను చూడఁగోరుచున్న తల్లిని చూతువు రమ్మ.

ఇట్లు తండ్రి చెప్పఁగా మహిపాలుఁడు అంగీకరించి, తల్లిని చూడఁబోవువాడై, ధర్మపిత యయిన యనంతస్వామికి ఆ యుద్యమము తెలిపి సకల రాజ్యభారమును ఆయనకు ఒప్పు గించి రాత్రి తండ్రితోఁ గూడ బయలువెడలెను. క్రమముగా స్వదేశము చేరి, వసంతుఁడు పికవధువునుంబోలె మహిపాలుఁడు తల్లిని సంతోషపెట్టెను. కొంతకాలము బంధుసత్కారములు పొందుచు మహిపాలుఁడు అచటనే యుండెను. నడచిన వృత్తాంతములను తండ్రి అందఱకును చెప్పుచుండెను. ఇంతలో తారాపురములో మహిపాలుని భార్య బంధుమతీదేవి తెల్ల వాఁగఁగానే మేలుకొని పతి యెచటికి పోయినదియు నెఱుంగక విరహాతుర యై ప్రాసాదోపవనాదులయం దెచటను వినోదము నొందక బాష్పధారలు రెండవహారముగా రాలు చుండఁగా ప్రలపించుచు మరణోద్యత యాయెను. మంత్రి అనంతస్వామి 'అమ్మా, మహిపాలుఁడు కార్యవశమునఁ బోయినాఁడు, త్వరగా వచ్చెద నని చెప్పినాఁడు. దుఃఖపడకుము.' అని ఓదార్పఁగా ఆమె ఎట్టకేలకు ధైర్య మవలంబించెను. పిమ్మట నామె భర్త వృత్తాంత జ్ఞానార్థము చేశాంతరాగతు లయిన బ్రహ్మతోత్త

ముల నెల్ల సత్కరించుచుండెను. వారిలో దానార్థ మై వచ్చిన యొక పేదబ్రాహ్మణుని సంగమదత్తుఁ డనువానిని ఆనవాఁసును పేరును చెప్పి తనభర్తవృత్తాంత మడిగెను. ఆ బ్రాహ్మణుఁడు 'అట్టివాని నెవనిని నేను కాన నైతిని, అయినను, దేవీ, నీవు అధైర్యపడ వలదు. మంచి కర్మలు చేయు చుండిన, కొలది కాలమునకు అభీష్ట సంయోగము కలుగును. అందులకు నేను చూచిన యీ యాశ్చర్యమును చెప్పెదను వినుము.' అని యిట్లు పలికెను.

శ్రీ భవనరాజకథ.

నేను తీర్థయాత్రాపరాయణుఁడ నై హిమాద్రియందు మానససరస్సునకుఁ బోయి అందు అద్దమువంటి యొక మణి మయ గృహమును గాంచితిని. అందునుండి ఆకస్తికముగా వెడలి ఖడ్గపాణి యొక పురుషుఁడు దివ్యనారిగణాన్నితుఁడై గ టైక్కి, అచటి యుద్యానమందు ఆస్త్రీలతోఁ గూడ పానక్రీడ ననుభవించు చుండెను. నేను దూరముననుండియే వారి కగపడకయే కుతూహలముచే చూచుచు ఉంటిని. అంతట ఎక్కడనుండియో యందగాఁడు ఒకఁడు నా యున్న తావునకు వచ్చెను. అతనికి నేను చూచిన యా విశేషమును చెప్పి యా పురుషుని స్త్రీలను చూపితిని. దానినిచూచి ఆ పురుషుఁడు తన వృత్తాంతమును నాకు చెప్పెను.

“ నేను త్రిభువనపురమున త్రిభువనుఁ డను రాజును. అందు నన్ను ఒక పాశుపతుఁడు చిరకాలము ఆశ్రయించెను. ఏల నన్ను ఆశ్రయించెద వని నే నడుగఁగా తాను బిలఖడ్గము సాధింప నున్నాఁ డనియు నేను తనకు సాయము చేయవలయు ననియు వేఁడెను. నేనును అంగీకరించితిని. అంత నతఁడు నన్ను తోడ్కొని యరణ్యమునకుఁ బోయి హోమాదులచే రాత్రి వివరమును కనిపట్టి నన్ను ‘ఓయి మహావీరుఁడా, నీవు ముందుగా ఇందు ప్రవేశింపుము. నీకు దివ్యఖడ్గము దొరకఁగానే వెలువడి వచ్చి నన్ను ప్రవేశపెట్టుము. ఇట్లు చేసెద నని నాకు ప్రతిజ్ఞ చేయుము.’ అని పలికెను. నేను అతనికి ప్రతిని చేసి వివరములతో ప్రవేశించి లోపల నొకరత్నమయగేహమును కంటిని. అందునుండి ప్రధానయైన యసుర కన్యక ఒకతె వెలువడి నన్ను లోనికి తోడుకొని పోయి నాకు ఖడ్గమును ఇచ్చి ‘ఈ ఖడ్గము సర్వసిద్ధిప్రదము ఆకాశగతిదాయి, దీనిని పదిలముగా కాపాడుకొనుము.’ అని పలికెను. నేను ఆమెతో కొంతకాల ముంటిని. జ్ఞప్తి తెచ్చుకొని వెలువడి పాశుపతుని ఆ యసురమందిరమునకు కొనిపోయితిని. నేను అచట సపరివార మైన మొదటి యసుర కన్యతోను అతఁడు మఱియొక యసురకన్యతోను ఉంటిమి. ఒక నాఁడు నేను పానమత్తుఁడ నై యుండఁగా, పాశుపతుఁడు నా ప్రక్క నున్న నాదివ్యఖడ్గమును వంచించి హరించి తన వసము చేసికొని దానివలనఁ గలిగిన మహాసిద్ధియొక్క ప్రభావముచేత

వాలును పేరును చెప్పి వృత్తాంత మడిగెను. ఆ విప్రుడు పలికెను: దేవీ, నీ భర్తను నేను చూడ లేదు. నాకు సుమనసుఁ డని అన్వర్థ నామము. నీకు మనస్సు తుష్ట మగు నని నా మనస్సు చెప్పుచున్నది. చిరకాలమున కైనను నీకు ప్రియసమాగమము కలుగును. అందులకు ఈ కథను వినుము.

ద మ యం తి కథ.

పూర్వము నలుఁ డని నిషధదేశమున రాజుండెను. అతని రూపమునకు ఓడియే కాముడు త్రిపురారాతి నేత్రాగ్ని యందు పడి దేహమును త్యజించెను. ఆయన తనకు తగిన భార్యను వెదకుచు దమయంతి యొకతె కలదని వినెను. దమయంతి తండ్రి విదర్భరాజు భీముఁడు తన కన్యకు తగిన భర్తను వెదకుచు నలుఁడు తప్ప ఆమెకు తగిన వరుఁడు మఱి లేఁ డని తెలిసికొనెను. ఈ లోపల దమయంతి యొకనోడు తన నగరమున జలవిహారార్థమై సరోవరములో దిగియెను. అందు ఒక రాజహంస కమలోత్పలములను కొలుకుచు నుండఁగా చూచి ఆమె క్రీడాదరముచే దానిని ఉత్తరీయము పైనిగప్పి పట్టుకొనెను. ఆ దివ్య హంస మనుష్యవాక్కులతో దమయంతితో 'రాజపుత్రీ నీకు ఉపకారము చేసెదను నన్ను వదలుము. నలుఁ డని సద్గుణ గుంభితుఁడు నిషధరాజు కలఁడు. అతనిని దివ్యాంగనలు కూడ హంసముంబోలె హృదయములం దాల్తురు. అతనికి నీవు తగిన భార్యవు. ఆయన నీకు తగిన భర్త. మీ

నన్ను పట్టుకొని బిలము వెలుపలికి త్రోసివైచెను. అది మొదలు పండ్రెండు సంవత్సరములు వాడు ఎక్కడ నైన వెలువడనేని పట్టుకొందును గాక యని బిలముఖములను వెదకుచున్నాను. వాడు ఇన్నాళ్లకు ఇప్పుడు ఈ నాయసురకన్యతోనే క్రిడించుచు ఇక్కడ అగపడినాడు.”

ఇట్లు శ్రీ భువనరాజు నాతో పలుకుసమయముననే ఆపాశు పతుడు పానమదముచే నిద్రపోయెను. రాజు నిద్రించుచున్న యాతని చెంతనున్న యా ఖడ్గమును హరించి దాని మహిమ చేత మరల దివ్యప్రభాసమును పొందెను. పాశుపతుని తన్ని లేపి బెదరించెను గాని చంపఁడాయెను. తాను పరివారసమేతగా మరల తనకు దొరకిన యా యసురకన్యతోఁగూడ సిద్ధితోసుం బోలె బిలప్రవేశము చేసెను. పాపము! పాశుపతుడు, సిద్ధి భ్రష్టుఁడాయెను! చిరసిద్ధార్థు లయ్యును కృతఘ్నులు భ్రంశము పొందుట నిశ్చయముగదా. దీనిని నేను సాక్షాత్తుగా చూచి, దేవీ, దేశములు గ్రుమ్మరుచు ఇటకు వచ్చితిని. దేవీ, నీకును చిరకాలమునఁ జైనను ప్రియ సంయోగము తప్పక కలుగును. శ్రీ భువనరాజునకుఁ గాలేదా. శుభకర్తులకు చెలుపు రాదు. ఇట్లు ఆబ్రాహ్మణుడు పలుకఁగా బంధుమతి సంతోషించి, అతనిని బహుధన మిచ్చి కృతార్థునిఁ జేసెను.

మఱునాడు మఱి యొక బ్రాహ్మణుడు దూరదేశము నుండి అచటికి వచ్చెను. అతనిని బంధుమతి భర్తయొక్క ఆన

యిరువుర యీతుల్యసంయోగమునకు నేను కామదూతనయ్యెదను.' అనెను. దమయంతి ఆ దివ్యహంసమువాక్కు తప్పదని తలచి అట్లే చేయు మని దానిని వదలెను. శ్రవణమార్గ ప్రవిష్టుడయిన యానలుడు తన మనస్సును హరించెను గావున దమయంతి 'నలుని తప్ప మఱియొకని వరియింపను.' అని హంసతోఁ బలికెను.

ఆ హంస అటనుండి పోయి సిషధదేశమున జలక్రీడా పరాయణుడై నలుడు అథ్యాసించియున్న సరస్సునఁ బ్రవేశించెను. నలమహారాజు మనోరమ మయిన యారాజహంసను చూచి వినోదముచే తన యుత్తరీయమును మీఁద వైచి పట్టుకొనెను. హంసయు 'రాజా నన్ను వదలుము, నేను నీకు ఉపకారము చేయవచ్చితిని. వినుము: విదర్భరాజు భీమునకు దమయంతి యని కొమరిత భూలోక తిలోత్తమ దేవతలకును కోరఁదగినది కలదు. నీగుణములు నేను చెప్పఁగా ఆమె నిన్నే వరియించినది. ఆ వృత్తాంతమును నీకు నేను చెప్ప వచ్చితిని.' అని పలికెను. సత్ఫలోజ్జ్వలము లయిన యీహంస వచనముల చేతను పుష్పేషు విశిఖములచేతను నలమహారాజు ఒక్కువ్వుడి కొట్టువడెను. 'విహంగోత్తమా, మూర్తిభవించిన మనోరథ సంపత్తియుంబోలె ఆమె నన్ను వరించుటచే నేను ధన్యుడనయితిని.' అని పలికి, నలమహారాజు హంసను వదలెను.

హంసయు దమయంతికడకుఁ బోయి ఆమెకు ఆవృత్తాంతమును చెప్పి యథాకామముగా పోయెను.

దమయంతియు యుక్తిగా తల్లిచే నలప్రాప్తికై స్వయం వరము చాటు మని తండ్రిని వేడించెను. అతఁడును అంగీకరించి లోక మెల్ల సకలరాజులను పిలుచుటకు దూతలను పంపెను. రాజు లెల్లరును విదర్భనగరమునకు స్వయంవరాధము పోవు చుండిరి. నలుఁడును రథమెక్కి తరలి పోవుచుండెను. ఆ సమయమున ఇంద్రాదిలోకపాలురు సారదమునివలన దమయంతీ స్వయంవరమును ఆమెకు నలునిపైఁ గూర్చియు వినిరి. ఇంద్ర వాయు య మాగ్ని వరుణులు కలయఁబలికికొని దమయంతీబద్ధ మానసు లై విదర్భనగరమునకుఁ పోవుచున్న నలునికడకు వచ్చి ప్రణతుడైన యతనితో “రాజా, నీవు పోయి మామాటగా దమయంతితో ‘మాయేపురలో ఒకనిని వరియింపుము. మరణ ధర్మఁ డయిన మనుష్యుని ఏల కోరెదవు? మేము అమరులము.’ అని పలుకుము. మావరముచే నీవు ఇతరులకు అగపడకయే ఆమెయొద్దకు పోవుదువు.” అని కోరిరి. నలుఁడును అంగీకరించి ఆప్రకారమే అదృశ్యుడై అంతఃపురము చొచ్చి దమయంతితో ఆ దేవాజ్ఞను విన్నవించెను. ఆ సాధ్వీ విని ‘సరియే, దేవతలు గొప్పవారే, అయినను నేను వారలను కోరను. నాకు నలుఁడే భర్త.” అని పలికెను. ఆమె యిట్లు నిశ్చయముగా చెప్పఁగా నలుఁడు ఆమెకు తన్ను లెలుపుకొని ఇంద్రాదులకడకు వచ్చి,

ఆవృత్తాంతమును నివేదించెను. 'ఓయి సత్యవాదీ, మేము నీకు వశ్యులము, నీవు తలచిన మాత్రాన మేము వచ్చెదము.' అని పలికి దేవతలు దమయంతిని వరించువారై నలరూపము దాల్చి మనుష్యధర్మము నవలంబించి స్వయంవర మందిరములో నలుని చెంతఁ గూర్చుండిరి.

అంత దమయంతి వచ్చి, క్రమముగా భ్రాత ఒక్కొక్క రాజును తెలుపు చుండఁగా ఎక్కడను మనస్సును నిలుపక నలునిచోటికి వచ్చినదై, భ్రాత నలరూపులను ఛాయానిమేషాది చిహ్నులను ఆటగురను కని చింతించుచుండఁగా, వ్యాకులిత హృదయ యై 'నిశ్చయముగా లోకపాలురు ఏవురును నన్ను నంచించుటకు ఈమాయ పన్నినారు. ఆటవవాఁడు నలుఁడు, నాకు నలుఁడు తప్ప మఱియొకఁడు వరుఁడు గాఁడు.' అని తలంచి, నల్లైకాయత్త మానస యై, దేవతల వైపు తిరిగి యీ రీతిని విన్నవించెను:- 'ఓ లోకపాలకులారా, స్వప్నమం దైనను నామనస్సు నలుని తప్ప మఱియొకనిపై నుండదేని, నాయందు కరుణించి ఆ సత్యముచే మీ నిజరూపములను దాల్పుఁడు. ముందు వరింపఁబడిన వరునికంటె ఇతరు లందఱును కన్యకు పర పురుషులు, వారికి ఆమెయు పరభార్య. ఇట్లుండఁగా మీకు ఈ యజ్ఞాన మెట్లు గలిగినది! ఆమాటవిని ఇంద్రాది దేవతలు ఏవురును నిజరూపములు దాల్చిరి. నలమహారాజు మాత్రము ఏక రూపముననే యుండెను. దమయంతి సంతసించి, అతనియందు

పుల్లెందీవర సుందరములను దృష్టి వరణమాలలను వైచెను. దివి నుండి పువ్వులవాన గురిసెను. భీమరాజు నలునికి దమయంతికి వివాహమంగళము జరిపెను. దేవతలును రాజులును విదర్భ రాజుచే ఉచితసత్కారములు వడసి నిజధామములకు పోయిరి.

ఇంద్రాదులకు దారిలో కలిద్వాపరులు ఎదురుపడిరి. వారు దమయంతి స్వయంవరమునకు పోవుచున్నారని యెఱిగి ఇంద్రాదులు 'మీరేల విదర్భదేశమునకు పోయెదరు ? నలుని దమయంతి వరియించినది. మేము అటనుండియే వచ్చుచున్నారము.' అనిరి. పాపాశయలు కలిద్వాపరులు ఆమాటకు మిము బోంట్లను 'దేవతలను వదలి ఆమె మర్త్యుని వరియించినది గదా! అందులకై అవశ్యము వారిరువురను ఎడఁబాపెదము. అని ప్రతినవట్టి పోయిరి. నలుడు ఏడుదినములు మామ యింట నుండి కృతార్థుడై దమయంతి దోడ్కొని నిషధదేశమునకుఁ బోయెను. అచట ఆ దంపతుల ప్రేమ గౌరవ ర్వాధికముగా నుండెను. శర్వునికి గౌరవేశ్వరము, నలునికి దమయంతి ఆత్మగానే యుండెను. కాలక్రమమున దమయంతి నలునివలన ఇంద్రసేనుడను కొమరుని ఇంద్రసేన యను కొమరితను కనియెను. కలి ఇంతకాలమును తనప్రతిన నెఱవేర్చుకొనువాడై యతనియందు ప్రవేశించుకొఱకు యథాశాస్త్ర వర్తనుడైన యతనియందు దోషమే మయిన పుట్టినా యని వేచియుండెను. ఒకనాఁడు నలుడు పానమదముచే మఱచి పాదప్రక్షాలనము చేయక

సంధ్యోపాసన చేయక నిద్రించుచుండెను. దివానిశము వేచి యున్న కలి ఆ రంధ్రమున నలుని శరీరము చొచ్చెను. అంతట నలమహారాజు ధర్మము నతిక్రమించి యథారుచి దురాచారుఁ డాయెను. జూదము లాడుట, దాసీజనములతో గమించుట, అస త్యము లాడుట, పగలు నిద్రించుట, రాత్రులు మేలుకొనుట, నిష్కారణముగా కోపించుట, అన్యాయముగా ధనము కొనుట, సజ్జనులను అవమానించుట, దుర్జనులను సమ్మానించుట. ఇట్టి పనులు చేయుచుండెను. అట్లే ద్వాపరుఁడు నలుని తమ్ముఁ డైన పుష్కరునియందు సమయము గని చొచ్చి నలునివలెనే వానిని దురాచారునిఁ గావించెను.

ఒకనాఁడు. నలుఁడు తమ్ముని యింట అంద మయిన తెల్ల యెద్దును దాంత మను వేరిదానిని కని తన కిమ్ముని యడిగెను. పుష్కరుఁడు ద్వాపరప్రేరణచే అన్నపై భక్తిచెడి దానిని నలునికి ఈయక 'నీకు ఈ వృషభము కావలయునేని నాతో జూదమాడి కైకొనుము.' అని పలికెను. నలుఁడు తెలివి మాల్ జూద మాడఁ దొడంగెను. పుష్కరుని పందెము ఆ యెద్దు, నలుని పందెము ఏనుఁగులు మొదలగునవి. పుష్కరుఁడు సదా గెలుచు చుండెను, నలుఁడు సదా ఓడుచుండెను. రెండుమూఁడు దినములలో బలమును కోశమును నలుఁడు ఓడెను. ఎందఱు వారించినను కలిసమావిష్టుఁ డై నలుఁడు జూదము మానఁ డాయెను. అంతట రాజ్యము పోయిన ధని నిశ్చయించుకొని

దమయంతి తన శిశువుల నిరువురను మంచి రథ మెక్కించి తన తండ్రియింటికి బంపెను. నలుడు రాజ్యమంతయు తమ్మునికి ఓడెను. పుష్కరుడు జయోత్సవముతో నలుని 'నీ యితర ధనము లెల్లను అయినవి దమయంతిని ఒడ్డుము.' అనెను. ఆ మాటకు నలుడు గాలికి నిప్పువలె మండుచు ఉండెను, బదులు పలుకలేదు, పందెము వేయలేదు. అంత పుష్కరుడు 'భార్యను పందెము ఒగ్గవేని, ఆమెతోఁగూడ ఈనాదేశము వదలిపొమ్ము'. అనెను. అంతట నలుడు దమయంతిని దోడ్కొని వెలువడెను. రాజపురుషులు వారిని ఎల్లనటకును పంపి వచ్చిరి. ఆహా! నలునికి గూడ కలి యిట్టియవస్థను కలిగించె ననగా క్రిమిప్రాయులయిన యితరుల గతి చెప్పవలయునా? చీచీ! ధర్మదూరము నొసేహాము అయిన యీజూదము రాజులకుఁ గూడ నిట్టి యాపదలను కలిగించినది. కలిద్రావరుల జీవిత మిది.

అట్లు తమ్ముడు సకలైశ్వర్యములు హరింపఁగా నలుడు దమయంతి సహాయుడయి విదేశమునకు బోవుచు ఆకటికి బడలి వనమార్గమున నుండెను. ఆమెపాదములు దర్భాకురక్షతములగుడు నచట నొకసరస్తీరమున నిరువురు విశ్రామాంతము కూర్చుండిరి. అంత నచటికి రెండు హంసలు వచ్చినవి. ఆహారార్థము రాజు వానిని పట్టుకొనుటకై వానిమీఁద తన యుత్తరీయమును విసరెను. ఆ యంచలు ఉత్తరీయమును హరించుకొని పోయినవి. 'హంసరూపున ఆ యక్షులు వచ్చి నీ వస్త్ర

మునుగూడ హరించు కొని పోయినవి.' అని ఆకాశమునుండి నలునికి వాక్కు వినబడెను. అంత నారాజు దుఃఖితుఁ డై ఏక వస్తుఁ డై కూర్చుండి దమయంతీదేవికి విదర్భ నగర మార్గమును చూపించెను. 'ప్రియా, ఈదారి విదర్భదేశమునకు సీతండ్రి యింటికి నడచును. ఇది అంగదేశమునకు దారి. ఇది కోసల మునకు దారి.' ఆ మాటలు విని దమయంతి 'ఆర్యపుత్రుఁడు నన్ను వదలివేయ నున్నాఁడు కాబోలును, కాదేని ఈమార్గ ముల నేల చూపును?' అని భయపడెను, వారు ఆవనములో ఫలము లారగించి రాత్రి కుశశయనమున పరుండిరి. దమయంతి దారి నడచినబడలికచే త్వరలో ఒడ లెటుగక నిద్ర పోయెను. నలుఁడు కలిమోహితుఁ డై నిద్రపోక దమయంతిని ఎడఁబాయ నుద్యోగించి దమయంతియొక్క వస్త్రార్థమును తఱిగి తాను చుట్టుకొని ఆమెను విడనాడి వెడలిపోయెను.

దమయంతి రాత్రియెల్ల నిద్రించి మేల్కొని పతినిగానక, తన్ను వదలి పోయె నని తలచి విలపింపఁ దొడంగెను. 'హ! ఆర్యపుత్రా, మహాసత్త్వా, శత్రువులయందును దయగలవాఁడా, మద్వత్సల, ఎవరు నిన్ను నాపై నిష్కరుణుని గావించిరి. ఒంటరిగా కాలినడకచే అడవులలో ఎట్లు తిరుగుదువు? ఎవరు నీకు శ్రమాపనోదనార్థము పరిచర్య చేయుదురు? రాజులమౌళి మాలాపరాగములచే రంజితము లయిన నీపాదములను దారిలో ఇప్పుడు ధూళి కలుషము చేయుచున్నది గదా! హరిచందన

చూర్ణమునకుఁగూడ కందున దైన నీయంగము ఘభ్యాహ్ని
 రాత్రిపమును ఎట్లు సహించును ? నాకు బాలుఁ డైన పుత్రుఁ
 డేల? కొమరిత యేల? నేను పతివ్రతనయేని దేవతలు నీకు మేలు
 చేయుదురు గాక.' ఇట్లు ఏకాకిని యై ఏడ్చుచు దమయంతి
 అతఁడు పూర్వము చూపిన మార్గమునఁ బోవుచుండెను. ఎట్ట
 కేలకు నదులను శైలవనావళులను దాటెను గాని నలునిపై
 భక్తినిమాత్రము వదలలేదు. ఆమె పాతివ్రత్యతేజస్సు ఆమెను
 మార్గములోఁరక్షించెను. ఎట్లనిన, లుబ్ధకుఁ డొకఁడు ఆమెను
 పాపమునుండి రక్షించి కామాతురుఁ డై క్షణములో భస్మమై
 పోయెను. అంతట దైవవశమున వచ్చిన యొక బిడారుతో చేరి
 ఆమె క్రమముగా సుబాహుమహారాజు నగరము చేరెను.
 అచట రాజసుత మేడనుండి దూరమునందే ఈమెను చూచి
 ఆ సౌందర్యమునకు ప్రేమించి రప్పించి తమతల్లికి కానుకగా
 నొప్పగించెను. మహాదేవి ఆదరించి అడుగఁగా దమయంతి
 తన్ను భర్త వదలి పోయె నని పలికి, కాలము గడపుచుండెను.

ఈలోపల ఆమెతండ్రి భీమరాజు నలవృత్తాంతము విని
 వారి నిరువురను వెదకుటకు ఆప్త జనులను నలు దిక్కులకుఁ
 బంపెను. వారిలో సుషేణుఁ డను నొకమంత్రి బ్రాహ్మణరూప
 మున ఆ సుబాహు రాజధానికి వచ్చెను. అచట ఆగంతువులను
 వెదకుచున్న యా దమయంతిని అతఁడు చూచెను. ఆమెయు
 తండ్రియొక్క మంత్రిని అతనిం జూచెను. ఇరువురును ఒండ్ొరు

పుల ఆనవాలు పట్టి ఏడువఁ దొడంగిరి. సుబాహురాజ్ఞి ఆ వృత్తాంతము విని వారిని విలిపించి దమయంతి తనభగినీసుత యని తెలిసికొని తన భర్తకు తెలిపి ఆమెను సమ్మానించి రథ మెక్కించి సుషేణునితోను సైన్యముతోను తనపురికిఁబంపెను.

దమయంతి తన బిడ్డలను కలసికొని తండ్రి చేత నలుని వెదకించుచుండెను.

క. “వనమున నిద్రిత బాలకా

మునుకొని విడనాడి వడిఁ గుముద్వతిఁ గాంతకా

గొని యంబరఖండంబుకా

గనఁబడకే యేగి తెటకొ ఘాతుకచంద్రా.”

అని నలుఁ డుండఁదగు తావుల బిగ్గరగా పాడుఁ డని భీమరాజు చారుల కాన తిచ్చెను.

ఈలోపల నలమహారాజు ఆవనములో రాత్రి అర్ధవస్త్రా వృత్తుఁ డై దూరము పోవుచుండెను. ఒకచో దావాగ్నీలో ‘నేను కాలకముందే నన్ను వెలికి దీసి కావు కావుము.’ అని మొఱి వినఁబడెను. అంతట నలమహారాజు దావానల సమీ పమున చుట్టచుట్టుకొని అట్లు మొఱివెట్టుచున్న యొకనాగముం గాంచి, వనవహ్నిచే ఉగ్ర హేతిహస్తముతో సిగఁ బట్టుకొనఁ బడినదో యన శిరమున ఫణారత్న ప్రభాజాలజటిల మైన యా నాగమును దఱిసి కృపతో నెత్తి రొమ్మునఁ గొని దూరము పోయి క్రింద విడువఁబోయెను. అంత నా నాగము మరల ‘ఇక పదియడుగులు బిగ్గరగా లెక్కించుచుం బోయి తుదను నన్ను వదలుము.’ అని వేడెను. ‘ఏకవ్, ద్వే, త్రీణి, చత్వారి, పంచ, షట్, సప్త, అష్ట, నవ, దశ’ అని పలుకఁగానే బుజముమీఁద

నున్న పాము లలాటమునఁ గఱచెను. అంత నలుఁడు చేతులు కులుచ లై విరూపుఁడై నల్ల నాయెను. సర్పమును బుజము నుండి దింపి రాజు పామును 'నీ వెవరవు ? నాకు ఏమి యిట్టి ప్రత్యుపకారము జేసితివి ?' అని యడిగెను. 'రాజా, నేను కర్కోటకుఁ డను నాగరాజును. మేలుకొఱకే నిన్నుఁ గఱచితిని. అజ్ఞాతవాసమున వైరూప్యము గొప్పవారికి కార్యసిద్ధిని కలిగించును. అగ్ని శౌచమనువేరి యీవస్త్రద్వయమును కైకొమ్ము. దీనిని ధరింతువేని నిజరూపమును పొందుదువు.' అని పలికి వస్త్రద్వయ మిచ్చి కర్కోటకుఁడు పోగా, నలుఁడు ఆవనము నుండి క్రమముగా వెలువడి, కోసలదేశమునకుఁబోయి, తత్పతిని ఋతుపర్ణరాజును దర్శించి, అతనియింట హ్రస్వబాహు వను పేర సూదుఁడుగా కొలువుండి, దివ్యరసము లయిన బోగముల వంటచేతను రథవిద్యచేతను అచట ప్రసిద్ధుఁ డాయెను.

అచట నలుఁడు హ్రస్వబాహు వను పేరఁ గొలుచు చుండఁగా, విదర్భనాథుని చారులలో నొకఁడు వచ్చి, అచట హ్రస్వబాహు వని క్రొత్త సూదుఁడు సూద రథవిద్యలలో నలతుఁబ్బుడు కలఁ డని అచటివారివలన విని, అతఁడే నలుఁ డని తలంచి, అతఁడు రాజాస్థానమున నుండఁగా, పోయి యుక్తిగా నచట ఆ పద్యమును పాడెను.

అందలివారు ఉన్మత్తవాక్యాభమును ఆ వాక్యమును సరకు గొనరైరి. సూదవేషి యైన నలుఁడు ఇట్లు పలికెను.

గీ. క్షీణుఁ డెంబరై కకోణంబు గొని చంద్రుఁ
డన్యమండలమున కరుగువాఁడు
తిరుగఁ దాఁ గుముద్వతికిఁ గానబడకుంట
యతని ఘాతుకత్వ మనుట యెట్లు ?

ఈ యుత్తరము విని చారుడు, అతఁడే నలుఁడని విప
త్తుచే అట్లు విరూపుఁడై యున్నాఁ డని నిశ్చయించుకొని,
వెడలిపోయి విదర్భనగరము చేరి, రాజునకు రాణికి దమయంతి
కిని చూచినది విన్నది ఎల్లను వర్ణించెను. అంత దమయంతి
తండ్రితో “నిస్సందేహముగా అతఁడే ఆర్యపుత్రుఁడు గావల
యును, సూదవ్యాజమున నున్నాఁడు కనుక అతనిని రప్పించు
టకై ఋతుపర్ణరాజునే ఇక్కడికి రావింపవలయును; అందు
లకై అతనికి దూతను పంపవలయును. దూత ఋతుపర్ణుని
చూచి యిట్లు పలుకవలయును:—‘నలమహారాజు ఎచటికో
పోయినాఁడు, ఆయన వార్త తెలియలేదు. కావున రేపు ఉద
యమున దమయంతి పునస్స్వయంవరము కావించును. కనుక
మీరు ఇప్పుడే శీఘ్రముగా విదర్భనగరమునకు పోవలయును.’
అని—ఈమాట విని ఋతుపర్ణుఁడు రథవిద్యావిశారదుఁడైన
నలునిమహిమచే ఒకదినమునకే ఇంతదూరము వచ్చును.” అని
పలికెను. అతఁడు అంగీకరింపఁగా, దమయంతి కోసలదేశము
నకు దూతను యథోచితముగా సందేశము కఱపి పంపెను.
దూతయు పోయి ఋతుపర్ణునితో నలుఁడు ప్రక్క నుండఁగా
వినయముతో ఆ దూత్యమును నివేదించెను. ‘హ్రస్వబాహూ,
రథజ్ఞానము. నీకు కల దని పలికితివి గదా, నీకు నేర్పుగలదేని
ఈదినమే నన్ను విదర్భనగరము చేర్పుము.’ అని ఋతుపర్ణుఁడు

అడిగెను. అట్లే చేర్చెదనని నలుడు పలికి వెంటనే వరాశ్వము లను పూంచి రథమును సజ్జముచేసెను. 'ఈస్వయంవరప్రవాద నన్ను రప్పించుకొనుటకే దమయంతి కల్పించినది. స్వప్నమందైనను వాస్తవముగా ఆమె ఇట్టితలంపును దాల్చదు. కనుక అచటికిఁ బోయి చూచెదను గాక.' అని తలంచి హ్రస్వబాహుఁడు సజ్జ మయిన యారథమును ఋతుపర్ణుని కడకు తోలుకొని వచ్చెను.

ఋతుపర్ణుఁడు రథము నెక్కఁగానే నలుడు గరుఁడుని వేగమును తిరస్కరించు వేగముతో తోల నారంభించెను. దారిలో రథవేగముచే ఉత్తరీయము జాతిపడిపోఁగా ఋతు పర్ణరాజు దాని తెచ్చుకొనుటకై నలుని రథమును ఆపు మనెను. 'రాజా. నీ యుత్తరీయము, ఎక్కడ నున్నది? ఈక్షణములోనే రథము అనేకయోజనములు దాటి వచ్చినది గదా.' అని నలుడు పలికెను. అంతట ఋతుపర్ణుఁడు నలుని తనకు ఆ రథవిద్య నేర్పమనియు, తాను అతనికి అక్షజ్ఞాన మిచ్చెద ననియు, ఆ యక్షవిద్యచే అక్షములు వశ్య మగు ననియు, సకల వస్తు సంఖ్యయు తెలియు ననియు, పలికి అందులకు తార్కాణగా అప్పుడు చెంతనున్న యొక చెట్టు యొక్క ఫల పర్ణసంఖ్యను చెప్పెను. అంత నలుడు లెక్క పెట్టఁగానే చెట్టులో పండ్లు ఆకులును అన్నియే యుండెను. అంత నలుడు రథవిద్యను ఋతుపర్ణునికి ఉపదేశించి అతని వలన అక్షవిద్యను గ్రహించెను. నలుడు ఆవిద్యను మఱి యొక చెట్టున పరీక్షించి, సిద్ధిని నీశ్చయము చేసికొనెను.

అంత నలునిశరీరమునుండి నల్లనిపురుషుడొకఁడు వెలువడెను. నలుఁడు వానిని, నీ వెవఁడ వని, యడిగెను. 'నేను కలిని, దమ యంతి నిన్ను వరించిన దన్నయీసుచే నీ దేహము చొచ్చితిని, ఆకారణమున నీసిరి యెల్ల జూదములో నష్ట మయినది. పిమ్మట కర్కోటకుఁడు నిన్ను వనములో కఱచినను ఆకాటునకు కాల వైతివి. దానిచేత నేను దగ్గుఁడ నై నీయం దుంటిని. నిష్కారణముగా హరాపకారము చేయువారికి ఎవరికి మేలు కలుగును ? వత్సా, పోయి వచ్చెదను. ఇతరులపై నాకు బ్రవేశములేకపోలేదు.' అని ఆపురుషుఁడు పలికి అంతర్హితుఁడాయెను. నలుఁడు యథాపూర్వము ధర్మబుద్ధి యాయెను. మరల రథ మెక్కి నలుఁడు ఋతుపల్లని ఆదినమే విదర్భనగరమునకు కొనిపోయెను. ఋతుపల్లని ఆగమనకారణ మడిగి పురజనులు పరిహసించిరి. అతఁడును రాచనగరి చెంత నొక లోఁగిట విడిసెను.

అంత దమయంతి ఆఘోష విని నలుఁడు వచ్చెనని తలంచి సంతోషించి, తత్త్వము తెలిసికొని రమ్మని ఒకచేటిని పంపెను. చేటికయు వచ్చి విచారించి పోయి ఆమెతో 'దేవీ, నేను పోయి విచారించితిని. ఈ కోసలరాజు నీవు మరల స్వయంవరము చేయుదు వని మిథ్యాప్రవాదము వీని వచ్చినాఁడు. హ్రస్వబాహు వను సూదుఁడు రథవిద్యావిశాద ఁడు ఇతనిని ఒక దినములోనే ఇచ్చటికి తోలుకొని వచ్చినాఁడు. ఆసూదుని నల్లనివానిని విరూపుని నేను ఎంటసాలలో

చూచితిని. అతని ప్రభావము అద్భుతముగా నున్నది. పాత్రములయందు స్వయముగానే నీకు నిండును. స్వయముగానే కొయ్యలు నుండును. క్షణములో నానాదివ్యభోజనములు సిద్ధమయినవి. ఈ మహాశ్చర్యమును కని నే నిటకు వచ్చితిని' అని విన్నవించెను. అంత దమయంతి 'అగ్ని నరుణులు నాభర్తకు వశ్యులు, ఆయన రథవిద్యా రహస్యములను ఎఱిగినవాఁడు, సూదుఁడు. ఇతఁడే నాభర్త గావలయును. ఏ కారణముననో విరూపుఁ డయినాఁడు. నావియోగముచే ఇట్లు కాఁబోలును. కనుక చక్కగా విచారించెదను.' అని సంకల్పించి తన శిశువుల నిరువురను అతని కడకు దోడ్కొనిపా మ్మని చేటి నాజ్ఞాపించెను. నలుఁడు తన శిశువులను జూచి ఒడిలో కూర్చుండఁ బెట్టుకొని చాల నేపు సంతతధారగా ఏడుచుచుండెను. 'నా బాలురు ఇరువురు ఇట్టివారే మాతామహాని గృహమున నున్నారు, వీరిని చూడఁగా వారు స్మృతికి వచ్చిరి. అంతట దుఃఖమై కన్నీళ్లు పెట్టుకొంటిని' అని నలుఁడు పలికెను. ఆచేటి అది యెల్లం గని పోయి దమయంతికి నివేదించెను.

ఆమెయు ఆస్థ ప్రబలి మఱునాఁడు ఆ చేటిని పిలిచి "ఓసీ, నీవు పోయి ఋతుపర్ణునిసూదునితో నామాటగా 'నీకు పాటి సూపకారుఁడు లేఁ డని వింటిని, కనుక ఈ పూట నూయింటికి వచ్చి వ్యంజనము చేయుము.' అని పలుకుము." అని యాజ్ఞాపించెను. అట్లే చేటి పోయి నలుని పిలిచెను. నలుఁడును ఋతు

పర్ణుని యనుమతిచే దమయంతికడకు వచ్చెను. దమయంతియు అతనిని 'సత్యముగా చెప్పము, నీవు సూదవేషమున నల మహారాజువు గావా, అట్లయేని చింతాభిమగ్నును నన్ను గట్టెక్కింపుము.' అని యడిగెను. నలుడును స్నేహహర్ష దుఃఖ త్రపాకులుడై తలవాంచి అశ్రుగద్గదముగా నిట్లు పలికెను. — 'ఆ నలుడనే నేను, సత్యము, పాపుడను, కులిశకర్మశుడును, నిన్ను సంతాపపెట్టి అనలుడ నైతిని.' 'అట్లయిన నీకు ఈ వైరూప్య మెట్లు కలిగినది?' తని దమయంతి యడుగ, నలుడు కర్కోటకసఖ్యము మొదలుగా కలినిర్గమన పర్యంతము తన వృత్తాంత మంతయు చెప్పి కర్కోటకదత్తమును అగ్ని శౌచ మను వస్త్రయుగమును దాల్చి నిజరూపము పొందెను.

దమయంతి అవాప్తనిజరూపుని నలుని మరల గాంచి వికస ద్వదనారవింద యై, కన్నీటిథారలచే హృదయ దుఃఖ దవాగ్నిని చల్లార్చుకొనునదివోలె నొప్పారి, అనిర్వచనీయ హర్షములో మునింగెను. ఆమె పరిజనములు ప్రమదావేశ మునఁ బోయి ఆ వృత్తాంతమును తెలుపఁగా, విదర్భరాజు వచ్చి ఆ నలదమయంతులను అభినందించి, పురిలో నెల్ల మహోత్సవము గావించెను. భీమరాజు సంతోషమున చేసిన సత్కారములు వడసి ఋతుపర్ణమహారాజు సంతోషించి నలుని ప్రతిపూజించి, సెలవుగొని కోసలమునకుఁ బోయెను. పిమ్మట నిషధరాజు ఆ కలిదౌరాత్య విజృంభితమును పర్ణిం చుచు కొంతకాలము ప్రాణప్రియాసహితుఁ డై అచటనే

సుఖముండి, మామగారి పైనయములను గొని నిషధమునకుఁ బోయి అక్షవిద్యచే పుష్కరుని ఓడించి, ద్వాపర విముక్తిచే నమ్రుదైన యాతనికి ధర్మాత్ముడై, కొంత దేశ మిచ్చి, దమ యంత్రీప్రాప్తిహృష్టుడై, సుఖముగా రాజ్యము చేయు చుండెను—

వెండియు సుమనసుడు బంధుమతితో నిట్లనియె. 'దేవీ, ఈరితిని గొప్పవాను దుఃఖము లనుభవించి కల్యాణము పొందుదురు. సూర్యాదులు అస్తమించి గదా ఉదయము పొందుదురు. కనుక పుణ్యాత్మరాలవు నీవును త్వరలోనే నీ పతిని కూడుదువు. ధైర్యముగా నుండుము. భేదము మానుము. పతిని రప్పించు పుణ్యకర్తలు చేయుము' ఇట్లు మంచి మాటలు పలికిన యాసజ్జనుని ద్విజవరుని బహుధనముల సత్కరించి బంధుమతి ప్రాణనాథుని రాక నెదురుసూచుచు ఉండెను. అల్ప దినములకే మహిపాలుడును తల్లిని తోడ్కొని పితృసమేతుడై పూర్ణిమాచంద్రుడు సముద్రజల లక్ష్మిని బోలె జనులకు కన్నుల పంపువుగా వచ్చి బంధుమతిని సంతోషపెట్టి రాజ్య మేలుచు ఆమెతో యథేచ్ఛ భోగము లనుభవించు చుండెను.

ఇట్లు తనమంత్రిమరుభూతివలన నరవాహనదత్తదేవుడు వనితాపఖుడై చిత్రకథను విని మిగుల సంతోషము పొందెను.

అలంకారవతీ లంబకము ముగిసినది.

